

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TİYATRO ANABİLİM DALI
TİYATRO YÖNETMENLİĞİ

**GÖSTERGEBİLİMSEL YÖNTEMLE STRINDBERG'İN
MATMAZEL JULIE OYUNUNUN METİN
İNCELEMESİ VE SAHNE YORUMU**

Yüksek Lisans Tezi

Neslihan Çöğürçü

Ankara-2007

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TİYATRO ANABİLİM DALI
TİYATRO YÖNETMENLİĞİ

**GÖSTERGEBİLİMSEL YÖNTEMLE STRINDBERG'İN
MATMAZEL JULİE OYUNUNUN METİN
İNCELEMESİ VE SAHNE YORUMU**

Yüksek Lisans Tezi

Neslihan Çöğürçü

Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. A. Kadir Çevik

Ankara-2007

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TİYATRO ANABİLİM
TİYATRO YÖNETMENLİĞİ

**GÖSTERGEBİLİMSEL YÖNTEMLE STRINDBERG'İN
MATMAZEL JULIE OYUNUNUN METİN İNCELEMESİ
VE SAHNE YORUMU**

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan: Neslihan Çögürçü

Tez Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. A. Kadir Çevik

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmzası

.....
.....
.....

Tez Sınavı Tarihi .....

ÖNSÖZ

Yazınsal yapıtın bir tiyatro yapıtı olabilmesi için seyirci karşısında oynanması zorunludur. Rejisörün, performansı bu olgunluğa ulaştırabilme serüveni ise metnin sahnede oluşturulma aşamasından çok önce başlar. Tutarlı ve estetik bir sahne dili oluşturabilmek için hareket noktasını oluşturan metnin, doğru analiz edilebilmesi önemlidir. Bu aşamada bilimsel bir çalışmanın özünde olduğu gibi; gruplayarak, ilişkilendirilerek, sistemli çalışarak, bir üst dil oluşturmak gerekmektedir. Kendi içinde tutarlılığı olmayan ve sahnede yaşam bulamayan yapımların varolma nedenlerinden biri, hareket noktası olan metne sistemli bir yöntemle yaklaşmayarak, anlamlama sürecinde bir üst dil oluşturulamamasıdır. Bu noktada bir çok sanat dalını bünyesinde bir potada eriten tiyatro sanatının yeteneğın ve yaratıcılığın yanında bilimin sistemli yapısına ihtiyacı olmaktadır.

Tiyatroda, çeşitli güçlerin birlikte çalışmasıyla yapıt ortaya çıkar. Yönetmenin, oyuncunun, dramaturgların, dekor ve giysi tasarımcısının, müzisyenlerin, dansçılarının, ışık tasarımcısı ve uygulayıcısının, uyumlu çalışmasıyla tiyatro yapıtı doğar. Rejisör, sahne dilini oluştururken; bütünü oluşturan unsurları kendi içlerinde ve diğer unsurlarla bağlantılarını doğru kurmalıdır. Ortak bir üslup yakalamak ve bir üst dil oluşturabilmek için, ilk aşama olan metnin anlamını oluşturan bütün öğelerin birlikteliklerinden oluşan dizgenin şifrelerini çözümlmek gerekmektedir. Göstergebilim, anlam

oluşturma aşamasında, yöntem olarak amacımıza hizmet edecek sistemli bir yaklaşımdır.

August Strindberg'in Matmazel Julie adlı oyunu, çok katmanlılığı ve içeriğindeki yoğun gösterge kullanımı nedeniyle, göstergebilim yöntemiyle, anlamlandırılmaya olanak veren bir metindir. Bu çalışmada yöntem olarak, göstergebilimin parça-bütün ilişkisi mantığından ve parçalar arasında varolan ilişkiyi bularak bütündeki anlama ulaşma düşüncesinden yararlanılmıştır. Metni, göstergebilimin ışığında bir çok parçanın bir arada ilişkide olduğu bir yapılanma olarak görmeye başlamak, oyunun köşe başlarını, kavşaklarını, düğümlerini tespit edip, anlam ve duygu değişimlerini ayrıştırmak,metnin derin anlamına ulaşmanın yanında sahne diline dönüştürme aşaması için de sistemli bir dilin oluşmasına hizmet etmektedir. Ancak bütün bulgular ve anlamlar, yeniden oluşturulan göstergeler ancak sahnede, tiyatroyu oluşturan ekibin her bir üyesi ile birlikte sınanarak yaşam kazanacaktır. Oyunun sahne dili şüphesiz ki sahne çalışmaları aşamasında oluşacak ve sahne uzamına ait denge, tutarlılık ve estetik değeri kazanarak, bugüne bir şey söyleyebilmeyi başarıp, seyirci ile buluştuktan sonra bir tiyatro yapıtı olacaktır.

Bilimsel bir yöntem olan göstergebilimsel metin çözümlemesinden oluşun çalışmamın ilk aşamayı, benim kendimi rejisör olarak sınavacağım asıl aşama takip edecektir. Oyuncu seçimi ve teknik etmenlerin saptanmasından sonra, sahne uzamı üzerinde bir ekip çalışmasına liderlik edip, bir çok

sanatsal disiplini aynı potada eriterek; oyun metnini, tiyatro yapıtına dönüştürmeyi deneyeceğim.

Bu çalışma sürecinde, çalışmayı yürütmemde cesaret veren ve yanımda olduğunu hep hissettiren danışmanım Yrd.Doç. Dr. Kadir Çevik'e; katkıları ve destekleriyle hep yanımda olan kardeşim Hamdi Çöğürçü'ye, ablam Nazlı Çöğürçü'ye ve sevgili annem Elif Eser'e teşekkür ederim.

Neslihan Çöğürçü

İÇİNDEKİLER

GÖSTERGEBİLİMSEL YÖNTEMLE STRINDBERG'İN MATMAZEL JULIE OYUNUNUN METİN ÇÖZÜMLEMESİ VE SAHNE YORUMU

1.Göstergebilimin Bileşenleri ve Kavramları	1
2.Strindberg'in Hayatı ve Eserleri.....	25
3.Yönteme Dair.....	34
4.Metnin Çözümlemesi ve Göstergelerin Karşılıkları.....	35
5.Değerlendirme.....	387
6.Sahne Yorumu.....	388
7.Sonuç.....	395
Kaynaklar.....	398
Özet.....	402
Summary.....	404

GÖSTERGEBİLİMİN BİLEŞENLERİ VE KAVRAMLARI

“Bir metin bir yapı değil yapılanmadır.”¹

Göstergebilim, farklı disiplinlerin özellikle insan bilimleri (dilbilim, budunbilim, insanbilim, toplumbilim), psikanaliz, felsefe ve yazın kuramı tarafından ortaya atılmış ya da geliştirilmiş yeni yaklaşım modellerini, birer kalkış noktası olarak benimseyip kendi çözümlene ve yorumlama yöntemini zaman içinde geliştirmiştir.

Göstergebilim bir biçimler bilimidir. Göstergebilim anlamlı ve yapıları bir bütün oluşturan birimlerin aralarında, bir bağıntının bir kurallı dayanışmanın olduğuna inanır. Göstergebilimin konusu her türlü göstergeler dizgesidir: Kültürel kodlar, gelenekler veya metni anlama süreçlerine göre düzenlenmiş işaretler sistemi olarak araştırılan her şey göstergebilim incelemelerin konusu olmaktadır. Mimarî, moda, edebî metin, mit, resim ve filmler gibi pek çok farklı disiplin göstergebilimin geliştirdiği yöntemlerle incelenir.

Anlatı nesnesi düşünsel düzlemin dönüştürülüp sunumudur. Anlatı biçimleri, söylemek istediği şeyi doğrudan gizlemeden söyleyebileceği gibi bazı durumlarda olgu, düşünce ve buradan türeyebilecek her şeyi gizleyerek, yalan söyleyip saklayarak, örterek ya da maskeleyerek, ironilerle süsleyerek de sunabilir. Buradan hareketle anlamlandırmaya çalışacağımız göstergeler dizgesi farklı niteliklere sahip olabilir; kurmaca, durumları saptayıcı, yönlendirici, buyurucu, dönüştürücü de olabilir.

---

¹ Roland BARTHES . Göstergebilimsel Serüven. Çev: Mehmet Rifat, Sema Rifat (İstanbul: Kaf, 1999), S. 21.

Hangi düzlemde ve hangi düzeyde yaratılmış olursa olsun, aşamalı olarak karmaşıklaşan anlatıları çözümlmek, kavramak, yorumlamak, açıklamak ve elleştirmek de yeni bir üretim sürecini yaşamak, üretilmiş olan anlamları, nasıl üretildiklerini yeniden yaşayarak sınıflandırmaktır.

Anlam bütünleri olarak gördüğümüz yapıların bünyelerindeki göstergeler bir ilişki ağı, bir dizge mantığı içinde birbirlerine sıkı sıkıya bağlıdır. Bu içsel bağlılığın saptanması, yapılanmayı anlamak için gereklidir. Anlam bütünü olarak görülen nesnenin derindeki anlamını kavrayabilmek için, unsurları arasındaki ilişkinin mantığı ve düzeni tespit edilmelidir.

İsviçreli Dilbilimci Ferdinand de Saussure'ün ölümünden sonra, derlenip yayınlanan, Genel Dilbilim Dersleri başlıklı eseri, göstergebilimin gelişiminde başlangıç noktası olma özelliği taşımaktadır. F. Saussure, dilbilim üzerine yaptığı çalışmalarda, bir göstergeler biliminin ya da göstergebilimin olabilirliğini ilke olarak sunmakta ve dilbilimin göstergebilimin alanında yer alabileceğine değinmektedir:

Dil, kavramları belirten bir göstergeler dizgesidir. Onun için de, yazıyla, sağır-dilsiz abecesiyle, simgesel nitelikli kutsal törenlerle, incelik belirtisi sayılan davranış biçimleriyle, askerlerin belirtkeleriyle, vb., vb. karşılaştırılabilir. Yalnız, dil bu dizgelerin en önemlisidir.

Demek ki, göstergelerin toplum yaşamı içindeki yaşamını inceleyecek bir bilim tasarlanabilir: Toplumsal ruhbilime, bunun sonucu olarak da genel ruhbilime bağlanacak bir bilim. Göstergebilim

(*Fr.semiologie* < Yun. *semeion* "gösterge"den) diye adlandıracağız biz bu bilimi. Göstergebilim, göstergelerin ne olduğu, hangi yasalara bağlandığını öğretecek bize. Henüz yok böyle bir bilim; onun için, göstergebilimin nasıl bir şey olacağını söyleyemeyiz. Ama kurulması gerekli; yeri önceden belli. Dilbilim, bu genel nitelikli bilimin bir bölümünden başka bir şey değil. Onun için, göstergebilimin bulacağı yasalar dilbilime de uygulanabilecek.²

F.Saussure'e gelinceye dek dilbilimciler dili bir takım olguların toplamı olarak görüyorlar ve bunları ayrı ayrı bir öze sahipmiş gibi tek tek ele alıyorlardı. Dil çalışmaları, zaman içinde dilin geçirdiği değişiklikleri incelemek ve bunların kurallarını saptamak ile ilgileniyordu. Dilin zaman içindeki gelişimini incelemeye yönelmek art zamanlı bir yaklaşım türüdür. F. Saussure ise dili belli bir zaman noktasında ele alıp eşzamanlı, kendi kendine yeterli ve bağımsız bir sistem olarak incelemeyi önerdi. F. Saussure'nin eklediği bu dizgesellik boyutu, yeni bir bilimin de habercisi oluyordu:

Yirminci yüzyılın genel dilbilim anlayışına gelinceye dek, dil olgusu dilbilimciler tarafından yalnızca bir sözcükler dizisi olarak anlaşılıyordu. Bu nedenle bir dilin bütün sözcüklerini bilen, o dili biliyor sayılıyordu.

---

²Ferdinand de SAUSSURE. Genel Dilbilim Dersleri. Çev.: Prof. Dr. Berke Vardar. (İstanbul: Birey ve Toplum Yayınları, 1985) S. 18, 19.

Ondokuzuncu yüzyılın dilbilim araştırmaları da sözcüklerin tarihçesi gibi konular üstünde yoğunlaşmıştı. Saussure ise dilin "tarihsel" boyutu yanında bir de "dizgesel" boyutu olduğunu öne sürerek, dizge anlayışının içerdiği ve çağdaş dilbilimin dil olgusuna yaklaşımının temel taşlarını oluşturacak olan ilkeleri ortaya attı.³

Eşzamanlı inceleme ile artzamanlı incelemenin farkını örneklemek için F. Saussure satranç oyununu sunar. Bu durumu futbol üzerinden de örnekleyebiliriz. Futbol oynamayı bilen nerdeyse bütün erkek çocukları, başlangıçta futbol oynayanları seyrederek oyunun sistemini öğrenmeye başlar. Kaç kişiyle oynanır, cezalı davranışlar nelerdir, sahanın paylaşımı neye göre yapılır, penaltı nasıl kullanılır? vb. sonunda çocuk futbol oynamanın sistemini öğrenmiş olur. Hiçbir çocuk futbolun tarih boyu gelişimini, nasıl değişiklikler geçirdiğini öğrenmek zorunda değildir. Bunu araştırmak, artzamanlı bir yaklaşım olurdu. Oyunun sistemi dış gerçeklikten bağımsız, kurmaca bir takım kurallardan oluşur ve kendi içinde tutarlı bir bütün meydana getirir. Oyunu oluşturan kurallar kendi öz varlıkları ile önem taşımaz; oyun için önem teşkil eden kuralların birbiriyle olan ilişkisidir.

F. Saussure'ün getirdiği diğer bir ayırım ise dil ile söz ayırımıdır. Dil bir dil sistemine verilen addır. Türkçe ya da İngilizce dediğimiz zaman dil'i bu anlamda kullanırız. Söz ise dilin pratik kullanımınıdır yani dilin belirli bir konuşmacı tarafından belirli bir andaki uygulamasıdır. Somut ve bireysel kullanılan söz'ün arkasında, onun belirleyicisi olan soyut ve toplumsal bir yapı olan dil vardır:

Demek ki dilyetisine ilişkin :İncelemenin iki bölümü var: Bunlardan

---

³ A.YÜKSEL.Yapısalcılık ve Bir Uygulama: M.C. Anday Tiyatrosu.(Ankara: Gündoğan Yayınları, 1995), S. 20

biri temel niteliklidir; özü bakımından toplumsal ve bireyden bağımsız olan dili ele alır; bu inceleme yalnızca anlıksaldır. Öbür bölüm ikincil bir önem taşır ve konusu, dilyetisinin bireysel yanı, daha açık bir deyişle, seslemeyi de kapsayan sözdür. Anlıksal - fiziksel niteliklidir bu inceleme.

Kuşkusuz, bu iki konu birbirine sıkı sıkıya bağlıdır ve birbirini gerektirir: Sözüň anlaşılabilmesi ve bütün sonuçlarını verebilmesi için dil zorunludur. Ama dilin yerleşebilmesi için de söz zorunludur. Tarihsel açıdan, söz olgusu her zaman daha önce ortaya çıkar. Öyle ya, bir söz imgesine bir kavramın bir söz ediminde bağlandığı görülmeden bunları birleştirmeye nasıl kalkışılabilir? Öte yandan, ana dilimizi başkalarının konuşmalarım duya duya öğreniriz. Ancak sayısız denemelerden sonra anadilimiz beynimize yerleşir. Bir de şunu belirtelim: Dilin evrimini sağlayan sözdür; dilsel alışkılarımızı değiştiren, başkalarını duyarak edindiğimiz izlenimdir. Demek ki dille söz arasında karşılıklı bağımlılık var. Dil, sözüň hem aracı, hem de ürünü. Ne var ki, bütün bu söylenenler dille sözüň birbirinden apayrı şeyler olmasını önlemez.⁴

F. Saussure'ün dilbilim için kurduğu bu denklem göstergebilim içinde yapıya yaklaşırken kullanılan bir yöntem olması bakımından önemlidir. Dilbilim gibi benzer biçimde göstergebilimin, incelenen sanat yapıtının yüzeydeki

---

⁴ Ferdinand de SAUSSURE. Genel Dilbilim Dersleri. Çev.: Prof. Dr. Berke Vardar. (İstanbul: Birey ve Toplum Yayınları, 1985) S. 18, 19.

görünüŖü olan sözüden yola çıkararak, derin yapısına yani diline ulaşması söz konusudur.

F: Saussure 'ün göstergebilimin kurucusu olmasını kabul eden Fransız düşünce ve yazı ustası Roland Barthes, dilbilimi göstergebilimin bir üst kapsayanı olduğunu söyleyerek, F. Saussure'ün dilbilimin üstüne çıkardığı göstergebilimi alt basamağa indirir:

Başlıca göstergebilimciler tarafından yeniden ele alınan F. Saussure, dilbilimin, genel göstergeler biliminin ancak bir bölümü olduğunu düşünüyordu. Oysa zamanımızın toplumsal yaşamında, insan dilinin dışında, belli bir genişlikte olan gösterge dizgelerinin bulunduğu hiç de kesin değildir. Göstergebilim şimdiye kadar yalnızca trafik kuralları (ulaşım kodu) gibi inceleme açısından pek fazla ilgi çekmeyen kodları ele almıştır; gerçek bir toplumbilimsel derinliğı olan bütünlere geçildiğindeyse, yeniden dille karşılaşılır. Kuşkusuz, nesnelere, görüntüler, davranışlar anlam taşıyabilirler ve bunu çok sık olarak yaparlar, ama hiçbir zaman bağımsız bir biçimde olamaz bu; her gösterge dizgesi dille karışır. Sözelimi görsel töz, kendini dilsel bir bildiriyle destekleyerek anlamlarını pekiştirir (sinema, reklam, çizgi resimler, basın fotoğrafları, vb'nde durum böyledir); öyle ki, görüntüsel bildirinin hiç değilse bir bölümü, dil dizgesiyle yapısal bir yinleme ya da yerini alma bağıntısı içindedir. Nesne bütünlere (giysi, besin) gelince, bunlar dizge durumuna ancak dil aracılığıyla ulaşırlar. Dil bunların gösterenlerini dizgeler biçiminde bölümler, gösterilenlerini de kullanımlarına ya da nedenlerine göre adlandırır: Biz, eskisinden çok daha fazla ve görüntülerin her yanı sarmasına karşın, bir yazı uygarlığıyız, Son

olarak çok daha genel bir biçimde, gösterilenleri dil dışında varolabilecek bir görüntüler ya da nesnel dizgesi tasarlamak giderek daha da güç gibi görünmektedir. Bir tözün ne anlama geldiğini algılamak, zorunlu olarak dilin bölümlenmesine başvurmak demektir.⁵

Bu nedendir ki F. Saussure tarafından dilbilim için kullanılan yöntemler göstergebilim içinde geçerliliğini sürdürür.

F. Saussure'ün göstergebilim için açtığı yollardan bir diğeri ise dilin dizimsel ve çağrışımsal bağıntılardan oluşmasıdır. F. Saussure bu bağlantıları şöyle açıklar:

Dil öğeleri arasındaki bağıntı ve ayrılıklar, her biri belli bir değerler düzeni yaratan değişik iki alanda ortaya çıkar. Bu iki düzeyin karşıtlığı, her birinin öz niteliğini daha iyi anlamamızı sağlar. Dilin varlığı için zorunlu olan, anlksal etkinliğimizin iki biçiminin karşılığıdır bunlar.

Bir yandan söylemde, sözcükler birbirlerine bir zincirin halkaları gibi bağlanmalarından ötürü, dilin çizgiselliğine dayanan bağıntılar kurarlar: Çizgisellik iki öğeyi birden söylememizi olanaksız kılar ....

Bu öğeler söz zincirinde birbiri ardınca sıralanır. Dayanağı uzam olan bu birleşimler *dizim* diye adlandırılabilir. Demek ki dizim her zaman, ardışık iki ya da daha çok sayıda birimden oluşur (...)Bir dizimdeki öğe değerini yalnız, daha önce, daha sonra, ya da hem daha önce, hem daha sonra gelen öğelerle olan karşıtlığından alır.

Bir yandan da, aralarında ortak bir yön bulunan sözcükler söylem

---

⁵ Roland BARTHES . Göstergebilimsel Serüven. Çev: Mehmet Rifat, Sema Rifat (İstanbul: Kaf, 1999), S.32.

dışında, çağrışım yoluyla bellekte birbirine bağlanır. Böylece, son derece değişik bağıntılar içeren öbekler oluşur (...)Bunların dayanağı uzam değil; özekleri beyinde. Her bireyde dili oluşturan iç gömünün bir parçasıdır bunlar. Söz konusu bağıntıları *çağrışımsal bağıntılar* diye adlandıracağız.

Dizimsel bağıntı, aynı anda birlikte bulunan öğeler arasındaki bağıntıdır ve gerçek bir dizilişte yer alan iki ya da daha çok sayıda öğeye dayanır. Tersine, çağrışımsal bağıntı, aynı anda birlikte bulunmayan öğeleri gücül bir belleksel dizide birleştirir.⁶

Bu bağıntılar göstergebilimin kavramlarını açıklarken daha ayrıntılı değinilecektir. Dilbilim için F. Saussure tarafından ortaya atılmış bu yaklaşım; göstergebilim için önemli bir araca dönüşmektedir. Göstergebilim de çözümlendiği yapının göstergelerini yatay ve dikey ilişkiler içinde değerlendirerek anlam katmanlarına ulaşmaktadır.

Amerikalı mantıkçı Charles Sanders Peirce'ün 20. yüzyılın başlarında, göstergenin ne olduğuna yönelik teorilerini aynı dönemde F: Saussure'den bağımsız olarak biçimlendirdi. Charles Sanders Peirce (1839-1914) genel bir göstergeler kuramı oluşturmaya çalışan ilk kişidir. Günümüzde konuyla ilgili hemen herkes tarafından benimsenmiş ayrımlardan biri de Peirce'ün önerdiği gösterge kategorileridir. Buna göre göstergeleri niteliklerine göre 66

---

⁶ Ferdinand de SAUSSURE. Genel Dilbilim Dersleri. Çev.: Prof. Dr. Berke Vardar. (İstanbul: Birey ve Toplum Yayınları, 1985) S. 18, 19.

sınıfa ayırmış, bunları da ikiliklere göre değil, üçlüklere göre düzenlemiştir: Görüntüsel gösterge (veya ikon), belirti (veya endis), simge (veya sembol). Bu gösterge çeşitlerine ileride değineceğiz.

1915-1930 yılları arasında Rus Biçimcilerin sanat eserine farklı yaklaşımları göstergebilimin gelişimi için önemlidir. Kendilerinden önce gelen inceleme ve eleştiri yöntemlerinin dışına çıkarak metni kendi içindeki biçimsel yapıyı ele alarak eleştirmişlerdir. Berna Moran Edebiyat Kuramları ve Eleştiri adlı yapıtında konuya şöyle değinmiştir:

Rus Biçimcileri edebiyat incelemesinin. diğer tür incelemelerden ayrı kendine özgü bir yöntemle dayandırılması gerektiğini düşünüyordular. Daha önce de gördüğümüz gibi, ondokuzuncu yüzyılda edebiyat incelemesi ve eleştirisi esere dönük değildi, ya sanatı duygu anlatımı olarak alıyor ve sanatçıyı merkez yapıyor, ya da sanat dış dünyayı yansıtıyor diyerek edebiyatı açıklamak için tarihe, sosyolojiye, politikaya yöneliyordu. Rus Biçimcileri ise eserden hareket etmekten yanaydılar ve her şeyden önce edebiyat eserini diğer eserlerden ayıran biçimsel özelliğin, yani yazınsallığın ne olduğu sorusuna cevap aradılar ve yazınsallığı *ostranenie* kavramıyla açıkladılar. İngilizlerin *defamiliarization* sözcüğü ile karşıladıkları bu kavramı «alışkanlığı kırma» diye çevirebiliriz. İddia şu: biz dış dünyaya, nesnelere, davranış ve düşünüş biçimlerine baka baka bunları kanıksarız. Şiir ise kendine özgü dili sayesinde bu kanıksamayı sarsarak, nesnelere, davranışları, düşünceleri ve duyguları taze bir bakışla yeniden görmemizi, yeniden algılamamızı sağlar. Çünkü bu dil alıştığımız kullanmalık dilden farklıdır.⁷

---

⁷ Berna MORAN. Edebiyat Kuramları ve Eleştiri.(İstanbul:Cem,1994), S.161,162.

Rus Biçimcileri ile birlikte çalışmalarını sürdüren Roman Jakobson'a göre yazın biliminin konusu yazın değil yazınsallık olmalıdır. Diğer bir söylemle, belli bir inceleme konusu olan yapıtı yazınsal yapan unsurlar araştırılmalıydı. Rus Biçimciler metinleri iç özellikleri ile belirlenecek bir kavram olarak görmelerinin yanı sıra, metindeki her bir parçanın öbür parçalarla kurduğu ilişkiyle belirlendiğine değinmeleri göstergebilimin altyapısını oluşturan unsurlardandır.

Roman Jakobson, yalnızca yazılı metinleri değil, anlam taşıyıcısı olan farklı dizgeleri incelemiştir. Bu çalışmalar sayesinde dizgeler içindeki işleyiş yasalarını saptamıştır:

Jakobson'un kuramsal açıklamaları ve uygulamaları yapısal dilbilim yöntemlerini şiir diline uygulayan yapısalcı çalışmaların kaynağını oluşturur. Çalışmalarını daha çok sözlü sanatın (şiir, destan, halk masalı) sessel ve anlamsal özellikleri üstünde yoğunlaştıran Jakobson, ortaya koyduğu "sözlü iletişim" kuramıyla "konuşma"nın anlamını belirleyen tek etkenin iletinin kendisi olmadığını ileri sürerek sözlü iletişimde söz konusu olan altı etkeni Prag dilbilim okulunun görevselci yaklaşımı doğrultusunda altı görevle belirler; bu altı görev yoluyla epik şiirin, lirik şiirin, halk masalının birbirinden ayrılan ileti biçimlerini açıklar

Jakobson şiir incelemelerini ses ve sözcük düzeyinde koşutluk, bakışlılık*, karşıtlık, yineleme gibi dilsel kullanımların yapıta getirdiği estetik ya da anlamsal zenginlik üstünde yoğunlaştırır; ve şiirdeki bu çeşit kullanımların oluşturduğu örüntüyü* sözbirimsel öğelerin ulamlara* bölündüğü dağılımsal* bjr yaklaşımla inceler. Koşutluk, bakışlılık, karşıtlık, yineleme gibi kullanımlar, daha sonra göreceğimiz gibi, yazınsal

yapıtın yüzeysel yapısından derin yapısına ulaşmada önemli ipuçları oluşturmaktadır.

Jakobson'a göre yazma olayı yazarın iki eylemiyle gerçekleşir: yazar geniş bir dilsel alandan sözcüklerini seçer ve bu sözcükleri birleştirir. Sözcük seçimi dilin dizisel ve dizimsel eksenleri üstünde yapılır. Jakobson'un "deyim aktarması"* ve "ad aktarımı,*" adını verdiği söz sanatı sayılabilecek "anlam olayları" yazarın yaptığı sözcük seçimlerinin temel kaynaklarını oluşturur. Deyim Aktarması: Bir tümcede sözgelimi "eylem"i belirleyecek olan sözcük, görevsel olarak birbirinin yerine geçebilecek birçok sözcük arasından seçilir; bu nedenle birbirinin yerine geçebilecek sözcükler dilin düşey (dizisel) ilişkiler eksenini üstünde yer alır. " Deyim Aktarması " işte bu eksenindeki sözcükler arasında gerçekleşir. "Deyim Aktarması" aralarında uzak yakın ilgi bulunan iki şey arasında bir benzetme yoluyla ilişki kuran, birinin adını ötekine aktaran bir eğilim, bir dil olayıdır.

Ad Aktarımı: Bir kavramın, ilgili, bağıntılı olduğu bir başka kavramı gösteren sözcükle anlatılması yoluyla "ad aktarımı" olayı gerçekleşir.⁸

Danimarkalı Louis Hjelmslev ise «Dil Kuramının Temel İlkeleri» (Omkring soriens Grundlaeggelse, 1943) adlı Danca eserinde (bu 1953'te İngilizce'ye, 1968'de de Fransızca'ya çevrildikçe daha çok tanınmıştır) modern göstergebilimi kuramsal bir temele oturtmaya çalıştı: Bu amaçla da düzenli diller yananamlı diller(göstereni bir dil oluşturan diller) ve üstdiller (gösterileni bir dil oluşturan diller) ayrımını yaptı. Fransız göstergebilimcisi Roland Barthes da bu üçlü ayrımı bazı küçük

---

⁸ A.YÜKSEL.Yapısalcılık ve Bir Uygulama: M.C. Anday Tiyatrosu.(Ankara: Gündoğan Yayınları, 1995), S. 38

değişikliklerle işledi ve göstergebilim çözümlerinde önemli bir yer tutmasını sağladı.

Göstergebilim oluşum serüveninde diğer bir önemli isim ise Viladimir Propp'dur. Masalın biçimbilimi adlı eserinde yaptığı çalışma ile Levi-Strauss'un antropoloji alanında yaptığı çalışmalarına yöntem olarak ışık tutmuştur. V. Proop, Rus halk masallarını incelerken Claude Levi-Strauss mitoslar ve masallar üzerine çalışmalar yapıp V. Proop'un yöntemini etkisiyle insanlığın ortak düşünce yapısına ulaşmıştır.

V. Proop, farklı Rus masallarını incelemiş ve masalların konuları değişse de yapı olarak bütün masalların aynı olduğu sonucuna ulaşmıştır. Her masalda belli izleklerin olduğunu saptayan V. Proop, farklı ve bağımsız görünen masalların ortak bir dizgeye sahip olduğunu ortaya koymuştur. Dizge içindeki dizimsel unsurların birbiriyle ilişkisinden hareketle hepsinin ortak bir yapı da olduğunu kanıtlar.

Fransız insanbilimci Claude Levi-Strauss, söylenler üzerinde çalışmalar yapar ve söylenlerin insanlığın ortak düşün yapısına ışık tuttuğunu söyler.Yaptığı çalışmalar ile yapısalcı yazına ve göstergebilim çalışmalarının gelişimine büyük katkıları olmuştur :

Levi-Strauss'un söylen çözümlemesinde en önemli birimleri "demetler" oluşturur. "Demet" söylen bağlamında aynı görevsel özelliği olan öğelerin toplamıdır. Bir başka deyişle, "demet" bir ilişkinin bir sürü çeşitlemesinden oluşur. Levi-Strauss'a göre özgül bir söylenin anlamı yatay eksen üstünde gelişen artzamanlı olay örgüsünden çok,genel söylenin düşey eksen üstünde yer alan, biçimsel değişmezlerini oluşturan demetlerde yatar. Bir başka deyişle, "Söylenlerin içeriği bir önem taşımaz ... söylenin gerçeği, anlattığı öyküde değil, öğelerinin, birbirleri ve içinde yer aldıkları bütünle

olan bağıntılarındanadır.(...) Levi-Strauss'un, yapısalcı düşünce biçimine insanbilimden getirdiği çarpıcı örneklerle yapısalcı yazının en önde gelen kişileri arasında yer aldığı tartışılmaz bir gerçektir. İnsanı anlama yolunda, elde ettiği verileri karşıtlıklar biçiminde kavranabilecek yönde soyutlaştırmasıyla, ilişkileri "eşyapılılık" yoluyla saptamasıyla, söylenlerin örtük anlamını ortaya çıkarma yolunda uyguladığı, önce bütünü "parçalara ayırma"* ve sonra bütünü "yeniden kurma"* işlemiyle, anlatıyı, eşzamanlı olarak yukardan aşağıya ve soldan sağa okuma yöntemiyle yapısalcı yazın eleştirisi bağlamında da en önemli kaynaktır Levi-Strauss" ⁹

Levi-Strauss'un Proop'un yöntemini İngilizce çeviri yoluyla Batı dünyasında yayınlamasından sonra Litvanya asıllı Fransız Göstergebilimcisi Algirdas Julien Greimas, V. Proop yöntemini oldukça geliştirmiştir. Greimas, incelediği anlatılardaki olay örgüsünde yer alan birimleri saptayıp aralarındaki ilişkiyi saptamaya çalışmıştır. Greimas, bir anlatı grameri kurmaya yönelir.

Greimas "öykü"yü, "tümceye benzeyen ve çözümlenebilir bir anlamsal yapı olarak görür." Greimas'a göre yalnızca gözlemlenebilen veriden (biçimden, gösterenden) yola çıkarak, kavramların (gösterilenin) bir sınıflandırmasını yapmak olanaksızdır. (...) Araştırmacı "anlatı grameri"ni oluştururken Saussure'ün "dil" ve "söz" kavramlarından yola çıkar ve anlatı türündeki yapıtta "söz" düzeyinde yansıyan verileri değerlendirerek yapının "dil"ine varmayı amaçlar. ¹⁰

---

⁹ A. g. e. S. 43.

¹⁰ A. g. e. S. 58.

Greimas'ın çalışmasının ilk aşamasını "ikili karşıtlıklar" ilkesi oluşturur. Greimas'a göre temel "anlam" kavramları anlambirimler arasında gördüğümüz karşıtlıklar yoluyla oluşur. Böylece Greimas'ın anlambirimleri, Prag okulunun "anlam ayırıcı ses" ve Levi Strauss'un "söylenbirim" adını verebileceğimiz "demet" kavramlarıyla görevsel açıdan eşdeğerli bir nitelik taşır. Greimas'a göre anlatının temel birimi eylemde bulunan insan ya da varlıktır. Eylemde bulunan kişi içinde bulunduğu durumu ve çevresindeki diğer kişilerle ilişkileri açısından ayırıcı bir özellik kazanır.

Bulgar asıllı Fransız Julie Kristeva, Göstergebilim. Bir Göstergeçözüm İçin Araştırmalar (Semeiotike. Recherches Pour une Semanalyse 1969) adlı eserinde bu düşünce anlayışını belirtmek için anlambirimcik çözümlemesi terimini önerdi. Büyük ölçüde üretici dilbilgisinden esinlenen bu yaklaşım, bir derin metin (üreten metin) ile bir yüzey metin (üretilmiş metin veya olgu metin) arasındaki geçişi anlamaya çalışır.

Julie Kristeva, "Zamansallık kavramı" üzerine çalışmalar yapmış ve göstergebilim alanına metinlerarası ilişkiler kavramını sokmuştur. Bu durumda da *metinlerarası ilişkiler* (metinlerarasılık) söz konusudur. Bu kavram oldukça yenidir ve Julia Kristeva tarafından ortaya atılmıştır. Metinlerarası ilişkiler kavramı sözcenin herhangi bir özelliğinin, sözcüğün hemen hemen sonsuz anlamıyla bir başka metne göndermesi olgusunu içerir:

Burada bir metnin kaynaklarıyla (bunlar sözünü ettiğimiz alıntılama

olgusunun en küçük biçimidir) sonsuz bir metne (insanlığın kültür metni) bir tür saptanamayacak gönderme olan alıntılama (anmayı) birbirine karıştırmamak gerekir. Bu söylediğimiz, son derece çeşitli klişelerle örülmüş olan, dolayısıyla da önceki kültüre ya da çevre kültüre gönderme, onları anma, alıntılama olgusunu çok sık taşıyan yazınsal metinler için geçerlidir. Metinlerarası ilişki denen olgu içine *daha sonra* gelen metinleri de katmak gerekir: çünkü bir metnin kaynakları, yalnızca kendinden önce gelenler değil, aynı zamanda kendinden sonra gelenlerdir. Levi-Strauss'un da, son derece inandırıcı biçimde benimsemiş olduğu bakış açısıdır. Levi-Strauss'a göre Oidipus mitinin Freud'cu yorumu Oidipus mitinin bir parçasıdır: Sophokles'i, Freud'un anılması Freud'u da Sophokles'in anılması olarak okumalıyız.¹¹

Göstergebilimi bir serüven olarak adlandıran Fransız düşünür ve yazın adamı Roland Barthes, göstergebilimin kuramsal yapılanması ile ilgilenirken bir diğer yandan bu yöntemi bir çok farklı konu üzerinde uygulamıştır. Balzac'ın, Sarrasine adlı öyküsü üstüne yaptığı çalışma olan S/Z 'de metni birçok birime ayırır. Bu ayırma sırasında bir öncekinden ya da bir sonrakinden farklı bir özellik taşıyan bir sözcükte olabilir bir paragraf ya da bir cümle de olabilir. Ayırdığı parçaları, kendi belirlediği beş gösterge bağlamında çözümler. Roland Barthes'e göstergebilimin kavramları bölümünde tekrar değineceğiz.

---

¹¹ Roland BARTHES . Göstergebilimsel Serüven. Çev: Mehmet Rifat, Sema Rifat (İstanbul: Kaf, 1999), S. 199, 200.

Roland Barthes *Mitolojiler (Mythologies, 1957)* adlı kitabında toplumu, yine toplumun kullandığı görüntüler, mitler, söylemler gibi göstergelere dayanarak eleştirmeye çalışırken, sözde doğal olanın, doğuştan var olanın gerisinde gizlenen kültürel olanın, edinilmiş olanın peşine düştü.

Roland Barthes'ın, Moda Sistemi (*Systeme de la mode, 1967*) adlı eserinde doğrudan doğruya giysiyi değil de giysi üstüne söylenmiş olan- (giysi üstüne söylemi), özellikle de moda fotoğraflarıyla ilgili resim altı yazılarını ve açıklamaları, bir başka deyişle "yazılı giysi"yi inceledi. Moda dizgesi üzerine yaptığı çalışması bildirişim göstergebiliminden, anlamlama göstergebilimine geçiş açısından önemli bir çalışmadır. Mehmet Rifat Anlamlama göstergebilimini Homo Semioticus adlı eserinde şöyle açıklamaktadır.

"Anlamlama göstergebilimi, anlatım düzlemini (gösterenler) ile içerik düzleminde (gösterilenler) her birinin kendine özgü eklemeli biçimi olduğunu ileri sürer: Bu nedenle göstergebilim, anlatımın tözü ile anlatımın biçimi ve içeriğin tözü ile içeriğin biçimi ayırımını yapar; kendine ilgi alanı, inceleme konusu olarak da içeriğin biçimini alır. Bu nedenle burada ele aldığımız göstergebilim, sözgelimi bir yazınsal metinde anlamın düzenlenişleriyle, eklemeli biçimleriyle ilgilenir, bu anlamın salt anlatım düzlemindeki dilbilgisel ve biçimsel düzeniyle değil."¹²

Umberto Eco, önemli bir düşün adamı, bilim adamı ve romancı olarak göstergebilime "anlamlama göstergebilimi" adını verdiği yeni bir metin yorumlama anlayışı geliştirmiştir.

---

¹²M.RİFAT. Homo Semioticus (İstanbul: Yapı Kredi Yay., 1996), S. 21

Sigmund Freud, psikanaliz alanında yaptığı çalışmalarda yapısalcı yöntemler kullanmıştır. Rüyaları simgelerden oluşan yapılar olarak kabul eden Freud, Bu simgelei çözümleyerek aslında bilinçaltında yer eden ve bastırılan arzulara ulaşarak hastalarını tedavi etmeye çalışmıştır.

Freud'un çalışmalarından hareketle Lacan, öznenin parçalanması ile ilgili çalışmalar geliştirmiştir. Dilin kültür taşıyıcı özelliğinden hareket eden Lacan, kişinin bilinçdışı sistemini dilin simgesel araçlarına benzeterek açılar:

“Gösterilebilir olanın (signifiable), gösterenin tutkusunda kendi işaretine maruz kalmak suretiyle gösterilene dönüşmesine yol açan etkilerinin belirleyiciliğinde, gösteren aktif işleve sahiptir.

Gösterenin bu tutkusu o andan itibaren insanın koşulunun yeni bir boyutunu oluşturur. Öyle ki konuşan sadece insan değildir, fakat insanda ve insan aracılığıyla id konuşur. İnsanın doğası, hammaddesi olduğu dilin yapısının etkileriyle doludur. Ve insanda, fikirler psikolojisinin anlayabileceği sınırların ötesinde, sözün ilişkisi yankılanır.”

Demek ki Lacan'a göre psişik belirlenim toplumsal simge sisteminin özneyi aşan yapısından kaynaklanmaktadır. Özne kendi gerçekliğini, deneyimini, ancak bu nesnel kültürel simge sisteminden dolayımılarak kavrar, düşünür ve dile getirirken, bu otonom gerçekliğin presübjektif yapısının biçimsel kurallarına da tabi olur.¹³

Göstergebilimin geliştirdiği teoriler, edebiyat incelemeleri başta olmak üzere, antropoloji, görsel sanatlar, film incelemeleri vb. pek çok alanın temel

---

¹³ Aktaran: Saffet Murat TURA. Freud'dan Lacan'a Psikanaliz. (İstanbul: Ayrıntı, 1996), S. 116.

inceleme yöntemi haline geldi. Göstergebilim tek bir disiplin gibi görülmekle birlikte, kullandığı metotlar ve ulaşmak istediği hedefler açısından, epeyce heterojen bir disiplin olmanın yanı sıra değişik yaklaşımlar tarafından teşvik edilen ve belirli bir nesnenin değişik felsefi tanımlamaları yoluyla oluşturulan disiplinler arası bir yöntemdir.

GÖSTERGEBİLİMİN KAVRAMLARI

GÖSTERGE- Gösteren -Gösterilen

Anlamın temel birimi olarak gösterge, gösterilen-gösteren ikilisinden oluşur. Bu ikisi arasındaki ilişki nedensiz, saymacadır ve toplumsal uzlaşmaya dayanır. F. Saussure'ün bir kağıt parçasına benzettiği göstergenin bir yüzü gösteren, diğer yüzü de gösterilendir. Bu ikisini çözümsel olarak ayırt edebilssek bile fiilen ayırmak mümkün değildir. Göstergenin üç temel niteliği vardır: a) Fiziksel bir biçimi olması gerekir. b) Kendisi dışında bir şeye gönderme yapması gerekir. c) İnsanlar tarafından bir gösterge olarak kabul edilmesi ve iletişim sürecinde kullanılması gerekir.

Gösteren:Göstergenin maddi parçası olan gösteren, duyu organlarıyla algılanabilir bir fiziksel biçimdir. Bir düşünceyi ya da anlamı dile getirmede kullanılan sözcükler, daha açıkçası, sözcüğün duyulan sesi ya da yazılı halidir:

Örneğin, “ okul “ sözcüğü o-k-u-l, ses dizilişinden oluşmaktadır ve bu parçalardan oluşan bütünü gördüğümüzde veya duyduğumuzda okul kavramını aklımıza gelir. 'Okul' olarak okuduğumuz ya da işittiğimiz şey kavramsal anlamda okulun gösterenidir.

Gösterilen: Göstereni anlama ya da yorumlamada kullandığımız zihinsel kavramdır. Buna göre iletişim sürecinde taraflardan birinin aktarmak istediği ve kastettiği anlam veya düşünce ile karşı tarafın zihninde oluşan da gösterilen olmaktadır. Bu ikisi arasındaki ortaklığın ve yakınlığın derecesi iletişim faaliyetinin başarısını belirlemektedir. Gösterilen, gösterene göre daha soyuttur ve ikisi birlikte göstergeyi meydana getirirler.

Gösterge Çeşitleri:

S. Peirce' in, yaptığı gösterge kategorileri göstergebilim çalışmalarında önemli bir yer tutmaktadır. S. Peirce, göstergeleri üç grupta sınıflandırmıştır: Görüntüsel gösterge(imge), belirti, ve simge. Bu üç göstergede gösteren ile gösterilen arasındaki ilişki farklıdır.

Görüntüsel gösterge(imge): Gösteren ile gösterilen arasında çok yakın bir benzerlik ilişkisi söz konusudur. Belirttiği şeyi doğrudan temsil eder. Görüntüsel göstergeye örnek olarak portreler verilebilir. Portresi yapılmış kişi gösterilen, portre bir nesne olarak gösterendir. İkon olarak da anılan bu gösterge türü nedenli bir göstergedir ve biçimi rastlantısal değildir.

Belirti: Gösteren ile gösterilenin arasında bir neden sonuç ilişkisi söz konusudur. Belirti, doğal ve kendiliğindedir. Bir amaç için üretilmediklerinden alımlayıcı tarafından neyin göstergesi oldukları tecrübe edilmiş olmalıdır. Örneğin, şimşek çaktığı zaman yağmurun yağacağını bilmek ya da dumanının ateş yandığı zaman çıktığını bilmek gibi.

“Sözelimi, duman (gösteren) ateşin (gösterilen) varlığını belirten bir göstergedir.”¹⁴

Simge: gösteren ile gösterilen arasındaki ilişki nedensizdir, saymacadır ve toplumsal uzlaşmaya dayanır. Bir dilin sözcükleri, simge sınıfına girer.

Sözelimi, "ağaç" kavramıyla (gösterilen) herhangi bir dildeki "ağaç" sözcüğü (gösteren) arasında ne bir benzerlik ne de bir neden - sonuç ilişkisi vardır. Söz konusu ilişki nedensiz ve kurumlaşmış olduğu için yalnızca simgeseldir..¹⁵

Simge toplumsal bir uzlaşma taşıyor olması nedeniyle farklı toplumların farklı kültür yapıları nedeniyle değişkenlik gösterir.Zeynel Kıran, Dilbilim Akımları adlı kitabında şöyle örnekliyor:

Kırmızı, batı toplumlarında aşkın simgesi durumundayken İrlanda’da savaşın, Kızılderili’lerde tutkunun, Japonlarda içtenliğin simgesi olabilir¹⁶

Göstergebilimin araştırma konusu ‘simge’ olan göstergelerdir:

“Göstergebilimcinin çalışma alanı ne imgesel gösterge ne de belirtgesel göstergenin içerdiği neden-sonuç ilişkisidir. Göstergebilimcinin araştırma

---

¹⁴ YÜKSEL, A..Yapısalcılık ve Bir Uygulama: M.C. Anday Tiyatrosu.(Ankara: Gündoğan Yayınları, 1995),S.28.

¹⁵ Aktaran : A. YÜKSEL. Yapısalcılık ve Bir Uygulama: M.C. Anday Tiyatrosu.(Ankara: Gündoğan Yayınları, 1995),S.28.

¹⁶ Zeynel KIRAN. Dilbilim Akımları.(Ankara: Onur Yayınları,1996), S. 111.

alanı belirli bir gösterenle gösterilenin –doğal olarak açıklanabilecek hiçbir neden olmayışına karşın- aralarında bir ilişki kurdukları simgesel göstergedir; amacı ise bu çeşit göstergelerin gerisinde yatan, kendi içinde tutarlı dizgeyi açıklayabilmektir.”¹⁷

DİZGE- Dizisel – Dizimsel

Dizge, dizimsel ve dizisel bağlantılarla kurulmuş bir bütünlüklü yapıdır. **Dizimsel** bağlantılar yatay düzlemde yan yana gelen ve birbirleriyle olan ilişkileri ile anlam oluşturan göstergelerden oluşur. **Dizisel** bağlantılar ise dikey düzlemde aynı işleve sahip göstergelerden oluşur. Aynı anda yan yana gelemeyen bu göstergeler birbirlerinin yerine geçebilirler.

R. Barthes, Göstergebilimsel Serüven adlı eserinde dizimi tanımlar ve bir yapıyı göstergebilimsel açıdan incelerken dizime uygulanacak çözümleyici çalışma olarak bölümlenmeyi önerir.

" ... dizim, dayanağı uzam olan bir göstergeler birleşimidir Eklemlili dilde bu uzam çizgiseldir ve tek yönlüdür ("söz zinciri"dir bu): İki öge aynı anda söylenemez (geri çek, herkese karşı, insan yaşamı): Burada her öge, değerini, kendinden önce gelen ve kendini izleyen öğelerle kurduğu karşıtlıktan alır. Söz zincirinde aynı anda bir arada bulunan (in praesentia)

---

¹⁷ Aktaran : YÜKSEL, A..Yapısalcılık ve Bir Uygulama: M.C. Anday Tiyatrosu.(Ankara: Gündoğan Yayınları, 1995),S.28.

öğeler, birbirine gerçek anlamda bağlanmışlardır. Dizime uygulanan çözümleyici çalışma, bölümelemedir. "¹⁸

Biz; Matmazel Julie oyununu, dizimsel sıralaması üstünden anlambirimlere ve altanlambirimlere bölerek dizimsel sıralanmada görev yapan her bir parçayı bir önceki ve bir sonraki parça arasındaki ayırıcı özellikleri hesap ederek oluşturduk.

Her bir parça anlamlandırıldıktan sonra aynı anlamı taşıyan parçaları sınıflandırdık.

R. Barthes, Göstergebilimsel Serüven adlı eserinde, bir yapıyı göstergebilimsel yöntemle inceleme sürecinde aynı görevi yapan parçaların dizisel sıralanışları için yapılacak çözümleyici çalışma olarak sınıflandırmayı önermektedir:

"İkinci düzlem, yine Saussure'ün terimiyle, çağrışımlar düzlemidir. Söylem (dizimsel düzlem) dışında, aralarında ortak bir yan bulunan öğeler bellekte birbirlerini çağrışırtırlar ve böylece çeşitli bağıntıların egemen olduğu öbekler oluştururlar.(...) Çağışımlara uygulanan çözümleyici çalışma, sınıflandırmadır." ¹⁹

Dizge, yapısındaki göstergelerin bölümlenmelerine, sıralanmalarına ve sınıflandırmalarına dayalıdır.

---

¹⁸ Roland BARTHES . Göstergebilimsel Serüven. Çev: Mehmet Rifat, Sema Rifat (İstanbul: Kaf, 1999)

¹⁹ A. g. e. S.

Düzanlam – Yananlam

Anlamlama, gösterenin kazandığı değerdir ve gösteren ile gösterilen arasında kurulan ilişki sonucunda ortaya çıkar. **Düzanlam**; metnin yüzeysel yapısında, gösteren karşısında ilk aklımıza gelen kavramdır. Eğer aynı gösterenden hareketle birden fazla gösterilen ile karşılaşıyorsa, o zaman **yananlamlardan** söz edilebilir.

Mehmet Rifat'ın Gösterge Eleştirisi adlı eserinde Orhan Pamuk'un Benim Adım Kırmızı adlı romanında yer alan bir mektup göstergesinin çözümlemesi için yaptığı düzanlam ve yananlam tespitleri örnek oluşturabilir.

Mektupta yazılı olanların yorumu, mektubun salt yazı düzlemindeki, yazı düzleminin de yüzeysel boyutundaki düzanlamları oluşturuyor. Oysa aynı mektubun gönderiliş biçimi, kağıdın katlanışındaki farklılık, yanına bir resim iliştilmesi, mektubun kokusu, yazı'nın (hattın) akışı, harflerin diziliş biçimi, zaman belirten birimlerin ("Demin") kullanılışındaki amaç, her satırda "sezilen dikkat" in saptanması, dile getirilmesi ve yorumlanması ise mektubun yananlamlarını oluşturuyor.²⁰

Düzanlamdan, yananlama geçiş , düzanlam zarar görmeden, anlamın bir boyutu alınarak, başka bir benzerliğe atlamak gibidir. Yananlam yorumlayıcıya bağlantılı olarak değişebilir ya da çoğalabilir:

---

²⁰ M.RİFAT. Gösterge Eleştirisi.(İstanbul:Kaf,1999), S.231.

"Her metnin kendi anlamsal dizgesine bağılı olarak gönderme yaptığı bir kültür dünyası, bir bilgi dizgesi de söz konusudur. Bu da bütün insanlığın daha önce düşünmüş, daha önce söylemiş, daha önce yaşamış, daha önce gerçekleştirmiş olduklarıdır. Buna bağılı olarak her insanın, dolayısıyla her okurun bir ansiklopedik bilgi yükü vardır. Her okur bir metne ya da gösterge dizgesine kendi "dşnyapısal" bakış açısına göre yaklaşır. Okurun bu dşnyapısal bakış açısı da, insanlığın sahip olduğu ansiklopedik bilgi hazinesinin ancak bir bölümünü oluşturur. Demek ki bir okur, herhangi bir metni yorumlarken kendi ansiklopedik edinim'ine (doğal ya da kuramsal olabilir) başvurur. Bir başka deyişle her okur, okuduğu metinleri kendi deneyimsel ve kuramsal ansiklopedi'sine göre yorumlarken, yine kendi ansiklopedik edinim'inin sınırlarını da genişletir. Yeni okumalar, yeni ilişkiler, yeni deneyimler okuru yeni ansiklopedik gcllk'lerle donatırken, İnsanlığın Ansiklopedik Hazinesi'ni de genişletmiş olur. Dünyanın İnsanlık Bilgisi'ni taşıyan Hazine, yani Ansiklopedi, değişikkullanıcılara (okurlara) farklı biçimde bölüştürülmüştür: Her sınıfın, her topluluğun, her insanın ayrı bir ansiklopedik edinimi vardır, var olabilir." ²¹

---

²¹ M.RİFAT. Homo Semioticus. (İstanbul: Y.K.Y., 1996.) S.49

STRINDBERG'İN HAYATI VE ESERLERİ

August Strindberg; 1849 yılının 22 Ocak'ında, bir gemicilik mağazasının patronu, Carl Strindberg ile dindar eşi Ulrika'nın yedi çocuklu geniş ve varlıklı ailesinin üçüncü çocuğu olarak dünyaya geldi. Çift dindar olmasına rağmen iki oğullarını evlenmeden dünyaya getirmişti. Evlilikleri sosyal kökenleri tarafından açıkça zorlanmıştı; çünkü babası üst sınıftandı, annesi ise meyhanede çalışan bir garsondu. Ebeveynlerinde çocuklarına da geçirdikleri bir müzik sevgisi vardı.

August'un hayatındaki ilk trajik olay, o 13 yaşındayken annesinin ölmesidir. Babasının kendisinden çok genç mürebbiyeleri ile evliliği aile ilişkilerini daha da yıprattı. Genç Strindberg utangaç ve suskundu, ayrıca kendini öyle yetersiz buluyordu ki yedi yaşında ilk kez intihara kalkışmıştı (son girişimi, sayısız girişimlerine rağmen hayatı boyunca korkutmuştur).

August'un dile özel bir yeteneği vardı ve bilime ilgiliydi; bu da 1867'de liseden mezun olduktan sonra zengin çocuklarına ders vermesini sağladı. Fakat ergenlik çağında dini ve sosyal geleneklere karşı isyankar bir çizgisi oldu ve bu hayatı boyunca daha da güçlendi. Uppsala Üniversitesi'ne iki yıl devam etti ama 1869 yılında kimyaya giriş sınavından kaldıktan sonra, Strindberg giderek okula ilgisini kaybetti ve üniversite ile çeşitli işler (şehir kütüphanesinde, birkaç gazetede ve özel öğretmen olarak çalıştı) arasında gidip geldi. Bu sıralarda Strindberg tiyatroya ilgi duydu ve iki üç tiyatroda

muhasebeci olarak çalışmaya başladı. August sonunda küçük bir rolde oynamayı önerdi. Reddedildiğinde, onu neredeyse bir intihara sürükleyecek kadar içki komasına girdi. Kendini toparlarken, bir oyun için tamamiyle şekillenmiş bir fikir bir kaç saat içinde oluştu ve çalışmaya koyuldu- Strindberg kendi sesini buldu. 1870'de Strindberg'in ilk oyunu Royal Tiyatrosu tarafından sahnelendi ve bunu diğer tarihi oyunları izledi. Bu ilk çalışmalarının kritik kabul töreni karışıktı. Strindberg çok fakir olmasına rağmen, değişik sanatçı ve sosyalist gruplarla içki alemlerinde bulunur. Mali yönden zayıflığı tüm hayatı boyunca Strindberg'e sorun olacaktı. 1870'lerin başlarında Strindberg değişik işlerde çalışarak ve borçlularından kaçarak çok huzursuz bir hayat sürdü.

1875'te kocası bir memur olan Siri Wrangel ile tanıştı. Siri, büyük bir hevesle tiyatroyla ilgileniyordu ve eşinin onaylamamasına rağmen aktris olmayı çok istiyordu. Kocası, aslında kendisinin de bir metresi olduğu için, Strindberg'in karısını baştan çıkarmasına izin verdi. Siri 1876 yılında boşandı ve bir oyuncu olma ve sanatsal özgürlüğün olduğu bir yaşam sürme umuduyla, izleyen yıl Strindberg'le evlendi. Siri evlenmelerinden kısa bir süre önce sahneye çıktı ve başarısı evliliklerinde hemen sorun yarattı. Çiftin bir çocuğu olacaktı ama evlilikleri hızla bozuluyordu- Siri bir eş ve anneden daha fazlası olmak istediğinde Strindberg ona karşı kıskanç, şüpheci ve kaba olmaya başladı. Strindberg sonunda karısının onu hayata bağlayacağını ummuştu, ama onun bağımsız çizgisi bu hayalleri paramparça etti.

1879 yılında Stockholm'de skandala yol açan ve Strindberg'e kötü bir edebi ün kazandıran, sosyal eleştiri kitabı *Kırmızı Oda (The Red Room)* adlı romanı ile ilk büyük yazınsal başarısını kazandı. İlk çocukları Karin 1880 yılında doğdu ama annelik sevinci Strindberg'in umduğu gibi Siri'nin tutkusunu bastırmadı. Doğumdan üç hafta sonra Siri, kocasının oyunu olan *Loncanın (Derneğin) Sırrı (The Secret of the Guild)*'nde başrol oynadı. Sonraki yıl Strindberg, İsveçteki sıradan insanların tarihini anlatan bin sayfalık kitabı yazarken çiftin bir kızı daha oldu. Strindberg karısının sahne kariyerini onun için pek çok rol yazarak destekledi. Ve hatta sadece Siri'nin kariyerini daha ileriye götürmeye yardım etmek için tiyatrodaki çalıştığını belirtti.

Krallık ailesini ve diğer güçlü kurumları eleştiren kısa oyunlarını derlediği kitabı *Yeni Krallık(The New Kingdom)*' in 1882'de yayınlanması Stockholm'ün tamamında skandala neden oldu ve nihayetinde Strindberg'in sürgününe neden oldu. 1883'de Strindberg ailesini Paris'e götürdü, ki oradan gürültü ve kirlilik nedeniyle hiç hoşlanmadılar. Taşınma Siri'nin sahne kariyerini tamamiyle sona erdirdi; bunun sonucunda zaten sertleşen ilişkileri ciddi zarar gördü. Strindberg'in *Şanslı Pehr(Lucky Pehr)* oyunu Strindberg'in 1883'ün sonlarında ailesini İsviçre'deki Geneva gölü kıyısındaki bir köye götürmesini sağladı. Strindberg İsviçre'de toplumda kadının gittikçe sınırlanan rolü hakkındaki tartışmalı eseri olan *Evli:Evlilik Hayatı Hakkında On İki Hikaye (Married:Twenty Stories of Married Life)* adlı oyunu üstüne çalışırken çiftin üçüncü çocuğu oldu.

Strindberg 1884 yılında daha sonra aklanacağı mahkemede kendini savunmak için Stockholm'e dönmek zorunda kaldı. Nisan 1885'de Strindberg *Evlînin (The Married)* Fransızca'sının yayınlandığı ve iyi eleştiriler aldığı Paris'e ailesi ile gitti. Ancak, Strindberg'in karısı ile ilişkisi kitapta daha önce bahsettiği kadar tozpembe değildi. Strindberg karısına karşı gittikçe üzücü ve kırgın oluyordu ve bu yaklaşım o sırada üzerinde çalıştığı *Evlînin* ikinci cildinde yansımasını buluyordu. Yaza kadar, bu sırada 37 yaşında olan Strindberg ailesini tekrar, ama bu kez Paris'in hemen dışındaki Grez (bir İskandinavya sanatçı kolonisi)'e götürdü ve çocukluğunu ve ilk ergenliğini incelemek için en yeni bilimsel psikoloji teorilerini kullanarak kendi otobiyografisi üzerinde çalışmaya başladı. Yaklaşık bir yıl sonra, August zayıf cinsiyetin güçlüyü psikolojik olarak nasıl yokettiğini anlattığı ilk temel oyunu olan *Baba(The Father)*'yı tamamlarken, göçebe bir hayat sürdükleri İsviçre'ye geri döndüler. Strindberg'in Naturalist döneminin başlangıcı olan oyunu yayınlayacak yayıncı bulmak zor oldu, ama sonunda 1887 yılında yayınlandı. Oyunda kadınlardan çok kötümser bahsedilmesi, Strindberglerin evliliğinde bir kırılma noktası oldu ve çift Ağustos 1887'de boşanmaya karar verdi.

Strindberg sonrasında bir yaratıcılık patlaması yaşadı ve çok komik eseri *Hemso Halkı (People of Hemso)*'ni yazdı. Evliliği ile çok sert bir şekilde hesaplaştığı *Bir Ahmağın İtirafı(The Confessions of a Fool)*'ni da yazdı, ama yayınlanması beş yıl sürdü. 1887 sonbaharında Copenhagen's Casino

Theatre'da *Baba*'nın sahnelenmesine yardım etmek için Danimarka'ya gitti; bu sırada hala ailesiyle birlikteydi. Oyun başarılı oldu ve Strindbergler köhne şato Skovlyst'e taşındılar. Orada çok ünlü eseri olan *Matmazel Julie* (*Miss Julie*)'yi yazdı ve şatoda çalışan kahya ailesi ile adı bir skandala karıştı. Kahya Ludvig Hansen, Strindberg'i 16 yaşındaki kız kardeşine tecavüz etmekle suçladı ve August'ta Hansen'i hırsızlık yapmakla suçlayarak, hapse attırıp öcünü aldı. Karısını bu pislği temizlemesi için orada bırakarak hemen Berlin'e gitti.

Döndüğünde Kopenhag'da deneysel bir İskandinavya Tiyatrosu kurmak için girişimde bulundu, bunun mali durumuna yardımcı olacağını ve oyunlarını sahnelemesini kolaylaştıracağını umuyordu. Strindberg para kazandı ve kısa Naturalist oyunlar sahneleyen Paris'teki Theater Libre'yi model alan yeni tiyatronun sanat yönetmenliğine karısını getirdi. Maalesef Danimarka sansürü tiyatronun ilk oyunu Miss Julie'yi engelledi, Strindberg'i mali açıdan mahvederek, tiyatro başarısızlığa uğradı. 1889'da Kymmendö adasında bir evde yaşayacağı İsviçre'ye döndü; burada bir bilim adamının yerel köylüler ve doğanın kendisiyle olan fırtınalı ilişkisinin anlatıldığı Nietzsche'ci bir hikaye olan *Açık Denizin Kıyısında* (*By The Open Sea*) üzerinde çalıştı. Roman için aldığı avans sayesinde 1890'da, sonunda boşanma davası açtığı, Stokholm'e ailesini getirdi. August deneysel tiyatroyla olan deneyiminden öyle korktu ki, üç yıl boyunca başka bir oyun yazmadı. Boşanma davası 1892'de, onu meteliksiz bırakarak sonuçlandı. İsviçreli yayıncılarla pekçok köprüyü yakmış olan Strindberg, Ola Hanson'un Berlin'e

gelmesi davetini kabul etti. Boşanmadan dokuz gün sonra, Strindberg'in Almanyada'daki çalışmalarını destekleyen Hanson'un mali desteğiyle Berlin'gitti. Berlin'de Berlin sanatçıları, yazarları ve oyunlarını sahnelemeye istekli tiyatro yönetmenleri arasında bir grup hayranıyla karşılaştı. Strindberg önemli bir bohem buluşma mekanı olan Zum schwarzen Ferkel tavernası etrafında yoğunlaşan bir sefahat yaşantısı sürdürmeye başladı. Burada hayranı olduğu Edvard Munch, Paul Gauguin ve Nietzsche'nin benzerleri ile birarada olurken, her zaman hakettiğini düşündüğü onaylanma ve saygıya ulaştı.

Bu süreçte genç bir tiyatro eleştirmeni olan Frida Uhl ile tanıştı ve onun ve başka bir sanatçının olduğu bir aşk üçgeninde yer aldı. Frida, İpsen'in özgür kadını gibi hırslıydı ve Strindberg'in oyunlarında küçümsediği ve saldırdığı tiplere benziyordu. Strindberg'in arzuladığı kadın fikrini yaşamayacak olmasına rağmen, onunla yine de 1893 Mayıs'ında evlendi. Frida Strindberg'in kadını hep gördüğü eş ve anne rollerinde oynamayı reddederek kariyerini ve yazınını kendi isteklerine göre yönlendirmeye çalıştı. Frida'nın Strindberg'e Londra'da bir kariyer başlatma konusunda başarısız olması üzerine, çiftin yaşadığı mali zorluklar onları Frida'nın büyük anne ve babasının yanına Avusturya'ya taşınmaya zorladı. Strindberg tekrar Frida'yı oportünist ve fahişe olmakla suçlayarak, ona karşı katı, kıskanç ve zorba oldu. Strindberg böylesi bağımlı bir pozisyonda olmaktan dolayı kendini küçük düşmüş hissetti ve dikkatini mali zorluklarını hafifletmek için tekrar Parisli'lerin İskandinav edebiyatına olan ilgisine çevirdi. Londra'da

1894 yılında Paris'e giderken evliliği de son buldu. Paris'de alemci, yoksul ve paranoyak bir hayat sürerken, kendini Parisli okurlara yarandırmak için bir takım makaleler yazdı. Theatre de L'oeuvre *Baba'yı*(The Father) sahnelediğinde küçük bir teatral başarı kazandı, ancak özel hayatı gittikçe kontrol dışına çıkıyordu. Sahte bilimsel araştırmalar yürütmeye başladı ve bilinmez olana kafayı taktı. Aşırı yoksulluğuyla birleşen bu uğraşlar akıl ve beden sağlığını tehdit etti. Hayatı boyunca ateist olan Strindberg büyük İsviçreli hristiyan mistiği/din adamı Emanuel Swedenborg'un öğretilerinden etkilenerek bir 'dinsel değişime' uğradı. Strindberg Paris'teki kötü deneyimlerini ve daha sonraki dinsel dönüşümünü *İnferno* adlı kitabında yazdı ve yayınlamak için 1898'de Paris'e gitti. Paris'te *İnferno*'nun devamı olan *Efsaneler(Legends)*'i yazdı ve daha sonra, yazarın son dönemdeki, kendisinin 'inançsız Hristiyanlık' dediği dönüşümlerini çevreleyen içsel mücadelelerle ilgili deneysel bir çalışması olan *To Damascus*'a isimli eseriyle dramaya geri döndü. Oyunu tamamlandıktan sonra 1898 baharında İsviçre'ye geri döndü. Stockholme kesin olarak yerleşmesinden önce bir yıl Lund'da kaldı. Stockholm'de 22 tane oyununu yazarak inanılmaz üretken beş yıl geçirdi. En dikkat çekicisi *Paskalya Yortusu (Easter)* olan bir takım Hristiyan temalı oyunlara ek olarak ve ayrıca bu dönemde 11 tarihsel drama yazmıştır, ki bu dönemde yeniden canlanan İsviçre milliyetçiliği nedeniyle bunlar karlı olmuştur. 1901 yılında acı veren *Ölüm Dansı(The Dans of Death)* ve 1902 yılında *Rüya Oyun'u (Dream Play)* expresyonist stilde yazdı. 1900 yılında ellilerinde olan August *To Damascus*'ta baş rollerden birinde rol almasını sağlayıp dikkatlice baştan çıkardığı, 22 yaşındaki Harriet Bosse ile

tanıştı. 1901 Martı'nda 'benden küçük bir çocuk sahibi olmak ister misiniz, Miss Bosse?' şeklinde evlenme teklif etti. 'Evet, lütfen' cevabını aldı ve çift Mayıs ayında evlendi. Onun oyunlarında başrol oynadı ama Strindberg birkez daha kendisine uymayan, aile hayatından çok sanatsal kariyara eğilimli bir kadınla evlenmişti. Evlilik, kıskançlık, hakimiyet savaşı, acımasız suçlamalar ve istekler çatışması altında kısa süre içinde bocalamaya başladı. Çiftin 1902 yılında kızları doğduğunda, ayrı yaşıyorlardı. Boşandılar ama beraber yaşamaya devam ettiler ve birbirlerinin arkadaşlığından zevk aldılar. Strindberg Harriet yeniden evlenene kadar onunla telepatik bir iletişimleri olduğunu iddia etti. Bu ilişkinin verdiği acıyla içinde Strindberg otobiyografik romanı *Tek Başına (Alone)* da olduğu en iyi eserlerinden bazılarını yazdı. 1906'da Stockholm'de kendi deneysel tiyatrosunu kurmak için çalışmaya başladı. Burada olay örgüsünden çok karakterin içsel gelişimine odaklanan oda oyunları (chamber plays) sahneye konulacaktı. The Intimate Theatre 1907 Kasım'ında açıldı ve burada oynanması için dört tane oda oyunu yazdı. Şimdi sembolist ve ekspresyonist teknikleri kariyerinin ilk zamanlarının naturalizmine tercih etti Tiyatronun yolculuğu kısa ama başarılı oldu. Strindberg aktif olarak mektup yazıyordu ve bunları herşeyi itiraf ettiği erkek yazışma arkadaşlarına gönderiyordu. Ama eşleriyle olduğu gibi kısa süre içinde yakın olduğu herkese karşı kuşkucu olacak ve onları kaba suçlamalar ve katı davranışlarla kendinden soğutarak ilişkiyi bitirecektir. 1904'te İsviçre edebiyat kuruluşu hakkında bir eleştiri olan *Siyah Bayrak (Black Banners)*'i yazdı, bu da tekrar anlaşmazlık ve popülerlik getirdi. Bu zamana kadar Strindberg'in oyunları özellikle Paris ve Almanya

başta olmak üzere Avrupa'nın her yerinde başarıyla oynanıyordu. Vatani İsviçre'de hala biraz onaylanmasa da, edebi ünü dünyanın her yerine yayıldı. Strindberg 17 yaşında, bir oyuncu olan Fanny Falkner ile bir yakınlık kurdu ve 1908 yılında ailesine girdi. Burada daha önceki ilişkilerinde omuzlamakta başarısız olduğu sorumlulukların olmadığı aile hayatını yaşadı. Sonunda Strindberg vatani İsviçre'de saygın bir şahsiyet oldu. 1909 yılında Nobel ödülünü kazanamayınca, bir sosyalist liman işçisinin yönettiği halk kampanyası sayesinde devlet tarafından emekli maaşıyla ödüllendirildi. Bu sırada olası bir kanser göstergesi olan mide ağrılarından acı çekmeye başladı. Son günlerinde, Tanrı ve insanlar tarafından daima aşağılandığını düşünen bu adama saygı göstermek için pek çok ziyaretçi geldi. Strindberg 14 Mayıs 1912 yılında Stockholm'de huzur içinde öldü ve büyük, çok ilgi gösterilen, devlet destekli bir cenazeyle gömüldü.

YÖNTEME DAİR

Göstergebilim yöntemi ile yaklaştığımız metni, bütünlüklü bir dizge olarak kabul edip anlambirimlere ayırdık. Bu ayırma işinde; oyun metni tek perdeden oluştuğu için sahnedeki kişi değişim noktalarını dikkate alarak bölümler saptadık. Bu bölümler anlambirimleri oluşturmuştur. Bu bölümlerde kişi değişimlerinin, yönelim ve davranış şekillerini etkilemesi nedeniyle parçalar kendi içlerinde anlam bütünlüğüne sahiptir. Bu aşamadan sonra anlambirimleri, anlam ve duygu değişikliklerini dikkate alarak altanlambirimlere böldük. Sonra birbiri arkasına dizilen anlambirimlerin şifresini çözüp önermeleri saptadık.

Önermeleri alt alta dizerek ve birbirleriyle benzer olanları aynı gruba dahil ederek(dizi kurarak), bu kez ana önermelere ulaştık. Ana önermeleri kendi aralarında birleştirdiğimizde oyunun anlamını taşıyan büyük cümleye ulaştık.

Çözümlemede Kullanılan Semboller

$a \vee b$: a ve b

$a = b$: a, b' ye eşittir (a, b demektir)

$a \neq b$: a, b' ye eşit değildir (a, b demek değildir)

$a \equiv b$: a, b ile özdeştir.

$a \leftrightarrow b$: a ile b karşılıklı ilişki içindedir.

$a > b$: a, b' den büyüktür (a, b' den üstündür)

$a \Rightarrow b$: a' dan dolayı b vardır (tek taraflı koşutluk)

$a \Leftarrow b$: a, b' yi belirler (a, b' ye hükmeder)

$a \rightarrow b$: a, b' ye neden olur (a, b' yi getirir)

$a \subset b$: a, b' nin içindedir (b, a' yı barındırır)

X : a ile b çatışma oluşturur.(a,b birbirine karşıttır.)

☉ : Anlam birimin şifrelerinin çözülmesi

GÖSTERGEBİLİMSEL YÖNTEMLER
MATMAZEL JULIE OYUNUNUN METİN
ÇÖZÜMLEMESİ ve SAHNE YORUMU

A .1: Bir yazdönümü gecesi

(SAHNE: 1880' lerde bir İsveç taşra konağının geniş mutfağı. Bir yaz dönümü gecesi. Mutfağın üç kapısı vardır; küçük olan ikisi Jean ile Kristin 'in yatak odalarına, büyük camlı kapı ise avluya açılır. Konağa tek giriş yolu burasıdır; Camlı kapılardan Cupido'lu bir çeşmenin bir bölümü, çiçek açmış leylak dalları ile birkaç Lombardiya kavağının uçları görünür. Duvarın dibinde içine bakır, demir ve teneke mutfak gereçleri konan işlemeli kağıt kaplı raflar. Solda, bacasının bir bölümü görünen, büyük bir çini yemek ocağının bulunduğu köşe; sağda, hizmetçilerin yemek masası, yanında sandalyeler. Ocağın, huş ağacı dallarıyla bezenmiş, yerlere ardıç ağaç dalları serpilmiştir. Masanın ucunda, içi leylak dolu büyük bir Japon baharat kavanozu. Ayrıca, bir buzdolabı, bir bulaşık tezgahı ve leğeni. İki kanatlı kapının üstünde, eski tarz büyük bir zil, yanında ise bir konuşma borusu asılıdır. Yandaki ambarda yapılan danstan keman sesleri gelir.)

Göstergeler:

Matmazel Julie oyunu tek bir mekanda geçmektedir. Oyunun başında tanımlanan oyun alanı, oyun boyunca sabit kalacaktır ve oyunun anlam katmanlarına hizmet edecektir. Bu noktada, bu tanımlama içinde yer alan göstergeler oyunun genel anlamını oluşturmaya hizmet etmektedir.

Yazdönümü gecesi: Oyun boyunca zamana, mekana ve oyun kişilerine hakim olacak özel bir gecedir. Oyun zamanı yazdönümü gecesidir.

Yazdönümü gecesi ilk anlamı ile içkinin, dansın ve eğlencenin gösterenidir. Julie, bu gece içinde bulunduğu gecenin etkisiyle eylemlerde bulunacaktır. Bitkilerin, karanlığın, içkinin, dansın içinde bulunduğu şenlik ortamı Julie'nin hareketlerinin belirleyicisi olacaktır. Julie yazdönümü gecesi atmosferinden etkilenecek ve sürüklenecektir. İçinde bulunduğu çevre insanı etkiler.

Çevre>İnsan

Yazdönümü gecesi ikinci anlamı ile bir ritüel gecesidir. Doğa her zaman insanın çekineceği büyük ve gizemli bir güçtür. Frazer, *Altın Dal* adlı eserinde yazdönümü şenliklerinin, insanın doğa karşısındaki güçsüzlüğü nedeniyle bu gücün yanında olmaya çaba harcadığını söylemektedir:

“..ateş şenliklerinin bütün Avrupa'da genellikle yaygın olduğu mevsim yaz gündönümüdür, yani Yazdönümü Arifesi (yirmi üç haziran) ya da Yazdönümü Günü (yirmi dört haziran). Vaftizci Aziz John onuruna Yazdönümü Günü diye adlandırılarak bunlara zayıf bir Hıristiyanlık havası verilmektedir, ama bu kutlamaların çağımızın başlangıcından çok eski zamanlardan geldiği kuşkusuzdur. Yaz dönencesi ya da Yazdönümü Günü, güneşin yörüngesindeki büyük dönüm noktasıdır, gökyüzünde biraz daha yükseğe tırmanan güneş bu noktada durur ve bundan sonra göksel yolunda aşağı düşmeye başlar. ilkel insanın, gök kubbede büyük ışıkların seyrini gözlemeye ve üzerinde düşünmeye başlar başlamaz böyle bir ana endişeyle bakmaması beklenemezdi; doğanın büyük çevrimsel değişiklikleri karşısında kendi güçsüzlüğü hakkında öğrenecek daha çok şeyi olduğu için, düşer gibi görüldüğü

bu anda güneşe yardım edebileceğini - elindeki o zavallı ateşle güneşin sarsılan adımlarını destekleyebileceğini, sönmekte olan alevi yeniden tutuşturabileceğini hayal etmiş olabilir.”²²

Tanrı ≡ Doğa ≡ Güç

Yazdönümü kutlamaları ölüm ve diriliş törenlerini içermektedir.Tanrılar ait olmadıkları yer altı dünyasına inip sınırlar. Julie yaşam alanı olan üst kattan aşağıya ambara ve mutfağa inerek bir sınanma serüvenine başlamıştır. Campbell, *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu* adlı eserinde yazdönümü kutlamalarının bir erginleşme töreni olduğunu belirtmesinden hareketle, bu gecenin Julie'nin erginleşme töreni olduğu anlamını sorgulayabiliriz:

Yunanlılar, ölen ve dirilen Dionysos'un takma adı olan "Dithyrambos" sözcüğünün kendisinin, "çift kapının adamını," ikinci doğuşun mucizesinde sağ kalan adamı belirttiğini düşünüyordu. Ayrıca koro şarkılarının (dithyramblar) ve tanrının kutlanmasındaki karanlık, kan tüten ayınlerin -bitkilerin yenilenmesiyle, ayın yenilenmesiyle, güneşin yenilenmesiyle, ruhun yenilenmesiyle ilgili olan ve yıl tanrısının dirilme mevsiminde görülen- kullanan Attike trajedisinin ayinsel başlangıcını temsil ettiğini de biliyoruz. Antik dünyada bu türden mit ve ayinler sınırlıydı: Temmuz, Adanis, Mitra., Virbius, Attis ve Osiris'in ve onların

---

²² Sir James G.FRAZER Altın Dal Çev: Mehmet H.Doğan.(İstanbul.Y.K.Y,2004) S.248-249

çeşitli hayvan temsillerinin (keçiler ve koyunlar, boğalar, domuzlar, atlar, balık ve kuşlar) ölüm ve dirilişleri her karşılaştırmalı din öğrencisi için açıktır; Whitsun Lide Lout, Green George, John Barleycom ve Kostrubanko, Kışı Kovalama, Yazı Getirme ve Yılbaşı Çalığışunun Öldürülmesi gibi sevilen karnaval oyunları geleneği, çağdaş takvimimize taşınmıştır; ve Hıristiyan kilisesi aracılığıyla (Düşüş ve Kurtuluş, Çarmıha Gerilme ve Diriliş, bapuzmin "ikinci doğuşu," kiliseye kabul ayininde yanağa atılan erginleyici tokat, simgesel Etin yenişi ve Kanın içilmesi mitolojisinde) açıkça ve bazen de etkili biçimde insanın yeryüzündeki ilk gününden itibaren görüngüselliğın dehşetlerini bir kenara bırakmasını ve ölümsüz varlığın her şeyi dönüştüren görüsünü kazanmasını sağlayan fedakarlık eylemi sayesinde erginleyici gücün bu ölümsüz imgelerine bağlanmaktayız.²³

Julie, oyun süresince, yazdönümü gecesinde yapılan törenlerdeki gibi ölecek (çocuk Julie ölecek) ve erginleşmiş olarak tekrar doğacaktır. Ambarda yapılan bu tören Julie'nin ölüp yeniden doğumuna yapılan ayinsel bir eşliktir. Mitlerde yer alan tanrıların ölümler diyarına gidip tekrar yeryüzüne dönmelerini temsil eden törenlerde olduğu gibi Julie, tanımadığı ambara gitmiş ve tıpkı yeraltına inen tanrılar gibi bu döngüsel serüvenin ilk eşliğinden geçmiştir.

"Bireyin bildik yollardan bilinmeyen tehlikelerine atılışındaki bütün deneyimler, duygular, erotizm, Gotik insanın otoriteyle karşı karşıya

---

²³ Joseph CAMPBELL, Kahramanın Sonsuz Yolculuğu. Çev: Sabri Gürses. (İstanbul: Kabalıcı, 2000), S.164

gelmesiyle çocukluğundan uyanmasına yardımcı olan etkilidir.”²⁴

Bitkiler:

Mutfağın içinde ve bir kısmı görülen bahçede, bulunan bütün bu bitkiler önemli göstergelerdir. Oyunda yer alan bitkiler oyunun geçtiği ülkenin doğal bitki örtüsünde yer almaktadır. Bu bitkilerin ayrıntılı ve gerçekte olduğuna uygun seçilmeleri gerçekçi bir atmosfer yaratmak için önemlidir. Strindberg'in aralarında sayıldığı Matmazel Julie oyunu gibi gerçekçi-natüralist oyunlar kişiyi belirleyen çevre etmenlerini, oyunlarda yansıtmak konusunda gerçeğe sadık kalarak, insanın içinde yaşadığı çevreyi ayrıntılı çizip, insanı belirleyen dış koşulların önemini vurgulamaya çalışmaktadırlar:

Realist sanat, -tıpkı fizik, kimya, fizyoloji gibi, insana egemen olan iç-dış koşulların değişmez yasalarını saptamaya çalıştı; insanı incelerken bilimin yöntemini benimsedi. Bu bilimsel tavır Hippolyte Taine tarafından "gözlem, hipotez ve hipotezin deney ile sınanması" olarak açıklanmıştı. Emile Zola'nın bilimsel gerçekçiliği, Taine'in görüşlerine dayanır. Zola, bu etki altında, malzemesine doğadaki organik yapıya bakar gibi bakmakta, ayrıntıları saptamakta, yorumlayıcı ve düzenleyici değil, salt gözlemci olmaya özen göstermektedir. Zola'nın toplumu ve insanı incelerken bilimsel yöntem kullanılmasına ilişkin görüşleri ve toplum yapısını doğa yapısı gibi görmesi Natüralizmin asal ilkesini oluşturmuştur.²⁵

---

²⁴Joseph CAMPBELL Yaratıcı Mitoloji.Çev:Kudret Emiroğlu,(İstanbul:İmge Kitabevi,2003), S.53.

²⁵ Sevda ŞENER. Dünden Bugüne Tivatro Düşüncesi.(Eskişehir: Anadolu

Aynı zamanda oyunda yer alan bitkilerin özelliklerine baktığımızda genelinin içki yapımında kullanılan özler içermesi önemlidir. Yazdönümü gecesinin ritüel ve esrik yanının bir göstergesidir:

Lombardiya: İtalya yarım adasında bölge, kuzeyde isviçre sınırı, güneyde Poe ırmağı, batıda Maggiore Gölü, doğuda Garda Gölü ile çevrilmiştir. Bu bölgede, oyunda daha sonra sözü edilecek olan, Como'nun da içinde yer aldığı dokuz tane il, beş tane göl vardır. Lombardiya kavağı sert iklimli bu bölgede yetişen bir kavak türüdür²⁶

Huş Ağacı: Kuzey yarı kürenin soğuk ve ılıman bölgelerinde yetişen ağaç veya ağaçcık. Boyu 10-25metre arasında olan bu ağacın kabuğu 3,4 yaşına kadar esmer ve kaygan, sonra gümüşi beyaz olur. Yaşlı ağaçlarda kabuk siyahımsı ve çatlaktır. Yapraklar küçül, hafif ve hareketli, dalcıklar sarkık, yaprak döküntüsü azdır. Çok bol ve tatlı olan öz suyundan şeker ve alkollü içki elde edilebilir. ²⁷

Ardıç Ağacı: Her mevsimde yapraklı ağaç veya ağaçcık. İliman ve soğuk bölgelerde yetişir. Tıpta ve aşçılıkta kullanılan üzüksü meyveler verir, odunun kuru damıtılması ile elde edilen katran ardıç katranı adını

Üniversitesi Basımevi,1991), S.188.

²⁶ Safa KILIÇOĞLU,Nezihe ARAZ, Hakkı DEVRİM.Meydan Larousse(istanbul : Meydan Yayınevi,1969),Cilt:8, S.46.

²⁷ A. g. e. Cilt:6, S. 65.

taşıır ve deri hastalıklarında öldürücü olarak kullanılır. Tütsü için kullanılan bir çeşit sakız vereni (İspanyol sediri) vardır. Yabani meyveler ile şekerden yapılan, ardıç yemişi ve pelin ağacının tomurcuklarıyla kokulandırılan mayalanmış içki ardıç likörü olarak içki sanayisinde yer alır.²⁸

Matmazel Julie, oyun boyunca çiçeklerden ve doğanın göstereni olan bitkilerden etkilenecek ve kendini doğal dürtülerine kaptıracaktır.

Mutfak: Bütün oyun bu değişmez mekanda geçmektedir. Üç kapının da bu geniş mutfağa açılıyor olması aksiyon açısından işlevseldir. Oyun boyunca; oyun kişilerinin giriş çıkışları, yalnız kalışları, sıkışmışlıkları bu üç kapıyla çevrili oyun mekanında gerçekleşir. Görünen anlamıyla burası yemeklerin hazırlandığı konağın alt katıdır. Mutfağın içinde yer alan eşyalar mutfağın işlevsel olarak kullanıldığını göstermektedir. Masa, ocak, bulaşık teknesi, raflar ve soğutucu dolabı gibi ayrıntılar ile döşenmiş olması nedeniyle oldukça gerçekçi bir atmosfer oluşturmaktadır. Mutfakta yer alan iki oda kapısı, iki uşağın yatak odalarına açılmaktadır. Jean ve Kristin'in çalışma mekanları olmasının dışında, mutfağın onların yaşam alanları olması, onları tanıdıkları bu mekanda güçlü kılmaktadır. Julie için ise mutfak, tanımadığı ve içinde tuzaklara düşeceği bir sınav alanıdır.

Bu mekanın dışa açılan bir kapısı olması özel bir anlam ortaya

---

²⁸ A. g. e. Cilt:1.S.65.

çıkarmaktadır. Konağın alt katıdır ve oyunun sonlarında yukarıdan gelen tıkırtılar duyulacaktır; ancak üst kata çıkmak için mutfağın içinde bir kapı ya da merdiven bulunmamaktadır. Bir bölümü görülen bahçe ile bağlanan bu kapıdan anlaşılmaktadır ki, bu iki ayrı yaşam alanı alt ve üst kat birbirleriyle görünürde bir bağlantı içermemektedir. İki kanatlı kapının üstünde bulunan zil ve konuşma borusu dışında üst katla bağlantıya geçilecek hiçbir doğrudan yol yoktur. İlerleyen bölümlerde Matmazel Julie'nin odasına gidip eşyalarını toplayarak geri dönmesi ve çalan zil ile Kont'un üst katta olduğunun anlaşılması dışında, mutfak sadece bahçeye açılan kapalı bir mekandır. Üst kata dair oluşabilecek bütün imgelem, sözcükler ve orda yaşayan soylu sınıf sayesinde olacaktır. Üst katın bilgisi vardır ancak görüntüsü yoktur. Üst kat soylu efendilerin yaşadığı alan, mutfak evin işleriyle uğraşan uşakların yaşadığı alandır. Yine sadece seslerin geldiği ambar ya da ahırda ise toprakla ve ahırla uğraşan - köylülerin - çalışanların yaşam alanları vardır.

Bu yerleştirme Jean'ın daha sonra Cennet'e benzettiği konak imgesiyle bütünleşecek ve üst kat Tanrı'nın yaşadığı cennet, mutfak ise ilk günah yüzünden insanın Aden ülkesinden atılarak gönderildiği dünya olarak karşımıza çıkacaktır. Julie, üst katın dokunulmaz alından dünyaya düşüş yapacak ve güç savaşının içinde kendini var etmeye çalışacaktır. Çiçekler ve ağaçlarla kuşatılmış mutfak göstergesi bu alanın doğayı temsil ettiğini, buradan hareketle de tüm uygarlığa rağmen insanın doğada, doğa kanunlarına göre yaşayan bir canlı olduğu anlamını çağırır. Doğa vahşidir

ve güçlü olan hayatta kalır önermesi, Julie'nin mutfakta yaşayacağı olaylar nedeniyle oyunun ilerleyen bölümlerinde güçlü bir önermeye dönüşecektir. Jean hep gördüğü rüyada kendini karanlık bir ormanda bir ağacın altında uyurken görür. Jean'ın rüyasında gördüğü orman göstergesi ile içinde yaşadığı mutfak örtüşmektedir. Jean oyun boyunca karanlık ormandan kurtulup, ağacın tepesindeki altın yumurtalara ulaşmak isteyecektir. Rüyasından hareketle hep kont olmak isteyen Jean'ın, olmak istediği yer üst kattır. Ancak içinde yaşadığı karanlık ve tehlikelerle dolu ormanda yaşamaya devam edecektir.

Doğa > İnsan

Cupido: Mutfağın dışarıya açılan kapılarından bir bölümü görülen Cupido'lu çeşme, oyunun çatısını oluşturacak aşk üçgenleri için önemli bir göstergedir. Cupido, Yunan aşk tanrısı Eros'un Latince karşılığıdır. Adı arzu anlamına gelir. Atmosfer adına oyun boyunca göreceğimiz aşkın ve tutkunun sembolü olan Eros heykeli kanatları, elinde okları ve yayı olan bir oğlan çocuğu heykelidir:

...Eros tanrı evrensel bir ilkedden, insanları oklarıyla kovalayan ve yaralayan kanatlı, alaycı ve yaramaz, giderek tehlikeli bir çocuk biçimine girmiş, bu biçimle de günümüze kadar gelmiştir...²⁹

Eros, ilkçağın en eski metinlerinden beri evrende birleşme ve üremeyi

---

²⁹ Azra ERHAt.Mitoloji Sözlüğü.(İstanbul:Remzi Kitabevi,2000),S.106

sağlayan doğal bir güç olarak karşımıza çıkar. Hesiodos yaratılışı anlatırken Khaos'tan hemen sonra Eros'un var oluş hikayesini anlatır:

Khaos'tu hepsinden önce var olan,
Sonra geniş göğüslü Gaia, Ana Toprak...
Ve sonra Eros, en güzeli ölümsüz tanrıların,
O Eros ki elini, ayağını çözer tanrıların,
Ve insanların da, tanrıların da ellerinden alır
Yüreklerini, akıl ve istem güçlerini ³⁰

Oyunun Jean-Julie-Kristin /Julie-Jean-Nişanlı/ Kont-Kontes-Aşık/ arasında varolan ilişkilerin, Cupido(Eros) heykeli, taşıyıcısı olduğu aşk ve tutku anlamlarıyla karşıtlığı ya da benzerliği boyutunda, anlamlarını nitelemektedir. Mutfak, toplumsal hayatın yaşandığı dünya anlamını taşıdığı için heykelin avluda olması ve sadece bir bölümünün görülüyor olmasından hareketle, duyguların toplum hayatında yeri olmadığı gibi bir sonuca ulaşabilmemiz mümkündür.

Duyguların, İnsan gerçeğinde yer almasına rağmen toplumsal yaşantı içinde yer almaması ya da baskılanmak zorunda kalması önemli bir anlam oluşturmaktadır. Julie'nin yaşamak istediği aşk dışında, oyunda yer alan bütün kişiler, aşkı gerçeklerinden çıkarırcasına geriye atmaktadır. Toplumsal hayatın içindeki güç dengesini korumak adına insanın kendi doğal dürtülerini reddetmesi zorunluluğu karşımıza çıkmaktadır.

---

³⁰ HESİODOS,Theogonia,Çev:Azra Erhat ,Sabahattin Eyüpoğlu,(Ankara:Türk Tarih Kurumu, 1977), S.116.

Toplumsal Hayat > Duygu

Eros, kavram olarak Freud'un bilinç- bilinçaltı tanımlamalarında karşımıza çıkan anlamıyla Julie'nin yazdönümü gecesini boyunca yaşadığı olayların ateşleyicisi olan arzu tatminine yönelik tavırlarını ve mutfak içinde kaldığı sürece yaşanan toplumsal değerler ile insani arzuların çatışmasını anlamlandırmamızda önemli bir göstergeye dönüşecektir.

Freud içgüdü sayısını sınırlamaya çalışmamış, onları iki kategoriye ayırmıştır; yaşam içgüdüleri ve ölüm içgüdüleri. Yaşam içgüdüleri (life instincts -eros) açlık, susuzluk, cinsellik gibi kendini korumaya ve türün devamını sağlamaya yönelik faaliyetleri kapsar. Bunlar libido yoluyla ortaya konan, hayatın sürmesini sağlayacak yaratıcı güçler ve enerji şekilleridir. Ölüm içgüdüleri (death instinct- thanatos) yıkıcı bir güçtür. Mazoşizmde veya intiharda olduğu gibi içe yönelik veya saldırganlık veya nefrette olduğu gibi dışa yönelik olabilir.³¹

Julie'yi saran dış koşulların yanında onu belirleyen ruhsal yapının sergilenmesinde, bahçedeki eros heykeli önemli bir gösterge durumundadır. Julie, oyun boyunca, Jean ile bahçeye, ambara ya da kayıkhaneye gitmek istemektedir. Ancak Jean onu mutfakta tutmak konusunda kararlı davranır. Bahçedeki eros heykelinden hareketle oyundaki mekanların, Julie'nin ruhsal yapısının sembolleri olduğu üzerinde durduğumuzda; Freud'un id, ego ve süperegö kavramlarının tanımlarından yararlanabiliriz:

---

³¹ Duane P. SCHULTZ, Sydney Ellen SCHULTZ. Modern Psikoloji Tarihi. Çev: Yasemin Aslay. (İstanbul:Kaktüs, 2002), S. 527, 528.

bilinçaltı kavramına karşılık gelen **id**, kişiliğin en ilkel ve en az ulaşılabilir bölümüdür. Id'in güçlü etkileri arasında cinsellik ve saldırganlık içgüdüleri gelir: "Biz buna kaynayan coşku dolu bir kazan, bir kaos diyoruz". Freud şu şekilde devam eder: "id elbette düşünüp doğru karar vermenin değerini bilmez: iyi veya kötü, erdem, ahlaklılık yoktur"

(...)

Id'in istekleri ve gerçek koşullar arasında etkili ve uygun bir ilişkili gerçekleşmelidir. Id ve dış dünya arasında arabuluculuk görevi yapan **ego** bu ilişkiyi kolaylaştırır. Ego id'in denetimsiz ve ısrarlı tutkularının tersine, makul veya mantıklı ile kastedilen anlamları temsil eder.

(..)

Id gerçeklikten haberdar olmadan, denetimsizce ister; ego gerçeklikten haberdardır, gerçekliği kavrar ve onu yönetir, çevreyi dikkate alarak id'i denetim altına alır.

(..)

Freud'un teorisinde kişilik yapısının üçüncü parçası **süperego**'dur. Süperego, ilk çocukluk yıllarında, davranış kurallarının, içerisinde ödüllerin ve cezaların sindirildiği bir sistem yoluyla ebeveyn tarafından öğretilmesiyle gelişir.

(...)

Süperego "ahlaki kısıtlamaların hepsini, mükemmelliğe doğru bir çabanın savunuculuğunu temsil eder; kısaca, süperego insan hayatının yüce yanları olarak tanımlanan şeyleri zihinsel olarak mümkün olduğunca fazla kavrayabilmemizdir"

(...)

Süperego'nun id ile bir çatışma içinde olduğu açıktır Ego'dan farklı olarak, süperego sadece id'in doyumunu ertelemekle kalmaz; bu doyumunu tamamen engellemeye çalışır.³²

Heykelin yer aldığı bahçe burada karşımıza bilinçdışı olarak çıkmaktadır. Bu noktada İd-Ego-Süperego/ Bahçe-mutfak-üst kat olarak yerleştirilmiştir.

Bahçe Eros'un ve daha sonra intihar için Julie'nin çıkacağı ve oyun zamanından önce nişanlısını kırbaçladığı; yani ölüm içgüdüsünün temsilcisi Thanatos'un da yer aldığı bilinçdışı alana denk düşmektedir. Bu nedenle dürtüleri temsil eden bir alandır. Konak yasalarını belirleyen Kont'un yaşadığı üst kat özellikle onun kurallarına en çok uyan Kristin kaynaklı Süperego alanıdır. Mutfak ise iki dünya arasında yer alan bilinç dünyası diyebileceğimiz Ego'nun alanıdır.

Bu anlamlandırmamızda Julie'nin oyunun sonunda babası ile ilgili duygularını açıklarken 546.replikte kullandığı "bilinçaltı" sözcüğü neden teşkil etmektedir.

Oyun mekanın, oyun kişisini belirleyen dış etkenler dışında, iç dinamiklerine de göndermeler yaptığını ve buradan hareketle Gerçekçi-Natüralist oyunlarda oyun kişisini ruhsal yapısının da belirlediğini söylememiz mümkün olacaktır.

Çevre koşulları yazgısal bir güç kazanmış, oyun kişisini, üstesinden

---

³² A. g. e. S. 529,530.

gelemeyeceği engellerle kuşatmıştı. Kahramanlarının kişiliklerini, ruh durumlarını, ince ayrıntıları ile yansıtmayı başaran yazarlar dış etmenler yanında, onların istenç dışı i koşulları üzerinde de durdular.³³

Psikoloji insanı belirler.

Önermeler:

Tanrı > İnsan V Tanrı $\equiv$ Doğa $\Rightarrow$ Doğa $\leftarrow$ İnsan

Psikoloji $\leftarrow$ İnsan V Toplum $\leftarrow$ İnsan $\Rightarrow$ Edilgenlik $\subset$ İnsan

Duygu $\subset$ İnsan

---

³³ Sevda şENER. Yaşamın Kırılma Noktasında Dram Sanatı. (İstanbul:Y.K.Y,1997),S.30.

ANLAM BİRİM I

I.1 “Matmazel Julie bu akşam çılgın yine, iyice çılgın”

(Kristin, ocak başında tavada bir şeyler kızartmaktadır. Üstünde açık renk, pamuklu bir giysi ile büyük bir önlük vardır. Üstünde uşak giysileri ile Jean girer; elindeki bir çift mahmuzlu binici çizmesini göze görünen bir yere bırakır.)

- 1 JEAN: Matmazel Julie bu akşam çılgın yine, iyice çılgın...
- 2 KRISTIN: Eee, döndün demek?
- 3 JEAN: Kont'u istasyona bıraktıktan sonra döndüm, bir dans edeyim diye ambara uğradım. Kimi göreyim, bizim küçük hanım koruyucu ile işi ilerletmiş. Beni görür görmez fırladı yerinden, dansa kaldırdı. Ne biçim dans etmek o, hayatımda görmedim! Çılgın.
- 4 KRISTIN: Hep çılgındır o zaten; hem geçen akşam nişanı bozulduktan sonra böyle kötü oldu.
- 5 JEAN: Doğrusu matrak iş. Adam zengin bile değildi, ama hiç değilse efendi biriydi. Eh işte, herkesi beğenmez bunlar! (*Masanın kenarına ilişir*) Neyse... bizim şey... küçük hanım, babasıyla birlikte yakınlarını görmeye gitmiyor da evde yamakları ile birlikte kalıyor, tuhaf biraz.
- 6 KRISTIN: Nişanlısıyla kopan o patırtıdan sonra çekiniyordur belki de...
- 7 JEAN: Belki... Az çok akıllı adamdı yani. Ne olup bittiğini bir bilsen Kristin. Kendi gözlerimle gördüm, hiç çaktırmadan tabii.
- 8 KRISTIN: O ikisini mi gördün?

- 9 JEAN: Ne sandın! Bir gece ahırın avlusunda rastladım o ikisine. Matmazel Julie, kendi deyimiyle, "idman yaptırıyordu" ona. Nasıl biliyor musun? Kırbacının üstünden atlatıyordu, hani bir köpeği nasıl eğitirsin, işte öyle. Adam iki kez atladı kırbacın üstünden; her seferinde de bir kırbaç yedi, küçük hanımın canı sıkılıyor diye. Ama üçüncü atlayışa gelince kırbacı Matmazel Julie'nin elinden kaptığı gibi paramparça etti. Sonra da çekti gitti.
- 10 KRISTIN: Bak sen, neler olup bitmiş! Hiç farkında bile değilim!
- 11 JEAN: Yaa, işin aslı bu...

Göstergeler:

• **Çılgınlık:** Oyun çılgın sözcüğü ile açılır. Oyun başladığında sahnede olmayan Matmazel Julie'den bahsedilir ve onun "yine" ve "iyice" çılgın olduğu söylenmektedir. Bu tanımlama Matmazel Julie karakterinin yalnız bu özel gece de değil, diğer zamanlarda da çılgın olduğunu göstermektedir. Çılgın indeks anlamıyla bakıldığında; toplum tarafından kabul görmüş davranış kalıplarına, norm ve geleneklere aykırı, kabul görenden farklı davranışlarda bulunan kişilere yapılan bir tanımlamadır. Çağrışımsal anlamları; garip, tuhaf, normal olmayan gibi çoğaltılabilir.

Çılgın:aşırı davranışlarda bulunan,deli,mecnun...³⁴

---

³⁴ Prof.Dr. Hasan EREN ve Diğerleri.Türkçe Sözlük (Ankara:Türk Dil kurumu Yayınları, 1988),Cilt I, S.303.

Matmazel Julie oyun boyunca kendi sınıfına uymayan davranışlar sergiler: Soylu olmasına rağmen, babasıyla akrabalarını görmeye gitmeyip, uşakların ambardaki eğlencesine katılır, onlarla dans eder, Jean ile aynı masa da oturup içki içer. Üstelik birayı şaraba tercih edecek kadar kendi sınıfına uymayan davranışları sergiler. Konağın uşığı olan Jean ile yakınlaşır. Oyunun ilerleyen bölümlerinde Jean ile cinsel bir birliktelik yaşayacak kadar çok “çılgın” davranışlar gösterecektir.

Jean'ın, Matmazel Julie'nin nişanlısını kırbaçlaması ile ilgili hikaye Julie'nin çılgınlığını başka bir boyuta taşımaktadır. Matmazel Julie taşıdığı cinsel kimlik de sıra dışı ve “anormaldir”. Nişanlısını bir köpeği eğitir gibi kırbaçlaması kadın–erkek ilişkisi adına “çılgın” bir davranıştır. Bu hikaye Julie'nin daha sonra kendisinin de anlatacağı gibi erkeklerden nefret ettiğinin bir göstergesidir. Julie annesi tarafından bir erkek düşmanı şeklinde yetiştirilmiştir. Bir erkeğin kölesi olmayacağına dair annesine verdiği söz nedeniyle Julie'nin erkeklere normalden ve kabul görünenden farklı davrandığını anlarız. Çılgınlık kavramıyla tanımlanan bütün davranışlar Julie'nin içinde bulunduğu toplumun kurallarının dışında davrandığını göstermektedir. Tüm bu davranışlar Julie'yi çılgın olarak tanımlamalarına neden olmaktadır.

Çılgın ≡ Toplum Dışı

Oyun süresince Julie ile ilgili bütün tanımlamalarda Julie'nin anne ve babasının adının geçmesi Julie'yi kendiyile değil ebeveynleriyle tanımlama

tavri ve onun bütün ölçüsüz, taşkın, oyunbaz tavırları, Jean'ın anlattığı masallardan etkilenmesi, çevresini algılayamamış bir kız çocuğu olduğunu söylememize zemin hazırlar. Julie henüz büyümemiş ve bir kimliğe sahip olamamıştır. Kimi zaman annesinin doğrularıyla kimi zaman babasının doğrularıyla, kimi zaman ayrıldığı nişanlısının doğrularıyla kimi zaman da Jean'ın doğrularıyla hareket eden, kendine ait tutarlı bir davranış biçimi geliştirememiş bir çocuk gibidir. Erginleşemeyen ve bir benlik kazanamayan bu çocuk duyduğu fakat içselleştiremediği kimi zaman birbiriyle çelişen bir çok fikri kendi hayatında uygulamaya çalışmaktadır. Çevresindeki gerçeklikleri görmeyi reddetmesi, oyunları gerçeğin yerine koyması, sınıfsal ve cinsel kimlik olarak konumlanamaması onu büyük yıkımlara sürüklemektedir. Julie, içinde bulunduğu ortamı tanımaz ve ona ayak uyduramadığı içinçılgın diye nitelendirilir.

Çılgın $\equiv$ Çocuk x Toplumsal Kimlik

Oyun süresince çılgın olan Matmazel Julie'nin neden böyle olduğunu açıklayan geçmişine dair açıklamalar yapılmaktadır. Julie'nin çılgın olmasından çok niye çılgın olduğunun altı çizilir. Çılgınlık bir çok tanımla bir anlam ifade etmeye başlar. Julie çılgındır çünkü:

Julie Annesi tarafından bir erkek gibi yetiştirilmiştir. Erkekler dünyasında kadının erkekle eşit olduğunu ispat etmek için hayatı süresince bir çok "çılgınlık " yapmış olan Kontes, kızını bir erkek gibi giydirmiş, onu erkek gibi

davranmaya zorlamıştır. Matmazel Julie biyolojik olarak bir kız çocuğu iken sosyal ortamda bütün edimleri bir erkek çocuğu gibidir. Julie, bu noktada hem dişi hem de erkek, iki cinsin özelliklerini de içinde barındıran “bir şey” ve bundan dolayı bir çılgındır.

Babası soylu sınıftan bir Kont , annesi ise alt sınıftan bir kadındır. Doğduğu andan itibaren bir çatışmayı kanında taşımaktadır. Doğduğu dönem nedeniyle arada kalmışlığı barındırır bünyesinde. Yıkılmaya başlayan Aristokrasi ile yerine özgürlükler vadiyle gelen liberal düşünceyle kendini ifade eden burjuvazinin savaş alanında Julie doğmuştur. Her iki tarafın arasında sınıfsal konumunu netleştirememiş bir kişidir. Bu noktada Julie tanrı (soylu)baba ile insan (alt sınıftan) annenin ürünü olan tanrı-insan bir kahramandır.

Jean Kristin’e Julie’den bahsederken 5. replikte “*Neyse... bizim şey... küçük hanım*” demiştir. Şey olma durumu Julie için hem olmamışlığın bir ifadesidir hem de tanımlanamamaktır çünkü tanımlar arasındadır.

Çılgınlık göstergesinin Yunan mitlerindeki arketipsel bağlantısına bakacak olursak çılgınlığın akli arkada bırakarak duyguların ve dürtülerin hakim olduğu anlar olduğunu söyleyebiliriz. Çılgınlık yananlam olarak duyguların hakimiyeti olarak karşımıza çıkar. Campbell, Kahramanın Sonsuz Yolculuğu adlı eserinde çılgınlıkların duyguların egemenliğinin sürdüğü anlar olduğunu söylemesi, Julie’nin çılgınlığını anlamamızı sağlamaktadır. Julie de yazdönümü gecesinde duyguların peşine takılıp çılgınlıklar yapacaktır :

Plutarkhos, Kibele'nin esrimelerinin, Dionysos'un Bakkhos ılgınlığının, Musaların esinlediği Şiirsel ılgınlığın, tanrı Ares'in (=Mars) savaşçı çılgınlığının ve hepsinin en Őiddetlisi olan aşk çılgınlığının yanı sıra Pan'ın orji ayınlarının esrimelerini de, akılı tersyüz edip yıkıcı-yaratıcı karanlığın güçlerini serbest bırakan tanrısal "coŐkular" arasında sayar.

35

Euripides'in Bakkhalar³⁶ oyununda Agaue, kendine geldiğinde kendi oğlunu parçaladığını fark edişi gibi Julie de yazdönümü gecesi bittiğinde sabah kendisiyle ve gece boyunca yaptıklarıyla yüzleŐecek ve farkındalık yaşayacaktır. Dürtüleriyle hareket etmiş ve aklını arkaya atmıŐtır. Esrik tavırları yüzünden bilinç düzeyinde bir farkındalık yaŐamamaktadır. Duygularının peşinden sürüklenen insan onulmaz acılar yaşar.

Akıl X Duygu

♣ **izme:** Kont'a ait olan mahmuzlu binici çizmesi oyun süresince jean'ın koyduğu yerde kalacak ve Kont oyunda hiç görülmese de mahmuzlu çizmeler onu sahnede var olan bir kişi gibi temsil edecektir. izmeler bu noktada bir nesne değil bir kişi gibi görev yapmaktadırlar.Tabu olan kişiye ait

---

³⁵ Joseph CAMPBELL,Kahramanın Sonsuz Yolculuğu.ev:Sabri Gürses.(İstanbul: Kabalcı,2000),S.98-99

³⁶ Euripides.Bakkhalar.ev:Sabahattin Eyüpoğlu(İstanbul:İŞ Bankası Yayınları,2003)

tabu nesnesidir. Binici çizmeleri ilk anlamıyla koncu dize veya dizden yukarıya kadar çıkan deriden veya lastikten yapılmış ayakkabı olarak tanımlanabilir. Binici çizmeleri mahmuzlu olması nedeniyle topraktan çok atlarla bağlantılıdır. İkonik anlamıyla imge olarak çağrıştırdıklarıyla bakarsak; ata binicisi, toprak ağalığı, feodalizm, mahmuzları nedeniyle emreden, zulmeden, kontrol eden olarak çoğaltılabilir. Arketipsel bir bağlantı kurarsak Tanrısal olanlar mitlerde İnsanların bağımlı olduğu toprağa ayak basmamak için dünyaya indiklerinde seyahatleri boyunca at üzerinde kalarak ayaklarını yere değdirmezlermiş;

"Finn MacCool'un oğlu Oisin, bir gün adamlarıyla birlikte Erin'in ormanında avlanırken, Gençlik Ülkesi Kralı'nın kızıyla karşılaştı. Oisin'in adamları, efendilerini Üç köpekle bırakarak ilerilere gitmişti. Ve onun karşısına da güzel bir kadın gövdesi, ama bir domuz kafası taşıyan gizemli bir yaratık çıktı. Kız domuz kafasının bir Kelt rahibinin büyüü yüzünden olduğunu ve onunla evlenir evlenmez kaybolacağını söyledi. "Eh, başına gelen buysa," dedi Oisin, "ve benimle evlenmek seni kurtaracaksa, domuz kafası üzerinde çok durmayacak

Domuz kafası gecikmeden halledildi ve beraber Tir na n-Og'a, Gençlik Ülkesi'ne yola çıktılar. Oisin orada birçok mutlu yıllar boyunca krallık yaptı. Fakat bir gün doğaüstü gelinine dönüp şöyle dedi: "Bugün babamı ye adamlarını görmek için Erin'de olmak istiyorum."

" Gidersen," dedi eşi, 've Erin toprağına ayak basarsan, geri gelemezsin ve yaşlı kör bir adam olursun. Buraya geleli ne kadar oldu sanıyorsun?'

" Herhalde Üç yıl: dedi Oisin.

" 'Üç yüzyıl oldu benimle bu krallığa geldiğinden bu yana. Eğer Erin'e gitmen gerekiyorsa, yanına bu küheylanı vereceğim; ama bu küheylandan inersen ya da ayağın Erin toprağına değerse, küheylan o an geri gelecek ve bıraktığı yerde, yoksul yaşlı bir adam olarak kalacaksın.'

" 'Korkma, geri döneceğim: dedi Oisin. 'Dönmek için nedenlerim yok mu? Ama gidip de bir kez daha Erin'deki babamı, oğlumu ve dostlarımı görmeliyim; uzaktan da olsa görmeliyim.

"Kız, Oisin için küheylanı hazırladı ve 'Bu küheylan seni nereye istersen götürecektir: dedi.

"Oisin, küheylan Erin toprağına ulaşınca dek durmadı; ve Münster'deki Knock Patrick'e, inekleri güden bir adam görünceye dek ilerledi. ineklerin otladığı yerde geniş, düz bir taş vardı.

" 'Buraya gelip: dedi Oisin çobana, 'bu taşı ters çevirir misin?'

" 'Doğrusu, hayır: dedi çoban, 'çünkü ne ben ne de benim gibi yirmisi kaldıramaz onu.'

"Oisin taşa yaklaştı ve eğilip tutarak onu çeviriverdi. Taşın altında bir deniz kabuğı gibi sarmallanan bir Fenian boynuzu (*barabu*) vardı Ve Erinli Fenianlardan biri borabu'yu üflediğinde, diğerlerinin Ülkenin neresinde olursa olsun hemen toplanmaları adetti.

" 'Bana şu boynuzu getirir misin?' dedi Oisin çobana.

" 'Getiremem: dedi çoban, 'çünkü ne ben ne de benim gibiler onu yerden kaldıramaz.'

"O zaman Oisin boynuzla yaklaştığı ve eğilip eline aldı; fakat üflemede o kadar acele etti ki, aklı başından gitti ve eğilirken kayınca bir ayağı

toprağa değdi. O anda küheylan kayboluverdi ve Oisin toprağa kör bir adam olarak düştü”³⁷

İnsanların mahkum olduğu dünya toprağına ayağını dokunduran Oisin tekrar insan olmuş ve onun, o ana kadar yerle temas etmesine engel olan küheylan yok olmuştur. Tanrılara has olan zamansızlık ve ölümsüzlük özelliği toprağa ayağını bastığında yok olmuş ve Oisin yaşlanmış ve kör olmuştur. Bu arketipsel bağlantı da ata binmenin ve ayağını yere değdirmemenin tanrısal olanlara ait bir edim olduğunu göstermektedir. Tanrılar bilgiye sahiptirler ve ölümsüzdürler. Oysa ki toprağa bağımlı olan insan ölümlüdür ve tanrısal bilgiye sahip değildir.

“Kahramanı yerle birebir temastan uzak tutmak, ama yine de dünya insanları arasında gezinmesini sağlamak üzere, tecrit edici at fikri, doğauştü güç taşıyanların sıkça aldıkları temel önlemin canlı bir örneğidir. Meksika imparatoru Montezuma ayağını yere hiç değdirmede; her zaman soyluların omuzlarında taşınırdı ve yere inmek isterse yürümesi için gösterişli bir halı serilirdi. İran şahı. sarayı içinde başkasının dokunamadığı halılar Üzerinde gezinirdi; onun dışında hiç yürürken görülmemişti, hep ya bir arabadaydı ya da at sırtındaydı. Daha eskilerde, ne Uganda kralları, ne anneleri, ne de kraliçeleri yaşadıkları geniş yerlerin dışında yere basarken görülebilirdi. Gittikleri her yere Bufalo kabilesinin, bazısı bu yüksek şahsiyetlere yolculukta da eşlik eden ve yükü sırasıyla devralan erkeklerinin omuzlarında ta-

---

³⁷Joseph CAMPBELL,Kahramanın Sonsuz Yolculuğu.Çev:Sabri Gürses.(İstanbul :Kabalıcı,2000), S. 254, 255.

şınırlardı. Kral, taşıyıcısının boynunda her bir bacağı omuzların üstünde ve ayakları taşıyanın koltuk altına sıkışmış şekilde otururdu. Bu saray hamalları yoruldukları zaman kralı, yüce ayaklarını yere değıdirmeksizin bir başka adamın omuzlarına geçirirdi.³⁸

"Belli ki, kutsal ya da tabu kişilerde bulunması gereken kutsallık, büyüsel meziyet, tabu ya da gizemli nitelik diyebileceğimiz o şey, ilkel filozof tarafından, kutsal kişinin bir Leyden kavanozunun elektrik yüklenmesi gibi yüklendiğı bir fiziksel bir öz ya da sıvı olarak kabul edilir; ve kavanozdaki elektriğın iyi bir iletkene sürtülerek akıtılması gibi, kişideki kutsallık ya da büyüsel meziyet de, bu kurama göre büyüsel sıvı için mükemmel bir iletken hizmeti gören toprağı sürtünmeyle akıtılabilir. Bu yüzden yükün boşa gitmesini engellemek için, kutsal ya da tabulu kişinin yere değımesi engellenmelidir; elektriksel dille, eğer ufak bir şişe gibi ağızına dek dolu olduğı değerli öz ya da sıvısı boşaltılmayacaksa, yalıtılmalıdır. Ve birçok durumda tabulu kişinin yalıtımı yalnız kendi yararı için değıl, diğerklerinin yararı için de bir önlem sayılır; çünkü kutsallığın meziyeti bir bakıma en küçük bir dokunuşun bile, harekete geçirebileceğı güçlü bir patlayıcı olduğundan, yaygın korunma için, değıdiğı her şeyi yakıp kavurmasın ve yok etmesin diye onu dar sınırlar içinde tutmak gerekir."³⁹

Bu noktada Kont'un bir Tanrı'yı simgelediğı sonucunu bu çizimler sayesinde destekleyebiliriz. Bu göstergenin anlamı daha sonraki anlambirimlerde

---

³⁸ A. g. e. S.255.

³⁹ A. g. e. S.256.

Jean'ın, konağı, cennet bahçesine benzetmesi ile pekişecek ve Kont, Tanrı imgesiyle aynı anlamları taşıyacaktı. Oyunun sonunda Kont'un zili çalması ile tam bir itaat ruhuna bürünen Jean'ın tavrı Kont'un tabu bir varlık; tanrı olduğu göstergesini destekleyecektir. İnsan tanrı karşısında güçsüz bir varlıktır. Kont'un simgesi olan mahmuzlu çizmeler bile korku salmak için yeterlidir. İnsanoğlu bu noktada korkuyla irkilir.

Tanrı $\equiv$ Güç   İnsan=Güçsüzlük

Tanrı x İnsan

● **Kırbaç:** Hayvanları cezalandırmak ve itaat etmelerini sağlamak için kullanılan kırbaç bu anlambirimde bir insana karşı kullanılmaktadır. Güce sahip olanın elinde bulunan kırbaç binici figürünü hatırlatır. Julie de babası Kont gibi ata binmektedir. Soyluluk tavrılarını içinde barındırır. Tanrısal olanı içinde taşır ancak annesinden aldığı insan yanı nedeniyle de toprağa ve ölüme bağımlıdır ve annesi gibi yere de basar. Yarı-tanrı ya da tanrı-insan figürü ile karşılaşırız. Julie, kırbacı nişanlısına eziyet etmek için kullanır. Kırbaç gücü ve nefreti aynı anda simgelemektedir. Julie erkeğe karşı güç sahibidir. Kontes'in istediği gibi bir erkeğin kölesi olmaz tam tersine bir erkeği kendine köle yapmaya çalışır. Eziyet ettiği kişi evlenecek olduğu nişanlısı olması daha da önemlidir. Zengin olmayan ve soylu olmayan nişanlıya kendi erkini ispatlamaya yönelik bir eylemdir. Tıpkı annesinin babasına farklı şekillerde yaptığı gibi.

Güçler Savaşı $\subset$ Yaşam

Jean, bütün olanı biteni Kristin'e anlatırken 5. replikte "herkesi beğenmez bunlar " diyerek bu edimi sınıfsal bir nedene bağlar. Julie hem babası Kont'tan aldığı sınıf bilinci ile hareket etmek hem de annesinin istediği gibi erkeklerin efendisi olmaya çalışmaktadır. anne ve baba tarafından Julie'ye yansıyan inançlar, Julie'nin nişanlısından ayrılmasına neden olmuştur.

Soy☛İnsan

Nişanlı üçüncü atlayıştan sonra kırbacı kıracak ve Julie'yi terk edecektir. Julie tanımadığı ve uyum sağlayamadığı toplumun içine evlilik yoluyla katılmasının yolunu kapatmış olur. Gerektiği gibi davranmadığı için bir aileye sahip olamaz. Kendi ailesi ile yaşadığı bütün karmaşadan sonra yeni bir aile oluşturmayı becerecek bilgiye ve kişiliğe sahip değildir. Kendi ailesinden öğrendiği kadın erkek iletişiminin bozuk yapısını tekrar etmeye çalışması yaşadığı nişanlılığın başarısızlıkla sonuçlanmasına neden olur.

Bakkha kadınlarının esrik hallerinde yaptıkları gibi erkekleri parçalayan kafalarını koparan tavırları Julie'nin çılgınlıkla nişanlısına yaptıklarıyla benzerlik oluşturmaktadır. Dürtüleri ile ölçsüzce hareket eden insan kaybeder.

☛**Ambar:**Oyunda ambar sahnede hiç görünmez oraya gidip dönenlerin anlattıklarından kavranılan bir mekandır. Ambar, konakta yaşayan köylülerin yaşam alanıdır. İkonik anlamıyla tarımı, toprağı, ürünü, köylüleri, feodalizmi simgelemektedir. Oyun zamanında ise hem toplumsal bir alandır hem de

yazdönümü kutlamalarının yapıldığı ritüel alanıdır. Dans, müzik ve köylülerin bulunduğu bir eğlence ortamıdır. Ambardaki köylü, yazdönümü gecesi, gecenin ve gündüzün eşit olduğu bu gecede bir ritüeli yaşamaktadırlar. Doğanın büyük gücü karşısında insan savunmasızdır ve bu gücü kabul ederek ve ona katkıda bulunmaya çalışıp yanında olmaya çalışır.

Doğa ☛ İnsan

Matmazel Julie ambara yabancıdır. Bu mekanın kurallarını ve oraya ait insanları tanımaz. Ambarda yamaklarıyla dans eder ve bu davranışı diğerleri için alay konusudur. Çünkü Matmazel yani konağın hanımı, kendi sınıfından olmayan insanlarla birlikte zaman geçiriyor, onlarla içki içiyor ve onlarla kontrolsüzce dans ediyordur. Sınıfsal konumu açısından sakıncalı olan bu tavrı aynı zamanda nişanlısından yeni ayrılmış bir genç kız içinde uygun değildir. Julie yine nerede ne yapacağını bilmeyen ve şaşırان bir çocuk gibi davranır. Bilmediği bir ortamda, davranmaması gereken şekilde davranarak maceraya atılmıştır. Kahramanın kendisini bilinmeyende sınayarak benliğini bulmaya çalışmasının ilk eşiği Julie adına ambara giriştir. Julie'nin ambarda tanımadığı mitsel varlıkların arasındaki ilk deneyiminden sözsel boyutta haberdar oluruz. Julie'nin tanımadığı dünyanın eşiğinden ilk atlayışını eylem boyutunda III.Anlambirimde mutfakta göreceğiz. Bu anlamda ambar, mitsel yolculuğun ilk basamağıdır. Julie'nin nasıl davranılması gerektiğini bilmediği ilk eşıktir. Bu alanın yazdönümü kutlamalarının yapıldığı bir mekan olması bu eşiğin simgesel gücünü katladığını görürüz. Julie'nin düş dünyasından ve çocukluk çağından kurtulabilmesi için ambarda başlayan erginlenme törenini yaşamayı kaçınılmazdır.

● **Kont:** Ambardaki kutlama Kont gittikten sonra başlamıştır. Kontun olmadığı bu sürede şenlik başlamış düzen bozulmuş herkes konumunu unutmuştur. Tanrının gittiğinde cennet bahçesinde Yılanın, Adem ve Havva'ya kutsal meyveyi yemelerini teklif ettiği Tanrısız anla benzerlik taşır. Tanrı geri geldiğinde Adem ve Havva'ya seslenir fakat onlar ağacın arkasından konuşurlar. Çünkü tanrısal bilgiye izinsiz sahip olmuşlar ve kendilerinin çıplak olduğunu fark edip saklanmışlardır. İyinin ve kötünün bilgisine sahip olduklarında ilk günahı işlemişlerdir:

"RAB Tanrı'nın yarattığı yabanıl hayvanların en kurnazı ylandı. Yılan kadına, "Tanrı gerçekten, 'Bahçedeki ağaçların hiçbirinin meyvesini yemeyin' dedi mi?" diye sordu. Kadın, "Bahçedeki ağaçların meyvelerinden yiyebiliriz" diye yanıtladı, "Ama Tanrı, 'Bahçenin ortasındaki ağacın meyvesini yemeyin, ona dokunmayın; yoksa ölürsünüz' dedi." Yılan, "Kesinlikle ölmezsiniz" dedi, "Çünkü Tanrı biliyor ki, o ağacın meyvesini yediğinizde gözleriniz açılacak, iyiyle kötüyü bilerek Tanrı gibi olacaksınız."

Kadın ağacın güzel, meyvesinin yemek için uygun ve bilgelik kazanmak için çekici olduğunu gördü. Meyveyi koparıp yedi. Yanındaki kocasına verdi, o da yedi. İkisinin de gözleri açıldı. Çıplak olduklarını anladılar. Bu yüzden incir yaprakları dikip kendilerine önlük yaptılar.

Derken günün serinliğinde bahçede yürüyen RAB Tanrı'nın sesini duydular.O'ndan kaçıp ağaçların arkasına gizlendiler. RAB Tanrı Adem' e, "Neredesin?" diye seslendi.Adem, "Bahçede sesini duyunca

korktum. Çünkü çıplaktım, bu yüzden gizlendim" dedi.RAB Tanrı, "Çıplak olduğunu sana kim söyledi?" diye sordu, "Sana meyvesini yeme dediğim ağaçtan mı yedin?"

Adem, "Yanıma koyduğün kadın ağacın meyvesini bana verdi, ben de yedim" diye yanıtladı.RAB Tanrı kadına, "Nedir bu yaptığın?" diye sordu.Kadın, "Yılan beni aldattı, o yüzden yedim" diye karşılık verdi. -

Bunun üzerine RAB Tanrı yılanı, "Bu yaptığından ötürü Bütün evcil ve yabani hayvanların En lanetlisi sen olacaksın" dedi, "Karnının üzerinde sürünecek, Yaşamın boyunca toprak yiyeceksin. Seninle kadını, onun soyuyla senin soyunu Birbirinize düşman edeceğim. Onun soyu senin başını ezecek, Sen onun topuğuna saldıracaksın."

RAB Tanrı kadına,"Çocuk doğururken sana Çok acı çecktireceğim" dedi, "Ağrı çekerek doğum yapacaksın. Kocana istek duyacaksın,Seni o yönetecek."

RAB Tanrı Adem'e,"Karının sözünü dinlediğin ve sana, Meyvesini yeme dediğim

ağaçtan yediğin için toprak senin yüzünden lanetlendi" dedi"Yaşam boyu emek vermeden yiyecek bulamayacaksın.Toprak sana diken ve Çalı verecek,Yaban otu yiyeceksin.Toprağa dönünceye dek Ekmeğini alın teri dökerek kazanacaksın.

Çünkü topraksın, topraktan yaratıldın Ve yine toprağa döneceksin."

Adem karısına Havva adını verdi. Çünkü o bütün insanlarına annesiydi.⁴⁰

---

⁴⁰ Kutsal Kitap.Yaratılış.3

Tanrının olmadığı bu günah anı ile Kontun olmadığı günah anları benzerlik göstermektedir. Matmazel Julie, Yaz Dönümü Gecesi, Kont konakta yokken, iyinin ve kötünün bilgisine sahip olacaktır. Gece boyu yaşanan olaylar Matmazel Julie'yi büyütecek ancak aynı zamanda acı çekmesine de neden olacaktır. Jean'ın, Matmazel Julie'ye oyun süresi boyunca yol göstericiliği ve Matmazel Julie'nin Jean rehberliğinde yaşadığı olgunlaşma süreci; Jean'ın bir gösterge olarak anlam katmanlarını arttırmaktadır. Kont'un yerinde gözü olan Jean; Tanrı'nın yerinde gözü olan Şeytan ile benzerlikler taşımaktadır. Şeytan'ın; Tanrı'nın gözdesi olan Adem ile Havva'ya yasak olanı yapmasında, teşvik edici ve rehber olması ile Jean'ın Matmazel Julie'ye yasakları ve günahları işlemesinde teşvik edici ve rehber olması benzerlik taşımaktadır. Daha sonra da göreceğimiz gibi Jean bu mitsel bağlantıdan hareketle; Tanrı'nın tahtında gözü olan ancak Tanrı'dan bir o kadar da korkan Şeytan'la benzerlik taşımaktadır. Gothe'nin Faust⁴¹ oyununda Mefistofeles'in rehberliğinde yapılan serüvenle benzerlikler daha sonraki anlambilimlerde belirgin biçimde karşımıza çıkacaktır.

Önermeler:

Çılgınlık → Toplum Dışılık

Çılgın ≡ Çocuk X Toplumsal Kimlik ⇒ Toplum Dışı

Güç Savaşı ⊂ Yaşam

---

⁴¹ Johann Wolfgang GOETHE. Faust. Çev: Nihat Ülner. (Ankara: Öteki Kitabevi, 1992)

Soy $\leftarrow$ İnsan $\vee$ Toplum $\leftarrow$ İnsanı $\vee$ Doğa $\leftarrow$ İnsan $\Rightarrow$ Edilgenlik $\subset$ İnsan

Tanrı $\equiv$ Doğa $\equiv$ Güç $\vee$ Güçsüzlük $\subset$ İnsan $\vee$ Tanrı $\times$ İnsan $\Rightarrow$ Tanrı $\leftarrow$ İnsan

1:2”Çekme saçımı. Ne kadar huylandığımı biliyorsun.”

- 12 JEAN: Geçelim şimdi... Neler hazırladın sen bana, Kristin? Bir şeye benziyordur sanırım.
- 13 KRISTIN: *(Jean'ın tabağına tavadan yemek koyar) Eh işte... yağsız tarafından böbrek.*
- 14 JEAN: *(Yemeği koklar)* Güzel! En sevdiğim yemek. *(Tabağı yoklar)* Tabağı ısıtsaydın keşke.
- 15 KRISTIN: Senin titizliğin tuttu mu Kont'tan beter oluyorsun. *(Jean'ın saçlarını sevecenlikle okşar)*
- 16 JEAN: *(Bozulur)* Çekme saçımı. Ne kadar huylandığımı biliyorsun.
- 17 KRISTIN: Seviyoruz diye yaptık, ne var...
(Jean yemek yer. Kristin bir şişe bira getirir)
- 18 JEAN: Yaz dönümü gecesi bira! Yoo, teşekkürler! Bende daha iyisi var.
(Masanın gözünden sarı yaldızlı bir şişe kırmızı şarap çıkarır) Görüyor musun, Sarı Yıldız! Hadi şimdi bir bardak getir, ama balon bardak olsun!
- 19 KRISTIN: *(Şarap kadehini getirir)* Tanrı seni alacak kadının yardımcısı olsun, dırdırcı herif!
(Birayı buzdolabına koyduktan sonra, ocağın üstüne küçük bir sahan oturtur)
- 20 JEAN: Saçma! Benim gibi açığız birini almak için can atarsın sen. Herkes zaten nişanlın diyor bana; sanırım bir zararını görmedim.
(şaraptan tadar) İyi, gerçekten çok iyi... Ama pek ısınmamış. *(Kadehi eliyle ısıtır)* Dijon'dayken almıştık bunu. Şişe parası yok; litresi dört

frank, vergisi içinde.

Göstergeler:

☉ **Isıtılmış tabak-Balon bardak-Fransızca:** Jean bu anlambilimdeki tavrı ile bir uşaktan çok bir efendiye benzemektedir. Kristin'in ona hizmet edişi, yemeği yeme şekli, Fransızca konuşması, İçtiği içki ve tabakta yapılan servis Jean'ın ait olmadığı bir sınıfın yaşam şeklini benimsemesi ve yansıtması, Julie ile ikili benzerlik ve Kristin ile ikili karşıtlık oluşturduğunu gösterir. Julie'de Jean gibi kendi sınıfına ait olmayan tavır ve davranışlara sahiptir. Kristin ise Jean'ın tersine tam olarak ait olduğu sınıfın yani alt sınıfın tavır ve inançlarına uygun davranır. Bu anlambilimde Jean'ın, Kont gibi davranması göstereni, bize daha sonra anlatacağı rüyadaki gibi ağaca çıkarak ölümsüzlüğü elde etmek ve gücün sahibi olmak istediğini söylediği anlambilimlerle katlanmaktadır. Saçlarına dokundurmaktan kaçınması göstereni kendini dış ruhu saçında olan bir tanrısal varlık gibi hissettiği anlamına gelmektedir. Jean bir uşak olarak görevlerini bildiği gibi olmak istediği sınıfın edimlerini de bilmektedir. Soylu kanı taşımasa da soylu gibi ya da gücü elinde bulunduranlar gibi davranmakta ve bu bilgiye sahip olduğu için kendini onlar gibi hissetmektedir.

Sınıfsal Statü☛ İnsan Görünen ≠ Gerçek

☉ **Saç:** Jean, Kristin onun saçlarına dokununca tepkiyle engel olur ve huylandığını söyler. Kristin ve Jean'ın aralarındaki bu temas onların

ilişkilerinin düzeyine dair önemli bir açık göstergedir. Jean Kristin'e 16.replikte "Ne kadar huylandığımı biliyorsun." der. Bu eylemin daha öncede olduğuna dair ve bu çiftin birlikteliklerine dair bir göstergedir. Daha sonraki anlambilimlerde de karşımıza çıkacağı gibi bu çift birlikte cinsel ilişkiye girmiş ve nişanlı sayılan bir çifttir. Saçlar yan anlam olarak başka bir gösteren ile buluşmaktadır. Jean Julie'nin macerasında kendi amacı için Julie'ye rehberlik eden büyücüdür:

"Avrupa'da, büyücülerin ve sihirbazların kötülük güçlerinin saçlarında bulunduğu, saçları başlarında oldukça hiçbir şeyin kötü kimseleri etkilemeyeceği düşünülürdü. Bu yüzden, Fransa'da işkenceciye teslim etmeden önce, büyücülükle suçlanan kimselerin bütün vücutlarını tıraş etme töresi vardı. Millaeus, Toulouse' da bazı kişilerin işkencelerine tanık olmuştu; adamlar soyulup baştan aşağı tıraş edilinceye kadar kendilerinden hiçbir itiraf alınamamış, tıraştan sonraysa suçlamanın doğruluğunu kolayca kabul etmişlerdi. Yine, görünüşte dindarca bir yaşam süren bir kadın büyücülük yaptığı kuşkusuyla işkenceye konduğunda bütün acılara inanılmaz bir dayanma gücü göstermiş, iş tüylerini ve kıllarını kesmeye gelince bütün suçlarını kabul etmişti.

Ünlü engizisyoncu Sprenger, kuşkulu büyücü ya da sihirbazların saçlarını kesmekten büyük zevk alırdı; fakat onun daha da usta meslektaşı Cumanus, ateşe atmadan önce kırk yedi kadının bütün bedenlerini tıraş etmişti. Bu sert araştırma için tüm yetkisi vardı, çünkü Şeytan'ın kendisi, emrindekilere, Kuzey Berwick kilisesi kürsüsünden

verilen bir vaazda, "saçları kesilmedikçe başlarına bir şey gelmeyeceği" güvencesini vererek rahatlatmıştı. Aynı şekilde Hindistan'ın bir eyaleti olan Bastar'da, "eğer bir insan yargılanıp da büyücülükten suçlu bulunursa, kalabalık tarafından dövülür, kötülük gücünü saçlarından aldığı varsayıldığı için saçları tıraş edilir; dendiğine göre, büyü sözler söyleyemesin diye ön dişleri sökülürdü. Büyücülük yapmakla suçlanan kadınlar aynı sınava çekilirdi; suçlu bulunursa, aynı cezaya uğratılırdı, tıraş edildikten sonra saçları kamuya açık bir yerde bir ağaca bağlanırdı."⁴²

Jean saçlarına dokundurmaması, masallar ve mitlerdeki dış ruh inancını hatırlatmaktadır. Bu inancıya göre dokunulmazlığı sağlayan ve tanrısal olanı barındıran güç saçlarda korunur. Jean içine dahil olmak istediği efendiler sınıfının bir özelliğini saçlarında taşıdığına inanmaktadır. Jean'ın bilinçdışına ait güce ulaşma ve tanrısal ölümsüzlüğe sahip olma düşünüşü, bilinç düzeyinde ve hatta gündelik hayatında yaşamakta olduğunu gösteren bir simgedir. Yananlam olarak saçlar büyücülük simgesidir ve Jean, Julie için Mefistofeles olmaktadır. Faust'la dünyasal zevkler karşılığında ruhunu almak üzere bir anlaşma yapan Mefistofeles, Faust'un tüm serüven boyunca rehberliğini yapar.⁴³ Daha sonraki anlambilimlerde göreceğimiz gibi Jean Julie'ye içinde buldukları topluluğa ve genel olarak insana dair doğru ya da yanlış ama en önemlisi kendi emeline ulaşmak adına bilgi verecek ve

---

⁴² Sir James G.FRAZER Altın Dal Çev: Mehmet H.Doğan.(İstanbul.Y.K.Y,2004), S.304-305

⁴³ Johann Wolfgang Goethe. Faust.Çev:Nihat Ülner.(Ankara:Öteki,1992)

tıpkı Mefistofeles gibi gece boyunca ona rehberlik edecektir.

Bilgi karşılığında ebedi ruhu vermek anlaşması, Julie'nin bilgilenmesi karşılığında hayatını vermesiyle benzerlik gösterir. Julie'nin kimliğini kazanacağı bilgilenme sürecinin başlatıcı motivasyonu Faust'un ki ile benzerdir. Julie, yazdönümü gecesi büyüünün sarhoşluğuyla dürtülerinin peşine takılarak Jean'a kapılır. Faust ise dünyasal zevkleri tadabilmek için Mefistofeles ile anlaşır. Başlangıçta ateşleyici nedenleri bakımından benzerlik gösteren bu iki karakterin sonunda yaşadıkları yıkımlara rağmen bilgilenerek kendilerini bulmaları gösterir ki sonunda edindikleri yaşamın bilgisi bütün bu çatışma ve yıkımlara değecek kadar değerlidir. Benzer biçimde Adem ile Havva'nın iyi ile kötünün bilgisine ulaşmaları da Tanrı yasasına karşı gelip günah işlemeleri sonunda ebedi huzurun mekanı Aden ülkesinden kovulmaları bedeliyle gerçekleşmiştir. Mefistofeles'in Faust'a, Jean'ın Julie'ye rehberlik etmesine benzer olarak Adem ile Havva'ya da yılan rehberlik etmiştir. Bu noktada Jean amaç ve yöntem bakımından Mefistofeles ve yılanınla benzerlik taşır. Jean güç kazanma savaşında Julie'yi kullanır ve onun yok oluşuna aldırılmaz. Mefistofeles ise Faust'u aynı şekilde kullanır:

Mefistofeles: Sahiden!

Size garip bir biçimde hizmet ediyor.

O ahmağın yediği ve içtiği,

Ne su görmüştür ne toprak.

İçindeki kaynaşma onu uzaklara sürüklüyor,
Yarı yarıya bilincindedir kendi deliliğinin;
Gökyüzünden en güzel yıldızları ister,
Dünyadan da en yüksek hazları,
Ve her türden yakınlık ya da uzaklığa,
Derinden devinen bu gönül kanmaz.

(...)

Mefistofeles: Nesine bahse giriyorsunuz?

Bu kulunuzu kaybedeceksiniz

Eğer izninizle,

Ona kendi yöntemlerimle,

Yavaşça yaklaşırsam!

Tanrı: o dünyada yaşadığı sürece,

İstedikini yapmakta özgürsün.

Yanılabilir de, insan devindikçe.

Mefistofeles: Teşekkür ederim size; çünkü ölümlerle,

Sevmedim hiçbir zaman uğraşmayı.

En çok dolgun ve al yanakları severim.

Bir ceset için kılımı kıpırdatmam;

Tanrı: Pekala, benden sana izin!

Öz kaynağından uzaklaştır bu ruhu,

Ve götür onu, becerebilersen,

Berberinde aşağıya doğru.

Ama iyi bir insanın,
Karanlık bir devinim içinde olsa dahi,
Doğru yolun pekala farkında olduğunu,
İtiraf etmek zorunda kaldığın zaman,
Utanç içinde çıkacaksın karşıma.

Mefistofeles: Bu şartlar. benim için uygun!
Zaten uzun sürmez bu iş. .
Bahis konusunda kaygılanmam gereksiz.
Amacıma ulaştığım gün, izninizle,
Göğsümü zafer coşkusuyla dolduracağım.
O zaman Faust toz yutacak,
Üstelik de zevkle,
Ninem olan o ünlü yılan gibi⁴⁴

☞ **Yazdönümü gecesi:** Bu anlambirimde de Yazdönümü gecesinin ritüel özelliğine gönderme yapılmaktadır. Bir ritüel anı olan Yazdönümünde, Diyonisos'un ya da çarmıha gerilen İsa'nın kanı olan şarap içilir. Jean'ın bu gece de şarap içmek istemesi, bütün bir ritüel'in bu gece tekrar canlandırılacağını ve Julie'nin bu ritüelin kişisi olacağını önsür.

Doğa ☞ İnsan

---

⁴⁴ Johann Wolfgang GOETHE. Faust. Çev:Nihat Ülner. (Ankara:Öteki,1992), S.18,19,20.

Önermeler:

Doğa $\rightarrow$ İnsan

Sınıfsal Statü $\rightarrow$ İnsan

Görünen $\neq$ Gerçek

I.3 “daha incelmemiş henüz.”

21 JEAN: Ne pişiriyorsun orda öyle? Kokuyor!

22 KRISTIN: Matmazel Julie istedi, köpeği Diana için, zıkkımın peki

23 JEAN: Kristin konuşurken biraz daha edepli ol. Hem tatil gününü

niye zehir ediyorsun o ite yemek pişirmek için? Hasta mı yoksa?

24 KRISTIN: Hasta ya... O finoyla kaçmış kulübeden, sonrası hep bilinen şey. Matmazel Julie sevmez bunları, bilirsin.

25 JEAN: Matmazel Julie bir bakıyorsun güçlü kudretli, bir bakıyorsun değil. Tıpkı ölen anası gibi. Kontes hep evde otururdu, mutfakta, kuytu köşelerde... ama gel de kendisine at dayandır! Kol yenleri hep kir içinde dolaşırdı; ama işlemeli kol düğmeleriyle gezerdi. Bizim küçük hanım ise, hiç aldırdığı yok, ne kendine ne de konumuna. Diyeceğim, daha incelmemiş henüz. Daha demin ambarda kalk sen koruyucuyu Anna'nın elinden al ve dans et onunla; hiç sorma da yok. Biz böyle şeyler yapmayız. Ama soylu takımı, basit insanlar gibi davranmaya kalktılar mı böyle oluyor işte; hemen bayağılaşıyorlar...

Göstergeler:

🐕 **Köpek:** Bu anlambirimde İkonik anlamıyla köpek evcil bir hayvandır. İnsanın sadık hayvanı ve en yakın dostudur. Köpeğin Julie'yi bırakıp kaçmış olması, Julie'nin yalnız olduğunu göstermektedir. Oyunun sonlarına doğru Jean ve Kristin de, Julie'yi yalnız bırakacaklardır. İçinde yaşadığımız dünyada kendimizden başka kimsemiz yoktur.

İnsan dünyada yalnızdır

Adı Diana olan köpek bir Fino'nun peşinden kaçmış ve onunla cinsel bir ilişkiye girmiştir. II.1.anlambirimde hazırlanan şeyin büyük bir gizlilikle şişeye konulması ve onunla ilgili büyüdü bir şeymiş gibi söz edilmesi, Julie'nin köpeği öldürmek için Kristin'den zehirli bir yemek hazırlamasını istediğini düşündürmektedir. Köpeğin kendine uymayan Fino ile birlikte kaçması; sonunda köpeğin ölmesi gerekliliği, oyunun sonunda Julie'nin, Jean ile birlikte olmasının cezası olarak kutsal yasa koyucunun onurunu kurtarmak için kendini öldürmesi ile aynıdır. Köpek ile Julie ikili benzerlik oluşturmaktadır. Güçlü birer savaşçı iken duygular barındıran zaafı canlılara dönüşmeleri onları güçsüz kılar. Kelt mitolojisinde köpeklere, avcı ya da savaşçı niteliklerinin yüklenmesi ise metinde yer alan güç motifinin önemini ortaya çıkarmaktadır:

Kelt dünyasında köpek ya da av köpeği savaşçı sınıfla ilişkilendirilmiştir. Greco-Romen dünyanın tersine, av köpeği övgüye yönelik bir karşılaştırma ve metafor nesnesi olarak kullanılmıştır. En büyük kahramanlarının adı olan Cuchulainn 'Culann'ın 'Av Köpeği' anlamındadır ve biz bütün Keltlerin - hem adalı hem de kıtalıların - köpekleri savaş ve de av için yetiştirdiklerini biliriz.⁴⁵

Avcılık yapan ve güçlü olan köpeğin dürtülerinin peşinden koşup, hamile kalması gücünü yitirip bir av olmasına neden olur. Julie dürtülerine yenilen

---

⁴⁵ CHEVALIER and GHEEBRANT, The Penguin Dictionary of Symbols. Çev: John Buchanan-Brown.(England:Penguin Books,1996),S.300

köpeğini, öldürmekten çekinmez. Julie köpeğin efendisi olarak onu cezalandırır ve oyunun bu noktasında kural koyucu olarak gücün taşıyıcısıdır. Ancak güçsüz kaldığı oyunun sonunda aynı kurallar onu sona hazırlayacaktır.

● **Diana:** Köpeğin isminin bakire Tanrıça'nın adıyla aynı olması, bakireliği simgelemesi göstergenin anlamını tersinlemektedir. Köpek ile ikili benzerlik oluşturan Julie'yle köpeğin ismini taşıdığı tanrıça Diana arasında anlam aktarması söz konusudur. Erkeklerle karşı zalim olan bakire tanrıça, avlanmaktan ve ormanda zaman geçirmekten hoşlanır:

Diana (Artemis) Apollo'nun ikizi, Zeus ile Leto'nun kızıdır. Üç bakire Tanrıçadan biridir. Tanrılar içerisinde baş avcı odur. Trova Savaşı'nda sefere çıkacak olan Yunan Gemilerine yol göstermesi için, Yunanlılar kendisine genç bir kız kurban etmişlerdi. Başka mitoslarda da katı yürekli bir Tanrıça olarak geçer⁴⁶

Julie, Jean ile birlikte olmadan önce, erdenlik, soyluluk, güçlülük gibi özelliklere sahip olması nedeniyle Tanrıça Diana ile ikili benzerlik oluşturur. Julie, Tanrıça Diana gibi güçlü olduğundan avcı konumundadır. Oyunun sonunda güçsüzlüğü nedeniyle av konumuna düşecektir. Av ve avcının olduğu oyun düzlemi vahşi doğayı hatırlatır.

Doğa ● insan Güçlü olan hayatta kalır.

---

⁴⁶ Nejdet ALTINAY, Bilgiler Çağdaş Bilimler Dizisi.(Istanbul: MEAG TAŞ, 1981), S.195.

● **Fino**: Diana'nın bir Fino'nun peşinden gitmiş olması önemli bir göstergedir. Julie'nin peşinden sürüklendiği Jean ile fino ikili benzerlik oluşturmaktadır. Fino köpeğinin kapıcının köpeği olması ve Diana adlı köpek ile arasındaki sınıfsal farklılık uşak olan Jean ile evin hanımı olan Julie arasındaki farkla benzerdir. Bu noktada Fino ile Jean arasında anlam aktarması söz konusudur. Fino taşıdığı anlam benzerliği ile Goethe'nin *Faust* adlı oyununda karşımıza çıkar. Mefistofeles adlı şeytan Faust'un karşısına bir Fino köpeği olarak çıkıp onu peşinden sürükler:

Faust, Fino ile içeri- girer
Kır ve çayırlardan ayrıldım,
Derin bir geçe çöktü ortalığa;
Ve uyandırdı içimizdeki,
Daha üstün o canı,
Sezgi dolu kutsal bir dehşetle.
Vahşi güdüler ve azgın devinim uyuyakaldı;
Şimdi kımıldıyor insan sevgisi;
Ve tanrı sevgisi içimizde.
Sus artık, fino köpeği, koşuşturmayı bırak!
Neyi koklayıp duruyorsun kapının eşiğinde?
Yat ve uyu sobanın arkasında,
En iyi yastığımı vereceğim sana.
Nasıl dağlık yollarda eğlendirdiysen bizi,
Koşmaların ve zıplamalarınla,
Şimdi de kabul et ilgimi sessizce,
Hoş karşılanan bir konuk gibi.
Ah, bu dar hücrede,
Yandıığında lambamız,
Cana yakın ışığıyla,

Gönlümüz aydınlanır,
Ve kendini bilen yüreğimiz.
Akıl dile gelir yine,
Umut yeniden serpilir,
İnsan bir özlem duyar:
Yaşamın aktığı derelere,
Kaynağına yaşamın, ah.
Hırlama, fino köpeği;
(...)
Bu kutsal tınılarla,
Hiç uyuşmuyor hayvansal sesin.
İnsanların anlamadıklarıyla,
Alay etmelerine alıştığımız,
Ve homurdanmalarına,
Erişemedikleri,
İyi ve güzelin karşısında; .
Sen de mi köpek, bunlara hırlayacaksın?
(...)

Doğada olabilir mi böyle şey?
Bu bir hayal mi, yoksa gerçek mi?
Nasıl da büyüyor uzuvları finonun!
Boyu uzuyor zorlanarak,
Bu bir köpeğin biçimi değil!
Bir hortlak getirmişim evime!
Şimdiden, bir su aygırı kadar oldu,
Gözleri kan çanağı, dişleri bir dehşet.
Dur bakalım, sen benimsin!
Bu türden yarı cehennem döllerinde,
Süleyman'ın anahtarı etkili olur.
(...)
Göstertme bana sakın,
Teslisin ışığını!
Karşılaşmamaya bak,
Sanatlarının en güçlüsüyle!

(Bir yandan sis dağılırken Mefistofeles, gezgin bir öğrenci kılığında, sobanın arkasından çıkar.)⁴⁷

Goethe'nin Faust oyununda Faust, Mefistofeles ile bir anlaşma yapar. Dünyevi zevkleri tatmasını sağlaması karşılığında ebedi ruhunu şeytana yani Mefistofeles'e verecektir. Faust İlahiyat, felsefe, hukuk ve tıp biliminde uzmandır. Aynı zaman da büyü ve simya ile ilgilenmektedir. Ancak bütün hayatını kuramsal bilginin peşinde koşarak harcar ve kendi insani doğasından kopmuştur. Farklı disiplinlerin kuramsal bilgisine sahip olmasına karşın bunları deneyimleyerek içselleştiremediği için hayat pratiğinde bunlara gerçek anlamda sahip olmayan Faust gibi Julie de, çevresindeki insanların ona aşılacağı hayata dair kuramsal bilgiye sahiptir ancak bu bilgilerin hiçbiri onun gerçek yaşantılarından kaynaklanmaması nedeniyle ona ait değildir. ikisi de ellerinde bulundurdukları bu gizil gücü akıl düzleminde arkalarında bırakıp kendi dürtülerinin peşinden sürüklenirler. Faust Mefistofeles'in, Julie ise Jean'ın peşinden gider: Faust'a yaşama adım atmasında haz ve eylemi hayatına sokmasında rehber olmayı önerir:

Mefistofeles: Bunlar benimkilerin,
En küçükleri.
Dinle,
Yeni haz ve eylemlere,
Seni nasıl da,

---

⁴⁷ Johann Wolfgang GOETHE. Faust.Çev:Nihat Ülner.(Ankara:Öteki ,1992), S.51,53,54.

Ukalaca çağırıyorlar.
Açılmanı istiyorlar,
Koca dünyaya,
Çıkmanı artık,
Anlığını durduran,
Kanını donduran,
Bu yalnızlığın içinden.
Bir akbaba gibi yaşamını kemiren,
Bu üzüntülerle oynamayı bırak.
En kötü topluluğun içinde bile,
İnsanların arasında bir insansın;
Demek değildir ki bu,
Seni alçakların arasına atacağız
Ben büyüklerden biri değilim.
Ama yaşama adım atarsan,
Benimle birlikte,
Sana söz veririm ki,
Emrinde olacağım her yerde,
Ve yoldaşın olarak,
İsteddiğini yapacağım,
Hizmetkarın, kulun olacağım.
Faust: Peki karşılık olarak,
Benden beklediğin nedir?
Mefistofeles: Vadenin dolması daha çok uzak.
Faust: Hayır, hayır.
Şeytan bencilin tekidir.
Ve tanrı aşkına kolay kolay,

Kimseye yararlı bir iş yapmaz.
Şartları açıkça koy ortaya;
Bu türden bir hizmetçi,
Evi tehlikeye sokar.
Mefistofeles: Sana,
Bu dünyadaki hizmet için bağlanırım,
İşaretin yeter, ben koştururum;
Öbür dünyada bulduğumuzdaysa,
Sen aynı şeyi bana yapacaksın.
Faust: Öbür dünya umurumda değil;
Sen önce bu dünyayı yok et,
Ondan sonra diğerine bakarız:
Bütün sevincim bu dünyada"
Acılarımı dindiren güneştir benim;
Dünyaya veda edebildikten sonra,
Ne olursa, olacaksa, bana vız gelir.
O uzaylarda insan sever mi, nefret mi eder,
Bir yukarısı, bir aşağısı kalır mı hala,
Bunlar beni hiç ırgalamaz.
Mefistofeles: Öyleyse cesaretin var demektir,
Benimle bir anlaşma yapmaya.
Sanatımı severek izleyeceksin yakında,
Hiçbir insanın görmediğini,
Vereceğim ben sana.⁴⁸

---

⁴⁸ Johann Wolfgang GOETHE. Faust. Çev:Nihat Ülner.(Ankara:ÖtekiKitabevi,1992)S.66,67.

Jean Julie'nin karşısına çıkan Mefistofeles'dir. Macera boyunca ona eşlik edecek ve onun bilmediği dünyada rehberi olacaktır. Jean'ın ise bunu yaparken ki amacı "Hayat Ağacı"na tırmanırken ilk dal olarak Julie'yi kullanıp,dalın tepesindeki altın yumurtalara ulaşarak kont olmak yani tanrı olmak istemesidir. Şeytanın Tanrı'nın yerini almak istemesi gibi...

"Dünya, gerçekten makinedir ve Tanrı onun Yaratıcısı ve Efendisidir, ama bir zamanlar meleklerin prensi olan Şeytan onun gizini bilir ve simya, ölümlerden haber sorma, astroloji ve öteki bilimler yoluyla bilgisini insanlara aktarır, onlara gayri meşru amaçlar için yardım önererek kendisine bağlamak ve sonuç olarak Tanrının makinesinin yönetimini ele geçirmek ister. Şeytan İsa'yı baştan çıkarmak istediğinde ona tapınma karşılığında dünyanın bütün ülkelerinin krallığını teklif etti; çünkü Şeytanın ancak kendisine bağlılık sözü verenlere bilgi verdiği çok iyi biliniyor.."49

Faust tanrısal bilgi yerine, insani,şeytani bilgi için ruhunu Mefistofeles'e vermeyi kabul eder. Julie Yazdönümü gecesi bütün dürtülerinin ve arzularının peşinden giderek, dünyevi zevkleri tadıyor.Jean ise onu bu yolda cesaretlendiriyor ve kandırıyor. Julie oyunun sonun da Kutsal Ruh'u bedeninde taşıyan İsa gibi çarmıha gerilmeye yani kendini babasının onuru için feda etmeye karar veriyor.

---

⁴⁹ Joseph CAMPBELL Yaratıcı Mitoloji.Çev:Kudret Emiroğlu.(İstanbul:İmge Kitabevi.2003), S.599,600.

●**At:** I.1 anlambirimde mahmuzlu çizmelerle karşımıza çıkan ve Kont'un göstereni olan at göstergesi bu anlambirimde kontes üzerinden julie'yi açımlayan bir göstergeye dönüşmüştür. At bu anlambirimde güce sahip olmak anlamını simgelemektedir. Soyluluk ve asilliğin de simgesidir at.

Atın metin içindeki anlamlarının, Kelt mitolojisindeki anlamlarından bazılarıyla çakıştığı görülmektedir:

Atların, dişi tanrılarla olan ortaklığına; kutsal olan dişi arabacılar ve ata binen kadınların resmedildiği madeni paraların olduğu Demir Çağı'nda rastlanabilir. İrlanda geleneği de tanrıçalara atları birlikte alır: Savaş anne tanrıçası Macha atlara benzer özelliklere sahiptir.⁵⁰

Jean'ın, Kontes'in ata binmekten vazgeçmediğini söylemesi onun güçlü ve soylu yanlarını işaret eder. Oisin'in attan inip toprağa bastığında tanrısal yanını kaybetmesi⁵¹ örneğinde olduğu gibi ata binmek tanrısallığı ve dolayısıyla gücü imlemektedir.

Kontes'in uşakların yaşam alanı olan mutfakta zaman geçiriyor olması ve işlemeli kol düğmeleri takarken kol yenleri kirli dolaşması, mensup olduğu sınıfa ait olmayan ve onu alt sınıfa yaklaştıran göstergeleri, Jean güçsüzlük olarak nitelendirir. Arada kalmış ve oturmamış bir kişiliği simgeleyen bu

---

⁵⁰ Miranda J. GREEN, Dictionary of Celtic Myth and Legend (New York, 1992), S.122.

⁵¹ Geride, 12

göstergeler Jean tarafından aslında Julie'yi açıklamak için kullanılmaktadır. Julie tanımlanırken annesine benzetilmesi, dış koşulların insanı belirleyiciliği, gerçekçi- natüralist tiyatronun benimsediği bir felsefi düşüncenin izleri söz konusudur. Matmazel Julie, annesi gibi davranmaktadır ve önemli özelliklerini annesinden almıştır. Matmazel Julie, ne yaparsa yapsın annesinin izlerini bütün hayatı boyunca taşıyacaktır.

Soya ♣ İnsan

*25.replikte Jean'ın; Matmazel Julie için "daha incelmemiş henüz " tanımlamasını kullanması bütün bu açılımların sonuç cümlesi gibidir. Matmazel Julie; ne yaptığını bilmeyen, çelişkili tavırlar gösteren biri olarak, Jean tarafından tanımlanırken; oyun için önemli bir göstergenin altı çizilmektedir: Matmazel Julie, henüz ergenleşmemiş bir çocuktur ve Yaz Dönümü Gecesi süresince yaşadıkları; onu büyütecek ve erişkin yaşantısıyla yüzleştirecektir. Toplumsal bir ortamı ifade eden ambardaki kutlamada Matmazel Julie; mekana, sınıfına ve cinsiyetine uygun davranmadığı için Jean tarafından bayağılıkla suçlanacak ve bu tavırları incelmemiş olmasına bağlanacaktır. Oturmuş ve kendine ait bir kişiliği olmaması yüzünden garip ve çılgın olarak da nitelendirilen Matmazel Julie, oyunun ilerdeki anlambirimlerinde, Jean ile yaşadıklarını tartarken, kendi gerçekleriyle de yüzleşecektir.

İncelmemişlik $\equiv$ Çılgınlık X Toplumsal Kimlik

Önermeler:

Soy $\leftarrow$ İnsan $\vee$ Doğa $\leftarrow$ İnsan $\Rightarrow$ Edilgenlik $\subset$ İnsan

İncelmemişlik $\equiv$ Çılgınlık $\times$ Toplumsal Kimlik $\Rightarrow$ Toplum Dışılık = Yalnızlık

Güç $\leftarrow$ Hayatta Kalanı

I.4 Hem ben Matmazel Julie'yle atla gezintiye bile çıkmış adamım

- 26 JEAN Yine de esaslı kız. Çarpıcı! O ne omuzlar! O... şeyler filan.
- 27 KRISTIN A, kes artık! Clara neler diyor, ben onu bilirim, hergün onu giydiren o.
- 28 JEAN Kim, Clara mı? Hah, siz hepiniz kıskançsınız! Hem ben Matmazel Julie'yle atla gezintiye bile çıkmış adamım... hele o dans edişi yok mu!..

Göstergeler:

☛ **At:** At bu anlambirimde cinselliği simgelemektedir. Jean Julie'yi ilk kez bu anlambirimde etkilendiği bir kadın olarak tanımlar. Bu gösterge daha sonra yaşayacakları cinsel ilişki için bir önseme niteliğindedir.

Atın bu anlambirimdeki anlamının, Kelt mitolojisindeki anlamlarından bazılarıyla çakıştığı görülmektedir:

At, dünyasal statüsüne ilişkin diğer görüntülerinden dolayı saygı görmüştür. Güzellik, hız, cinsel güç ve verimlilik gibi nitelikleri yüceltilerek kabul edilmiştir.⁵²

Julie bir erkek gibi yetiştirilmiş olsa bile kendi cinsiyetine has özelliklerini barındırmaktadır.

Yan anlam olarak, atın soyluluğu da temsil ettiğini düşünürsek, Jean'ın kendi konumunu diğer uşaklardan ayrı tutarak soylu sınıfla kendisi arasında bir

---

⁵² GREEN,1992,S.120

koşutluk yarattığını ve kendi sınıfından olanları kendini ve konumunu unutarak, kıskançlıkla yargıladığını görürüz. Bu nokta Jean da Julie gibi kendi konumunu doğru değerlendirememektedir. Bu nokta da Julie ile ikili benzerlik oluşturmaktadır. Farkları Julie içgüdüleri ile bilinçsizce hareket ederken Jean ise akılla hareket ederek yazgısının dışına çıkmaya çalışmaktadır. Ancak oyunun sonunda bu isteği başarısızlıkla sonuçlanacaktır.

Akıl X Yazgı

☛ **Dans:** Dans etme eylemi oyun boyunca tekrar edilerek kullanılacak bir göstergedir.

Kadın ile erkeğin birbirlerine temas ederek ve müzik eşliğinde yaptıkları bir eylemdir. Cinsel yakınlaşmayı simgelemektedir. Dans esrikliğin ve kutsal törenlerinde bir simgesidir. Julie'nin yazdönümü gecesi dans etmesi onun esrik tavırlar içinde olduğunu da bir göstergesidir. Dans etme arzusu Julie'yi, tanımadığı ve onu kuşatan çevrenin içine sokmuştur. Dürtüleriyle hareket eden Julie kadın olarak Jean tarafından arzulanmaktadır.

Önermeler:

İçgüdü $\subset$ İnsan $\vee$ Akıl $\subset$ İnsan $\Rightarrow$ Akıl X İçgüdü

Akıl X Yazgı

I.5 “ Ben bir şey yapacağım dedim mi yaparım.”

29 KRISTIN: Jean bak. Benimle dans edeceksin değil mi, işim bitince?

30 JEAN: Tabii edeceğim.

31 KRISTIN:Söz mü?

32 JEAN:Söz de ne demek? Ben bir şey yapacağım dedim mi yaparım.

Eh, yemeğe teşekkürler. Tam bir ziyafet. (*Şişenin mantarını tıklar*)

Göstergeler:

☛ **Dans:** Bu anlambirimde dans yine cinselliği simgelemektedir. Kadın ile erkeğin toplumsal bir ortamda yaptıkları bu eylem ikilinin yaşadıkları ilişkiyi sosyal ortamda açıkça yaşamalarının bir yoludur. Jean ile Kristin’in birlikte dans etmek için sözleşmiş olmaları bu eylemin önemini arttırmaktadır. Yazdönümü kutlamalarında dans etmenin önemini Frazer Altın Dal adlı eserinde belirtmiştir.

Fransa'nın birçok yerinde, dokuz ateşin çevresinde dans eden bir kızın o yıl içinde mutlaka evleneceği düşünülür, Bohemya'daysa şenlik ateşlerinden dokuzunu gören bir kızın o yıl evleneceği hayal edilir. Öte yandan, Lechrain halkı, bir delikanlı ile bir kadın alevlere değmeden yazdönümü ateşleri üzerinden atarlarsa, genç kadının on iki ay içersinde anne olamayacağını söyler; alevler ona dokunup döllememiştir onu. İsviçre'nin ve Fransa'nın bazı bölgelerinde Noel kütüğünün ışığında, kadınların çocuk sahibi olmasını, dişi keçilerin oğlak doğurmasını, koyunların kuzulmasını dileyen bir dua okunur. Bazı yerlerde uygulanan şenlik ateşlerinin son evlenen kişiler tarafından yakılması

kuralı, böyle bir kişinin doğurtucu ve döllendirici etkiyi ister ateşten aldığı, ister ateşe verdiği varsayılınsın, aynı tür düşüncelerden kaynaklanıyor görünüyor. Aşıkların ateşin üzerinden el ele atlama uygulaması, evliliklerinin bu yolla kutsanacağı ve çocuklara kavuşacakları düşüncesinden doğmuş olabilir;⁵³

Kristin'in Jean ile Yazdönümü kutlamasının yapıldığı ambarda dans etmek istemesi ilişkilerinin ve evlilik isteklerinin kutsanması içindir aynı zamanda toplum karşısında meşru bir konuma taşınmasına dair duyduğu isteğin bir göstergesidir. Jean'ın verdiği söz aslında dans göstergesi ile, simgelediği evliliğe dair verdiği bir sözdür. Bu çiftin daha sonraki anlambilimlerde göreceğimiz gibi evlilik dışı birlikte oldukları anlaşılır. Kristin bu ilişkiyi mutfaktan çıkarıp içinde buldukları topluluğun bilgisi dahilinde yaşayarak kesinliğe kavuşturmak istemektedir. Bu noktada diğer insanların yanında yapılacak bu dansın önemi aslında insan hayatında içinde yaşadığı toplumun onayının ve insan yaşantısındaki belirleyiciliğinin bir göstergesidir. İnsan toplumsal bir varlıktır ve toplum insan hayatı için belirleyici ve önemli bir unsurdur.

Toplum ➤ İnsan

Kristin ile Julie bu noktada ikili karşıtlık içermektedirler. Kristin orada yapılacak bir dans için önceden plan yapmıştır ve bu eylemin hayatı için öneminin farkındadır fakat Julie toplum karşısında güdülerinin peşine takılarak kendiyi dalga geçilmesini fark etmeden zaman geçirmektedir. Julie

⁵³ Sir James G.FRAZER Altın Dal Çev: Mehmet H.Doğan.(İstanbul:Y.K.Y, 2004), S. 276.

farkındalık sahibi değildir. Ancak sabah olduğunda herkesin bütün olanı fark etmesinin önemini algılayacak ve bu farkındalığı onu güçsüzleştirip, ölüme kadar götürecektir.

Farkındalık= Güç

☛ **Söz:** Jean'ın bir söz verdiği zaman yapacağını söylemesi onun ait olamadığı ama çok istediği soylu sınıfa dair takındığı bir özelliktir. Daha sonraki anlambirimlerde çıkacağı gibi Jean, verdiği hiçbir sözü tutmayacaktır. Yan anlam olarak, daha sonra Julie karşısında bürüneceği şövalye rolünü Kristin'e de yaptığını göstermektedir.

Görünen ≠ Gerçek

Söz x Eylem

Jean hedefine ulaşmak için gereken her şeyi yapmaya hazırdır. Yazgısını değiştirmek için kendi serüvenine çoktan başlamıştır ve amacı doğrultusunda giymesi gereken rolleri giymekte tereddüt etmez. Takındığı asil tavrı, yediği yemeği soyluların yediği ziyafet sofralarına benzeterek, gerçek kılma çabası içindedir.

Önermeler:

Toplum ↔ İnsan

Farkındalık → Güç

Söz x Eylem V Görünen ≠ Gerçek ⇒ Görünen ≡ Rol

I. ANLAMBİRİM DEĞERLENDİRMESİ

Beş ayrı parçaya bölünen I. Anlambirim; Tanıtma, Hazırlık ve Serim işlevlerini içinde barındırır. Biz ilk anlambirimlerde adını duyduğumuz ve oyuna da adını veren Matmazel Julie'yi daha sonra görürüz, bu seyirci için merak ögesini güçlendirir. Yapı kurarken de, bir kahramanın seyirci tarafından en çabuk kabul edilmesini sağlayan yöntemlerden biridir. Bu anlambirim sona erdiğinde kişileri tanıırken, Matmazel Julie'nin annesi hakkında da bölünmüş bir bilginin bir kısmını öğreniriz.

ANLAM BİRİM II

II.1 “...bu dansı Kristin' e söz vermişim.”

(Julie kapıda görünür; dışarıda biriyle konuşmaktadır)

33 JULIE: Hemen döneceğim, sen bekleme. *(Jean şarap şişesini masanın gözüne atıp saygıyla doğrulur. Julie içeri girer, ocak başında Kristin'le karşılaşır)*Eee, yaptın mı?

(Kristin, Jean'ın da orda olduğunu belirtir)

34 JEAN: *(Çapkınca)* Ne o, hanımefendiler bir sır mı saklıyor?

35 JULIE: *(Jean'ın yüzüne mendiliyle hafifçe vurur)* Çok da meraklısın.

36 JEAN: Ne güzel koku! Menekşe.

37 JULIE: *(Yapmacıklı)* Yok canım! Sen güzel koku uzmanı mısın? Anladık iyi dans biliyorsun. Bakma öyle. Git hadi. *(Bir İskoç ezgisinin sesi gelir)*

38 JEAN: *(Saygısız bir incelikle)* Anlaşılan bu yaz dönümü gecesinde büyü yapmaya çalışıyorsunuz. Niyetiniz ne? Size geleceğinizi söyleyecek yıldızlara mı bakmak?

39 JULIE: *(Sertçe)* O göz var mı sende. *(Kristin'e)* Bir şişeye koy, sıkıca kapa ağzını. Jean, hadi gel bu İskoç ezgisiyle dans edelim.

40 JEAN: *(Duraksar)* Kaba davranmak istemem ama, bu dansı Kristin' e söz vermişim.

41 JULIE: Ne yapalım, o da sonra dans eder, değil mi Kristin? Jean'ı ödünç alıyorum senden.

Göstergeler:

☞ **Şişe:** Matmazel Julie oyunun başından beri mutfağa ilk kez gelir.

Matmazel Julie'nin sahnedeki ilk repliği Kristin'in Diana için hazırladığı "şey"nin hazırlanıp hazırlanmadığıyla ilgilidir. Kristin yanıt vermeyip Jean'ın orada olduğunu işaret eder. Mutfak bu anlambirim de gizemli bir şeyin pişirildiği bir büyü mekanıdır. Pişirilen şey bir şişenin içine konur ve ağzı kapatılır. Julie bu noktada karşımıza büyü yapan bir büyücü gibi çıkmaktadır. Bu gösterge soylu-tanrısal özelliklere sahip olma anlamını pekiştirmektedir. Büyü arketipine tanrı soyundan gelen varlıkların bulunduğu mit ve masallarda rastlamaktayız. Büyücü tanrıça Hekate aslında Artemis ve dolayısıyla Diana mitiyle ilişkili bir tanrıçadır. Onların özellikleri Julie'ye ışık tutacaktır:

Hekate, Anadolu'ya özgü bir tanrıça ve Efes'li Artemis'In belli bir niteliğini yansıtan ve başka adla anılan bir tıpkısıdır (*Artemis*).

(....)

tapımına Roma'da rastlanır, burada ay tanrıçası, geceye ve karanlığa egemen bir varlık, büyü ve sihri elinde tutan bir kara güçler ecesi olarak karşımıza çıkar. Vergilius'un "Aeneis" destanında Dido, Aeneas'ı yanında alıkoyamayacağını anlayınca, onu kendine büyü yoluyla bağlamaya çalışır⁵⁴

Bu davranış biçimi aynı bakire tanrıça Diana'ya ait özelliklerle bütünlük sağlayacaktır. Matmazel Julie'nin şişeye koyup ağzını sıkıca kapatmasını istediği "şey" bir mama değil, fino ile çiftleştiği için cezalandırılması gereken köpeği için hazırlanan bir zehirdir. Gebe kalan kadınları oklarıyla öldüren

---

⁵⁴ Azra ERHAT. Mitoloji Sözlüğü. (İstanbul:Remzi, 2000), S.125,126

tanrıça Diana gibi Julie de gebe kalma ihtimali olan köpeğini öldürmeye karar vermiştir:

Artemis ok, yay, at ve arabayla yakından ilgilidir, ama bu araç ve silahları sonraki yazında olduğu gibi av ve avlanma amacıyla değil, çok daha önemli bir iş için kullanır: Apolion gibi Artemis de insanları oklarıyla vurup öldürür. Ansızın ölüm erkekler için Apolion'un, kadınlar için Artemis'in oklarıyla olur, bu çeşit ölüm ise tatlı bir ölüm sayılır. Andromakhe' nin anası, Niobe'nin kızları, daha başka kadınlar hep bu oklarla can verir, kimi zaman Artemis öldürücü okunu oç ya da ceza amacıyla atar (*Niobe*), ne var ki destanlarda kardeşiyle paylaştığı bu üstün güç başka hiç bir tanrıya vergi değildir. Çocuk doğururken ölen kadınların ölümü de Artemis'ten gelmedir.⁵⁵

Diana'nın bakire bir tanrıça olduğunu da hatırlayarak; köpeğinin, gebe kalmasını Matmazel Julie değerlerine ihanet olarak düşünür ve oyunun sonunda kendisine de saplayacağı "zehirli oku" gebe Diana'ya saplar.

İçgüdü ➔ İnsan

İçgüdü ✕ Toplumsal Kimlik.

* 38. replikte Jean'ın, oyun kurgusu içinde asıl gözbağcı ve büyücü kendisiyken, Julie'ye büyücü demesi ironiktir.

---

⁵⁵ A. g .e. S. 59.

☞ **Soyluluk:** Bu anlambirimde Jean, kendi sınıfına ait olmayan tavırları bir rol gibi üstüne giymeye devam etmektedir. Amacı Julie'nin ilgisini çekmek olan Jean'ın daha sonra karşımıza çok kaba bir adam olarak çıkması bu tavırları amacına ulaşmak için takındığı rol davranışlar olduğunu gösterir.

Görünen = Rol ≠ Gerçek

İyi dans etmek, Julie'nin mendilindeki kokunun menekşe olduğunu bilecek kadar kokulara hakim olmak bunlar basit bir uşaktan çok bir beyefendinin ya da bir şövalyenin özellikleridir. Jean, Julie'ye bir erkeğin bir kadına yaklaşması gibi yaklaşmıştır. Oysa Julie efendi, Jean ise uşaktır. Jean tarafından bir oyun başlatılmıştır. Amaç oyun oynamak değil, oyunu bir araç olarak kullanıp ilk dala ulaşarak kont olma hayaline ulaşmaktır. Julie ise oldukça esrik tavırlar içinde amacı oynamak olarak konumlanır. Karşısındaki erkeğin aşk oyununu kabul etmiştir ve sonucunu aklına bile getirmez. Jean gibi farkındalığa sahip değildir. Bu nokta da soyluluk kötü niyetler için kullanılan bir oyun aracına ve maskeye dönüşmüştür.

Farkındalık → güç

☞ **Dans:** Julie, Jean'ı dansa çağırarak onun oyununu kabul etmiştir. Cinsellik, tutku ve birliktelik içeren dans teklifi Julie için Jean ile yaşayacağı aşk oyununa davettir. Fakat Jean kendisi yaklaşmamış gibi bu teklifi geri çevirir. Jean'ın Kristin'i idare etmesi gerekliliği ve bu teklifi Kristin'i bahane ederek geri çevirmesi yine kurnazca bir yöntemdir ve kendi değerini artırmaya yönelik bir hamledir. Bu sayede Julie ile yaşayacakları için sorumluluk

almayacaktır.

Eylem → Sorumluluk

İki kadın bir erkek için karşı karşıya getirilmiştir. Jean sınıfsal konumları itibariyle aynı düzlemde karşı karşıya gelmeleri mümkün olmayan iki kadını aynı ortak payda ile karşı karşıya getirerek Julie'yi bulunduğu üst sınıfın korunaklı alanından çıkarıp kendi seviyelerine indirmiştir. Jean, oyunu kızıştırarak Julie'yi düello alanına davet etmektedir. Küçük çocuklara yapılan bir taktikle onu hırslandırmış ve oyunun içine daha çok girmesini sağlamıştır. Bu noktada amaç dans etmek değil Jean ile dans edebilmek olmuştur.

Farkındalık → Güç

☛ **Mendil:** Yunanlıların yüz kurulamak için "mandilion" adını vererek kullandıkları bez parçaları Roma ve Bizans'ta da törenlerin başlaması ve sona ermesi için işaret vermek amacıyla kullanmıştır.⁵⁶Bu anlambilimde Julie, mendiliyle Jean'ın yüzüne hafifçe vurarak onun yaklaşımını onaylamış ve aralarındaki oyunu başlatmıştır. Oyun gerçeğin yerini alacaktır. Julie bu noktadan sonra Jean'ın onun için kurduğu tuzaklara gönüllü olarak düşecektir. Gerçeği yadsıyacak ve farkındalığı olmadığı için sürüklenecektir. Oyun ile gerçek yer değiştirecek ve oyun gerçeğe silinmez ve geri dönülmez izler bırakacaktır.

---

⁵⁶ Gürel TÜZÜN, Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi. (İstanbul: Hürriyet Ana Yayıncılık, 1994)., Cilt: 22, S. 264.

Önermeler:

İçgüdü $\leftrightarrow$ İnsanı V İçgüdü x Toplumsal kimlik $\Rightarrow$ İçgüdü $\rightarrow$ Toplum dışılık

Görünen = Rol $\neq$ Gerçek

Eylem $\rightarrow$ Sorumluluk $\Rightarrow$ Eylem $\leftrightarrow$ İnsan

İçgüdü $\rightarrow$ Güçsüzlük V Bilinç $\rightarrow$ Farkındalık $\rightarrow$ Güç $\Rightarrow$ Akıl x İçgüdü $\subset$ İnsan

II.2 “Sınıf farkı diye bir şey yok burada.”

- 42 KRISTIN (*Şişenin ağzını kapatır*) Benimle bir ilgisi yok ki. Siz bu denli alçakgönüllü olduktan sonra, ona hayır demek düşmez zaten matmazel. Hadi Jean, bu onuru sana verdiği için Matmazel Julie' ye teşekkür et.
- 43 JEAN: Açık konuşursak, matmazel sakın alınmayın, aynı eşle iki kez dans etmeniz, düşünüyorum da pek akıllıca bir iş değil hele hemen bir yargıya varmak isteyen insanlar varken.
- 44 JULIE: (*Yerinden fırlar*) Ne biçim söz o öyle? Kim ne yargısı verecekmiş hemen? Ne demek istiyorsun yani?
- 45 JEAN: (*Uysallıkla*) Eğer siz anlamak istemiyorsanız matmazel; benim daha açık konuşmam gerekir. Herkes sizin bu olağanüstü bağışınız için can atarken, sizin kendi hizmetçilerinizden yalnızca birini seçmeniz iyi bir şey değil.
- 46 JULIE: Birini seçmek mi? Aman ne akıl! Şaştım doğrusu. Evin hanımı olarak baloya katılmakla onları onurlandırıyorum ben; ama kalkıp da dans edeceksem, hiç kuşkusuz doğru dürüst biriyle dans edip gülünç durumlara düşmem.
- 47 JEAN: Emriniz eğer buysa matmazel, ben hazırım.
- 48 JULIE: (*İncelikle*) Bunu bir emir olarak alma ama... Bizler bu gece toplanmış birlikte eğlenen insanlarız. Sınıf farkı diye bir şey yok burada. Gel şimdi koluma gir. Kristin sakın kaygılanayım deme, sevgilini elinden alacak değilim. (*Jean, Julie'nin koluna girip dışarıya çıkarır.*)

Göstergeler:

- ☛ **Alçakgönüllülük:** (Makam,para vb. durumlarda) Aşağı olanları kendisiyle eşit tutan veya kendi değerini olduğundan aşağı gösteren (kimse),

mütevazı.⁵⁷ İndeks anlamı olan bu sıfat yine Julie'ye yakıştırılan çılgın gibi bir anlam içermekte ve bu anlambirimde tersine kullanılmaktadır. Kristin kendi sınıfının ve cinsiyetinin farkında olan bir kişi olarak bu noktada Julie'yi ironik bir dille yani göstergeyi farklı bir gösterilen ile birleştirmiştir. Alçak sözcüğünü doğrudan seviyesi olmayan ve nasıl davranacağını bilmeyen anlamında kullanmıştır. Kristin diğer oyun kişilerinden farklı olarak yaşadığı döneme, topluma ve sınıfına ait bilgilere ve donanıma sahip bir kişi olduğunu oyunun sonuna kadar hep gösterecek ve sakinliğini hiçbir zaman kaybetmeyecektir. Uyum sağlayanlar zarar görmeden hayatına devam eder. Kristin başka anlambirimlerde de bu tür sözcük oyunları yapacak ve alttan almasına rağmen üste çıkacak zekaya ve çabuk uyum sağlama yeteneğine sahip olduğunu gösterecektir.

Uyum Yeteneği → Hayatta Kalmayı

Julie kendini bilmez ve onun için konumuna ve duruma uymayacak şekilde davranır. Bu ısrarcı ve düşüncesiz tavırları içinde yaşadığı toplumun kurallarını bilmeyişi onu acı bir sona götürecektir.

Sınıfsal Statü → İnsanı

• **İki kez dans:** Julie'nin Jean ile iki kez dans etmek istemesi Jean' a karşı duyduğu ilgiyi ifade eder.

---

⁵⁷ Prof.Dr. Hasan EREN ve Diğerleri, Türkçe Sözlük (Ankara:Türk Dil kurumu Yayınları, 1988),Cilt I, S.47.

* 43. replikte Jean, aslında sonuca varmak için acele edenler derken kendini kastetmektedir. Amacı sonuca; Yaşam ağacının tepesine ulaşmaktır ve Julie'nin ilk dal olup olmaması konusunda onu hala sınamaktadır. Julie'nin eşik özelliği taşıyan, yeni bir duruma ve sınanmaya dair gösterge olan mutfak kapısından girişi rastlantı değil, ısrarcı bir tavidir. Jean, Julie'yi sürekli uyarmasının nedeni onu vazgeçirmek değil tam tersine onu kışkırtarak daha çabuk olması ve istediği sonuca ulaşabilmesi içindir. Jean'ın kendisi sabredememektedir. Julie'yi her uyarışında da aslında bu durumu Julie'nin öylesine bir anlık zevk için yaşamasına engel olup, bütün tercihlerinde Julie'nin kararlı olmasını sağlamaktır. Aynı zamanda kendisi sorumluluk almamak için karşı tarafa sorumluluğu yıktığını açıktan belli eder. Julie'nin oynadığı çocuksu oyunu tam tersine çok gerçek bir oyuna çevirmeye çalışmaktadır. Julie ile dansa gider ancak bunu bir emir olarak aldığını söyleyerek hem kendi içinde bulunduğu durumu korumaya hem de Kristin'e karşısında köşeye sıkışmamaya çalışmaktadır. Jean attığı her adımı planlayan bir adamdır.

Eylem Sorumluluğu ➡ İnsan

🎪 **Balo:** Danslı ve resmi giysili gece toplantısı olarak tanımlanabilecek olan bir eğlence biçimidir. Julie, Yazdönümü gecesinde olduğunun farkında değildir. Balo tanımlaması gösteriyor ki Julie ne yaptığının yanında, nerede yaptığının bile farkında değildir. Çevresinde olanların farkında olmayan Julie bir masalın içinde ya da kraliyet sarayında bir gecede bir çok soylunun

ortasında olduğunu sanıyor gibidir. Oysa ki kendi uşaklarının ambarda kutladıkları bir bayram arifesidir içinde bulunduğu kutlama. Julie bu farkındalıksız tavrı yüzünden acı çekecektir. Aynı zamanda Jean ile yaşayacakları; şövalye ile prenses, aşkından ölen sevgili ile aşık olunan kadın gibi kendini inandırdığı oyunlar, onun gerçekliğinin yerini almaya başlamıştır. Küçük bir çocuk gibi sadece oyun oynayıp, hiçbir sonucu ya da uyarıyı önemsemeyecektir. İnsan çevresinden kopuksa ve gerçekliğinin farkında değilse sonu felaketle sonuçlanacaktır. İçten olmasa da Jean, onu uarmaktadır fakat Julie bu uyarıları algılayacak farkındalığa sahip değildir.

Farkında Olmamak→ Gücsüzlük

☛ **Doğru dürüst biri:** Julie, Jean'ı diğerlerinden ayırmak için bu tanımlamayı kullanmıştır. Kastettiği şey tam da Jean'ın düşlediği gibi bir beyefendi olduğudur. Jean hedefine ulaşmak için en büyük engeli geçmiştir ve Julie'yi etkilemiştir. Jean, Julie'ye bir beyefendi gibi görünse de Jean bir uşaktır ve verdiği sözleri tutmaz. Kaba ve saldırgandır. Her şeyden önemlisi daha sonra şövalyelik oyunun da oynayacakları gibi bir kadını kendi yaşamının önüne koymayacak kadar bencildir. Julie ile Kristin bu noktada ikili karşıtlık içermektedir. Julie doğru ile yanlış ayıramayacak kadar bilgisiz ve donanımsızken, Kristin, Jean'ın hırsız, yalancı ve bencil olduğunu bilmekte ve bütün bu gerçeklere rağmen ve onlardan hareketle bu açık göz adamla bir nişanlılık yaşamaktadır.

Bilgisizlik→Yanılığ

Görünen = Rol

☛ **Sınıf farkı:** Yaşadıkları konak feodalizmin simgesi olan bir yapıdır. Köylüler toprakla uğraşmaktadır. Kutladıkları yazdönümü gecesini toprakla bağların kopmadığının en açık göstergelerindedir. Julie konağın efendisi ve Jean ile Kristin konağın uşaklarıdır. Bu yapılanma içinde sınıf farkı vardır. Julie bu cümleyi kurmasının nedeninin ayrıldığı nişanlısı olduğunu daha sonraki anlambilimlerde itiraf edecektir. Kendisine ait olmayan bu cümleyi de tıpkı diğerleri gibi bilinçsizce söylemektedir. Julie 549.replikte de açıkça ifade ettiği gibi annesi, babası, nişanlısı ve son olarak da Jean gibi çevresinde bulunan insanların sözleriyle bilinçsizce koşullanmaktadır.

Çevre ☛ İnsan

Önermeler:

Uyum Yeteneği → Hayatta Kalmak

Eylem Sorumluluğu ☛ İnsan

Sınıfsal Statü ☛ İnsan V Çevre ☛ İnsan ⇒ Edilgenlik ⊂ İnsan

Farkında Olmamak → Güçsüzlük V Bilgisizlik → Yanılgı ⇒ Farkındalık = Güç

Görünen=Rol

II ANLAMBİRİM DEĞERLENDİRMESİ

Kendi içinde iki anlambirime ayrılmış olan bu anlambirim; Serim, Merak, Onseme, Hazırlık işlevlerini içinde barındırır. Bildiğimiz birçok metin "biri gelir ve düzen bozular" kurgusu üzerine oturmaktadır. Burada da bütün oyunun geçtiği "mutfak"a ki burası hizmetkarların yeridir, Matmazel Julie'nin gelmesiyle oyun başlar. Kristin ve Jean tarafından "tuhaf davranışları olduğu söylenen "çılgın" kadın Matmazel Julie'nin bu davranışlarının görülmesi seyirciyi daha sonra "olacaklara" hazırlar.

I. Anlambirimde hazırlanıp, merak ettiği Matmazel Julie-Kristin, Matmazel Julie -Jean ilişkisini bu anlambirimde gören seyirci, özel bir gecede, sıradan olmayan insanları izlemekte olduğunu kavrar.

ANLAMBİRİM III

III.1

(Yalnız kalan Kristin, uzaktan keman eşliğinde gelen İskoç ezgisini mırıldanarak rolünü doğal, dingin bir şekilde sürdürür. Jean'ın oturduğu yeri temizler, ufak tefeği yıkayıp kaldırır; önlüğünü çekmecedan çıkarır, ufak bir ayna alıp leylak kavanozuna dayar; bir kandil yakıp bir iki saç maşası ısıtarak saçlarını kıvrır. Kapıya doğru gidip dışarısını dinler; döndüğünde masanın üstünde Matmazel Julie'nin unutmuş olduğu mendili görür. Mendili koklar, düşünceli düşünceli inceler, katlar.)

Göstergeler:

☛ **Saçlar:** Bu anlambirimde saçlar, cinsel bir gösterge olarak karşımıza çıkıyor. Kristin mutfakta yalnız kaldıktan sonra, artık bir rakibeye dönüşen Julie tehlikesine karşı kendine çekidüzen verir. Jean'ın, evin efendilerinden biri olan Julie ile dans etmesi karşısında Kristin'in saçlarına maşa yapıp süslenmesi, müstakbel kocasını elden kaçıрма tehlikesinin farkındalığı ile konumlandığını gösterir. Kendisi mutfağı hiç terk etmez ancak dışarıdan gelen sesleri de dinler. Ne yapması gerektiğine dair düşündüğü bir gerçektir. Sınıfsal ayrımlar nedeniyle bir araya gelmeleri imkansız olan bu çiftin birliktelikleri Kristin için bir tehlike olmasa da dürtüler ve cinsellik reddedilemez öneme sahiptir ve Kristin kendine çeki düzen vermeyi ihmal etmez.

İçgüdü İnsan

☛ **Mendil:** Julie'ye ait olan mendilin mutfakta unutulması bir rastlantı değildir. Julie'nin mutfağa tekrar döneceğinin bir göstergesidir. Bir önceki anlambilimde kokusundan bahsedilen bu mendil Kristin'in önemseydiği bir nesneye dönüşür. Jean'ın bir önceki anlambilimde menekşe koktuğunu söylemesi yüzünden Kristin, mendili koklar. Bu tavır Jean ile Julie'nin aralarında oluşan iletişim ortamını anlamlandırmaya ve buna kafa yormaya dair bir tavidir. Mendil, Shakespeare'in Othello adlı oyunun da önemli bir göstergedir. Birlikte olan çiftin arasına şüphenin girmesine neden olan mendil Othello'nun, Desdemona'nın kendisini aldattığını düşünmesinde önemli bir işlev yüklenmiştir. Kristin de mendile bakarak düşüncelere dalar. Jean ile arasındaki ilişkisine Julie'nin varlığı dahil olmuştur. Mendil şüphe ve kıskançlığı simgelemektedir. Aynı zaman da Julie ile Jean arasında başlayan ilişkiyi ifade etmektedir:

OTHELLO. - Fena halde şiddetli bir nezem

var. Rahatsız oluyorum; bana mendilini ver.

DESDEMONA. - Buyurun efendim.

OTHELLO. - Sana hediye ettiğimi istiyorum.

DESDEMONA. - O yanımda değil.

OTHELLO. - Değil mi?

DESDEMONA. - Hayır değil efendim.

OTHELLO. - İyi etmemişsin. O mendili anneme bir Mısırlı vermiş: Büyücü İmiş ve insanın aklından geçenlerin hemen hepsini söyleyebilirmiş. Anneme o mendil yanında buldukça sevimli kalacağını ve babamı tamamen kendine bağlı tutacağını; fakat onu kaybeder yahut birine hediye ederse babamın onu sevmez olup yeni arzular peşinden koşacağını söylemiş. Annem ölürken bu mendili bana verdi; kısmet olup evlendiğim zaman onu karıma vermeme istedi. Ben de sözünü tuttum. Ona dikkat et, gözbebeğin gibi koru. Onu kaybetmek yahut başkasına vermek benzeri görülmemiş bir felaket olur.

DESDEMONA: Ne diyorsunuz?⁵⁸

Mendil yüzünden duyulan aldatılma hissi Othello oyunundaki bir başka ikili içinde söz konusu olur.

CASSIO. - Beni affet Bianca, o sıralarda kurşun gibi ağır düşünceler altında eziliyordum. Ama daha elverişli bir zaman düşer düşmez bu ayrılığın borcunu öderim, Biancacığım,

(*Desdemonanın mendilini verir.*) şunun örneğini çıkarıver.

BIANCA. - Ah Cassio, bu da nereden çıktı? Yeni bir dostun hediyesi olmalı. Acısını o kadar duyduğum ayrılığın sebebini şimdi anlıyorum! Demek böyle ha? Ah, ah...

CASSIO. - Hadi canım, vazgeç! Bunları senin zihnine şeytan sokuyor. Mendili bir sevdiğim vermiştir, hatıradır diye kıskanmaya kalkıyorsun ama vallahi değil, Bianca.

---

⁵⁸ W. SHAKESPEARE.*Othello*.Çev:Orhan Buryan.(İstanbul,M.E.B.1996),S.78,79.

BIANCA. - Ya öyleyse kimin?⁵⁹

Kristin'in düşünceli olması endişelendiğini gösterir fakat oyun boyunca hep sakin kalacaktır.

Toplumsal kimlik $\equiv$ Görünen $\neq$ Gerçek

Bu düşünceli tavrı, daha sonra Julie ile Jean'ın kaçma planlarını öğrendiğinde anlam kazanacaktır. Kristin içinde yaşadığı dünyanın gerçekliğinin farkındadır ve Jean ile Julie arasındaki uygunsuz durumun mümkün olmayacağını bilmektedir. Oyunun sonunda Jean'ın yine Kristin'e kalmış olması onun konumlanışının dönemi için doğru olduğunu gösterir.

Toplumsal Kimlik **X** İçgüdü

Önermeler:

Toplum $\leftarrow$ İnsan $\vee$ İçgüdü $\leftarrow$ İnsan $\Rightarrow$ Toplumsal Kimlik $\times$ İçgüdü

Toplumsal Kimlik $\equiv$ Görünen $\neq$ Gerçek $\Rightarrow$ Toplumsal Kimlik = Rol

---

⁵⁹ A. g. e. S.83, 84.

III ANLAMBİRİM DEĞERLENDİRMEİ

Bir tek anlambirimden oluşan bu anlambirim; kendi içinde Serim, Merak, Onseme ve Hazırlık işlevlerini içinde barındırır.

Mutfakta yalnız kalan Kristin'in dūřenceli tavırları, sōz olmayan bu shnede yeterince anlam taşımaktadır.

ANLAMBİRİM IV

IV.1”Heyheyleri üstüneyken hep böyle tuhaflaşır.”

(Jean girer)

49 JEAN: Gerçekten çılgın bu matmazel. O nasıl dans öyle! Hem herkes kapı arkasına kaçıp sırtıyor. Nesi var Kristin?

50 KRISTIN: Heyheyleri üstüneyken hep böyle tuhaflaşır.

Göstergeler:

☛ **Çılgın:** Bu anlambirimde oyunun ilk repliği olan çılgın matmazel tekrar edilir. Ambardaki herkesin gizlice gülmesine neden olan farklı dans edişi çılgın denilmesine neden olur. Julie diğerlerinden farklıdır. Dans esnasında esrik tavırlar göstermesi garipsenmekte hem de alay konusu olmaktadır. Bu noktada üst sınıfa ait bir kişinin dürtülerine uyarak dans etmesi, basit insanlar gibi davranması, konumunu önemsememesi ona çılgın denilmesine ve dışlanmasına nedendir. Bu tavır varolan düzen için bir tehdit sayılabilir.

Çılgın= Uyumsuz→Toplum dışılık

Bu anlambirimde Jean’ın Kristin karşısındaki tavrı belirginleşir. Jean Kristin’den çekindiği için Julie ile dans etmesine rağmen Julie’nin dans edişini alay konusu yaparak, kendisinin isteksiz olduğu yanılgısını yaratmaya çalışmaktadır. Jean’ın Kristin’i kaybetme korkusunu nedeni hem henüz planı rayına oturmadiğı için Kristin’i gözden çıkarmak istememesi hem de Kristin’in Jean’ın emeline ulaşmasına engel olacak kadar Kont’a sadık olmasıdır. Eğer Kristin fark ederse her şeye engel olabilir ve Jean ağacın tepesindeki

yumurtalara ulaşma şansı olan ilk dalını kaybeder.

Strateji = Rol x Gerçeklik

☛ **Heyheylere(Adet Olmak):** Bu gösterge adet döneminin üstü kapalı bir ifadesidir. Adet dönemi kadınlar için belirleyici bir fizyolojik dönemdir. Julie'nin tavırlarında belirleyici olarak karşımıza çıkan bu gösterge; insanı fizyolojik etmenlerin belirlediğinin bir açılımıdır. Adet öncesi sendromu diye adlandırılan bu dönemlerde kişi belirli fiziksel ve ruhsal değişiklikler geçirir:

Fiziksel değişiklikler arasında bitkinlik, bulantı, kusma, baş ağrısı, sakarlık ve cilt sorunları sayılırken duygusal değişiklikler, depresyon, alınganlık, endişe, gerginlik, ruh halinde değişkenlik, konsantre olmakta zorlanmak ve uyuşukluk şeklinde sıralanır.⁶⁰

Bu gösterge insanın fizyolojisinin eylemlerini etkilediğini göstermektedir.

Fizyoloji ☛ İnsan

Önermeler:

Çılgın = Uyumsuz ⇒ Toplum Dışılık

Farkındalık → Toplumsal Kimlik V Görünen = Rol ⇒ Toplumsal Kimlik = Rol

Fizyoloji ☛ İnsan

---

⁶⁰ David E. LARSON. Mavo Clinic. (İstanbul: Hürriyet Yayınları, 1994) Cilt: 3, S: 861.

IV.2 “kendi sınırimi bilirim.”

51 KRISTIN: Şimdi sen dans ediyor musun benimle?

52 JEAN: Demek seni atlattım diye kızmadın bana?

53 KRISTIN: Biliyorsun, böyle küçük şeylere kızmam. Ayrıca da kendi sınırimi bilirim.

54 JEAN: (*Kolunu Kristin'in beline dolar*) Anlayışlı kızsın sen; senden iyi karı olur.

Göstergeler:

☞ **Dans:** Dans bu anlambilimde ilişkiyi simgelemektedir. Kristin Jean'ın verdiği dans sözünde durup durmadığını sorarak aslında birlikteliklerini sorgulamaktadır. Jean'ın yanıtının “senden iyi karı olur” olması; Jean'ın Kristin'in sorusunu anlayıp verdiği bir cevaptır. Aralarında yaşanan cinsel ilişkinin bir göstergesi olan Jean'ın Kristin'in beline sarılması aynı zamanda her şeyin eskisi gibi devam ettiği anlamına da gelmektedir.

☞ **Kendi sınırını bilmek:** Kristin sözcükleri kullanmakta ustadır. Bu aslında kendinden çok Jean için bir uyarı gibidir. İronik bir dille Kristin, Jean'ın kendi sınırını bilmesini söylemektedir. Kristin bu noktada olgun ve bilen tavrı ile modern dünyanın bir bilicisi gibidir. Yazgısından kaçmaya çalışan Jean'a, kendi sınırını bil ve soylu sınıfla boy ölçüşme demektir.

Kendini bilmek halinin mitsel kaynaklarına baktığımızda trajik bir sonu kucaklayan Oidipus ile karşılaşırız. Oidipus kendi kaderini reddeder ve ondan kaçmak için bir serüvene atılır fakat sonunda kaderinden kaçamadığı gibi bu

kaçışı büyük felaketlere katlanarak öder. Oidipus'un yazgısını öğrendiği Delphoi tapınağının kapısında "Kendini bil" yazmaktadır. Kristin de bu noktada sınırını bilmekten kastettiği budur. Kendini bilmeyen insan felaketler yaşamaya yazgılıdır. Jean soylu kanı taşımasına ve bir işçinin oğlu olmasına rağmen; kont olmak ister. Bu noktada sınırını tanımamakta ve kendini koşullayan toplumsal, sınıfsal, kalıtsal yazgıya karşı gelmektedir. Kristin bu uzak açılı bakışı ile bilgisini ve kişiliğini ortaya koymaktadır.

Yazgı ➔ İnsan

Farkındalık → Uyum Yeteneği

Önermeler:

Yazgı ➔ İnsan

Farkındalık → Uyum Yeteneği

IV ANLAMBİRİM DEĞERLENDİRMESİ

Kendi içinde iki tane anlambirime ayrılmış olan dördüncü anlambirim, Hazırlık, Serim, Merak ve Önseme işlevlerini içinde barındırır. Serim, son derece ustalıklı oyunun geneline yayıldığı gibi bu anlambirimde de daha sonraki olaylara ilmek atılacak şekilde yapılmıştır. Bu noktadan sonraki anlambirimler Julie ile Jean ilişkisi için değişim içermektedir.

I- IV Anlambirimlerin Önermelerinin Dizimsel Sıralanışı

Anlambirim I

A.1 Anlambirim

Tanrı > İnsan V Tanrı $\equiv$ Doğa $\Rightarrow$ Doğa $\leftarrow$ İnsan

Psikoloji $\leftarrow$ İnsan V Toplum $\leftarrow$ İnsan $\Rightarrow$ Edilgenlik $\subset$ İnsan

Duygu $\subset$ İnsan

1. Altanlambirim

Çılgınlık $\rightarrow$ Toplum Dışılık

Çılgın $\equiv$ Çocuk X Toplumsal Kimlik $\Rightarrow$ Toplum Dışı

Güç Savaşı $\subset$ Yaşam

Soy $\leftarrow$ İnsan V Toplum $\leftarrow$ İnsanı V Doğa $\leftarrow$ İnsan $\Rightarrow$ Edilgenlik $\subset$ İnsan

Tanrı $\equiv$ Doğa $\equiv$ Güç V Güçsüzlük $\subset$ İnsan V Tanrı X İnsan $\Rightarrow$ Tanrı $\leftarrow$ İnsan

2. Altanlambirim

Doğa $\leftarrow$ İnsan

Sınıfsal Statü $\leftarrow$ İnsan

Görünen $\neq$ Gerçek

3. Altanlambirim

Soy $\leftarrow$ İnsan V Doğa $\leftarrow$ İnsan $\Rightarrow$ Edilgenlik $\subset$ İnsan

İncelmemişlik $\equiv$ Çılgınlık X Toplumsal Kimlik $\Rightarrow$ Toplum Dışılık = Yalnızlık

Güç $\leftarrow$ Hayatta Kalanı

4. Altanlambirim

İçgüdü $\subset$ İnsan $\vee$ Akıl $\subset$ İnsan $\Rightarrow$ Akıl $\times$ İçgüdü

Akıl $\times$ Yazgı

5. Altanlambirim

Uyum Yeteneği $\rightarrow$ Hayatta Kalmak

Eylem Sorumluluğu $\leftarrow$ İnsan

Sınıfsal Statü $\leftarrow$ İnsan $\vee$ Çevre $\leftarrow$ İnsan $\Rightarrow$ Edilgenlik $\subset$ İnsan

Farkında Olmamak $\rightarrow$ Güçsüzlük $\vee$ Bilgisizlik $\rightarrow$ Yanılgı $\Rightarrow$ Farkındalık = Güç

Görünen = Rol

Anlambirim II

1. Altanlambirim

İçgüdü $\leftarrow$ İnsanı $\vee$ İçgüdü $\times$ Toplumsal Kimlik $\Rightarrow$ İçgüdü $\rightarrow$ Toplum Dışılık

Görünen = Rol $\neq$ Gerçek

Eylem $\rightarrow$ Sorumluluk $\Rightarrow$ Eylem $\leftarrow$ İnsan

İçgüdü $\rightarrow$ Güçsüzlük $\vee$ Bilinç $\rightarrow$ Farkındalık $\rightarrow$ Güç $\Rightarrow$ Akıl $\times$ İçgüdü $\subset$ İnsan

2. Altanlambirim

Uyum Yeteneği $\rightarrow$ Hayatta Kalmak

Eylem Sorumluluğu $\leftarrow$ İnsan

Sınıfsal Statü $\leftarrow$ İnsan $\vee$ Çevre $\leftarrow$ İnsan $\Rightarrow$ Edilgenlik $\subset$ İnsan

Farkında Olmamak → Güçsüzlük V Bilgisizlik → Yanılgı ⇒ Farkındalık = Güç

Görünen = Rol

Anlambirim III

Toplum ↔ İnsan V İçgüdü ↔ İnsan ⇒ Toplumsal Kimlik X İçgüdü

Toplumsal Kimlik ≡ Görünen ≠ Gerçek ⇒ Toplumsal Kimlik = Rol

Anlambirim IV

1. Altanlambirim

Çılgın = Uyumsuz ⇒ Toplum Dışılık

Farkındalık → Toplumsal Kimlik V Görünen = Rol ⇒ Toplumsal Kimlik = Rol

Fizyoloji ↔ İnsan

2. Altanlambirim

Yazgı ↔ İnsan

Farkındalık → Uyum Yeteneği

I- IV Anlambirimlerin Önermelerinin Dizisel Sıralanışı

Doğa $\leftarrow$ İnsan
Edilgenlik $\subset$ İnsan
Tanrı $\leftarrow$ İnsan
Sınıfsal Statü $\leftarrow$ İnsan
Fizyoloji $\leftarrow$ İnsan
Yazgı $\leftarrow$ İnsan
Duygu $\subset$ İnsan

İç ve dış etkenler insanı koşullar ve yazgısaldır.

Güç Savaşı $\subset$ Yaşam
Güç $\leftarrow$ Hayatta Kalanı
Uyum Yeteneği $\rightarrow$ Hayatta Kalmak
Farkındalık = Güç
Farkındalık $\rightarrow$ Uyum Yeteneği

Hayatta güç savaşı vardır.

Görünen $\neq$ Gerçek
Toplum Dışılık = Yalnızlık
Eylem Sorumluluğu $\leftarrow$ İnsan
Çılgınlık $\rightarrow$ Toplum Dışılık
İçgüdü $\rightarrow$ Toplum Dışılık
Görünen = Rol
Görünen = Rol $\neq$ Gerçek
Toplumsal Kimlik X İçgüdü
Toplumsal Kimlik = Rol
Uyumsuz $\Rightarrow$ Toplum Dışılık
Eylem $\leftarrow$ İnsan

Birey X Toplum

Akıl X İçgüdü $\subset$ İnsan

ANLAM BİRİM V

V.1 “Peki bu uşak giysileri ne arıyor üzerinde anlamadım.”

(Julie girer; bozulur, şaşırmıştır)

55 JULIE: *(Zorlama bir neşeyle)* Eşini bırakıp kaçan bir kavalye...

56 JEAN: Kaçmadım Matmazel Julie, gördüğünüz gibi terk ettiğim kişiye döndüm.

57- JULIE: *(Sesini değiştirerek)* İyi dans ediyorsun doğrusu. Peki bu uşak giysileri ne arıyor üzerinde anlamadım. Çıkar hemen onları.

58 JEAN: O halde, izin verirseniz matmazel, bir dakika... Siyah ceketim şurada.

(Kendi odasındaki kapıya asılı olduğunu belirtir)

59 JULIE: Önümde ceket değiştirmeden utanıyor musun yoksa? Odana git öyleyse, ya da istersen, burada değiştir, ben arkamı dönerim.

60 JEAN: İzninizle o zaman matmazel.

(Odasına gider; ceketini değiştirirken görünür)

Göstergeler:

☞ **Kavalye:** Julie, kendisini bırakıp kaçmış olduğunu söylediği uşak Jean’a bu sefer de kavalye demektedir. Kavalye: Kadına, dansta eş olan veya bir yerde bir toplantıda arkadaşlık eden erkek⁶¹ anlamını taşımaktadır. Jean’ı kendine denk görüp başka bir şekilde nitelemekte ve uşak olduğunu reddetmektedir. Gerçeklik ile bağını koparan Julie, oyunun içinde

⁶¹Prof.Dr. Hasan EREN ve Diğerleri. Türkçe Sözlük. (Ankara:Türk Dil kurumu Yayınları, 1988),Cilt:II, S. 815.

kaybolmuştur ve gerçeklik ile yüzleştiğinde bu yıkımına neden olacaktır.

Gerçek x Yanılsama= Oyun

Bu anlambirimde Julie mutfağa ikinci kez gelmiştir. Bu eylemi ikinci kez tekrar etmesi ve Jean'la dans etmekte ısrar etmesi rastlantının kurbanı olmadığını göstermektedir. Jean, Julie'nin kendisiyle özel olarak ilgilendiğini artık anlamıştır. Mendil ile başlayan oyun sürmektedir.

☛ **Giysiler(uşak giysisi x siyah ceket):** Julie'nin Jean'a üzerindeki uşak giysilerini niye giydiğini sorması, onun uşak olduğunu reddetmesinin göstergesidir. Julie yine gerçeği reddeder. Jean ceketini değiştirerek tam bir beyefendi görüntüsü kazanacaktır. Giysiler sınıf farkının önemli bir simgesidir ve Julie bu göstereni yok etmeye çalışır. Aslında Jean ile uşak giysileri içindeyken dans etmemesi Julie'nin sınıf farkına inandığını gösteren bir tavidir. Giysisini yanında değişmesini söylemesi aralarında çok yakınlık varmış gibi davrandığını gösterir ve aynı zamanda cinsel bir göndermedir. Julie, Jean'ı tanımaz ama onu kendine çok yakın bulur. Kendisi üzerinde bir çok çıkarı olan bu adamı farklı gözle görmesi Julie'nin farkındalığı olmadığını gösterir.

İçgüdü ➡ İnsan

Farkındalık → Güç

Julie oyun oynayan ve oyunu gerçeğin yerine koyan bir çocuk gibidir. Erginleşmemiş Julie, hayatın oyun olmadığını fark ettiğinde acı çekecektir. Yan anlam olarak bu giysi değişimi oyuna başlamadan önce oyuncuların

kostüm değiştirmesi gibidir. Mutfak bir tiyatro sahnesine dönüşür. Hayat bir tiyatro sahnesi olur.

Gerçek x Oyun

Farkındalık → Güç

Önermeler:

Gerçek x Oyun

Farkındalık → Güç

İçgüdü → İnsan

V.2 “Ama biz gerçekten nişanlıydık.”

62 JULIE: Söyle bakayım Kristin, Jean senin nişanlın mı? Çok içli dışlı bir haliniz var.

63 KRISTIN: Nişanlım mı, benim mi?.. Eh, siz öyle diyorsanız öyle olsun.

64 JULIE: Ben mi diyorum?

65 KRISTIN: Sizin bir nişanlınız oldu matmazel, sonra...

66 JULIE: Ama biz gerçekten nişanlıydık.

67 KRISTIN: Varsın olsun, bir sonuç çıkmadı ama...

Göstergeler:

☞ **Nişanlılık:** Evlilik üzerine verilmiş söz olarak tanımlayacağımız nişanlanma eylemi toplumsal olarak ilişkiyi ciddi temellere oturtmak anlamını taşıyor. Bu noktada Julie kendi nişanının topluma ilan edilmiş olması bakımından gerçek bir nişan olduğunu söylüyor.

Toplum ➡ İnsan

Toplum ➡ Gerçeklik

Bu noktada karşıtlık içeren Jean ile Kristin'in yaşadıkları resmiyet taşımayan bir nişanlılıktır. Bu Kristin ile Jean'ın birlikteliklerinin toplum karşısında duyurulmadığı anlamına taşır. Julie'nin, Kristin'e Jean ile ilişkilerinin gerçek bir nişan olmadığını söylemesi, Jean ile yaşamak istediği ilişkiyi meşrulaştırmak için zemin hazırlama çabasıdır. Julie, Jean ile yaşamak istedikleri için karşısında duran rakibesini ölçmektedir. Bu söz düellosunda Kristin üste çıkacak ve Julie'nin saldırısını geri püskürtecektir.

Kristin'in, Julie'nin yaşadığı nişanlılığın gerçek bir nişanlılık olmasına rağmen sonuçlanmadığını söylemesi, Julie'ye nişanlısı tarafından terk edildiğini hatırlatmak böylelikle de giriştikleri söz düellosunda galip gelmek amacını taşımaktadır.

Julie nişanlısını kırbacın üstünden atlatmaya kalkışmış ve adam onun terk etmiştir. Julie gerçek bir nişanlılık yaşıyor olsa bile normal bir iletişim yöntemi kullanmaması diğer normal hemcinsleri gibi kadın erkek ilişkisindeki rolünü üstlenmemesi nedeniyle terk edilmiştir. Kristin'in erkek egemen toplumun kadına biçtiği rolleri kabul ettiğini gösteren Jean'ın yemeğiyle ilgilenmesi, onun ihtiyaçlarını karşılaması, anlayışlı bir kadın olması gibi tavırları nedeniyle Jean tarafından "iyi karı" olarak tanımlanmaktadır. Annesi tarafından erkeklerin kölesi olmayacağı konusunda koşullanan Julie terk edilmiştir. Julie toplum önünde onaylanmanın öneminden bahsetmesine rağmen toplum yaşantısının gerekenlerini yapmadığı için kaybeder. Bu çelişkili durum bilinçsiz koşullanmanın sonucudur. Toplum kurallarına uygun davranmayan yalnız kalır.

İçgüdü $\subset$ İnsan

Soy $\bullet$ İnsan

Bilinç $\rightarrow$ Farkındalık

Önermeler:

Toplum $\bullet$ İnsan $\vee$ İçgüdü $\subset$ İnsan $\Rightarrow$ İnsan X Toplumsal Kimlik

Soy $\bullet$ İnsan

Bilinç → Farkındalık

V.3 “Ama sen buralısın aslında”

(Jean üstünde siyah ceketi ile gelir)

68 JULIE:Tres gentil Monsieur Jean. Tres gentil. *(Fr. Çok şıksınız bayım. Çok şık.)*

69 JEAN:Vous vouldiez plaiser, madame. *(Fr. Şaka ediyorsunuz, bayan)*

70 JULIE: Et vous voulez parler français. *(Fr. Fransızca konuşmak istiyorsunuz.)* Nerede öğrendin?

71 JEAN: İsviçre'de, Lozan'ın en büyük otellerinin birinde kilercilik yaparken.

72 JULIE: Tam da orda yetişmiş bir beyefendiye benziyorsun. Oldukça çekici. *(Masaya oturur).*

73 JEAN: Ah, beni şımartıyorsunuz.

74 JULIE: *(Huylanmış)* Şımartıyor muyum?

75 JEAN: Benim gibi adama gerçekten böyle gönül alıcı sözler söyleyeceğinize inanamayacak kadar utangaç biriyimdir; sanıyorum abartıyorsunuz, sizin bu yaptığınız benimle oyun oynamak.

76 JULIE: Bu lafları da nerden öğrendin? Anlaşılan tiyatroya çok gidiyorsun.

77 JEAN: Orası doğru. Çok da gezdim.

78 JULIE: Ama sen buralısın aslında, öyle değil mi?

79 JEAN: Evet babam bitişikteki Bölge Savcısı'nın arazisinde çalışıyordu. Siz daha küçükken Matmazel Julie, sizi sık sık görürdüm ben, ama siz fark etmezsiniz tabii.

80 JULIE: Aaa, sahi mi?

- 81 JEAN: Evet. Hele bir kez anımsıyorum... yoo, yo şimdi size söz edemem ondan.
- 82 JULIE: Niye söz etmeyecekmişsin? Söyle, tam sırası.
- 83 JEAN: Yoo, gerçekten söz edemem şimdi. Belki başka bir zaman...
- 84 JULIE: Başka bir zaman, hiçbir zaman demektir. Şimdi olsa ne çıkar?
- 85 JEAN: Bir şey çıkmaz ama olmasın daha iyi. (*Uyuklamaya başlayan Kristin'i gösterir*) Baksanıza!

Göstergeler:

🎧 **Fransızca:** Fransızca konuşmak soyluluğun simgesidir. Jean Julie'nin de bildiği bu dili özellikle Julie'yi etkilemek için kullanmaktadır. Kostümünü değiştiren Jean yeni rolüne tamamen üstüne giymiştir. Soylular arasında Fransızca kullanılması, Rus edebiyatında sıkça karşımıza çıkan bir göstergedir. Jean, gerçekte olduğundan farklı davranarak Julie'nin istediği soylu beyefendi rolünü ustalıkla oynamaktadır.

Görünen ≠ Gerçek

🎧 **Otel:** Jean, Fransızca konuşmayı Lozan'da çalıştığı bir otelde öğrenmiştir. Otel dış dünyayı simgelemektedir. Oyundaki diğer kişilerden farklı olarak Jean, içinde yaşadıkları bu küçük dünyanın dışına çıktığı için dış dünyanın bilgisine sahiptir. Oyunun sonlarında Kristin'e birlikte gidelim buralardan sen hiç dış dünyayı tanımıyorsun diyen Julie aslında kendisi de dış dünyanın

bilgisine sahip değildir. Jean, Julie'yi bilmediği dış dünya ile ilgili yalanlara kolaylıkla inandıracaktır.

Deneyim→Yaşamsal Bilgi→Güç ⇒ Bilgisizlik= Güçsüzlük

*72. replikte Julie, sanki Jean Lozan'da büyümüş bir soyluymuş gibi davranır; oysaki Jean orada kilerde çalışan bir işçidir. Julie yine gerçeği görmezden gelir ve oyun oynamaya devam eder.

Görünen ≠ Gerçek

☪ **Tiyatro:** Oynadıkları soylu aşık oyununu, Jean utandığını ve kendisi gibi bir adamın bunları duymaya alışık olmadığını söyleyerek keser. Julie gerçeğe dair bu açıklamayı oyun olarak nitelendirir. Jean, Julie'nin oynamak istediği soylu aşık rolünü reddederek kendi oynamak istediği oyunu başlatır. Julie, Jean ile bir ilişki yaşayabilmek için onu kendi seviyesinde bir soylu rolü oynamaya çalışırken, Jean da ilk dalı olan Julie'ye ulaşabilmek için onu kendi seviyesine indirmeye yarayacak yoksul aşık oyununu oynamak istemektedir. 78. replikte "Aslında sen buralısın" diyerek Julie, Jean'ın kurguladığı oyunun içine girmiştir. Jean gerçeklerden bahsediyormuş gibi görünerek başladığı oyunda Julie'ye yalanlar söyleyerek kandırıp, emeline ulaşmaya çalışacaktır.

Jean, Binbirgece masallarına has bir başlangıcı hazırlar. Soylu ve her şeye hakim adam yerine; umutsuz bir aşk yaşayan yoksul ama gururlu delikanlının hikayesi başlatılır. Jean daha sonraki anlambirimlerde yaşadığı aşkı binbir gece masallarındakine benzetip yoksul delikanlı ile prenseslerin aşklarına izin

verilen masal dünyasının atmosferini hazırlayacaktır. Böylelikle masalarda olduğu gibi fakir adam prenses sayesinde zengin olacaktır. Julie, Jean'ın masala kısa girizgahının kesilmesi üzerine bir çocuk sabırsızlığı gösterir ve ısrar eder. Jean Kristin'i bahane ederek anlatmayı bırakır. Kristin oyun boyunca karşımıza gerçek göstergesi olarak çıkacaktır ve oyunun sonunda koruduğu konum nedeniyle gerçeklere tutunmak kurtuluş olarak sunulacaktır. Julie ise oyunun, masalın, düşün atmosferinde kendini yitirecektir.

☪ **Zaman:** 84.replikte "Başka bir zaman, hiçbir zaman demektir." diyen Julie, yaşanan zamanının, olağan yaşantı zamanıyla aynı olmadığını düşünmemize neden olur. Oyun Kont'un olmadığı, yazdönümü gecesinin büyüdü atmosferinde geçmektedir. Mikhail Bakhtin'in *Karnavaldan Romana* adlı eserinde yazdönümü kutlamalarının her şeyin alt üst olduğu karnaval kutlamalarıyla örtüştüğüne dair yaptığı saptamalar oyunun içinde yaşanan bütün alt üst olma durumlarının anlamına ışık tutacak niteliktedir:

Karnavala özgü kutlama gülmesinin zamanla ve mevsim dönümleriyle olan temel bağlantısını bir kez daha vurgulamalıyız. Krallar bayramının takvimsel boyutu, kilisenin dışındaki popüler gülme biçiminde canlandırılıp hayata geçirilmişti. Burada, mevsim değişiklikleriyle, güneş ve ayın evreleriyle, bitki örtüsünün ölümü ve dirilmesiyle ve tarım mevsimlerinin birbirini izlemesiyle olan bağlantı ön plana çıkıyordu. Bu ardışıklıkta yeni veya yenileyen her şey, yaklaşmakta olan her şey olumlu bir öge olarak vurgulanır. Ve bu öge de, daha geniş, daha derin bir anlam kazanır: İnsanların daha mutlu bir geleceğe, daha adil bir top-

lumsal ve ekonomik düzene, yeni bir hakikate dair umutlarını ifade eder. Bayramın neşeli boyutu, tıpkı Roma Saturnalia'lannın Altın Çağ'a dönüşü bildirmeleri gibi, genel bir maddi zenginlik, eşitlik ve özgürlükten oluşan daha mutlu bir geleceği ifade ediyordu. (...) Pazar meydanı bayramı, koruyucu, zamansız durağanlığa, değişmeyen yerleşik düzen ve ideolojiye karşı çıkıyor, değişim ve yenilenme ögesini vurguluyordu.⁶²

Julie ile Jean normal koşullarda karşı karşıya oturup konuşamayacakları konak ortamına ait hiyerarşik yapının izin vermeyeceği bir ilişki biçimi geliştirmişlerdir. Efendi-uşak ilişkisinin alt üst olduğu bu gecede, karnaval yapısında olduğu gibi, kurulu düzen bu gecede saldırıya uğrayacaktır:

Sıradan, yani karnavalesk-olmayan yaşamın yapısı ve düzenini belirleyen yasalar, yasaklar ve kısıtlamalar, karnaval boyunca askıya alınır: askıya alınanların başında da, hiyerarşik yapı ve bu yapıyla bağlantılı tüm korkutup sindirme, hürmet, dindarlık ve adabı muaşeret biçimleri gelir -yani, sosyo-hiyerarşik eşitsizlikten veya insanlar arasındaki (yaş da dahil olmak üzere) herhangi başka bir eşitsizlik biçiminden kaynaklanan her şey(.....)Bu, karnavala özgü dünya anlayışının çok önemli bir boyutudur. Hayatta geçirgen olmayan hiyerarşik engellerle birbirinden ayrılan insanlar karnaval meydanında özgür ve teklifsiz bir temasa girerler.⁶³

---

⁶² Mikhail BAKHTİN. Karnavaldan Romana. Çev: Cem Soydemir .(İstanbul:Ayrıntı Yayınları, 2001), S.101.

⁶³A. g. e. S. 238.

Jean ve Julie, içinde yaşadıkları toplumsal yapının belirleyicileri bu özel gecenin onlara tanıdığı sıradışı durum haricinde bir araya gelmelerine izin vermez. Bu zamanın önemi ve başka hiçbir zaman mümkün olamaması, onları belirleyen, içinde yaşadıkları çevrenin kuralları nedeniyledir.

Sınıfsal Statü ➔ İnsan

Toplum ➔ İnsan

Karnaval yapısı taşıyan gece süresince İki zıt kutbun her anlamda temsilcisi olan Jean ve Julie, yaşayacakları çatışmaların etkisiyle değişip dönüşeceklerdir. Bakhtin , *Karnavaldan Romana* adlı eserinde zıtların bir araya gelmeleri ile yaşayacakları değişime değinmiştir:

Karnaval imgesi, oyun kağıtlarının üstündeki resimlerde olduğu gibi aynı imgede üstün ve altın birbirinin yerini alacak biçimde resmedilmesine benzer şekilde, oluşun her iki kutbunu da veya bir antitezin her iki ögesini de kuşatmaya ve kendisinde bileştirmeye çalışır: ölüm-yaşam, genç-yaşlı, tavan-taban, ön-arka, övgü-sövgü, onaylama-yadsıma, trajik-komik vb. Bunu şöyle de ifade edebiliriz: zıtlar bileşir, birbirlerine bakar, birbirlerinde yansır, birbirlerini tanır ve anlarlar.⁶⁴

Erich From Düşlerin alışıl gelmiş zaman ve mekandan kopuk olduğunu belirtmesi yine bu zaman diliminin gerçeğin yerini almış bir kesit olduğunu söylememizi desteklemektedir:

Rüyalar uyanık olma halimizin en büyük özelliği olan mantık kurallarına

---

⁶⁴ A. g. e. S.311, 312.

uymazlar. Orada zaman ve uzay kategorileri artık geçersizdir.⁶⁵

Önermeler:

Görünen ≠ Gerçek

Deneyim → Yaşamsal Bilgi → Güç ⇒ Bilgisizlik = Güçsüzlük

Sınıfsal Statü ⇌ İnsan V Toplum ⇌ İnsan ⇒ Edilgenlik ⊂ İnsan

---

⁶⁵ Erich FROMM. Rüyalar, Masallar, Mitoslar. Çev: Aydın Arıtan, Kaan H. Ökten. (İstanbul: Arıtan, 2003), S.16.

V.4 “Sayıkladığını sen nerden biliyorsun?”

86- JULIE: Ondan iyi eş olur, ne dersin? Hele horluyorsa...

87 JEAN: Yoo, horlamaz, sayıklar sadece.

88 JULIE: (*Alaylı*) Sayıkladığını sen nerden biliyorsun?

89 JEAN: (*Arsızca*) Duydum.

(*Bir an bakışirlar.*)

Göstergeler:

☞ **Horlamak:** Julie Kristin'i aşağılamak için hele horluyorsa iyi bir eş olacağını söylemektedir. Erkeklerle ya da kaba saba insanlara yakıştırılan horlama eyleminin Julie tarafından Kristin için kullanılmasındaki amaç onu ve onun kadınlığını aşağılamaktır. Horlama eyleminin yakıştırılması Julie'nin alt sınıftan olan rakibesini aşağılamak için kullanılmaktadır. Julie'nin, Jean'ın Kristin'e ne hissettiğini de anlamak için kullandığı bir yöntemdir bu. Karşısındaki Jean'ın da bir uşak olduğunu unutan Julie, alt sınıftan insanları ne kadar hor gördüğünü göstermektedir. Daha önceki anlambirimde sınıf farkı olmadığını söyleyen Julie bu tavrı ile söylediklerini içselleştirmedini göstermektedir.

☞ **Sayıklamak:** Bu anlambirimde sayıklamak göstergesi Jean'ın Kristin ile birlikteliklerinin boyutunu göstermektedir. Jean'ın Kristin'i uyurken gördüğünü imleyen bu durum onların birlikte uyudukları anlamına açıklık getirmektedir. Meşru anlamda nişanlı olmasalar da Kristin ile Jean arasındaki ilişki sürmektedir ve Julie bu gerçeği yine umursamayacaktır. Julie'nin

önemsemediği Kristin, oyunun sonunda varlığı ile kaçış planını engelliyecek kadar önemli olduğunu Julie'ye hissettirecektir.

Bilinç→ Farkındalık V Farkındalık → Doğru Konumlanma ⇒ Hayatta Kalmak

Önermeler:

Bilinç→ Farkındalık V Farkındalık → Doğru Konumlanma ⇒ Hayatta Kalmak

V.5 “Benim basit zevklerim vardır, birayı şaraba yeğlerim.”

90 JULIE: Otursana!

91 JEAN: Karşınızda öyle özgürce davranmam.

92 JULIE: Ya bu emirse?

93 JEAN: O zaman boyun eğirim.

94 JULIE: Otur. Yo, dur bir dakika. Önce bir içki verir misin?

95 JEAN: Dolapta ne var bilmiyorum. Sanırım sadece bira var.

96 JULIE: Sadece demeye gerek yok. Benim basit zevklerim vardır, birayı şaraba yeğlerim.

(Jean, buzdolabından bir şişe bira çıkarır, bir bardak ve tabak alıp servis yapar)

97 JEAN: Buyrun.

98 JULIE: Teşekkür ederim. Sen de almaz mısın azıcık?

99 JEAN: Biracı değilimdir, ama bu sizin bir emrinizse...

100 JULIE: Emir mi? Benim bildiğim insanlar karşılıklı oturunca bir şeyler içmek usuldendir.

101 JEAN: Doğrusu da bu ya...

(Bir başka şişe açar ve bir bardak daha getirir)

102 JULIE: Şimdi sağlığıma iç. *(Jean duralar)* Adam gerçekten utangaç!

(Jean diz çöker, alaysı bir törenle bardağını kaldırır)

103 JEAN: Hanımefendimin sağlığına!

104 JULIE: Kutlarım! Öp şimdi ayağımı, her şey tam olsun.

(Jean duralar; sonra Julie'nin ayağını hoyratça yakalar, hafifçe bir öpücük kondurur) Harika. Oyuncu olmalıymışsın sen.

Göstergeler:

☛ **Bira x şarap:** Bira ile şarap karşıtlığında bira alt sınıfı, şarap ise soylu sınıfı temsil etmektedir. Julie ile Jean'ın tercihleri ve istedikleri sınıfsal konumlarına aykırıdır. Bu nedenle ikisi ikili benzerlik içermektedirler. Julie soylu ve efendi olmasına rağmen bira gibi basit zevklere sahiptir, Jean ise alt sınıftan bir uşak olmasına rağmen üst sınıfa ait şarap içmeyi tercih etmektedir. Her ikisi de kendi gerçeklerini göz ardı edip konumlarına uygun olmayan davranışlar göstermektedir.

Sınıfsal Statü ➡ İnsan.

☛ **Ayak öpmek:** Julie Jean'dan ayağını öpmesini ister. Bu tavır daha önce nişanlısını kırbaçlaması gibi bir güç gösterisidir. Julie'nin karşısındaki adamlarla yaşadığı ikili ilişkilerde benzer tavırlar sergilemesi, Julie'nin alışlagelmişin dışında konumlandığını göstermektedir. Güç ve efendilik gibi anlamları olan ayak öptürme edimi Julie'nin erkek cinsine karşı tavrını da açıklamaktadır. Annesinin istediği gibi asla erkeklerin kölesi olmayıp üstelik onların efendisi olacaktır.

Julie, çocuk gibi oyun oynamanın zevkini tatmaktadır ve Jean'a iyi oyuncusun diyerek oyun oynadığının farkında olduğunu göstermektedir. Ancak Julie'nin farkında olmadığı; bilgisine sahip olmadığı bir dünyada aslında başka bir oyunun piyonu olduğudur.

Önermeler:

Sınıfsal Statü ➔ İnsan.

V.6 "Çocuk değilsiniz ki"

105 JEAN: (*Doğrulur*) Böyle sürdüremeyiz bunu Matmazel Julie. Biri gelip görebilir.

106 JULIE: Ne olur yani?

107 JEAN: En azından laf olur. Bir bilseniz, ağızlarına nasıl dolamışlardır şimdi...

108 JULIE: Ne diyorlar? Anlat. Otursana!

109 JEAN: (*Oturur*) Alınmayın matmazel, ama... şey, pek iyi sözler değil... imalı sözler... of, siz de çok iyi bilirsiniz bunları. Çocuk değilsiniz ki, bir hanımefendi gece bir erkekle, üstelik uşağıyla baş başa içki içerken görülürse ne olur.

110 JULIE: Eee sonra? Ayrıca da baş başa değiliz, Kristin burada.

111 JEAN: Evet, ama uyuyor.

112 JULIE: Uyandırırım ben de... (*Doğrulur*) Kristin, uyuyor musun? (*Kristin uykusunda mırıldanır*) Kristin! Aman Tanrım, nasıl da derin uykuda!

113 KRISTIN: (*Uyku arası*) Kont'un çizmeleri temizlendi... kahveyi koy... olur, pekiyi, hemen şimdi...(*Anlamsız sayıklamaları sürer*)

Göstergeler:

☞ **Laf olur:** Dans etmelerinden sonra Julie uşaklara ait yemek masasında Jean ile içki içmek istemektedir. Julie ait olmadığı mutfakta bulunmaktadır ve bu durum onun sınanacağı bir eşiktir. Campbell *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu* adlı eserinde kahramanın mitlerdeki tavrını ortaya koyuşu Julie'nin kendi gerçeğinden başka dünyanın eşiğinden geçme isteğini açıklamaktadır:

Fakat ister büyük ister küçük ve hangi yaşam sahnesinde ya da aşamasında olursa olsun, çağrı, her zaman bir dönüşümün -tamamlandığında bir ölüme ve bir doğuma eşitlenen bir ruhsal geçiş anı ya da ayininin- gizemiyle perdeyi kaldırır. Alışılmış yaşam ufku genişlemiştir; eski kavramlar, idealler ve duygusal kalıplar artık uygunsuzdur; bir eşiğin aşılmasının zamanı gelmiştir.

(.....)

ister Kral Babasıyla kurulmuş olan ikili birliğinden ayrılmak üzere olan kral çocuğu olsun, ister şimdi bahçe2nin idilinden ayrılmaya hazır olan Tanrı'nın kızı Havva, ya da yaratılmış dünyanın son ufuklarının ötesine geçen aşırı yoğunlaşmış geleceğin Buddhası olsun, tehlikeyi, güven kazanımını, sınamayı, geçişi ve doğumun gizemlerinin tuhaf kutsallığını simgeleyen aynı arketipsel imgeler harekete geçer⁶⁶

Jean bu olmaması gereken tavrın sorumluluğunu almamak için ancak bu bir emir olduğunda yapabileceğini söyler. Julie'yi her karşı çıkışıyla biraz daha oyuna sokmaya çalışan Jean, oyunu kendi kurallarınca oynamaya gayret etmektedir. Julie kendine yeni bir dünyanın bilgisini verecek Jean'ın her söylediğine inanmaktadır ve onu karşı konulmaz çekicilikte bir rehber gibi takip etmektedir. Julie, köpeği Diana'nın yaptığı için "yanlış" olduğuna karar vermesini sağlayan değer yargılarının hepsine ters davranmaya başlar ve uyarılara kulak asmaz.

---

⁶⁶Joseph CAMPBELL. Kahramanın Sonsuz Yolculuğu.Çev: Sabri Gürses. (İstanbul: Kabalıcı,2000), S.66

İster düş ister mit olsun, bu maceralarda, biyografide yeni bir dönemi, aşamayı belirterek birdenbire rehber olarak ortaya çıkan figürün karşı koyulmaz ölçüde büyüleyici bir havası vardır. Karşılaşılması gereken, ve - bilinmez ve şaşırtıcı olsa, hatta bilinçli kişiliğe korkutucu gelse bile- her nasılsa bilinçdışına tanıdık olan şey kendini bildirir; ve daha önce anlam dolu olan tuhaf biçimde değer kaybına uğrayabilir.⁶⁷

☞ **Uyku x uyanıklık:** Kristin uyuya kalmıştır. Uykusunda sayıklarken gerçek dünyadan, yapması gerekenlerden ve Kont'tan bahsediyor olması önemli bir göstergedir. Uyku anı rüyalar zamanıdır ve rüyalar insanın bilinçdışı dünyalarındaki bastırılmış arzuların ortaya çıktığı ortamlardır. Kristin'in sınıfsal konumunu ve kendi gerçekliğini sağlam temeller üzerine kurmuş olduğu gördüğü düş alanına da bu gerçeğin hakim olmasından ortaya çıkmaktadır. Uyanık olan Julie ise bir düşü uyanırken yaşamaktadır. Bilinçdışına bastırıldığı arzularını uyanırken gerçeğin yerine koymuştur. Julie, Kristin'in tersine uyanırken oyunlar yoluyla düş görmektedir. Bu düş x gerçek karşıtlığı iki kadının konumlanışlarındaki karşıtlığı da gözler önüne sermektedir. Julie ayakları yere basmayan uyur gezer haliyle tüm tehlikelere karşı savunmasızdır.

Önermeler:

Düş x gerçek

---

⁶⁷ A. g. e. S.70.

V.7 “Güzel fikir. Beğendim. Aferin.”

114 JULIE: (*Kristin'in burnundan yakalar*) Hadi kalk hadi!

115 JEAN: (*Sert*) Bırakın uyusun.

116 JULIE: Ne?

117 JEAN: Siz de bütün gün ocağın başında ayakta dursanız akşama yorgun düşersiniz. Hem insan, uyuyana saygı göstermeli.

118 JULIE: (*Sesini değiştirir*) Güzel fikir. Beğendim. Aferin.

Göstergeler:

☞ **Burundan yakalamak:** Julie'nin, Kristin'i burnundan tutarak uyandırmaya çalışması, Kristin'e verdiği değer ve sınıfsal tavrının bir göstergesidir. Bir hayvanı burnundan yakalamayı anımsatan bu tavır Julie'nin vahşiliğinin ve aynı zamanda ait olduğu soylu sınıf bilincinin ürünüdür. Alt sınıftan insanlar ancak birer hayvan kadar değerlidir. Julie karşısında oturan Jean'a bir beyefendiymiş gibi davranırken uyuyan Kristin'e bir hayvanmış gibi davranmaktadır. Julie söyledikleri, yaptıkları bir karmaşadan oluşan bütünlüğü olmayan bir varlıktır. Bu şuursuzluğu onu sonu acıyla bitecek serüvenlere sürüklemektedir. Güce sahip olan üst sınıf karşısında uşaklar birer hayvan kadar değerlidir.

Güçlü ☛ Güçsüz

☞ **Beğenmek:** Julie'nin yapısını tanımak adına önemli bir göstergedir; çünkü Julie, çevresindeki insanların fikirlerini kendi içinde tartmadan kabul etmektedir. Julie daha önce de eski nişanlısından sınıf farkı olmadığını

duymuş ve duyduğu bu cümle, annesi ve babasına ait cümleler karmaşasında Julie'nin bünyesinde yerini almıştır. Bu fikirler, birbirleriyle çelişse de kullanmasında bir sakınca görmez çünkü farkında değildir. Jean'dan duyduğu bu sert cümle de diğerleri gibi Julie'nin kendine ait olmayan düşünceler sistemine dahil olacaktır ve Julie'yi koşullandıran bir etki yaratacaktır.

Çevre ➡ İnsan

Önermeler:

Güçlü ➡ Güçsüz

Çevre ➡ İnsan

V.ANLAMBİRİM DEĞERLENDİRMESİ

Kendi içinde yedi anlambirimden oluşan beşinci anlambirim;, Hazırlık, Serim, Merak ve Önseme işlevlerini içinde barındırır. Serim, son derece ustalıkla oyunun geneline yayıldığı gibi bu anlambirimde de daha sonraki olaylara ilmek atılacak şekilde yapılmıştır. Bu noktadan sonraki anlambirimler Julie ile Jean ilişkisinde Kristin yatmaya gidene kadar olan bölümde Julie belirleyen olarak görünmektedir.

VI. ANLAM BİRİMİ

VI.1 “Uşağa mı aşık olmuşum?”

119 JULİE: *(Elini Jean'a doğru uzatır)* Hadi, benim için leylak kopar şimdi!

(Bu arada Kristin, yatak odasına uykulu uykulu gider)

120 JEAN: Sizinle... dışarıda... efendim.

121 JULIE: Evet.

122 JEAN: Olmaz, gerçekten olmaz.

123 JULIE: Ne diyorsun alamadım. Herhalde aklından geçenler...

124 JEAN: Benim değil, başkalarının.

125 JULIE: Neymiş yani? Uşağa mı aşık olmuşum?

126 JEAN: Kendini beğenmişin biri değilimdir ama o dediğiniz türden şeyler olmaz değil; hele köylüler hiçbir şeye kutsal gözle bakmazlar.

127 JULIE: Bence soylu birisin sen.

128 JEAN: Öyleyimdir, haklısınız.

129 JULIE: O halde ben de dünyaya iniş yapıyorum.

130 JEAN: Yoo, iniş filan yapmayın, Matmazel Julie. Bakın, sonra kendi isteğinizle indiğinize kimse inanmaz; düştü derler.

131 JULIE: İnsanları o denli aşağı görmüyorum ben. Gel de bir dene istersen. Hadi.

Göstergeler:

☛ **Leylak:** Leylak, yaşamak istenilen aşkın ve tutkunun ifadesidir. Julie, Jean ile yaşamak istediği ilişkiyi bir seremoni sırasıyla komuta eder. Julie'nin oynamak istediği oyunda Jean, aşkının göstergesi olan leylakları Julie'ye

kopartıp vermelidir. Julie leylak isteyerek büyü bir aşk yaşamak istediğini göstermektedir. Çiçeklerin, aşkın ve doğanın sembolü olması düşüncesine, romantik şair ve sembolizmin öncüsü Novalis'te de rastlanmaktadır:

Novalis *Heinrich von Ofterdingen*inde çiçekleri, aşkın ve ilkel doğanın karakteristik armonisinin sembolü olarak görmüştür:

...Doğrusu çiçekler genellikle ruhun ve ruhsal merkezin arketipik figürleri olmuştur.⁶⁸

Çiçek, Julie'yi acıların içine atan aşkın baştan çıkarıcılığının sembolü olarak düşünülebilir.

Duygu →Güçsüzlük

☞ **Dışarı:** Jean bahçede bulunan leylak ağacına gitmeyi reddeder. Dışarı, diğer insanların Jean ile Julie arasında oynanan oyuna şahit olabilecekleri bir alandır. Jean'ın dışarı çıkmak istememesi, yaşananları toplumsal ortama taşımak istemediği anlamına gelmektedir. Jean bu tavrı ile Julie'nin konumunu korumaya çalışıyormuş gibi davranıp Julie'yi uyarsa da amacı diğer insanların şahitliğinde yaşanacak yasak ilişki yüzünden sorumluluk almak zorunda kalmamaktır. Julie'nin kendisine hissettiklerini itiraf etmesini sağlamak ve onu dışarıdakilerden bahsederek kışkırtıp oyunun içine daha fazla sokabilmek için Julie'nin bilgisine sahip olmadığı mutfakta kalmasını sağlamak gerekmektedir. Jean'ın bu büyü gecede kendi zengin ve soylu olma planlarını uygulamak için uğraşmasından hareketle; Julie ile dışarıda

---

⁶⁸ CHEVALIER and GHEEBRANT, The Penguin Dictionary of Symbols. Çev: John Buchanan-Brown. (England: Penguin Books, 1996), S. 395, 396.

zaman geçirmesi sadece Julie'nin istediği oyunun oynanmasına yardımcı olacaktır. Oysa Jean, kendi oyununu dışsal hiçbir engel olmadan oynamaya devam etmek istemektedir. Diğerleri Jean'ın planları için engel teşkil edebilirler.

Toplum ↔ İnsan

● **İniş yapmak:** Havva ile Adem'in ilk günah ile cennetten kovulup, dünyaya inmelerini anımsatan bu gösterge Julie'nin, Jean ile birlikte olarak günah işlemeye hazır olduğu anlamına gelmektedir. Julie, arzuları için Konak yasasına karşı gelmeye hazırdır. Jean 130.replikte "*sonra kendi isteğinizle indiğinize kimse inanmaz; düştü derler.*"diyerek Julie'ye yapmak istediği şeyin günah olduğunu hatırlatır ve ortaya çıkacak sorumluluğu da reddeder. Bu isteğin Julie'den geliyor olması, ilk günah mitinin Hıristiyan inanışındaki yapısıyla benzerlik taşıyıp yasak elmayı yeme isteğinin Havva'dan gelmesiyle örtüşmektedir. Bu eylem cinselliği barındırması yanında aynı zamanda tanrısal bilgiyi sağlaması ve cennetten kovulmaya neden olması yüzünden, Havva ile Adem'in ölümlü olmalarını, yani insan olmalarını sağlayan ilk eylemleridir. Julie de Jean ile birlikte olduktan sonra bir daha konağın üst katındaki soylu sınıfın hayatına geri dönemeyecektir.

İçgüdü ↔ İnsan V Bilinç X İçgüdü ⇒ İçgüdü → Toplum Dışılık

Önermeler:

Duygu → Güçsüzleştirir.

Toplum ➔ İnsan

İçgüdü ➔ İnsan V Bilinç X İçgüdü $\Rightarrow$ İçgüdü $\rightarrow$ Toplum Dışılık

VI.2 “Belki sen de tuhafsın; aslında her şey tuhaf.”

(Gözlerini Jean'ın gözlerine diker)

132 JEAN: Biliyor musunuz, çok tuhaf birisiniz siz.

133 JULIE: Belki sen de tuhafsın; aslında her şey tuhaf. Yaşam, insanlar... Her şey dibe, ta dibe çökene kadar su yüzünde sürüklenen bir köpük sadece. Ara sıra gördüğüm bir rüyayı anımsatır bu bana; bir sütunun tepesindeyimdir, aşağı nasıl ineceğimi bir türlü kestiremem. Aşağı bakınca başım döner. Oysa, inmem gerekir, atlayacak cesareti de gösteremedim. Ne orda durabiliyorum, ne aşağı düşeyim desem de düşebiliyorum. Sonu gelmiyor. Aşağı yere düşmedikçe rahat yüzü yok. Yere insem, bu kez de ta yerin dibine batmak istiyorum. Hiç böyle bir şey oldu mu sende?

134 JEAN: Hayır. Gördüğüm rüyada, hep karanlık bir ormanda, büyük bir ağacın altında yatıyorumdur. Yukarılara çıkmak isterim; ağacın ta tepesine kadar çıkıp güneşin aydınlattığı, ışıltılı görünümüne oradan bakmak, sonra da tepede duran yuvadaki altın yumurtaları almak. Habire tırmanırım; ağacın gövdesi kalın ve kaygandır, daha ilk dala bile ulaşamam. Ama bir kez ulaştınca, sanki merdivenle çıkmışım gibi ağacın tepesine kolayca varacağımı bilirim. Şimdilik o dala ulaşamadım, ama yakında ulaşacağım, rüyalarım da bile olsa.

135 JULIE: Ben de oturmuş rüyalarından konuşuyorum seninle. Hadi, sadece bahçeye çıkacağız.

(Jean'ın koluna girer, birlikte kapıya doğru giderler)

136 JEAN: Bu gece dokuz yaz dönümü çiçeği üstünde uyursak eğer

Matmazel Julie, bütün rüyalarımız çıkar.

(Kapıya doğru yönelirler. Jean elini gözüne götürür)

Göstergeler:

☉ **Tuhaf:** Jean'ın, Julie için tuhaf sözcüğünü kullanması “çılgın” sözcüğünün tekrar edilmesine benzemektedir. Tuhaf, olağan olandan farklı, alışılmışın dışında anlamına gelmektedir. Julie de Jean ve bütün dünya için tuhaf demektir. Julie yaşam eylemini tuhaf ve anlamsız bir köpüğe benzetmektedir. Yaşamı suda sürüklenen ve sonunda yok olacak bir köpüğe benzetmesi, yaşamın saçmalığına dairdir. İnsan dünyaya atılmıştır ve bir saçmayı yaşamak zorunda bırakılmıştır. Su üstünde sürüklenerek yok olacak köpük olmak, dünyanın anlamsız ve acımasız bir yer olduğunu göstermektedir. Böyle bir hayatı yaşamaya çalışmakta tuhaftır. Dibe çökmek ise ölüm ve yok olmak anlamına gelmektedir. Ölüm gerçeğine rağmen yaşamaya çalışmak anlamsızdır. Köpük uçucu, yok olan, sönüveren bir yapısı olması nedeniyle geçiciliği temsil eder. Suyun dibine çökmekte yok olmayı ve ölümü temsil eder. Bu insanın cennetten atılarak ölüme yazgılı olması ile başlayan bir trajik döngüdür. İlk günah yüzünden insan olmanı sağlayan o ilk günah, aynı zamanda insanı ölüme yazgılayan doğumunun nedenidir.

Yaşam kısır bir döngüdür.

İki karşıt tarafın birbirini tuhaf olarak nitelendirmesi aynı toprağa ayak bastıkları halde farklı dünyalarda olduklarını göstermektedir. Julie, kendi dışında onu çevreleyen her şeyi tuhaf bulmaktadır. Julie kendini kuşatan ve

kaderini belirleyen çevrenin yabancısıdır.

Doğada dalgaların oluşmasına neden olan gel-git i tetikleyen çekimin büyük gücüne oluşturan doğanın sarsılmaz yasası, Julie'nin de arzularını tetiklemekte, çekimin oluşturduğu büyük güçle kayalara vuran dalgalar gibi Julie de duygularının coşkusuyla dizginlenemeyen bir şekilde harekete geçmekte ancak kendini çevreleyen toplumsal kayalara çarparak çarpmanın yıkıcı gücüyle başkalaşmakta ve tıpkı kendi söylediği gibi köpüğe dönüşmektir.

Duygu X Akıl

Toplum X İnsan   Ölüm • İnsan Ölüm= Kader

• **Rüya:** Rüya göstergesi oyunun en önemli göstergelerindendir. Bu anlambilimde anlatılan rüyaların oyun kişilerinin özlerini açıklayan ve hayat yönelimlerini ışığa çıkartan semboller oldukları söylenebilir. Freud 'un *Rüya Yorumları* adlı eserinde rüyaları; "Ruhun doğru ve gerçek yaşantılarıdır."⁶⁹ diye açıklamasından hareketle, Jean'ın, Julie'nin ve masa başında uyuklarken sayıklayan Kristin'in gördükleri rüyaların gerçek kişiliklerinin birer aynası olduğunu söyleyebiliriz.

Gerçekte konağın uşağı olan Jean'ın, toplumsal statüsünü korumak için büründüğü itaat eden kimliğinin aksine rüyasında ortaya çıkan itaat edilen efendi olma isteği Spitta'nın saptamasında olduğu gibi Jean'ın en içteki

---

⁶⁹Sigmund FREUD. *Rüya Yorumları*. Çev: Akın Kanat. (İzmir: İlya, 2003), Cilt I. S.70

öznel yapısının, üstlenmek zorunda kaldığı toplumsal kimlikten bambaşka olduğunu gösterir:

Toplumsal Kimlik=Rol

Sppitta'ya göre uykuya boyun eğmeyen ve ardından rüyaya hükmeden şey, ruhun keyif yaşantısıdır. "keyif" dediği şey ise, "duyguların, istikrarlı bir şekilde özetlenmesidir. Bu özet insanın en içteki öznel yapısını teşkil eder."⁷⁰

Kristin ise toplum içinde kendine güvenli bir konum yaratabilmek için toplumsal bilincin koduyla öz bilincini uzlaştırmıştır. Uyurken yani bilinçdışının ortaya çıktığı bir başka deyişle en özgür olduğu rüya anında bile toplumsal rolünün gereklerini sayıklıyor olması öz bilincini toplumsal bilincin koduyla nasıl baskıladığını göstermektedir.

Julie de toplumsal statüsünün getirdiği kimlikle en içteki öznel yapısının başkılığı anlamında Jean ile ikili benzerlik oluşturur. Ancak toplumsal statüsünü korumak adına öz bilincini baskılamaması aksine bilinçdışı dünyasını günlük hayata taşımaktan çekinmemesi bakımından Jean ve Kristin'le ikili karşıtlık oluşturur. Freud'un *Rüya Yorumları* alı eserinde rüya gerçekliğiyle davranan kişileri, toplumsal algımızla yargıladığımızda deli diye nitelendireceğimizi söylemesi, Jean ve Kristin'in Julie'yi çılgın diye nitelendirmelerinin nedenini ortaya koymaktadır:

---

⁷⁰ A. g. e. S. 78.

Rüya bağlamsızdır, hiç rahatsız olmadan, en aşırı çelişkileri birleştirir, imkansız olan şeylere müsaade eder, gün içindeki etkili bilgimizi devre dışı bırakır ahlak ve karakter bakımından anlayışımızın zayıf olduğunu gösterir. Uyanırken rüya durumlarındaki gibi davranan bir insanı, herhalde deli diye nitelerdik.⁷¹

Jean ve Kristin oyunun içinde bir çok kez Julie'yi çılgın ve tuhaf olarak nitelendirirler:

*1.replikte JEAN “Matmazel Julie bu akşam çılgın yine, iyice çılgın...”

*3. replikte “Ne biçim dans etmek o, hayatımda görmedim! Çılgın.”

*4.replikte KRISTIN “Hep çılgındır o zaten; hem geçen akşam nişanı bozulduktan sonra böyle kötü oldu.”

*49.replikte JEAN “Gerçekten çılgın bu matmazel. O nasıl dans öyle! Hem herkes kapı arkasına kaçıp sırtıyor. Nesi var Kristin?”

*132.replikte JEAN ”Biliyor musunuz, çok tuhaf birisiniz siz”

Julie'nin diğer oyun kişilerinden farklı olarak öz bilincini ve duygularını toplumsal kimliğini korumak için baskılamaması aksine ortaya çıkarması onun toplumsal bilginin farkındalığını taşıyamamasından kaynaklanır ve bu bilgiden yoksun olması onun toplumsal gerçekliğin zeminine basamamasına böylelikle de kendi rüyalarının aleminde yaşamasına neden olur.

Toplum Bilgisi X Öz Bilinç

Julie, içinde yaşadığı konağın kurallarına uygun olmayacak şekilde mutfakta

---

⁷¹A. g. e. S. 75

ve ambarda zaman geçirir. Toplumsal konumu ve statüsünün gereklerine aykırı bu tavrı Jean tarafından sürekli hatırlatılmaktadır. Erich Fromm, *Rüyalar, Masallar, Mitoslar* adlı eserinde rüya anlarında zaman ve uzay kategorilerinin silindiğine dair açıklaması Julie'nin rüyalarda yaşadığının göstergesidir.

Rüyalar uyanık olma halimizin en büyük özelliği olan mantık kurallarına uymazlar. Orada zaman ve uzay kategorileri artık geçersizdir.⁷²

Çağrışımlar rüyalarda meydana gelir ve tahayyüller birleşirken, düşünmenin ve sağduyunun, estetik damak zevkinin ve ahlaki yargıların bu konuda söz sahibi olmadıklarını dikkate almalıyız. Yargı oldukça cılızdır ve ahlaki bağlamda bir kayıtsızlık hakimdir.⁷³

Jean'ın rüyalarının Kutsal Kitap'ta anlatılan , Hz. Yusuf'un rüyaları ile benzerlikler içermesi ve her iki rüya görenin de güçlü ve en tepedeki olma arzuları ikili benzerlik oluşturmaktadır:

Yusuf bir düşünme gördü. Bunu kardeşlerine anlatınca, ondan daha çok nefret ettiler. Yusuf "Lütfen gördüğüm düşünme dinleyin!" dedi," tarlada demet bağlıyorduk. Ansızın benim demetim kalkıp dikildi. Sizinkilerse çevresinde toplanıp önünde eğildiler."

---

⁷² Erich FROMM. *Rüyalar, Masallar, Mitoslar*. Çev: Aydın Arıtan, Kaan H. Ökten. (İstanbul: Arıtan, 2003), S.16.

⁷³ Sigmund FREUD. *Rüya Yorumları*. Çev: Akın Kanat. (İzmir: İlya, 2003.), Cilt I. S. 87.

Kardeşleri “Başımıza kral mı olacaksın? Bizi sen mi yöneteceksin?” dediler. Düşlerinden, söylediklerinden ötürü ondan büsbütün nefret ettiler.

Yusuf bir düş daha görüp kardeşlerine anlattı.” Dinleyin bir düş daha gördüm” dedi, “Güneş,ay ve on bir yıldız önümde eğildiler.”⁷⁴

Jean’ın daha sonraki anlambirimde Julie tarafından Hz. Yusuf’a benzetilmesi ile güçlenen bu ikili benzerlik düşlerin görülme şekliyle ikili karşıtlık içermektedir. Hz. Yusuf yazgısı gereği Tanrı’nın ona yazdığı kaderin yolunda hareket ederek rüyalarında olduğu gibi yöneten olacaktır. Hz.Yusuf yazgısını yaşamaktayken Jean, bir işçi çocuğu olarak doğmasından hareketle ona biçilmiş yazgıyı, kendi kurgusunun ürünü rüyalarla destekleyerek değiştirmek istemektedir. İnsan yazgısının dışına çıkamaz ve Jean’ın içinde doğduğu sınıf yazgısını belirlemiştir. Jean oyunun sonunda bütün uğraşlarına rağmen efendi olamayıp uşak olarak kalacaktır

Sınıfsal Statü ➡ İnsan

Yazgı ➡ İnsan

Julie bilinçdışı arzularını gerçek dünyanın mekanını ve zamanını kullanarak tatmin etmeye çalıştığı için bu dünya için çılgın ve tuhaf ilan edilir ve bu dünya gerçekliği tarafından köşeye sıkıştırılır.

Toplum x Arzular

☛ **Sütun:** Bu gösterge Julie’nin üzerinde durduğu yer olması nedeniyle

---

⁷⁴ Kutsal Kitap, Yaratılış 37: 5.

sınıfsal konumunu ifade etmektedir. Bir efendi olması nedeniyle bulunduğu yer, yerden yukarda ve aşağı bakıldığında baş döndürecek kadar yüksek bir noktadadır. Sınıfsal bir içselleştirmeye sahip olamaması yüzünden durduğu nokta onun için bir esaret içermektedir. Sütunun üstü; kısırılmış ve dar bir zemindir. Julie taşıdığı bu toplumsal statüye yabancıdır. Aşağısı ise alt sınıfa ait bir göstergedir. Tanrı, insan karşıtlığı olarak bakıldığında; yukarısı tanrısal olanı, aşağısı da insana dair her şeyi ifade etmektedir. Yerden yukarıda olması nedeniyle gerçek dünya dediğimiz toprak ile uzaklık içerir ve Julie'nin ayaklarının yere basmadığı ve kabul gören dünyadan soyutlanmış olup dahil olmadığını anlamına gelmektedir. Julie bu dünyaya baktığında korktuğunu ve içine dahil olabilecek cesarete sahip olmadığını, ama durduğu yerde de duramadığını ifade etmesi toplum hayatında olmanın çelişkilerini sunmaktadır. Toplum hayatı içine dahil olmak zorunda olunan bir olgudur. Freud, "Hareket edememe bir irade çatışmasını gösterir."⁷⁵ demektedir. Bu rüya Julie'nin oyunda içinde barındırdığı çatışmanın sembolik bir sunumudur. Kendini ve konumunu netleştiremeyen Julie'nin birey olabilme sürecini açıklar. Yaşamın içine karışmak insan doğası için zor bir süreçtir. Julie rüyalarında doğabilme sancısı çekmektedir. Doğmak için ise atlamak ve göze almak zorundadır.

Toplum ↔ İnsan

Çevre ↔ İnsan

☛ **Yerin dibine batmak:** Bu gösterge ilk çağrıştırdığı anlamıyla ölümü ifade

---

⁷⁵ Sigmund FREUD. Rüya Yorumları, Çev: Akın Kanat. (İzmir: İlyas, 2003.) cilt II, S.81

etmektedir. İnmek istenen yerinde altına inme arzusu yaşam arzusunu hiçlemek anlamına gelmektedir. Yan anlam olarak karşımıza ise yeniden doğma isteği çıkmaktadır.

Mirciae Eliade ise kimi mitlerde yer altına inişlerin yenilenme ve kökene dönüş için bir sınanma mekanı olduğuna değinir:

Kökene bireysel olarak dönüş, bu işe girişen kişinin varlığını yenileme ve yeniden canlandırma olanağı olarak anlaşılmıştır.(...)Kültürün daha henüz arkaik evrelerinden itibaren, yeni yetmelerin inisyasyonu (kökene dönüş), simgeciliği kolayca anlaşılan bir dizi rit içerir:...Yeniyetme, inisyasyon aracılığıyla hem toplumsal açıdan sorumluluk taşıyan, hem de kültür bakımından bilinçlenmiş olan bir birey durumuna gelir. Döl yatağına geri dönme, topluma yeni katılan gencin ya bir kulübeye kapanması, ya simgesel olarak bir canavar tarafından yutulması, ya da Toprak Ana'nın döl yatağıyla özdeşleştirilmiş kutsal bir yere girmesi ile belirtilir.(...) bütün bu durumlarda , regressus ad uterum törenle girişi gerçekleştirilen kişinin yeni bir dünyaya doğmasını sağlamak ya da onu yeniden canlandırmak amacıyla yapılır. Yapı açısından döl yatağına Evren'in " kaos durumuna" ya da embriyon durumuna doğru gerilemesine denk düşer.

... Toprak-Ana'nın ağızıyla veya döl yatağıyla bir mağara ya da bir yarıktan aşağıya tehlikeli bir iniş. Bütün bu serüvenler aslında *inisyasyonla* (kökene dönüş) ilgili sınamaları oluşturur; bunların ardından, başarı kazanmış olan kahraman yeni bir varolma biçimi elde

eder.⁷⁶

Julie yerin ta dibine inmek isteyerek aslında doğmak istemektedir. Julie'nin tuhaf diye nitelendirdiği ve bilinç düzeyinde algılayamadığı bu simgeler onun aslında çocuklukta sıkışmış benliğinin kurtulma ve varolma isteğidir.

Toplum x Birey

☛ **Karanlık Orman:** Jean'ın bu dünyada yaşadığı hayatın sembolüdür. Karanlık bir orman olması yoksunluğu ve bilgisizliği de çağrıştırmaktadır. Karanlık bir orman ürkütücü ve zor bir yaşamı ifade etmektedir. Ormanın karanlık bir orman olması ölümlü bir dünyanın da sembolüdür. Çünkü ağacın üstündeki altın yumurtalar sonsuz yaşamı ve tanrısal gücü simgelediği için, güneş; ölümsüzlükse, karanlık ölümlülüktür, karşıtlığı söz konusudur.

Acımasızlık $\subset$ Orman $\equiv$ Toplum

Ormanın genel anlamlarına baktığımızda, ormanın metnin içindeki anlamlarıyla çakıştığını görebiliriz.

Eski çağda, keltik orman ve türbe arasında kesin bir anlamsal eşitlik mevcuttu. Ağacın yaşamın bir sembolü olarak, köklerinin değdiği yeryüzü ile dallarının temas ettiği gökyüzü kemeri arasında bir bağ ya da bir aracı

---

⁷⁶Mirciea ELIADE. Mitlerin Özellikleri. Çev:Sema Rifat. (İstanbul: Simavi,1993), S.78,79.

olduğu düşünülebilir....

Çağdaş psikanalistler, ormanın karanlığının ve ağaçların derin köklerinin, bilinçsizliği sembolize ettiğini düşünmüşlerdir. Jung, tüm korkuların olduğu gibi, orman korkularının da bilinçsizliğin açığa çıkarabileceği endişe tarafından esinlendiğine inanmıştır.⁷⁷

Ormanın tanrının bir yansıması olan doğanın bir parçası oluşu, içindeki insanların çaresizliği ve kaybolmaları, onun gizemli gücün bir sembolü olmasıyla bağdaşmaktadır. Jean'ın bu anlambirimdeki rüyasında ağacın dibinde uyuyor olması; uyku halinin korunmasız ve hareketsizliğinin ormandaki tehlikelere karşın insanın bilinçsizliğinin ve korunmasızlığının sembolleridir. Tehlike $\subset$ Doğa $\equiv$ Hayat

Jean'ın tırmanacağı ağacın ilk dalı olarak gördüğu Julie'yle yaşadığı maceranın mekanı oyun içinde mutfaktır. Bu açıdan mutfak ,orman metaforu ile örtüşmektedir. Aynı zamanda mutfak varlığını sürdürmesi için insanın en temel gereklilik olan beslenme ihtiyacının karşılandığı mekandır. En temel doğa yasalarının mekanı olan orman gibi mutfakta en temel ihtiyaca hizmet eden mekandır. Julie kendi doğasının en temel açlığına neden olan dürtülerini doyurmak için mutfağa sürüklenir.

İçgüdü = İhtiyaç

---

⁷⁷ CHEVALIER and GHEEBRANT, The Penguin Dictionary of Symbols. Çev: John Buchanan-Brown. (England: Penguin Books, 1996), S. 400, 401.

Orman hem Julie'nin hem de Jean'ın karşılaştıkları ve sınındıkları alandır. Joseph Campbell, Kahramanın sonsuz yolculuğunun ilk aşaması olan *yola çıkış* bölümündeki *maceraya çağrı* nın, belirli arketip mekanlarda yapıldığını ve bunlardan birinin de orman olduğunu belirtmektedir.

Çağrı anları için karanlık orman, büyük ağaç, çağıldayan kaynak ve kaderin gücünün taşıyıcısının istek dışı, tasarlanmamış ortaya çıkışı tipiktir. Sahnede Dünya Göbeği'nin simgelerini görürüz.(...)Mitolojik yolculuğun -"maceraya çağrı" olarak belirlediğimiz- bu ilk aşaması kahramanı çağıran ve onun ruhsal ağırlık merkezini tohumunun sınırlarından bilinmeyen bir bölgeye çekmiş olan kaderi belirtir. Bu önemli hazine ve tehlike bölgesi çeşitli biçimlerde sunulabilir: uzak bir ülke, bir orman, yeraltında, dalgaların altında ya da göğün üstünde bir krallık, gizli bir ada, sisli dağ tepesi ya da derin bir düş hali olarak; fakat her zaman tuhaf biçimde akışkan ve çok biçimli varlıkların, hayal edilemez eziyetlerin, insanüstü görevlerin ve olanaksız zevklerin yeridir.⁷⁸

Jean'ın hayatında içinde bulunduğu karanlık ormandan kurtuluş için ve rüyasında anlattığı ağaca tırmanabilmek için bu yazdönümü gecesinde Julie ile yaşayacakları ilişkinin başlangıcını sağlayan mutfak yani rüyadaki karanlık orman *maceraya çağrı* işlevi taşıyan bir mekandır. Joseph Campbell'in de belirttiği gibi kaderin gücü; her ikisi de kendi macerasını yaşayacak olan Julie ile Jean'ı mutfakta bir araya getirmiştir. Jean anlattığı

---

⁷⁸Joseph CAMPBELL.Kahramanın Sonsuz Yolculuğu.Çev:Sabri Gürses.(İstanbul :Kabalıcı,2000), S. 66,72

rüya ile aslında içinde yaşadıkları anı ve yaşamayı tasarladığı planını anlatmaktadır.

Grimm Kardeşlerin derlediği *Kırmızı Başlıklı Kız, Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler, Ormanda Uyuyan Güzel, Kurtla Yedi Oğlak, Henzel ile Gretel, On iki Kardeş ve Ormandaki Ev* adlı masalarda da orman; tehlikelerle dolu ve içinde kahramanların yollarını kaybettikleri bir mekan olarak çizilmiştir. Kırmızı başlıklı kız masasında kurt, kırmızı başlıklı kızı ve ninesini yiyebilmek için tuzaklar kurar. Kurt ormanda karnını doyurabilmek için planlar yapar, Jean'ın oyunda hedefine ulaşmak için Julie'yi yönlendirmesi gibi. Henzel ile Gretel adlı masalda ise; yoksul bir ailenin çocukları olan Henzel ile Gretel adlı iki kardeş anne ve babaları tarafından kuytu bir orman da terk edilirler.⁷⁹ Ormanın tehlikelerle dolu ve hayatta kalabilmek için mücadeleler verilen yaşam alanı olduğu bu arketiplerde olduğu gibi Jean için yaşam karanlık ve hayatta kalmak için çaba harcanan bir alandır. Yaşam karanlık bir ormandır ve ölümü de barındırır. Güneşi görebilmek için çıkılması zor ağaca tırmanmak gerekmektedir. Hayat çaba harcanması gereken zorluklarla dolu bir alandır.

...ormana girmeyi bile göze alamazlardı, bir ürperti sarardı her yanlarını, korkarlardı.(*Üç Pınar*)⁸⁰

Karanlık orman, Dante'nin ilahi Komedya'sında da içinde günahın yoğun

---

⁷⁹ GRİMM,1992,Cilt I, S.94.

⁸⁰ Tahsin YÜCEL. Anadolu Masalları.(İstanbul:Yapı Kredi, 1992), S.49

olarak bulunduğu dünyanın sembolü olarak kullanılmıştır. Eserin ilk dizeleri şöyledir:

Yaşam yolumuzun ortasında
Karanlık bir ormanda buldum kendimi,
Çünkü doğru yol yitmişti.
Ah, içimdeki korkuyu
Tazeleyen, balta girmemiş o sarp,
Güçlü ormanı anlatabilmek ne zor!
Öyle acı verdi ki, ölüm acısı sanki.⁸¹

Jean hayallerine ulaşmak için Julie'yi kullanmaktan hiç çekinmediği için karanlık orman günah işlemekten çekinmediği bir ortamı da simgelemektedir. Karanlık bir ormanda Julie, yolunu bulabilmek için Jean'ın rehberliğinde acılar çekerek olgunlaşacaktır. Yaşam, güçlü olanın hayatta kaldığı ve kural tanımayan, günahlar ve yalanlarla dolu bir arenadır.

Güçlü Olan Hayatta Kalır.

Hayat= Vahşi Doğa

☛ **Ağaç:** Metinde Jean'ın rüyasında tırmanmak istediği ağaç, üzerinde hayallerini gerçek yapacak altın yumurtaların ve güneşin olduğu bir ağaçtır. Ağaç göstergesi Jean'ın sonunda Kont olmak istediği maceranın simgesidir.

---

⁸¹ Dante ALIGHIERI, İlahi Komedya/ Cehennem. Çev:Rekin Teksoy. (İstanbul:Oğlak,1999), S. 33.

Ağaç ona zenginlik, soyluluk kazandıracak ve Jean'ın hep hayal ettiği gibi efendi olmasını sağlayacaktır. Joseph Campbell'ın, *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu* adlı kitabında sözü edilen ağaç, oyunda yer alan ağaç göstergesiyle aynı anlamı taşımaktadır:

Bu noktanın altında, dünyanın yaratıcısının tanrısal yaşam veren enerjisi ve özü, ölümsüz varlığın dünyalar yaratan yanı olan ejderhanın, kozmik yılanın dünyayı destekleyen başı vardır. Yaşam ağacı, yani evrenin kendisi bu noktadan büyür. Kökleri ağırlığını taşıyan karanlıktadır; zirvesinde altın güneş kuşu tünemiştir; dibinde bir pınar, bitmez tükenmez bir kuyu fışkırır. Ya da figür, tepesindeki bir ışık lotusu gibi bir tanrılar şehri ve dibindeki değerli taşlarla aydınlanan demonlar şehriyle yükselen kozmik bir dağ olabilir. Yine, figür, bu noktada oturmuş ya da durmakta olan (söz gelimi 'Buddha'nın kendisi ya da dans eden Hindu tanrıçası Kali) ya da ağaca bağlanmış (Attis, İsa, Wotan) kozmik bir kadın ya da erkek olabilir; çünkü Tanrının yeniden doğumu olarak kahramanın kendisi, dünyanın göbeği, sonsuzluğun enerjilerinin zamana karıştığı doğum noktasıdır. Bu yüzden Dünya Göbeği sürekli yaratımın bir simgesidir.

(...)

Ve barınağın ya da tacın, kulenin, fener ya da kubbenin- tepesindeki açıklık göğün göbeği ya da orta yeridir: ruhların, yaşamın ateşinde yanmış ve dünyasal tekerleğin göbeğinden, göksel tekerleğin göbeğinden yükselen dumanın ekseni üzerinde dağılmış sunuların

kokusu gibi zamandan sonsuzluğa geri geçeceği güneş kapısı⁸²

Jean ağacın arketipik anlamında olduğu gibi tanrısal güce ulaşamaz. Rüyasını gerçekleştiremez; çünkü ağacın tepesine çıkmasını sağlayacak ilk dal çürük çıkar. Ağacın ilk dalı olarak gördüğü Julie'nin parası yoktur. Jean aslında yaşamak istediği hayatların aşağıdan bakıldığı kadar güzel ve özel olmadığını anlayacaktır. Julie'nin efendisi olmayı başaracak ve bu arzusuna ulaşacaktır. Ama bunu ancak yazdönümü gecesi boyunca yapabilmektedir. Güneş doğduğunda gördüğü rüyadan uyanmak zorunda kalacaktır. Hayat gerçekliği rüyaların yaşanmasına engel olur. Jean yazgısını değiştiremez. İnsan ancak oyunlar ve rüyalar aracılığıyla ölümsüz olabilir.

☪ **Yuvadaki altın yumurtalar:** Jean'a, zenginlik ve Kont unvanı kazandıracak sihirli ve mitsel anlam taşıyan bir göstergedir. Altın güneş kuşunun yumurtaları Jean'ın tanrısal olmasını sağlayacaktır. Tanrısallık ise güç anlamına gelmektedir:

Yaşam ağacı, yani evrenin kendisi bu noktadan büyür. Kökleri ağırlığını taşıyan karanlıktadır; zirvesinde altın güneş kuşu tünemiştir⁸³

Jean zirveye çıkmayı başaramaz ve yumurtalara ulaşamaz. Uşak olarak başladığı hayatına efendi olarak devam edemeyecektir. Yazgısını

---

⁸² Joseph CAMPBELL, Kahramanın Sonsuz Yolculuğu, Çev: Sabri Gürses. (İstanbul :Kabalıcı, 2000), S.52,55.

⁸³ A. g. e. S.52.

değiştiremez. Sadece rüyalarında tatmin olmaya devam edecektir. İnsan yazgısından kaçamaz.

☀️ **Güneş:** Aydınlığın ve ısının kaynağı olan güneş ikonik bir gösterge olmasının yanı sıra, gücün simgesidir. Aynı zamanda bilginin kaynağı olarak da düşünülebilir. Jean'ın hayallerinin en üst noktasıdır ve Jean ona ulaşmayı hedeflemektedir. Kelt mitolojisinde güneşin anlamı ile Jean'ın ulaşmak istediği güneşin anlamı benzerlik taşır:

Keltler doğanın bütün görüntülerinin içinde kutsal güçlerin varlığını gördüler. Tapınılan en önemli doğal fenomenlerden biri de hayat veren, verimliliği ilerleten ve iyileştiren güneşti.⁸⁴

Kutsal kitapta tanrısal sırrın kaynağı olarak yer alması güneşin bu anlamındaki anlamıyla da örtüşmektedir:

Güneş, Tanrı'nın yeme kabı, eti gerçekten et ve kanı gerçekten de içki olan kurbanın özüyle dolu bitmez tükenmez bir kutsal kasedir.⁸⁵ Aynı zamanda insanlığın besleyenisidir. Ocağı yakan güneş ışığı tanrısal enerjinin dünyanın rahmiyle iletişimini simgeler - ve yine iki tekerleği birleştiren ve döndüren eksendir. Güneş kapısı boyunca enerji çevrimi süreklidir. Tanrı alçalır ve buna karşılık insan yükselir. "Ben kapıyım: benimle her kim girerse, o kurtulacak ve içe ve dışa geçecek, ve bir çayır bulacak."⁸⁶ "Benim etimi yemiş, kanımı içmiş olan bana

---

⁸⁴ GREEN;1992, S.202

⁸⁵ İncil ,Yuhanna ,6: 55.

⁸⁶ A.g.e.10: 9.

yerleşmiştir, ve ben de ona. ⁿ⁸⁷

Jean ölümlü olmayı reddedip ölümü hiç aklına getirmek istememekte ve sonsuz yaşamı arzulamaktadır ancak bir ölümlü olarak toprağa yazgılıdır.

Yazgı • İnsan

• **İlk dal:** Jean ağaca tırmanmasını sağlayacak ilk dal olması nedeniyle Julie'ye ihtiyaç duymaktadır. Jean anlattığı rüyada ona daha sonrası için rahat bir tırmanış sağlayacak ilk dal olarak Julie'yi görmektedir zira Jean, Julie'nin parası sayesinde Kont olmayı planlamaktadır. Ancak düşündüğü gibi olmaz çünkü Julie'nin kendine ait parası yoktur ve Jean'ın zengin olma yolundaki ilk hamlesi olan otel açama planı için paraya ihtiyacı vardır. Julie parayı babasının kasasından çaldığında ise artık Kont dönmüş ve çaldıkları paralarla konaktan kaçacak zamanları kalmamıştır.

• **Dokuz:** Rüyalarının gerçekleşmesi her iki karakter içinde bir değişim ve dönüşümün habercisi olup, yeni yaşamlar anlamına gelmektedir. Dokuz sayısı başlangıcın ve döngünün simgesidir:

Dokuz, bir figürler serisinin sonuncusu olarak, hem bir sonun hem de yeni bir düzleme geçiş adına taze bir başlangıcın habercisidir.ölümle birlikte gelen bu yeniden doğma ve filizlenme nosyonu, sayının birçok değişik kültürdeki sembolik anlamlarında tekrarlanır.Görülen evrendeki sayıların sonuncusu olarak dokuz, biçim değiştirme hareketini başlatır.

---

⁸⁷ A.g.e. 6: 56.

Bir döngünün sonunun, bir yolculuğun tamamlanmasının , bir düğümün bağlanmasının işaretidir. ⁸⁸

☞ **Yaz dönümü çiçeği:** Dokuz tane yazdönümü çiçeği üzerinde uyumak, bütün rüyaları gerçekleştirir. Bu gösterge aralarında yaşanacak cinsel birlikteliğe işaret etmektedir. Jean, Julie ile birlikte olup onu kendine aşık ederek, onun parasıyla hayallerini gerçekleştirmeyi planlamaktadır. Julie'nin rüyası ise olduğu yükseklikten aşağı düşmektir. Julie uşak ile birlikte olarak, toplum tarafından onaylanamayacak ve babasının onurunu lekeleyip günahkar biri olarak hedeflediği bu düşüşü gerçekleştirecektir. Gerçekleşen bu düşüş ile sahip olduğu bütün konumdan, dolayısıyla kendini var eden bütün koşullardan kurtulmasıyla fiziksel olarak bir ölüm yaşamasa da bulunduğu sınıfsal gerçeklik içinde toplumsal olarak ölmüştür. Julie rüyasında üzerinde durduğu, sınıfsal bir gösterge niteliği taşıyan sütundan, rüyasını anlatırken tanımladığı düşme isteğini, toplumsal statüsünü suç işleyip kaybederek gerçeğe dönüştürmüştür.

Jean'ın çok kereler rüyasında gördüğü, istediği gücü ona getirecek olan altın yumurtalara ulaşması mümkün olamayacak ve o uşak olarak kalacaktır; ancak yazdönümü gecesi boyunca yaşadıkları rüya gerçekliğinde Matmazel'le birlikte olup onu aşağılayarak bir geceliğine de olsa onun efendisi olmuş, böylelikle de daha önce 134 numaralı "ama yakında ulaşacağım, rüyalarım da bile olsa." repliğinde söylediği üzere arzusunu rüyada da

---

⁸⁸ CHEVALIER and GHEEBRANT, The Penguin Dictionary of Symbols. Çev: John Buchanan-Brown. (England: Penguin Books, 1996), S.704,705

olsa gerçekleştirmiştir.

Frazer'ın *Altın Dal* adlı eserinde Yazdönümü gecesinde, insanların rüyalarını gerçekleştirmek için yazdönümü çiçeğinin üzerinde uyuduklarına dair inanışlardan bahsedilmektedir:

Shropshire, Pulverbatch'ta, belleklerde canlı kaldığı gibi, meşe ağacının Yazdönümü Arifesinde açtığına ve çiçeklerin gün doğmadan önce solduğuna inanılırdı. Evlilikte kısmetini bilmek isteyen bir genç kız, geceleyin ağacın altına beyaz bir bez germeliydi, sabahleyin bir miktar toz bulacaktı bezin üzerinde, çiçekten tek kalan şey buydu: O bir tutamcık tozu yastığının altına koymalıydı, o zaman gelecekteki kocası düşte kendisine görünecekti. Meşenin bu dayanıksız çiçeği, eğer yanılmıyorsam, Altın Dal karakterindeki ökseotundan başka şey olmazdı. Bu sanı, Galler' de Yazdönümü Arifesinde toplanan gerçek bir ökseotu filizinin kahince düşler görmek için aynı şekilde yastık altına yerleştirildiği gözlemiyle doğrulanıyor;⁸⁹

Yazdönümü gecesi açan ökseotu rüyaları gerçek yapmaktadır. Jean ve Julie rüyalarını ancak kısacık zamanda oyun aracılığıyla yaşatabilmişlerdir. İnsanın arzularının tatmini ancak rüyalarda mümkün olabilir.

Toplumsal Gerçeklik X İçgüdü

---

⁸⁹ Sir James G.FRAZER. *Altın Dal*. Çev: Mehmet H.Doğan.(İstanbul:Y.K.Y, 2004), S. 335.

Önermeler:

Ölüm $\subset$ Yaşam $\vee$ Ölüm = Kader $\Rightarrow$ Ölüm $\leftarrow$ İnsan

Sınıfsal Statü $\leftarrow$ İnsan $\vee$ Çevre $\leftarrow$ İnsan $\vee$ Ölüm $\leftarrow$ İnsan $\Rightarrow$ Edilgenlik $\subset$

İnsan

Yazgı $\leftarrow$ İnsan

Toplumsallık=Rol

İnsan $\leftrightarrow$ Toplum $\vee$ İçgüdü $\leftarrow$ İnsan $\vee$ Toplum Bilgisi $\times$ Öz Bilinç $\Rightarrow$ Toplum $\times$

Birey

Tehlike $\subset$ Doğa $\equiv$ Hayat $\vee$ Güç Savaşı $\subset$ Yaşam $\Rightarrow$ Güç $\rightarrow$ Hayatta Kalanı

VI.3 “hala çocuk musunuz”

137 JULIE: Dur bakayım, gözüne bir şey mi kaçtı?

138 JEAN: Yok bir şey, toz herhalde, geçer şimdi.

139 JULIE: Kolumun ucu değmiştir herhalde. Otur da bakayım.

(Jean'ın kolundan tutar oturtur; başlını arkaya eğer, Jean'ın gözüne kaçan tozu mendilinin ucuyla çıkarmaya çalışır) Ne diyorsam onu yap.

Ne o, titriyorsun; bir de koca, güçlü adam olacaksın! *(Jean'ın pazularını yoklar)*

140 JEAN: *(Uyarır)* Matmazel Julie!

141 JULIE: Evet, Monsieur Jean?

142 JEAN: Attention. Je ne suis qu'un homme. *(Fr. Dikkat. Ben yalnız bir erkeğim.)*

143 JULIE: Uslu duracak mısın sen şimdi! Oldu işte. Çıktı. Elimi öp deteşekkür et.

144 JEAN: *(Doğrulur)* Bakın Matmazel Julie, Kristin yattı. Dinliyor musunuz?

145 JULIE: Önce elimi öp.

146 JEAN: Peki, sonra kabahat bende demeyin.

147 JULIE: Niye o?

148 JEAN: Niye mi? Hala çocuk musunuz, yoksa yirmi beş yaşında ateşle oynamanın tehlikeli olduğunu bilmiyor musunuz?

149 JULIE: Benim için tehlike yok. Sigortam var.

150 JEAN: *(Çekingenliği bırakır)* Sigortanız filan yok. Olsa bile burada tutuşabilecek şeyler var.

151 JULIE: Kendini mi kast ediyorsun?

152 JEAN: Evet, kendim olduğum için değil; erkeğim, gencim ve...

153 JULIE: Ve yakışıklısın. Ne inanılmaz bir kendini beğenmişlik! Don Juan olmayasın sakın? Yoksa Hz. Yusuf musun? Aman Tanrım, doğrusu Hz. Yusuf olduğuna inanırım.

154 JEAN: Sahi mi?

155 JULIE: Korkarım sahi!

Göstergeler:

☛ **Çocuk:** Bu anlambirimde Julie'ye dair yapılan bu tanımlama, daha önce kullanılan: "Çılgın", "tuhaf", "incelmemiş daha" gibi tanımlamalarla aynı anlamı taşımaktadır. Julie kendini oluşturamamış, erginleşememiş bir çocuk gibidir. Yaptığı hiçbir şeyin sorumluluğunu alamayarak, oyunlarla ve masallarla yaşayan bir çocuktur. Anlattığı rüyasında olduğu gibi henüz bir yetişkin olarak doğamamış sıkışmış bir çocuktur. Mircea Eliade *Mitlerin Özellikleri* adlı kitabında çocukluk ile yetişkin dünyasına dahil olma arasındaki süreci mitsel açılımına daha önce Julie'nin gördüğü düşü anlatırken değinmiştik. Julie Henüz erginleşmesini tamamlamadığı için çocuk diye tanımlanabilir. Jean, onun çocuksu bilgisizliğini kendi çıkarı için kullanacaktır. Çocuk olanın karşısı bu noktada toplumsal açıdan sorumluluk taşıyan, kültür bakımından bilinçlenmiş bir birey olabilmektir. Julie bu özelliklere sahip olmadığı için kurban konumuna gelecektir.

Çocuk mitsel ve cennete özgü bir zamanda yaşar(...) Arkaik düşüncenin terimleriyle söylenirse, bir "Cennet" (psikanalize göre doğum öncesi evre ya da süttten kesmeye kadar uzanan dönem) ve bir de "kopma", bir

“felaket” (bebeklik tranması) olmuştur denebilir; ve bu en eski olgular karşısında yetişkinin tutumu ne olursa olsun, bunlar onun varlığında oluşturuocu rol oynarlar.⁹⁰

Mirciea ELIADE, *Mitlerin Özellikleri* adlı kitabında çocukluk dönemini “Cennet” dönemi olarak nitelendirir. Daha sonraki bölümlerde Jean’ın Julie’nin yaşadığı konağı Cennet olarak nitelendirmesi bu anlamların keşiştiğini göstermektedir. Julie rüyasında yüksek bir sütundan düşmek istediğini söylerken aslında cennete ait bir kavram olan yukarda, gökyüzünde simgelerini kullanmaktadır. Bu göstergeler “cennet”ten düşme isteğiyle yani çocukluktan kurtulma isteğiyle örtüşmektedir. Julie çocukluktan kurtulurken zorlu bir süreç yaşayacaktır. Günah işleyecek ve acı çekecektir.

Acıya Katlanma Gücü $\subset$ Birey

☛ **Sigorta:** Ateşte yanacakları kurtaracak bir sigorta ifadesi Jean ile Julie’nin yaşayacakları cinsel ilişkiye ve sonuçlarına dair bir göndermedir. Julie sınıfsal konumu kastederek kendinin güvende olduğunu söylemektedir. Ancak Julie’nin bir sigortası olmadığını fark etmesi geç olacaktır. Sigortası olan, konumunu ve durumunu korumak için oyunlar oynayan Jean’dır. İnsanın yaşam karşısında aklıyla hareket etmediği sürece sigortası olmadığını Julie geç fark edecektir. Yaşam karşısında en iyi sigorta belirlenen sınırları bilmek ve toplum hayatının gereklerini aklını kullanarak yerine getirmek olduğunu,

---

⁹⁰ Mirciea ELIADE. *Mitlerin Özellikleri*. Çev:Sema Rifat. (İstanbul: Simavi,1993), S.76,77.

Kristin karakterinin oyunun sonunda koruduğu konumuyla anlarız.

Akıl→Güç

☞ **Hız. Yusuf:** Bu gösterge doğrudan mitsel bir gönderme içermektedir. Bilgisi ve geleceği okuyabildiği rüyaları sayesinde herkesin önünde eğildiği bir peygamber olan Hız.Yusuf ile Jean arasında koşutluk kurulmuştur. Hız.Yusuf'un düşleri dışında yakışıklı bir köle olması Jean ile örtüşen özellikleridir. Julie, Jean ile birlikte olmak arzusunu, Hız. Yusuf benzetmesiyle ifade etmiştir:

İsmaililer Yusuf'u Mısır'a götürmüştü. Firavunun görevlisi muhafız birliği komutanı Mısırlı Potifar onu İsmaililer'den satın almıştı.RAB Yusuf'la birlikteydi ve onu başarılı kılıyordu.(...) Yusuf'u evinin ve sahip olduğu her şeyin sorumlusu atadığı andan itibaren RAB Yusuf sayesinde Potifar'ın evini kutsadı. (...) Yusuf güzel yapılı , yakışıklıydı. Bir süre sonra efendisinin karısı ona göz koyarak," Benimle yat" dedi. Ama Yusuf reddetti. "Ben burada olduğum için efendim evdeki hiçbir şeyle ilgilenme gereği duymuyor" dedi. "Sahip olduğu her şeyin yönetimini bana verdi. Bu evde ben de onun kadar yetkiliyim. Senin dışında hiçbir şeyi benden esirgemedi. Sen onun karısısın. Nasıl böyle bir kötülük yapar, Tanrı'ya karşı günah işlerim?" Potifar'ın karısı her gün kendisiyle yatması ya da birlikte olması için direttiyse de, Yusuf onun isteğini kabul etmedi.

Bir gün Yusuf olağan işlerini yapmak üzere eve gitti. İçeride ev

halkından hiç kimse yoktu. Potifar'ın karısı Yusuf'un giysisini tutarak, “ Benimle yat” dedi. Ama Yusuf giysisini onun elinde bırakıp evden dışarı kaçtı.

Kadın Yusuf'un giysisini bırakıp kaçtığını görünce, uşaklarını çağırdı.” Bakın şuna!” dedi, “ Kocamın getirdiği bu İbrani bizi rezil etti. Yanıma geldi benimle yatmak istedi. Ben de bağırdım. Bağırdığımı duyunca giysisini yanımda bırakıp dışarı kaçtı.”

(...)

Karısının , “Kölen bana bunu yaptı” diyerek anlattıklarını duyunca, Yusuf'un efendisinin öfkesi tepesine çıktı.Yusuf'u yakalayıp zindana, kralın tutsaklarının bağlı olduğu yere attı.⁹¹

Jean hikayede olduğu gibi Julie ile birlikte olursa konumunu kaybedebilir onun için oyun boyunca çok temkinli davranmaktadır. Ama Julie ile birlikte olmak için onu kendi odasına sokan kişi Jean olduğu için hikayede farklılıklar vardır. Jean emeline ulaşmak için günah işlemekten çekinmez. Hz. Yusuf'un efendisi Tanrı'ya itaatinin tersine Jean Kont'a ihanet etmiştir ve amacı Kont olabilmektir. Yusuf'un yükselmesine rağmen Jean umutlarını kaybetmiş ve aynı noktada kalmıştır. Tanrı yasasına karşı çıkmak ve yazgısını değiştirmek isteği boşunadır. İnsan Tanrı karşısında çaresizdir. Yusuf tanrısal yazgısını yaşar fakat Jean kendi yazgısını yazmaya çalışır.

Yazgı ➔ İnsan

---

⁹¹ Kutsal Kitap, Yaratılış, 39

☞ **Don Juan:** Yusuf benzetmesi gibi Don Juan benzetmesi de Jean'ın karşı konulamaz cazibesinin göstergesidir. Julie Jean'a olan arzularını ifade etmek için bu benzerliklerden yararlanmaktadır. Don Juan, kökeni halk efsanelerine dayanan ve çapkınlığı simgeleyen edebiyat kahramanıdır:

İspanyol oyun yazarı Tirso de Molina'nın yazdığı sanılan El Burlador de Sevilla (Sevilla'lı Kadın Avcısı) adlı oyunun kahramanı olarak edebiyata girmiş, bu oyun aracılığıyla evrensel bir karakter haline gelmiş olup daha sonra da bir çok oyun, roman ve şiirin kahramanı olmuş ve Mozart'ın Don Giovanni (1787) operası bu efsaneyi ölümsüzleştirmiştir. Efsaneye göre, şehvet düşkünlüğünün doruğundaki Don Juan soylu bir ailenin kızını baştan çıkarır ve kızın öç almak isteyen babasını öldürür. Daha sonra öldürdüğü adamın anısına mezarına dikilen heykeli gördüğünde, alaycı bir tavırla akşam yemeğine çağırır. Çağrıya uyan taş hortlak, Don Juan'ın ölüm habercisidir. Tirso'nun oyunundaki Don Juan'ın canlılığı, küstahça cesareti ve mizah duygusu onu çekici kılan özellikleridir. Sonunda Don Juan pişmanlığı kabul etmez ve sonsuza değin lanetlenir.⁹²

Bu anlambirimde geçen Don Juan karakteri, normal koşullar altında toplumsal, sınıfsal, ahlaki nedenlerle gerçekleşmesi aykırı olan birleşmeler, Don Juan-Soylu hanımefendi ve Jean-Matmazel Julie örneklerinin ikisinde de arzular nedeniyle gerçekleşmiştir.

---

⁹² Gürel TÜZÜN, Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi .(İstanbul:Hürriyet Ana Yayıncılık,1993), Cilt.10, S. 303.

Arzu X Toplum

• **El öptürmek:** Julie'nin oyuna devam etmek istediğine dair bir göstergedir. Julie oynamak istediği oyunun komutlarını Jean'a sırayla verir. Julie'ye yüzeyde basit gibi görünen bu oyun aslında tahrik edici cinsel göndermeler içermektedir. Julie davet ettiği tehlikenin farkında değildir.

Bilinçsizlik → Felaket

Önergeler:

Akıl→Güç V Bilinçsizlik → Felaket

Arzu X Toplum

Acıya Katlanma Gücü $\subset$ Birey

Yazgı $\leftarrow$ İnsan

VI.4 “Sizin ne oyun arkadaşınızım ben, ne de olacağım var”

(Jean, Julie'nin üstüne yürür, kucaklayıp öpmeye kalkışır. Julie, Jean'ın kulaklarına yumruklar indirir)

156 JULIE: Bu ne cesaret!

157 JEAN: Ciddi mi söylüyorsunuz, şaka mı?

158 JULIE: Ciddi söylüyorum.

159 JEAN: O halde bütün daha öncekiler de ciddiydi. Oynadığımız oyunları çok ciddiye alıyorsunuz, çok tehlikeli bir şey. Neyse oyun oynamaktan yoruldum artık; lütfen işimin başına döneyim. Kont'un ilk işi çizmelerini istemektir; vakit gece yarısını geçti.

160 JULIE: Bırak o çizmeleri.

161 JEAN: Hayır. Bu, benim yapmakla görevli olduğum iş. Sizin ne oyun arkadaşınızım ben, ne de olacağım var. Bana göre bir iş değil.

162 JULIE: Onurlusun.

163 JEAN: Bazı bakımlardan, ama tümüyle değil.

Göstergeler:

☞ **Oyun:** Julie oynadığı oyunda belirleyici olmaya çalışır. Julie hayat karşısındaki bilinçsiz tavrını sürdürür. Oyunu tek başına oynamamaktadır. Jean ilk kez görünen bir hamle de bulunarak Julie'yi öpmeye kalkışır ve Julie tarafından tokatlanır. Oyun boyunca konumunun güvenliğini sarsmamak için kendini sorumluluk almak zorunda bırakmayacak davranışları seçen Jean, ilk defa güvenli olduğunu düşünüp görünen bir hamlede bulunarak Julie'yi öper. Yaptığı hamle ile başından beri korumaya çalıştığı güvenlik alanının dışına

çıkıldığını fark ettiği anda Julie'ye yaptığı hamlenin bir oyundan ibaret olduğunu söyleyip derhal geri çekilerek hem Julie'yi oyunu bitirmekle tehdit edip kendi değerini arttırmış hem de sorumluluktan bir kere daha kaçmayı başarmış olur.

Çocukluktan kurtulamayıp yetişkin olamayan Julie için oyun varolma alanıdır. Julie'nin tavrı ile küçük bir çocuğun oyuna içinde konumlanması benzerdir. Jean'ın konumlanması ise oyunu bir amaç değil kendi başına elde edemeyeceği bir hayale ulaşmak için araç olarak kullanması nedeniyle tamamen farklıdır. Oyunlarla yaşayanlar gerçek karşısında savunmasızdırlar.

Farkındalıksızlık → Gücsüzlük → Tehlike

☛ **Çizme:** Bu anlambilimde de çizme sınıfsal farkları ifade etmektedir. Kont'u temsil eden çizme, ikili arasındaki statü farkının da göstergesidir. Kont sistemi ve otoriteyi temsil ettiği için Jean oyunu bitirmek için en büyük gerçek olan kural koyucunun çizmeleriyle ilgilenmeye başlamıştır. Oyunun karşısına gerçeği çıkarmıştır. Bu tavır ise Jean'ın kendi çıkarlarını koruyabilmek için kurduğu oyunun parçasıdır. Ancak Jean bilgisini kullanarak oyunda Julie gibi kendini yitirmemektedir ve hep farkındalık sahibidir.

Farkındalık → Güç

Önermeler:

Farkındalıksızlık → Gücsüzlük V Farkındalık → Güç ⇒ Gücsüzlük → Tehlike

VI.5 “Siz, içinde doğduğum sınıfın hiçbir zaman dışına çıkamayacak oluşumu anımsatıyordunuz bana.”

164 JULIE: Hiç aşık oldun mu sen?

165 JEAN: Pek denemez, çok az kıza yanaştım. Hele bir keresinde istediğim kıızı elde edemeyince hasta oldum. Tıpkı Binbir Gece Masalları'ndaki, aşk yüzünden hasta düşen prensler gibi, yeme içmeden kesildim.

166 JULIE: Kimdi o kız? (*Yanıt alamaz*) Kimdi o kız?

167 JEAN: Bunu zorla söyletemezsiniz bana.

168 JULIE: O halde seninle eşit biri gibi sorsam, dostça yani. Kimdi o kız?

169 JEAN: Siz...

170 JULIE: (*Oturur*) Ne kadar saçma!

171 JEAN: Evet, istiyorsanız gülünç deyin. Size daha önce anlatmak istediğim hikaye buydu işte, anlıyor musunuz..... Ama şimdi artık anlatacağım size... Bilir misiniz, dünya aşağıdan bakıldığında neye benzer? Nerden bileceksiniz. Yukardan uçtukları için arkaları pek görülmeyen şahinler ile atmacalar nasılsa öyle. Ben bir işçi evinde büyüdüm; benim dışımda yedi çocuk daha,. bir de domuz, tek bir "ağacın olmadığı bozkırlar... Ama pencereden, Kont'un üstünde elma ağaları sarkan bahçe duvarını görebiliyordum. Ellerinde ışıldayan kılıçlarla birçok ürkütücü meleğin korudukları o Cennet Bahçesi burasıydı. Neyse, öbür oğlan çocuklarıyla birlikte hayat ağacının yanına vardık. Bütün bunlar sizi benden öğrendirmiyor ya?

172 JULIE: Yok canım, bütün oğlan çocukları elma çalar.

173 JEAN: Yine de öğreniyorsunuzdur benden. Her neyse, bir gün soğan

tarhlarına tohum ekmek için annemle birlikte Cennet Bahçesi'nden içeri girdim. Mutfak bahçesinin yakınında, her yanından yasemin ve hanımeli sarkan, ufak bir köşk vardı. Ne için kullanıldığını da bilmiyordum, ama böyle güzel bir bina hiç görmemiştim. İnsanlar içine girip çıkıyorlardı. Bir gün kapısı açık kalmıştı, usulca içeri girdim. Duvarlar kral ve imparator resimleriyle doluydu; pencereler püskülleri yerlere değen kırmızı perdelerle kaplıydı. Neresi olduğunu anlamışsınızdır herhalde? Ben... *(Bir leylak koparır; koklaması için Julie'ye uzatır. Konuşmasını sürdürürken Julie, leylağı Jean'ın elinden alır)* Konağın içine hiç girmedim; bir kiliseyi gördüm o kadar, ama öbür yerlerden daha güzeldi orası. Aklım hep orda kaldı. Hiç değilse bir kez göreyim istiyordum, tadını çıkarayım. Enfin *(Fr. en sonunda)* gizlice içeri daldım, bakındım şöyle, hayran kaldım. Derken birinin ayak seslerini işittim. Beylerin kullandığı tek bir çıkış yolu vardı, ben de çaresiz bir yol buldum kendime. *(Julie, elindeki leylağı masanın üstüne düşürür)* Parmak uçlarıma basa basa ağaç çileklerin arasına daldım; böğürtlen tarhlarını geçince kendimi gül dolu bir açıklıkta buldum. Birden pembe bir giysi ile bir çift beyaz çorap gözüme ilişti, o sizdiniz. Çalıkların içine sokulup devedikenlerinin arasında, nemli toprağa oturdum. Güller arasında süzülüşünüzü gözledim, sonra kendi kendime dedim ki, "Eğer hırsızın biri cennete girip de meleklerle birlikte olabiliyorsa, o zaman bir işçi çocuğu niye bahçeye girip de Kont'un kızıyla birlikte oynayamaz?"

174 JULIE: *(Duygusallıkla)* Ne dersin, bütün yoksul çocuklar senin gibi mi düşünür?

- 175 JEAN: (*Önce şaşırır, sonra devam eder*) Bütün.yoksul çocuklar mı?.
Evet, öyle düşünür tabii, tabii...
- 176 JULIE: Yoksul olmak... o zaman korkunç bir şey.
- 177 JEAN: (*Aşırı yılgınlıkla*) Ah, evet, Matmazel Julie, evet. Bir köpek Kontes'in minderine uzanabilir, bir atın burnunu bir küçük hanım okşayabilir, gel gelelim bir hizmetçi... (*Sesi değişir*) Evet, neyse, dünyada insanı yükseltecek biri çıkar sonunda, ama kaç kişi? Her neyse, ne yaptım biliyor musunuz? Üstümdeki giysilerle birlikte değirmenin suyuna bıraktım kendimi; çıkıp kurtulduktan sonra bir yere saklandım. Ama sonraki pazar günü, babamlar büyükannelere gidince, yarım kalan işi tamamlamayı aklıma koydum. Gittim sabunlu sıcak sularla yıkandım; en iyi giysilerimi giydim, sırf sizi görmek için kiliseye gittim. Sizi orda gördüm ve ölmeye kararlı olarak eve döndüm. Yalnız, güzel bir biçimde, huzur dolu ölmek istiyordum, hiç acı çekmeden... Birden mürver çalıları altında uyumanın tehlikeli olduğunu anımsadım. Bir tane tam açmış olanı vardı, dallarını yolup çiçek açmış yulaflıkların içine uzandım. Hiç fark ettiniz mi, yulaflar nasıl da yumuşaktır? Tıpkı insan teni okşar gibi... Neyse kapadım gözlerimi, uyuyakalmışım; uyandırdıkları zaman çok kötü bir haldeydim. Ama gördüğünüz gibi ölmedim. Bütün bunları niye yaptım bilmiyorum. Sizi elde etme umudum yoktu; siz, içinde doğduğum sınıfın hiçbir zaman dışına çıkamayacak oluşumu anımsatıyordunuz bana.

Göstergeler:

☞ **Aşk:** Aşk, oyunun başından itibaren bahçedeki Cupido heykeli, büyüdü çiçeklerler, müzik ve dans sayesinde sahnededir. Julie kendisine sinirlenip gitmek isteyen Jean'ı yanında tutabilmek için konuyu değiştirip Jean'a aşkla ilgili sorular sorar. Julie'nin oyunlar yoluyla asıl yaşamak istediği romantik bir aşktır. Bir yandan aşk yüzünden yaşadığı ıstırabı anlatırken bir yandan da Julie'ye koklaması için leylak veren, anlatırken mahcup tavırlar takınan Jean'ın bütün bu halleri daha sonra öğreneceğimiz gibi ilk dala ulaşmak için oynadığı oyunun parçalarıdır. Jean amacına ulaşmak için aşık rolüne bürünüp bir tiyatro metnini ustalıkla yazıp sahnelenmektedir. Leylak; aşkı ve arzuları ifade eden bir çiçektir. Bu anlamda leylak, Jean tarafından oyununun etkisini arttırmak için kullanılan bir aksesuardır. Julie, Jean ile aşk oyunu oynadığını zannederken aslında Jean, ilk dala ulaşmak için araç olarak kullandığı Julie ile oyun oynamaktadır. Julie'yi etkilemek için aşktan bahseden Jean'ın aslında duygularına kapılmayacak kadar kriz anında bile elinde kağıt kalem hesap yapan bir akıl insanı olduğunu oyunun ilerleyen bölümlerinde görürüz. Julie ise Jean'ın kendi çıkarlarına ulaşabilmek için uydurduğu büyük aşk masalına inanarak kendi sonunu hazırlayacaktır.

Aşk → Zayıflık

Duygu x Akıl

Farkındalıksızlık → Zayıflık

☞ **Binbir Gece Masalları:** Jean, kendini binbir gece masallarındaki aşkından hasta düşen prenslere benzetip, Julie'yi masalları kullanarak etkilemeye çalışır. Binbir gece masallarında aşıkların, çıra gibi içten içe yanıp

kavru oldukları, sevdikleri uğruna ejderhalarla savaştıkları, kötü büyücülerini alt ettikleri, aşkları yüzünden yemeden içmeden kesildikleri, aşkları için ölmeyi göze aldıkları büyülü hikayeleri vardır. Jean kendi imajını Julie'nin gözünde oluştururken bu masalların büyülü gücünü kullanmaktan çekinmez.

Jean'ın anlattığı hikayenin aslında aşk adına yalan olduğunu ve tek amacının masallardaki kadar güzel olup, cennet bahçesine benzetilen konağa ve güce sahip olmak istediğini daha sonra anlarız.

Görünen ≠ Gerçek

Binbir gece masallarının bir çoğunda aşıklar birbirlerini büyülü çiçeklerin açtığı bahçelerde, güllerin ,bülbüllerin arasında görürler. Jean da Julie'yi etkileyebilmek için anlattığı hikayeye bu türden unsurlar yerleştirerek büyülü bir aşk atmosferi yaratır:

Bildirilen saatte ve uygun anda şehzade yasemin, birlik sağlayan meleğin yol göstermesiyle badem Sultan'ın yol göstermesiyle Badem Sultan'ın bahçesine giden yolu tutmuş ve cennetten kopmuş bir parça olan o mevkiye girmeyi başarmış...(Şehzade Yasemin ve Badem Sultan'ın Öyküsü)⁹³

...Ama kapıyı bekleyenler tarafından durdurulmaksızın nasıl içeri girebileceğini tasarlarken, duvarın altında bulunan ve içinde su aktaran bir kanalın farkına varmış. Aklından kendini bu suya kaptırarak bahçeye

---

⁹³ Binbir Gece Masalları,Çev:Alim Şerif Onaran.(İstanbul:Yapı Kredi, 2001),Cilt 4/2 S.736,737.

girebileceğini geçirmiş. Bundan dolayı ansızın kanala dalarak, bu yoldan, sıkıntı çekmeksizin bahçeye girmiş. Ve giysilerini güneşte kurumaya terk etmek için, تنها bir yerde bir süre oturmuş. ....Derelerle sulanan toprağa düğün günündeki bir zengin gibi süslü, beyaz gülün al güle gülümsediği, aşık bülbüllerin sevdiceği güllere döktüğü dilin, incelikli dizeler üzerine bestelenmiş tatlı bir musiki gibi dokunaklı olduğu, çiçek yataklarının bir çok güzellik sunduğu, ...,bu yemyeşil bahçeye hayran olmuş; sonuç olarak her şey o denli kusursuz imiş ki, İrem bahçeleri onunla kıyaslanınca dikenli bir çalılık gibi kalırmış.(*Şehzade Elmas'ın Harika Öyküsü*)⁹⁴

Masallardaki bu bahçeler cennet bahçesi ile kıyaslanmaktadır Jean da Julie'yi ilk kez cennete benzeyen konağın bahçesinde görmüştür.

Ancak Jean'ın Julie'yi tanımlaması masallarda şehzadelerin aşık olduğu sultanları tanımlamasından farklıdır. En belirgin fark ise Julie'nin tasvirini yaparken sadece bir elbise ve bir çift çoraptan bahsedip, hikayenin geri kalanında konağın bahçesinin ulaşılamaz güzelliklerini uzun uzun anlatmasıdır. Masallardaki aşık şehzadeler ise Jean'ın aksine aşık oldukları sultanları uzun uzun anlatırlar:

Böylece ağır ağır ve çekinerek bahçede dolaşan Şehzade Elmas, birdenbire kendini bir yol dönemecinde bulmuş; ....kaygısızca, dinlenme halindeki bir pars gibi, güzelliğinin ışıltısı bahçeyi aydınlatan çok güzel

---

⁹⁴ A. g. e. S. 408.

bir kız oturuyormuş. Saç kıvrımlarının kokusu öylesine içe işleyici imiş ki, hurilerin beynini amberle kokulandırmak için göklere yükseliyormuş. (*Şehzade Elmas'ın Harika Öyküsü*)⁹⁵

...Şehzade Yasemin de, kendi bakımından, dervişin kendisini aldatmamış olduğunu anlamış ve bu ayın, tüm ayların baş tacı olduğunu görmüş...(Şehzade Yasemin ve Badem Sultan'ın Öyküsü)⁹⁶

Jean hikayesinde aşkıdan çok sınıfsal farklılığı yüzünden ulaşılabilir olan cennet hayatını anlatmaktadır. Jean'ın anlattığı hikayede çektiği acı sınıfsal statüsü yüzünden ulaşamadığı dünyanın varlığından kaynaklanır ve Julie'nin sandığı gibi aşk acısı değildir.

☞ **Cennet bahçesi:** Jean'ın ölümsüzlük arzusunun ifadesidir. Jean kendini Adem ile kıyaslar ve kendini onunla bir tutar. Adem'e hırsız diyen Jean aslında kendisi de bir hırsızdır. Jean'ın amacı Yaşam Ağacı'nın elmalarını yiyerek tanrısal bilgiye, güce ve ölümsüzlüğe ulaşmaktır. Kitab-ı Mukaddes'te Yaratılış mitinde Adem ile Havva Cennet'ten kovulurlar:

RAB Tanrı Adem'le karısı için deriden giysiler yaptı, onları giydirdi. Sonra, "Adem iyiyi kötüyü bilmekle bizlerden biri gibi oldu" dedi, "Artık yaşam ağacına uzanıp meyve almasına, yiyip ölümsüz olmasına izin verilmemeli." Böylece RAB Tanrı, yaratılmış olduğu toprağı işlemek üzere Adem'i Aden bahçesinden çıkardı. Onu kovdu. Yaşam ağacının

---

⁹⁵ A. g. e. S. 408.

⁹⁶ A. g. e. S.737.

yolunu denetlemek için de Aden bahçesinin doğusuna Keruvlar ve her yana dönen alevli bir kılıç yerleştirdi. ”⁹⁷

Jean Kont olmak rüyasını bu anlambirimde simgesel bir yolla açıklamıştır. Julie ise jean'ın anlattıklarını anlayacak bilgiye sahip olamadığı gibi hikayede elma çalmak isteyen Jean'ı bütün oğlan çocuklarının yapacağı bir eylem olduğu konusunda fikir beyan ederek anlamadığını göstermiştir. Bu yazdönümü gecesini Jean, anlattığı bu hikayeyi Julie ile yaşayacaktır. Kont yokken onun kızıyla cinsel ilişkiye girecek ve tanrısal yasağı çiğneyerek, yasak elmayı yiyecektir. Adem ve Havva'nın Tanrı'ya yakalaması gibi Jean ve Julie de kaçamadan Kont gelecektir. İnsan akli ile tanrısal olana yakın olabilir ancak tanrılar gibi ölümsüz değildir ve toprağa yazgılıdır. Yoksul olarak doğan Jean yoksul olarak kalmaya ve efendisinin önünde eğilmeye mahkumdur.

Yazgı ☛ İnsan

Sınıfsal statü ☛ İnsanı

☛ **Şahin/ atmaca:** Bu göstergeler sınıfsal simgelerdir. Şahinler ve atmacalar gökyüzünün hakimleri olan, avcı kuşlardır. Yukarının ve gücün temsilcisi olan bu hayvanlar Jean tarafından soyluları simgelemek için kullanılmıştır. Yukarı- aşağı simgeleri sınıfsal farkın ifadeleridir. Jean üst sınıf insanlarını aynı seviyede olamadığı için sırtlarını hiç göremediği avcı kuşlara benzetir.

---

⁹⁷ Kutsal Kitap. Yaratılış 2,3: 3

☞ **Yoksul olmak:** Julie ilk kez yoksul olmanın ne demek olduğunu sorgular ve bu durum Julie için önemli bir farkındalık anıdır. Julie'nin bu farkındalık anı aslında onun yaşadığı dünyanın bilgisine sahip olmadığına önemli bir göstergesidir. Julie oyunun daha sonraki bölümlerinde Jean ile yaşadığı ilişkinin etkisiyle kendi geçmişiyle yüzleşirken konak yandıktan sonra yoksul kaldıklarını ve araba içinde yattıklarını söyleyecektir. Julie aslında kendisi de yoksulluğu yaşamıştır fakat hayatı boyunca uyku halinde olan Julie bu deneyimini bilinç düzeyinde bir bilgiye dönüştürememiştir.

Jean, insanı yoksulluktan kurtaracak bir çıkar yol diyerek daha önce rüyasındaki ilk daldan bahsetmiş olur ancak Julie kendisinden bahsedildiğini anlamayacaktır.

Elma çalan Jean'a şefkat gösteren Julie, şarap çalan Jean'a hırsız diyecektir. Oyunun sonlarına doğru yaşadıkları ile büyüyen Julie artık toplumsal yargıları da edinmiş olur.

☞ **Mürver çalısı:** Ölümün simgesi olarak kullanılmıştır. Jean'ın ölmek için bir çiçeğin üzerine yatması; anlattığı masala uygun bir simge seçtiğini gösterir. Oyun boyunca çiçeklerin sihirli dili kullanılır. Çiçekler aşkın ve tutkunun sembelleri oldukları için Jean ve Julie'nin oynadıkları aşk oyununa uygun motiflerdir. Mürver bitkisinin de çiçekli bir bitki olduğunu düşünürsek, aşk

atmosferi yaratmaya uygun bir göstergedir:

Sarımsı beyaz renkli çiçeklerin oluşturduğu çiçek salkımları ve kırmızı, morumsu siyah ya da sarı renkli, küçük ve sulu meyveleri vardır.Mürver türlerinin çoğu meyvesi şarap, reçel ve pasta yapımında ve ayrıca ilaç olarak kullanılır.⁹⁸

Jean'ın mürver çalısı üzerinde uyuyarak ölmeyi denemesi, oyunda yer alan intihar motiflerinden biridir. Jean da Kont gibi ölmeyi denemiş ama olmamıştır. Öğreneceğimiz gibi aslında Jean da Kont da ölmek istememiştir. Bu iki ölüm denemesi Julie'nin kendini öldürmesinden farklıdır. Oyunun sonunda Julie'nin kendisini öldürüp öldürmediğini bilmeyiz ancak eylemini sorgulayıp sonunda onuru için gittiği ölümün gerçekleşeceğini düşündürüz. İntihar etmek Julie'nin eyleminde onurluluk ile örtüşmektedir ancak Jean ve Kont sahte intiharları ile onurlu rolüne bürünmüşlerdir. Onurlu olmak oyun içinde Julie dışındaki oyun kişileri için bir rol biçimidir.

Onur x Menfaat

Önermeler:

Aşk → Zayıflık V Duygu X Akıl ⇒ Akıl → Güç

Farkındalıksızlık → Zayıflık V Güçlü ≡ Avcı ⇒ Güç → Hayatta Kalmayı

---

⁹⁸ Gürel TÜZÜN. Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi. (İstanbul:Hürriyet Ana Yayıncılık,1993), Cilt:23, S. 260.

Görünen ≠ Gerçek

Yazgı • İnsan

Sınıfsal Statü • İnsan

Onur X Menfaat

VI.6 “Belki de aslında sanıldığı kadar fark yok insanlar arasında”

- 178 JULIE: Biliyor musun, senin ağzın iyi laf ediyor. Okula gitmiş olmalısın.
- 179 JEAN: Bir ara... Ama bir sürü roman okudum, tiyatro izledim. Ayrıca eğitim görmüş kişilerin konuşmalarına kulak verdim, en çok yararlandığım şey de bu oldu.
- 180 JULIE: Yoksa çevrede dolaşıp ne konuştuklarımızı mı dinliyorsun?
- 181 JEAN: Evet. Hem oldukça şeyler duydum! Arabada dolaşırken, kayıkta... Hele bir kez Matmazel Julie, genç bir hanım arkadaşlarınızdan biriyle aranızda geçen konuşmaları duydum.
- 182 JULIE: Yaa! Neler duydun peki?
- 183 JEAN: Hiç, tekrar etmeyeyim daha iyi. Yalnız şunu söyleyeyim, şaşırdım doğrusu. O lafları nerden öğrendiniz aklım almadı. Belki de aslında sanıldığı kadar fark yok insanlar arasında.
- 184 JULIE: Nasıl söylersin bunu! Bizler sizler gibi mi davranıyoruz, nişanlıyken?
- 185 JEAN: (*Julie'ye dik dik bakar*) Ya nasıl? O kadar saf yerine koymayın beni.
- 186 JULIE: Benim gönlümü kaptırdığım adam rezilin biriydi.
- 187 JEAN: Her zaman böyle söylerseniz zaten işin sonunda.
- 188 JULIE: Her zaman mı?
- 189 JEAN: Tabii her zaman. Böyle benzer durumlarda kaç kez dinlemişimdir bu sözü.
- 190 JULIE: Hangi durumlarda?
- 191 JEAN: Bu söz konusu durumlarda. Mesela, o en son...

192 JULIE: (*Ayağa kalkar*) Kes. Dinlemek istemiyorum artık!

193 JEAN: O hanım arkadaşınız da aynı şeyi söylüyordu, ne tuhaf.

Göstergeler:

👂 **Kulak vermek:** Çevrede olup bitenleri dinleyip bir şeyler öğrenmek anlamında kullanılan eylem biçimini Jean'ın çevresinde olan biten şeylerle ilgilendiğinin ve içinde yaşadığı çevreye bilgisel anlamda hakim olduğunun göstergesidir. Jean'ın içinde yaşadığı çevrenin bilgisine hakim olması zarar görmesine engel olur. Çevresinde olup bitenlerle alakası olmayan ve farkındalık taşımayan Julie ise kendini belirleyen çevreden kopuktur. Bu kopukluk, tanımadığı çevrenin içinde Julie'yi tehlikelere karşı savunmasız bırakır.

Farkındalık→Güç

Jean, Julie'nin yaptığı konuşmaları duymuştur ve Julie'yi ait olduğu dünyada da gözlemlemiştir. Julie'nin arkadaşları tarafından da garipten bir kişi olduğunu gösteren bu konuşmalar da Julie'nin çılgınlığının ve garipliğinin sadece yaşanan bu geceye ait olmadığını göstermektedir.

Jean Julie'yi seviyesiz konuşmaları ile yargılar ve aralarında çok fark olmadığını söyler. Jean'ın bu tavrı efendisi niteliğindeki biri olan Julie'nin konumunu sarsmaya yönelik bir hamledir. Jean kendini bir uşak olarak görmeyi reddettiği gibi üst sınıfı da tam tersi bir konuma sokarak tatmin olmaktadır.

Julie'nin insanlar eşittir demesine rağmen, alt sınıftan insanlarla arasında bir benzerlik kurulmasından hoşlanmaması, koşullandığı bilginin söz düzeyinde kaldığını ve sözleriyle tavırları arasında çatışma olduğunu göstermektedir.

Önermeler:

Farkındalık→Güç

VI.7 “Ben senden mi emir alacağım yani?”

- 194 JEAN: Lütfen, ben yatmaya gidebilir miyim şimdi?
- 195 JULIE: (*İncelik dolu*) Yatmaya gitmek mi, üstelik yaz dönümü gecesini.
- 196 JEAN: Evet. O kalabalıkta dans etmekten hoşlanmıyorum hiç.
- 197 JULIE: Al o zaman kayıkhanenin anahtarını, kayıkla gölde dolaşır beni. Güneşin doğuşunu izlemek istiyorum.
- 198 JEAN: Sizce bu akıllıca bir iş mi?
- 199 JULIE: Sanki adına leke sürülecek diye korkuyorsun sen!
- 200 JEAN: Niye olmasın? Aptal yerine konmak istemem; tam iyi bir duruma gelmeye çalışırken, karakersiz adamın biri diye kapı dışarı edilmek de istemem. Hem düşünmem gereken biri var... Kristin...
- 201 JULIE: Demek şimdi de Kristin?
- 202 JEAN: Evet, ama bu arada sizi de düşünmüyor değilim. Bence yatmaya gidin.
- 203 JULIE: Ben senden mi emir alacağım yani?
- 204 JEAN: Yalnızca bunu alın, kendi iyiliğiniz için. Lütfen, çok geç oldu, uykusuzluk insanın başına vurur sonra. Yatın hadi.

Göstergeler:

☞ **Kayıkla dolaşmak:** Kayıkla gölde güneşin doğuşunu seyretmek şiirsel romantizm göstergesidir. Kendini aşkın büyüüne kaptırmış olan Julie, kayıkla dolaşıp güneşin doğuşunu seyretmek isteyemesiyle diğer örneklerde de olduğu gibi yine talepkar taraf konumundadır. İkinci kez dış dünyaya

çıkmaq isteyen Julie, Jean'ın isteğini reddetmesi nedeniyle yine dışarıya çıkamaz. Aynı zamanda Jean'ın yatmaya gitmek istemesi üzerine kayıkla dolaşmak fikri oyunun bitmesini engellemek için Julie'nin bulduğu bir çözümdür. Jean kaçan kovalanır mantığıyla yaptığı her hamlede Julie'nin ilgisini daha çok kazanmaktadır.

Dışarı çıkmaq fikrini Jean akılsızca bulmaktadır. Bu anlambirimde de Jean kendini riske etmemek için dışarı çıkmaq istemez. Aynı zamanda mutfak Jean'ın hüküm sürdüğu bir alan olarak başka hiç kimsenin müdahalesi olmadan Julie'den istediğini almasını kolaylaştıracak bir mekandır. Julie, arzularının peşinden giderken Jean tarafından kapalı bir mekan olan mutfakta sıkıştırılmıştır. Julie'nin istekleri, kadeh kaldırmak, elinin öpülmesi, leylak koparmak, kayıkla gezip güneşin doğuşunu seyretmek gibi her bir anlambirimde değişse de aynı isteğin göstergeleridir. Julie, romantik ve duygulu bir aşk yaşamak istemektedir. Bulunduğu mekana, konumuna, birlikte yaşamak istediği kişiye uymayan bu istekler göstermektedir ki Julie İçinde yaşadığı, zamana ve mekana ait değildir.

● **Leke sürülmek:** Jean, dışarıda kutlama yapan konak çalışanları tarafından Julie'yle yaptıklarının görölmesinden korkmaktadır. Jean için toplum içinde akıllı davranmak, toplumun arzularının peşinde koşan insanları yargılaması nedeniyle konumunu korumak için alınmış önemli bir güvenlik önlemidir. Julie ise toplumun belirleyiciliğinin bilgisine sahip olmadığı için bu noktadan sonra Jean'ın her söylediğine inanacak konuma gelmiştir.

İçinde buldukları 1880'lerin Feodal toplum düzeninin sınıfsal, ahlaki kodları göz önüne alındığında, Jean , Julie denkleminde kayba uğrayacak tarafın Julie olacağı açıkken Jean'ın leke sürülecek kişi olarak Julie değil de kendini tanımlaması Jean'ın kendinden ve konumunu korumaktan başka bir şey düşünmediğini göstermekte böylelikle Kristin ile yaşadığı ilişkinin sorumluluğunu hatırlatması bir bahaneye dönüşmektedir. Jean'ın Julie ile yaşadığı ilişkinin karakersizlik olması Jean için önemli değildir ve önemli olan toplum tarafından karakersizlik önemsizdir. Kişisel etik ifadesi olan karakter değerleri gerçekte Jean için bir anlam ifade etmemekte ancak toplum içindeki konumunu koruması anlamında pratik bir fayda taşıması nedeniyle önem kazanmaktadır.

Pratik Fayda ↔ Maddiyat > Manevi Değerler

Jean, Julie'nin karşısına aşılması gereken bir rakip olarak Kristin'i yine çıkarmıştır. Julie oyun oynamak için uğraşsa da Jean onu gerçeğin içine çekerek, yaşayacakları şeyin oyun olmasını engellemeye çalışmaktadır. Böylelikle Jean'ın, Julie'nin tatmin olmasını sağlayan zararsız ve çocukça bir oyun yerine, efendi olmasını sağlayacak gerçeğe ihtiyacı vardır. Ancak istediği konuma ulaşmak için Jean'ın da oyunları vardır. Julie oyunu amaç edinmiştir, Jean ise oyunu amacına giden bir araç olarak kullanmaktadır.

Oyun Dünyası X Gerçek Dünya

☛ **Emir:** Soylu sınıfın bir edimi olan emir verme gücü görünürde hala Julie'nin elinde olsa da gerçekte idare, Julie'yi istediği yöne nasıl sürükleyeceğini bilen ve kötücül bir ustalıklarla kurduğu stratejisini tutarlılıkla sürdüren Jean'ın elindedir.

Jean ile aşk oyunu oynamaktan çekinmeyen Julie'nin, Jean'dan emir almayı reddeden bu tavrı bilinçsizliğinin sonucunda oluşan bir tutarsızlığının göstergesidir. Tutarsızlığına neden olan bilinçsizliği Julie'yi oyunun sonlarında emir almaya ihtiyaç duyacağı bir güçsüze dönüştürecektir.

Bilinçsizlik→Güçsüzlük ≡ Bağımlılık

Önermeler:

Pratik Fayda ↔ Maddiyat > Manevi Değerler

Oyun Dünyası X Gerçek Dünya

Bilinçsizlik→Güçsüzlük ≡ Bağımlılık

VI.8 “Böyle ters durumlarda yapılacak tek şey kaçmaktır.”

204 JEAN:Hem kulaklarım beni yanıltmıyorsa eğer, buraya doğru yaklaşan sesler duyuyorum. Beni arıyorlardır, bizi burda görececek olurlarsa işimiz bitiktir.

(Koro şarkı söyleyerek yaklaşır. julie ile Jean konuşurken yer yer duyulan şarkı, köylüler içeri girince tam duyulur)

Ormandan çıkıverdi iki kız,

Tridiri-ralla, trediri-ra.

Biri yoksul, soğuktan üşümüş,

Tridili-ralla-ra.

Öbürünün akli ya altın ya gümüş,

Tridiri-ralla, tridiri-ra.

Ama ikisi de beş parasız,

Trediri-ralla-ra.

Al işte şu gelin tacı senin,

Tridiri-ralla, tridiri-ra.

Gönlüm oysa yalnız ötekinin,

Tl'ediri-ralla-ra.

205 JULIE: Ben onları tanır, severim; onlar da beni tanır, sever. Bırak girsinler. Bak gör.

206 JEAN: Hayır Matmazel Julie, onlar sevmez sizi. Nankördürler. İnanın

bana. Dinleyin bakın, kulak verin ne söylediklerine... Yo, olmaz.

207 JULIE: *(Kulak kabartır)* Bu söyledikleri şarkı ne?

208 JEAN: Alay ediyorlar, hem sizle, hem benle...

209 JULIE: Olamaz! Korkunç bir şey bu! Korkak herifler!

210 JEAN: İnsanlar böyle sürerken korkak davranırlar hep. Böyle ters durumlarda yapılacak tek şey kaçmaktır.

211 JULIE: Kaçmak mı? Nereye?Şimdi ne dışarı çıkabiliriz, ne de Kristin'in odasına girebiliriz.

212 JEAN: O zaman doğru benim odama. Zorunlu hallerde kurallar işlemez. Hem bana güvenebilirsiniz. Gerçekten size bağlı biri, bir dostunuzum ben.

213 JULIE: Ama ya... ya seni odanda arayacak olurlarsa?

214 JEAN: Kapıyı kilitleyeceğim; içeri girmek isterlerse ateş ederim. Hadi *(Yalvarır)* Hadi, lütfen...

215 JULIE: *(Sinirleri gergin)* Söz mü?

216 JEAN: Yemin ederim..

(Julie hızla Jean'ın odasına girer; Jean da heyecan içinde onu izler.)

Göstergeler:

☞ **Toplum:** Bu anlambilimde dışarıdaki insan topluluğu; nankör, yargılayıcı, bir aradayken korkak davranan, tehlikeli ve kaçılması gereken bir değer olarak belirir. Arzularını yaşamak isteyen insan için toplumun tehlikeli, yargılayıcı ve yok edici bir mekanizma olduğu anlamına ulaşılmaktadır.

Akıl x Duygu

Bilgisizliği nedeniyle Jean'ın söylediklerine inanmak zorunda kalan Julie, tehlikeden kaçmak ve kurtulmak için çabalarken daha büyük bir tehlikenin içine çekilmektedir. Bilgisizliği onu canavarın karnına sürüklemektedir.

Bilgisizlik→ Tehlike

☛ **Ateş etmek:** Jean silahını kullanarak Julie'yi dış dünyanın tehlikelerine karşı koruyacağını söyler. Julie'nin oynamak istediği oyundaki aşık şövalye gibi davranacağına inandıran Jean onu kanının son damlasına kadar koruyacağı yalanıyla odaya girmeye ikna etmiştir. Bu masala, tehlikeye ve şövalyesinin kendisini koruyacağına inanmış olan Julie güven içinde bir prenses edasıyla odaya girer. Julie oynadığı oyunun ya da gördüğü düşün içinde kendini yitirmiştir.

Masal x Gerçek

☛ **Oda-Kapı-Kilit:** Julie yeni bir insan olarak çıkacağı erginleştirici odanın kapısından içeri girmiştir. Kapı bu noktada bir eşik niteliğindedir ve Julie bu eşikten büyümüş bir kadın olarak çıkacaktır. Campbell'ın *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu* adlı kitabında kapıların eşik atlamak ve erginleşmek gibi anlamlar taşıması önemlidir. Bu anlambirimde kapı göstergesinin anlamlarıyla örtüşmektedir:

Bu, eşik muhafızının ilk ya da koruyucu yönünü ortaya çıkartan bir düştür. Kişi en iyisi belirtilen sınırların bekçisiyle karşılaşmamalıdır. Ve

yine de birey, ancak bu sınırların ötesine geçerek, aynı gücün yıkıcı diğer yönünü kışkırtarak, canlı ya da ölü olarak, deneyimin yeni bir alanına geçer.⁹⁹

Büyülü eşikten geçişin bir yeniden doğum alanına geçme olduğu fikri, bütün dünyada balinanın karnının rahim imgesiyle simgelenmiştir. Kahraman ,eşiğin gücünü ele geçirmek ya da onunla uzlaşmak yerine bilinmeyenin içinde kaybolur ve ölmüş gibi görünür.

(...)

Öyleyse, alegorik olarak bir tapınağa giriş ve balinanın dişleri arasından kahramanın dalışı, her ikisi de resim dilinde yaşamı merkeze alma, yaşamı yenileme eylemini belirten aynı maceralardır.¹⁰⁰

Bu anlambirimdeki kapı-oda göstergesinin anlamları, bu kelimelerin genel anlamlarından bazılarıyla çakışmaktadır:

Kapılar; bir durumdan diğer bir duruma, bir dünyadan diğer bir dünyaya, bilinenden bilinmeyene, aydınlıktan karanlığa geçişi sembolize ederler...¹⁰¹

Kapının içerden kilitlemesi tehlikeye karşı bir savunma gibi görünse de Julie'nin içeride Jean tarafından kapana kısıtıldığıının da göstergesidir. Jean

---

⁹⁹ Joseph CAMPBELL,Kahramanın Sonsuz Yolculuğu.Çev: Sabri Gürses.(İstanbul: Kabalcı,2000), S.99

¹⁰⁰ A.g.e.S. 110

¹⁰¹CHEVALIER and GHEEBRANT,The Penguin Dictionary of Symbols.Çev: John Buchanan-Brown.(England:Penguin Books,1996),S.422.

ilk dalını ele geçirmiştir.

Mutfaktan daha dar bir alan olan odada, Jean'ın yatak odası olması nedeniyle Jean'ın bir tam hakimiyeti söz konusudur. Julie, odada Jean ile sınıfsal konumuna ve toplum hayatına uygun olmayan bir cinsel ilişkiyi yaşayacaktır. Jean'ın konak çalışanlarından kaçmaları bu yüzden de odaya girmeleri gerektiği doğrultusundaki telkinleri aslında avı tuzağa çekmek için uyguladığı stratejinin bir parçasıdır ve Julie'nin odaya girmesiyle başarıya ulaşır. Julie, girdiği odadan çocukluktan ve düştten kurtulmuş olarak çıkacağı için erginlenme törenini bu aşamasında kişisel bazda başarıya ulaşacaktır. Ancak erginlenme törenin temel amacı, verdiği sınavla birey olma hakkı kazanan kişinin topluma saygı değer bir üye olarak katılmasıdır. Bu bağlamda Julie'nin erginlenme töreni toplum kurallarına aykırı olarak yaşanması nedeniyle toplumsal amacı bakımından başarısızlıkla sonuçlanacak ve Julie, toplum tarafından kabul görmeyen bir bireye dönüşecektir. Toplumsal bilincin ve kodlarının farkında olmayan birey için toplum yargılayıcı ve yok edici bir mekanizmadır.

Toplum x Birey

Toplum → İnsan

Önermeler:

Akıl x Duygu

Toplum → İnsan

Toplum x Birey

Bilgisizlik → Tehlike

Masal x Gerçek

VI ANLAMBİRİM DEĞERLENDİRMESİ

Kendi içinde sekiz anlambirimden oluşan altıncı anlambirim; Hazırlık, Serim, Merak ve Önseme işlevlerini içinde barındırır. Serim, son derece ustalıkla oyunun geneline yayıldığı gibi bu anlambirimde de daha sonraki olaylara ilmek atılacak şekilde yapılmıştır. Bu noktadan sonraki anlambirimlerinde Julie'nin efendiliği sona erecektir.

ANLAMBİRİM VII

VII.1 “Yazdönümü”

(Köylüler, şenlik giysileriyle, şapkalarında çiçekler, kemancının peşi sıra içeri girerler. Yapraklarla süslü bir varil bira ile bir fıçı içkiyi masanın üstüne koyarlar; kendilerine bardak alıp cümbüşe başlarlar. Ortalık bir dans gösterisi halini alır. Halka olup dans ederler, şarkı söyleyip sözsüz oyun oynarlar. "Ormandan çıkıverdi iki kız" şarkısını söylerler. Sonunda şarkı söyleye söyleye çıkarlar.)

Göstergeler:

☞ **Yazdönümü kutlaması:**Tanrıların ölüp yeniden doğumunu simgeleyen ve bereket için yapılan kutlamalar Doğanın insan üzerindeki gücünü göstermektedir.

Yazdönümü kutlaması yananlam olarak Julie'nin çocukluktan çıkıp yeniden bir birey olarak doğumunun kutlanması anlamını taşımaktadır. Julie girdiği odadan yaşadığı cinsel ilişkinin sonucunda yeni bir kimlik kazanıp tekrar doğarak çıkacaktır.

Doğa > İnsan Sınanma → Kimlik

Önermeler:

Doğa > İnsan

Sınanma → Kimlik

VII ANLAMBİRİM DEĞERLENDİRMESİ

Tek anlambirimden oluşan bu anlambirim; Hazırlık, Merak, Serim işlevlerini içinde barındırır. Oyunun ana izleğinde yer alan insanı belirleyen ana unsurlardan biri olarak karşımıza çıkan toplum, bu bölümde yazdönümü kutlamasında eğlenen köylüler göstergesi ile verilmiştir.

Bu anlambirimde sahnede görülen pantomim ve söylenen şarkılar, içeride Jean ve Julie'nin yaşadıklarına katlanırken aynı zamanda gerçekçi oyun kurgusu içinde zaman atlamasına engel olmaktadır.

V- VII. Anlambirimlerin Önermelerinin Dizimsel Sıralanışı

ANLAMBİRİM V

1. Altanlambirim

Gerçek x Oyun

Farkındalık → Güç

İçgüdü ↔ İnsan

2. Altanlambirim

Toplum ↔ İnsan V İçgüdü $\subset$ İnsan $\Rightarrow$ İnsan X Toplumsal Kimlik

Soy ↔ İnsan

Bilinç → Farkındalık

3. Altanlambirim

Görünen $\neq$ Gerçek

Deneyim → Yaşamsal Bilgi → Güç $\Rightarrow$ Bilgisizlik = Güçsüzlük

Sınıfsal statü ↔ İnsan V Toplum ↔ İnsan $\Rightarrow$ Edilgenlik $\subset$ İnsan

4. Altanlambirim

Bilinç → Farkındalık V Farkındalık → Doğru Konumlanma $\Rightarrow$ Hayatta Kalmak

5. Altanlambirim

Sınıfsal Statü ↔ İnsan

ANLAMBİRİM VI

1. Altanlambirim

Duygu → Güçsüzleştirir.

Toplum ↔ İnsan

İçgüdü ↔ İnsan V Bilinç X İçgüdü ⇒ İçgüdü → Toplum Dışılık

2. Altanlambirim

Ölüm ⊂ Yaşam V Ölüm = Kader ⇒ Ölüm ↔ İnsan

Sınıfsal statü ↔ İnsan V Çevre ↔ İnsan V Ölüm ↔ İnsan ⇒ Edilgenlik ⊂ İnsan

Yazgı ↔ İnsan

Toplumsallık = Rol

İnsan ↔ Toplum V İçgüdü ↔ İnsan V Toplum bilgisi x Öz bilinç ⇒ Toplum x Birey

Hayat = Doğa = Tehlike V Güç savaşı ⊂ Yaşam ⇒ Güç → Hayatta kalma

3. Altanlambirim

Akıl → Güç V Bilinçsizlik → Felaket

Arzu x Toplum

Acıya Katlanma Gücü ⊂ Birey

Yazgı ↔ İnsan

4. Altanlambirim

Farkındalıksızlık → Güçsüzlük V Farkındalık → Güç ⇒ Güçsüzlük → Tehlike

5. Altanlambirim

Aşk → Zayıflık V Duygu x Akıl ⇒ Akıl → Güç

Farkındalıksızlık → Zayıflık V Güçlü ≡ Avcı ⇒ Güç → Hayatta Kalmayı

Görünen ≠ Gerçek

Yazgı ☛ İnsan

Sınıfsal statü ☛ İnsan

Onur x Menfaat

6. Altanlambirim

Farkındalık → Güç

7. Altanlambirim

Pratik Fayda ↔ Maddiyat > Manevi Değerler

Oyun Dünyası X Gerçek Dünya

Bilinçsizlik → Güçsüzlük ≡ Bağımlılık

8. Altanlambirim

Akıl x Duygu

Toplum ☛ İnsan

Toplum x Birey

Bilgisizlik → Tehlike

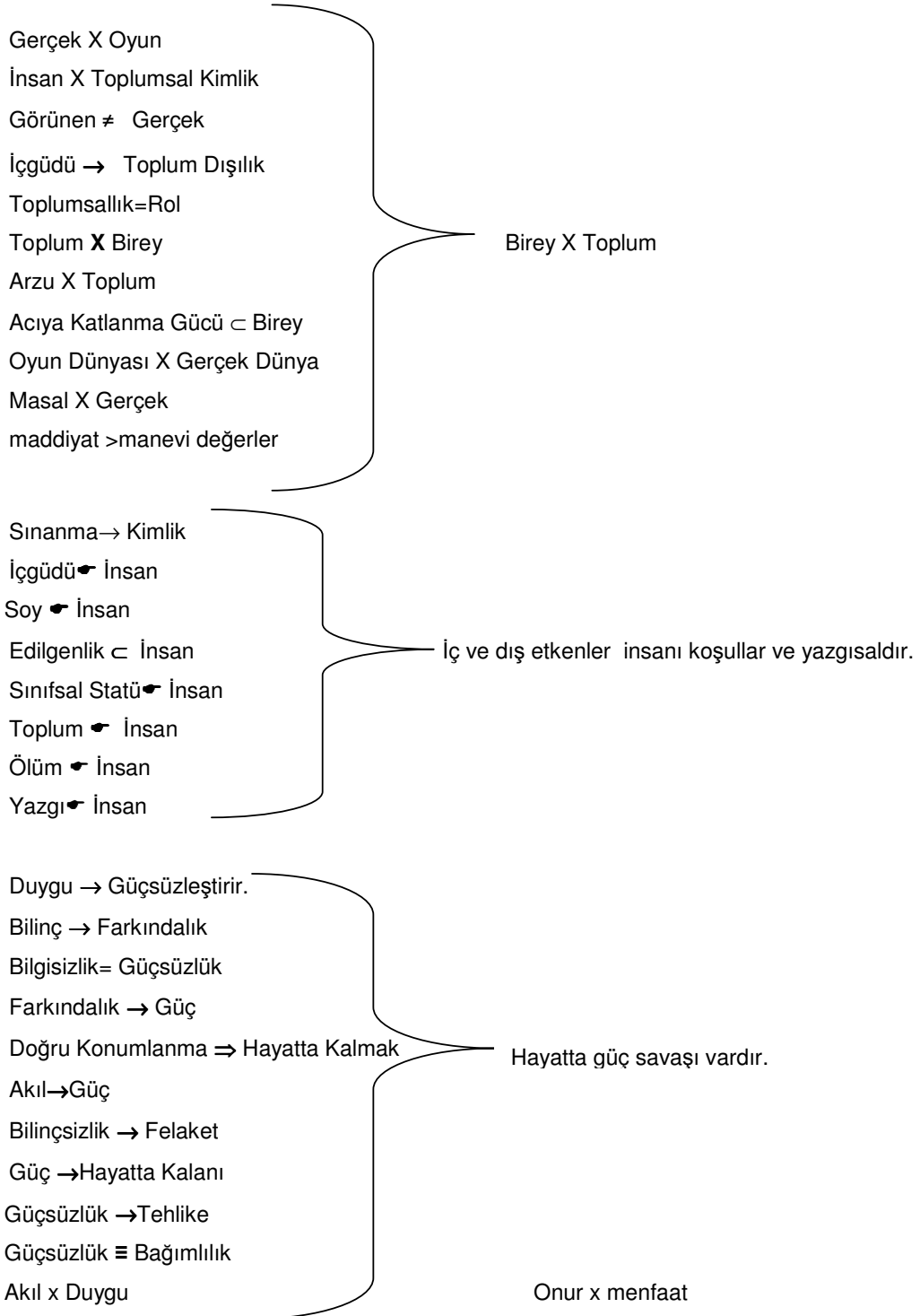
Masal x Gerçek

ANLAMBİRİM VII

Doğa > İnsan

Sınanma → Kimlik

V- VII. Anlambirimlerin Önermelerinin Dizisel Sıralanışı

ANLAM BİRİM VIII

VIII.1 “Burada kalabilir miyiz artık sanıyorsunuz?”

(Julie girer. Mutfağın dağılmış haline bakar, ellerini ovuşturduktan sonra pudralarını çıkarıp yüzünü pudralar. Jean girer; çok keyiflidir.)

217 JEAN: Gördünüz işte! İşittiniz değil mi? Burada kalabilir miyiz artık sanıyorsunuz?

218 JULIE: Yo, hayır. Başka ne yapabiliriz?

219 JEAN: Kaçarız. Uzaklara... geziye çıkarız.

220 JULIE: Geziye mi, nereye?

221 JEAN: İsviçre'ye. İtalyan göllerine. Hiç gittiniz mi?

222 JULIE: Hayır, güzel mi?

223 JEAN: Ah! Bitmeyen bir yaz; portakallar, yeşillikler... ah ah!

224 JULIE: İyi ama ne yaparız orda?

225 JEAN: Bir otel işletirim. Birinci sınıf servis, birinci sınıf müşteri...

226 JULIE: Otel mi?

227 JEAN: İşte size yeni bir yaşam. Hep yeni yüzler, yeni diller; sıkılacak sinirlenecek zaman bile olmayacak, ne iş yapayım diye ortalıkta bakınmayacaksınız, işler kendiliğinden yürüyecek. Sabah akşam ziller, tren sesleri, gelip giden otobüsler ve kasaya şıkır şıkır akan altıncıklar... Yaşayacaksınız!

228 JULIE: Sen yaşayacaksın, ya ben?

229 JEAN: Siz evin hanımı, kuruluşun baş tacı... Sizde o hava, o eda varken... büyük bir başarı yakalanacak: Korkunç! Kraliçeler gibi oturacaksınız masanın başında; düğmeye bastınız mı köleleriniz

harekete geçecek. Konuklar tahtınızın önünde kuyruk olup bekleyecekler ve sonra ellerindeki serveti masanızın üstüne bırakıp gidecekler sinirli sinirli. Bilmezsiniz siz, eline hesap pusulasını verince nasıl bir titreme alır insanları. Ben hesapları tuzluca yaparım, sizse en tatlı gülüşünüzle ballandırırınız hesabı. Ah, haydi gidelim burdan! *(Cebinden bir tren tarifesi çıkarır)* Hemen şimdi, ilk trenle. Altı buçukta Malmö' de oluruz; Hamburg yarın sabah sekiz kırkta, Frankfurt-Basel ertesi gün, sonra Gothard geçidinden Como; diyelim üç gün. Üç gün!

Göstergeler:

☛ **Gitmek:** Bu anlambirimde artık hiçbir şeyin eskisi gibi olamayacağı net olarak gösterilmektedir. Artık Jean ve Julie'nin konumları değişmiştir. Oyunun başından beri ana hatları oluşturan efendi-köle ilişkisi alt üst olmuştur. Jean hala Julie'ye yalanlar söylemeye devam ederek planlarını Julie'ye kabul ettirebilmek için büyü ve romantik bir geziden bahsetmektedir. Jean'ın kaçış planının aşamalarını ayrıntı bir şekilde sıralamasıyla bunun anlık bir plan olmadığı belli olur. Üç günlük yolculuğun tren saatleri ve süreleri hesaplanmıştır. Ama artık ne Jean'ın karşısında masal dinleyerek veya düş görerek yaşayan küçük kız ne de Julie'nin karşısında emir verebileceği uşağı Jean yoktur. Düzenin sarsıldığı, tanımlar ve konumların birbirine karıştığı bu ortamda, kendilerini tanımlamalarının imkansız hale gelmesiyle tek çıkar yol olarak içinde kendilerini yeniden tanımlayabilecekleri başka bir gerçekliğe kaçmak kalmıştır. Konak bu noktada bir sistemin, feodalizmin simgesi durumundadır. Bu sistemin içinde tanımsız ve sınıfları belirsiz olarak

varolamayacakları için var olabilmek adına uzaklaşmaları gerekmektedir. Eskinin hüküm sürdüğü buldukları yerde kendileri yeni bir varlık yüklendikleri için barınmaları olanaksızdır. Kölelikten kurtulmak isteyen Jean'ın isteği onu köle yapan bu sistemin dışına çıkmak değil, aynı kodu kullanarak kendisi efendi konumuna geçmektir. Başkalarının ve Julie'nin efendisi olmak isteyen Jean, onu ezen yapının en istekli varlık nedeni olduğu için onu köleleştiren bu yapıya zarar veremeyecektir.

Toplum ↔ İnsanı

☛ **Otel:** Jean'ın kurtuluş planlarında hızla tırmanacağı merdivenlerden biri olan otel göstergesi ikonik anlamıyla bir işletmedir. Jean, masal imgelerine kolaylıkla kapılan Julie'yi oteli anlatırken bir saray imgesi yaratmaya çalışarak kandırıp otel için gereken sermayeyi Julie'den kolaylıkla alabileceğini düşünmektedir. Julie'nin bu rüyadaki yerinin Jean'a basamaklık etmekten ibaret olduğunu, Jean'ın sınıf atlayarak ulaşmaya çalıştığı zenginlik ve statüye kendisinin zaten sahip olduğunu anlamasıyla birlikte, Jean'ın kendisini kandırmak için anlattığı masal etkileyciliğini yitirir.

Bilinç x İçgüdü

Önermeler:

Toplum ↔ İnsanı

Bilinç x İçgüdü

VIII.2 “Beni sevdiğini söyle.”

230 JULIE:Bütün bunların hepsi çok güzel. Ama beni yüreklendirmelisin Jean. Beni sevdiğini söyle. Gel kucakla beni.

231 JEAN:(*İsteksiz isteksiz*) Çok isterdim, ama göze alamam. Bu evde bu şey olmasın yine. Sizi seviyorum, bunu söylemeye hiç gerek yok. Herhalde kuşku duymuyorsunuzdur bundan, değil mi, Matmazel Julie?

232 JULIE: (*Utangaç ve oldukça kadınsı*) Matmazel mi? Bana artık Julie de. Aramızda hiçbir engel yok artık... Julie de bana.

233 JEAN:(*Huzursuz*) Diyemem. Bu evin içinde olduğumuz sürece engeller var ikimizi ayıran. Geçmişteki günler, Kont, hepsi şuracıkta... Ona gösterdiğim bağlılığı kimseye göstermedim ben. Eldivenlerini iskemlenin üstünde görsem, yeter benim için, hemen ufalırım. Her zil çalışında bir at gibi ürperirim. Şu anda bile, şurada görkemli bir biçimde duran çizmelerine baktıkça sırtımın iki büklüm olduğunu hissediyorum. (*Çizmelere tekme atar*) Bunlar hep biz çocukken kafamıza sokulmuş dar görüşlü, eski düşünceler... Ama geçer gider bunlar, akılda bile kalmaz. Bir başka ülkeye gitsen yeter, bir başka cumhuriyete... Uşak giysileri neymiş orda görün, herkes önümde eğilecek. Evet, iki büklüm eğilecek herkes, bense dimdik duracağım. Eğilmek için yaratılmamışım ben. Aklım var, kişiliğim var; o ilk dala ulaşayım, sonra nasıl tırmanıyor-muşum görsünler. Bugün bir uşağım, gelecek yıl ise mülk sahibi... derken on yıl içinde koca bir servet yığarım, sonra ver elini Romanya... Takıp takıştırır, belki de bir kont olur çıkarım.

234 JULIE:(*Üzgün*) Ne iyi olur.

235 JEAN: iliyor musunuz, Romanya'da unvan satın alabiliyor insan kendine;
siz de kontes olursunuz sonra... benim kontesim.

236 JULIE:Hiçbiri umurumda değil. Ben onları arkada bırakıyorum.

Göstergeler:

☞ **Kucaklamak:** Kucaklaşmak bu anlambirimde Jean ile Julie'nin yaşadığı cinsel ilişkinin bir göstergesidir. Kucaklaşmak aynı zamanda sevginin bir ifadesidir. Başlangıçta sadece romantik bir oyun olan bu ilişkinin dönüştüğü gerçeklik düzleminde, artık çocukluktan çıkmış olan Julie oyun oynamak değil gerçek sevgiyi yaşamak istemektedir. Çıkarıcı bir akıl insanı olan Jean ise romantizmi veevliliği anlamsız bulmaktadır. Durumu idare etmek için Julie'ye bu isteğinin konaktan ayrıldıktan sonra gerçekleşeceğini söylemektedir. Ancak bu hiçbir zaman olmayacaktır. Jean'ın dünyasında pratik bir fayda içermediği için sevgiye yer yokken Julie'nin dünyasında ise hiçbir pratik fayda beklentisi olmaksızın tek amaç sevgiye ulaşmaktır.

Akıl x duygu

☞ **Geçmiş x Gelecek:** Bu anlambirimde Jean tarafında öne sürülen geçmişin izleri daha sonra da Julie tarafından ailesini anlatırken karşımıza çıkacak çok önemli bir göstergedir. Jean ve Julie geçmişlerinin bütün yükü altında ezilmektedirler. Onların varlığını belirleyen geçmişleri şimdilerini ve geleceklerini de belirleyicisi olacaktır. Jean efendi olmak için yaratıldığını ve kimsenin önünde eğilmek için yaratılmadığını söylese de Kont'un eldiveni, çizmesi ya da zil sesiyle ürpermekte ve karşısında hazır olda durmaktadır.

Oyunun sonunda Kont'un gelmesiyle Jean kıyılamaz olur. Bu gösterge insanın geçmişinden kaçamayacağını söylemektedir. İnsanı belirleyen koşullar vardır ve insan bunları reddedemez. Geçmiş insanı belirleyen koşullardan biridir.

Yazgı • İnsan

• **Zil-Çizme-Eldivenler:** Efendiliğin ve feodalizmin göstergeleri olan nesnelere. Tabu nesnesi olarak karşımıza çıkarlar. Ait olduğu kişiler olmasa da nesnelere bile efendi olarak görülebilirler. Gücün simgeleri olan bu göstergeler, Jean için Kont kadar güçlü nesnelere. Jean bir nesnenin çekinecek kadar ruhu zincirli bir köledir. Çocukluğundan beri bu inançlarla yetiştirildiği için bu kölelikten kurtulamayacaktır.

Geçmiş • İnsanı

Koşullanmışlık= Kader

• **Kont:** Kont olmak; Jean'ın en büyük hedefidir. Rüyasında tırmanmak istediği ağacın en üst noktasıdır. Jean akıllı olduğunu ve efendi olması gerektiğini söyler. Adem ile Havva, Cennetteki yasak meyveyi yediklerinde iyinin ve kötünün bilgisine varmışlar ve tanrısal bir özellik kazanmışlardır. İnsanın aklını kullanması ve bilgiye sahip olması tanrısal bir özelliktir. Hıristiyan mitinde yaratılış bölümünde de insanın kazandığı tanrısal bilgi yüzünden tanrı tarafından lanetlendiği anlatılmaktadır:

RAB Tanrı kadına,"Çocuk doğururken sana çok acı çektireceğim" dedi,
"Ağrı çekerek doğum yapacaksın. Kocana istek duyacaksın, Seni o yönetecek."

RAB Tanrı Adem'e,"Karının sözünü dinlediğin ve sana, meyvesini yeme dediğim ağaçtan yediğin için toprak senin yüzünden lanetlendi" dedi"Yaşam boyu emek vermeden yiyecek bulamayacaksın.Toprak sana diken ve çalı verecek, yaban otu yiyeceksin. Toprağa dönünceye dek ekmeğini alın teri dökerek kazanacaksın. Çünkü topraksın, topraktan yaratıldın ve yine toprağa döneceksin." Adem karısına Havva adını verdi. Çünkü o bütün insanlarına annesiydi¹⁰²

Akıl yüceltilen bir değer olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsan aklını kullanarak güce ve efendiliğe sahip olabilir. Ancak akıl, itaatın olduğu yerde bulunmamalıdır ve Tanrı Adem ile Havva'yı lanetleyerek onları cennetin ölümsüz bahçesinden sonsuza kadar kovmuştur. İnsan ve Tanrı ilişkisinde aklın yeri yoktur. Kont içinde yaşadıkları sistemin tanrısıdır. Sistem içinde itaat şarttır. Aklını kullanan insanda yaşadığı farkındalıkla acı çekecektir. Bilmek acı verir.

Koşullanmışlık= Yazgı x Akıl

Önermeler:

Akıl x Duygu

Yazgı ☛ İnsan

---

¹⁰² Kutsal Kitap.Yaratılış 2,3:3

Koşullanmışlık= Kader

Geçmiş • İnsan

Koşullanmışlık= Yazgı x Akıl

VIII.3"Kendi adıma da beş param yok benim."

237 JULIE: Sen sadece beni sevdiğini söyle, çünkü söylemezsen...

söylemezsen eğer, o zaman ben ne oluyorum?

238 JEAN: Size bin kez söyleyeceğim bunu ama sonra... Burada olmaz.

Duygusallığın yeri değil şimdi, yoksa her şeyi yitiririz. Akıllı insanlar gibi soğukkanlı götürmeliyiz işi. *(Bir puro çıkarır, ucunu ısırıp yakar)* Siz şuraya oturun ben de buraya; bir şey olmamış gibi karşılıklı konuşalım.

239 JULIE: Aman Tanrım, duygu diye bir şey yok mu sende hiç?

240 JEAN: Var tabii. Herkeste ne kadar varsa bende de o kadar var. Ama ben duygularımı denetlemesini bilirim.

241 JULIE: Az önce ayağımı öpüyordun, şimdiyse...

242 JEAN: *(Sert)* Evet, o, o zamandı. Şimdi üstünde düşünmemiz gereken şeyler var.

243 JULIE: Böyle sert konuşma benimle.

244 JEAN: Sert konuşmuyorum. Akli başında birtakım sözler söylüyorum sadece. Bir çılgınlıklar oldu, tamam. İkincisi olmasın. Kont her an dönebilir; o dönmeden biz geleceğimizi kararlaştırmalıyız. Peki, tasarılarım için ne diyorsunuz? Aklınız yattı mı?

245 JULIE: Fikir çok iyiye benziyor, yalnız bir şey var. Böyle büyük bir proje oldukça büyük bir sermaye ister. Var mı sende?

246 JEAN: *(Piposunu çiğner)* Var tabii. Mesleki beceri, geniş deneyim, yabancı dil... Sanırım bütün bunlar esaslı bir sermaye demektir.

247 JULIE: Ama ne yazık ki bir tren bileti bile alınmaz bu sermayeyle.

248 JEAN: Çok doğru. İşte bu yüzden ortaya bir miktar para alıp beni

destekleyecek birine ihtiyacım var.

249 JULIE: Hemen nasıl bulacaksın bu kişiyi?

250 JEAN: Eğer ortağımsanız siz bulursunuz.

251 JULIE: Bulamam. Kendi adıma da beş param yok benim.

Göstergeler:

☞ **Akıl x Duygu:** Bu anlambirimde Jean aklın, Julie ise duygunun temsilcileri olarak belirirler. Jean'ın dünyasında duygunun yeri yoktur ve çıkış ancak akıl yoluyla bulunabilir. Bu noktaya kadar sadece duygularının peşinde olan Julie oyunun bu noktasından sonra içinde yaşadığı toplumsal düzlemin gerçekleri ile ilgilenmeye ve düşünüp sorgulayarak akıl yürütmeye başlayacaktır. artık oyununun son perdesini oynamakta olan Jean gerçek niyetini Julie'ye açıklamaya başlamıştır. Akıl ve sorgulama ise insanın kimlik kazanması için şarttır.

Sorgulama→Kimlik

☞ **Sermaye:** Hedefine ulaşmak için Julie'nin parasına ihtiyaç duyan Jean, sonunda Julie'ye onu sermaye kaynağı olarak gördüğünü açıklamıştır. Jean'ın güç elde etmek ve efendi olabilmek hayallerinin anahtarı olan para nesnel dünyanın en önemli göstergesi olarak karşımıza çıkar. Julie'nin parasının olmayışı her şeyi Jean adına anlamsız kılar. Jean dünyanın efendisi olabilmek için gücü istemektedir ve dünyasal güç para ile gelebilir. Jean'ın akla ve beceriye sahip olması bu noktada yetmemektedir.

Julie'nin sahip olduğu güç ona soyu tarafından aktarılmıştır. Soy insanı belirleyen faktörlerden biridir. Oysa Jean para ile elde etmeye çalıştığı statüyle soyuyla gelen yazgısını değiştirmeye çalışmaktadır .

Soy • İnsan

Önermeler:

Sorgulama→Kimlik

Soy • İnsan

VIII.4 “Bana kadar düşün, sizi ancak o zaman kaldırabilirim.”

252 JEAN: *(Bir an)* O halde bitti her şey...

253 JULIE: Ya? Sonra...

254 JEAN: Neysek her şey öyle sürüp gidecek demektir.

255 JULIE: Bu çatı altında senin metresin olarak mı yaşayacağımı sanıyorsun? Herkes beni izleyecek. Babamın yüzüne nasıl bakarım sonra? Yo, buradan götür beni, bu utanç dolu, aşağılayıcı durumdan uzaklaştır. Ah Tanrım, ben ne yaptım? Tanrım, Tanrım!.. *(Ağlar)*

256 JEAN: Şimdi de bunu mu tutturdunuz, demek böyle? Ne yapmışsınız sanki? Herkesin daha önce yaptığı şeyler..;

257 JULIE: *(Sarsılarak)* İşte bak, beni hor görüyorsun şimdi. Düşüş başladı, düşünüyorum artık.

258 JEAN: Bana kadar düşün, sizi ancak o zaman kaldırabilirim.

Göstergeler:

☉ **Metres:** Julie bu anlambirimde toplumsal söylemleri ve ahlaki yargıları kavramaktadır. Metres olarak yaşamak evlenmeden cinsel ilişkiyi paylaşmak anlamına gelmektedir. Toplum hayatı içinde metres ilişkisi sürdürmek bir kadının yaşayabileceği en alçaltıcı konumdur. Yaptığı şeyleri sorgulamayan ve çılgınlıkla nitelendirilen Julie oyun içinde ilk kez toplumsal ve ahlaki yargılarla kendini sorgulamakta ve toplumsal nitelikte bir tanımı önemsemektedir. Topluma ait kültüre adapte olmaya başlayan Julie, yaşadığı düştten uyanmaya başlamıştır. Yaptığı bir eylemi sorgulayarak kişilik kazanma yolunda ilk adımları atan Julie, babasına ve kendi sınıfına yakışmayan bu

tavrı yüzünden kendini eleştirmektedir. Toplumun insan hayatı üzerinde önemli bir yaptırım gücü vardır. Julie toplum karşısında bu durumda olması yüzünden kaçmak ve hayatını bu durumun bilgisiyle planlaması gerekliliği ile yüzleşmiştir.

Toplum ↔ İnsan

Toplumsal Bilinç x Birey

☛ **Düşüş:** Düşmek göstergesi, kötü yola düşmek, bulunduğu statüden düşmek gibi anlamları ifade etmektedir. Julie konağın uşağı ile cinsel ilişki yaşayarak sınıfsal statüsünün ona verdiği gücü kaybetmiştir. Julie, kendini ve eylemini sorgulayarak, çevresine dair kendi konumunu belirlemeye başlamıştır. Toplum dışılık → Güçsüzlük

Yan anlam olarak ise Jule'nin rüyasında gördüğü düşme göstergesiyle bir katlanma yaşanmaktadır. Julie en dibe doğru olan yolculuğuna başlamıştır. IV.9. Anlambirimde yer alan düşme anlamıyla aynı anlam ortaya çıkmaktadır: Julie çocukluktan kurtulup yeniden bir kimlik kazanarak erginleşmektedir. Düşmek; çocukluktan ve düş dünyasından kurtulmaya başlayıp kimlik kazanmakta olduğunun göstergesidir.

Önermeler:

Toplum ↔ İnsan V Toplumsal Bilinç x Birey ⇒ Toplum Dışılık → Güçsüzlük

VIII.5 “Bana bunu hayat öğretti”

259 JULIE: Niye bu kadar kapıldım acaba sana? Güçsüzün güçlüye, düşenin yükselene kapılması bu mu acaba? Yoksa aşk mı? Aşk bu mu? Sen aşk nedir biliyor musun?

260 JEAN: Ben mi? O sizin düşünceniz. Daha önce hiç sevgilim olmadı mı sanki?

261 JULIE: Neler çıkıyor ağzından senin, aklından neler geçiyor?

262 JEAN: Bana bunu hayat öğretti, ben buyum. Görüyorsunuz, ne histeriye kapılmak bir işe yarar, ne oturup hava basmak. Aynı gemideyiz şimdi. Buyurun küçük hanım, size özel bir şey sunayım.

(Çekmeceyi açar, şarap şişesini çıkarır, daha önce kullanılmış iki kadehe şarap doldurur)

Göstergeler:

● **Aşk:** Aşk bu anlam birimde insanın acı çekmesine ve kendini kaybetmesine neden olan bir gösterge olarak çıkmaktadır. Julie duygularını ve aşkı sorgulamaya başlamıştır. Jean'ın kendisine aşk ile ilgili yalanlar söylediğini fark edecektir. Jean hayatta sevginin ve aşkın yeri olmadığını ve bunu ona hayatın öğrettiğini söyler. Jean tarafından olumsuz ve aşırılık olarak nitelendirilse de Julie aşk yaşamak için girdiği bu oyundan büyüyerek çıkmaktadır.

Duygu x Akıl

Jean'ın parası olmadığını öğrendiği an itibariyle Julie'ye karşı tavrı tamamen

değişmiştir. Jean, aynı gemideyiz derken artık aynı seviyede olduklarını bundan dolayı kurduğu çıkar oyunun bitmesi nedeniyle Julie'ye sahte kibarlıklar yapmasına gerek olan bir durumun kalmadığını anlatır.

Önermeler:

Aşk= Duygu x Akıl

Çıkar→ Rol x Gerçek

VIII.6 “Hırsız!”

263 JULIE: Nerden buldun sen o şarabı?

264 JEAN: Kilerden.

265 JULIE: Babamın Burgonya şarabı o.

266 JEAN: Ne olmuş yani, damadına...

267 JULIE: Ben de kalkmış bira içiyorum.

268 JEAN: Bu, sizin zevkinizin benimki kadar ince olmadığını gösterir sadece.

269 JULIE: Hırsız!

Göstergeler:

☛ **Hırsız:** Julie, bir beyefendi olarak gördüğü Jean'ı tanımaya başlamıştır. Çocukken elma çaldığı için Jean'ı hoşgörüle karşılayan Julie; şarap yüzünden Jean'a hırsız demektedir. Julie, Jean'ı aşağılarken hırsızlıkla suçlar ancak daha sonra kendisi de babasının parasını çalarak hırsızlık yapacak ve günahın ilk örneğinde olduğu gibi Havva'nın yasak elmayı çalmasına benzeyen bu eylem ile artık üst katın soylu yaşantısından mahrum kalacaktır.

Eylem☛ İnsan

Önermeler:

Eylem☛ İnsan

VIII.7 “Bir hizmetçi parçası, her zaman bir hizmetçi parçasıdır.”

270 JEAN: Siz söylenip duracak mısınız?

271 JULIE: Aman Tanrım! Adi bir hırsızla suç ortaklığı! Körkütük sarhoş muydum ben ne? Bütün gece düş mü gördüm? Yaz dönümü gecesi, sözde masum eğlenme gecesi.

272 JEAN: Masum mu?

273 JULIE: Dünyada benim kadar alçalmış biri var mıdır acaba?

274 JEAN: Zaferi siz kazandınız. Siz kendi üstünüze ne alınıyorsunuz? Ya içerdeki Kristin'e ne demeli? Onu duygusuz biri mi sanıyorsunuz?

275 JULIE: Önceleri öyle sanmıyordum, ama şimdi evet. Bir hizmetçi parçası, her zaman bir hizmetçi parçasıdır.

276 JEAN: Bir orospu da orospudur.

Göstergeler:

☛ **Düş:** Julie eylemlerini sorgularken, gece yaşadıklarını düş olarak nitelendirir. Arzularının peşinden sürüklenen Julie, gerçeğe uyandığında daha önce yaptıklarını düşsel görüntüler olarak tanımlayacaktır. İnsan arzularını ancak düşlerinde yaşayabilir. Gerçek dünya akıl ve kural içermektedir. Julie ahlaki olarak kendini yargılamaktadır. Mantıklı tavırlar Julie içinde belirmeye başlamıştır. Yaşadığı sorgulama ile acı çekerken bir yandan da kimlik kazanacaktır.

Duygu x Akıl

Sorgulama → Kimlik

🗨️ **Hizmetçi Parçası:** Bu anlambilimde Jean, Julie'nin karşısına Kristin'i çıkarmaktadır. Julie, Kristin'le kendisinin kıyaslanmasından hoşlanmaz. Yaşadığı düşüşü hala tam olarak algılayamamış olan Julie aralarındaki sınıf farkının aşılamazlığına sığınarak Kristin'i ve onun üstünden Jean'ı aşağılamaya çalıştığında, yaşadıkları cinsel ilişkiden güç alarak düşüşünü yüzüne vuran Jean'ın, hakaretiyle karşılaşır. Julie, evli olmadığı bir adamla cinsel ilişkiye girmekle alt sınıfın da altına inmiştir. Julie'nin düşüşü çok yüksekte olduğu için çok tesirli bir düşüştür.

Daha önce Julie'nin emrinde bir hizmetkar olan Jean'ın Julie'yi orospu diye nitelendirip hakaret ederek toplumun en aşağı seviyesine indirme gücünü kendinde bulabilmesinin nedeni; artık onun parası olmadığını öğrenmesindedir.

Statü → Güç V Güç → Saygınlık ⇒ Güç Savaşç Hayat

Önermeler:

Duygu x Akıl

Sorgulama → Öz Kimlik

Statü → Güç V Güç → Saygınlık ⇒ Güç Savaşç Hayat

VIII.8 “benim Şu adi yaŐamıma bir son ver!”

277 JULIE:(*Elleri kenetlenmiŐ, diz ũstũ yıŐılır*) Ey bũyũk Tanrım, benim Şu adi yaŐamıma bir son ver! BattıŐım bu pislikten çıkar! Kurtar beni! Kurtar!

278 JEAN:Doğrusu ũzũlũyorum sizin için. O soğan tarhlarının içindeyken sizi yukarıda, gũller arasında gũrdũĐũm zaman... evet, Şimdi sũyleyeceĐim işte... Bũtũn ũbũr oğlanlar gibi, benim de aklımdan o çirkin dũŐũnceler geçti.

279 JULIE:Yani, benim yũzũmden ũlmek isteyen senin mi aklımdan geçti bũtũn bunlar?

280 JEAN:Yulaflıklardaki mi? Onlar laftı sadece.

281 JULIE:Yalandı yani.

282 JEAN:(*Uykulu uykulu*) Az çok sanıyorum, bir olay okumuŐtum bir gazetede, bir baca temizleyicisi, birtakım farelere dayanamadıŐı için ifade vermek zorunda kalınca, leylak dolu bir sandığa girip saklamıŐ kendini.

283 JULIE: Demek sen o adamsın.

284 JEAN:Doğrusu bir Şeyler uydurmam gerekiyordu. Kadınlar dũŐ kuracakları Şeyleri severler.

285 JULIE:Hayvan!

286 JEAN :Merde! (Fr. *Bok*)

Gũstergeler:

♣ **Pislik:** Julie artık farkındalık yaşayan bir bireydir.çılgın olarak nitelendirilen ocuk gitmiş yerine pişmanlık duyan ve kendini yargılayan bir birey gelmiştir.

Utanmak ve kirlenmek gibi toplumsal kavramlarla yüzleşmektedir. İçinde bulunduğu durumu pislik olarak nitelendirmesi ahlaki bir yargıdır. Tanrıdan canını almasını istemesi bir anlamda bir tövbe gibidir. Oyunun sonunda işlediği günahların kefareti için kendini öldüreceğine dair bir önseme içermektedir.

Yargı $\subset$ Toplum $\Rightarrow$ Toplum $\rightarrow$ İnsan

• **Yalan:** Kendini algılamaya başlayan Julie aynı zamanda çevresinde olan gerçekliği de algılamaya başlamıştır. Jean onu kandırmak için yalanlar söylemiştir. Jean hedefine ulaşabilmek için her şeyi yapmaya hazırdır. Oyunun sonunda kaçış gerçekleşmeyince, konumunu tehlikeye atabilecek Julie'yi, ölüme göndermekten çekinmeyecek kadar duygusuz ve hırslıdır.

Kişisel Çıkar $\rightarrow$ Kimliksizlik

Hayat= Vahşi Doğa

Önermeler:

Yargı $\subset$ Toplum $\Rightarrow$ Toplum $\rightarrow$ İnsan

Kişisel Çıkar $\rightarrow$ Kimliksizlik

Hayat $\equiv$ Vahşi Doğa

VIII.9 “Çürük çıktı.”

- 287 JULIE: Şimdi şahinin arkasını gördün işte.
- 288 JEAN: Tam arkası sayılmaz.
- 289 JULIE: Senin o ilk dalın ben olacaktım bir de.
- 290 JEAN: Çürük çıktı.
- 291 JULIE: Otelin baş tacı olacaktım.
- 292 JEAN Bense başı.
- 293 JULIE: Kasada oturup müşterileri kendine çek, sonra da hesapları şişir.
- 294 JEAN: Ben yapmıştım.
- 295 JULIE: İnsan bu derece çirkefe batar mı hiç!
- 296 JEAN: Temizleyin o halde.
- 297 JULIE: Hizmetçi bozuntusu seni! Pis yamak! Sana laf edildi mi kalk ayağa!
- 298 JEAN: Hizmetçi bozuntusunun yosması! Pis yamak orospusu! Sen mi kaldın bana adiliği öğretecek? Sizin bu akşamki adiliğinizi kimse yapmaz bizde. Hiçbir hizmetçi kız kendini bir erkeğin kollarına böyle atmaz! Siz gördünüz mü hiç, benim sınıfımdan bir kızın bu işi bu biçimde yapmaya kalktığını? Ben görmedim. Bunu yalnız hayvanlarla orospular yapar.

Göstergeler:

- ♣ **Şahin:** Bu anlambirimde de üst sınıfın göstergesi olan şahinin tam arkasını göremediğini söylemekle Jean'ın, Julie'nin daha da aşağı düşeceğini ve

Jean'ın ayakları altında kalacağını kastettiğini çıkarabiliriz. Julie yere kadar düşmüştür ama Jean elde ettiği Julie üstündeki gücü daha da kullanacaktır. Julie, Kristin uyurken burnundan tutarak uyandırmak istediğinde Jean, Julie'yi karşısındaki insana saygı göstermesi için uyarmıştır. Ancak şimdi gücü elde eden Jean, Julie'yi daha da ezmek istemektedir.

Güçlü → Güçsüz

● **İlk dal:** Bu anlambirimde de ilk dal daha önceki anlambirimlerde olduğu gibi Jean'ın açacağı otel için Julie'nin sağlayacağı paradır. Ancak Julie'nin kendine ait parasının olmayışı nedeniyle Jean, artık Julie'yi aşağılamaktadır. Buradan hareketle gösterge iki anlamı birlikte taşımaktadır. Dalın çürük çıkması Jean'ın hedefine ulaşamamasının yanında, kendi çıkarına hizmet etmeyen Julie'nin değersizliğine işaret etmektedir. Jean'ın Julie'yi çürük olarak nitelemesinin nedeni parası olmamasıdır. Çürük göstergesi güçsüzlük anlamını taşımaktadır.

Güçsüz → Değersiz

● **Yamağın orospusu:** Aşık olduğunu sandığı adamın gerçekliğiyle tam anlamıyla yüzleşen Julie, karşısında hesaplar yapan bir uşak olduğunu fark etmiştir. Aşık olduğu, onu koruyan, ona vaatlerde bulunan, iyi eğitim almış, Fransızca konuşabilen, iyi dans eden, Hz. Yusuf kadar yakışıklı Jean, birdenbire uşak Jean oluverir. Ancak Julie gerçeğe döndüğünde kendisinin de değişmiş bir Julie olduğunun farkında olmadan-Matmazel Julie olarak uşağı Jean'a emir vermeye çalışır. Bir uşakla yatarak sahip olduğu

konumunu kaybeden Julie, en azından Jean karşısında güçsüzdür. Jean kendini yamak diye aşağılayan Julie'yi yamağın orospusu diyerek kendinin de altına itmiştir. Julie'yi ahlaki olarak köşeye sıkıştıran Jean, soylu kanı taşısa da Julie'yi belirleyecek olanın eylemi olduğunu kastetmektedir. İnsanı seçimleri ve eylemi belirler.

Eylem → Yazgı

Önermeler:

Güçlü → Güçsüz V Güçsüz → Değersiz ⇒ Güçsüz = Mağlup

Eylem → Yazgı

VIII.10 “Varsa bunun bir çaresi, yardım et”

299 JULIE: (*Yıkılır*) Devam et. Hırpala, üstümde tepin, bunların hepsini hak ettim. Çürümüştüm ben. Ama yardım et! Varsa bunun bir çaresi, yardım et!

300 JEAN: (*Daha incelik dolu*) Sizinle yatma onuruna ermiş olmamda kendi payımı yadsımıyorum, ama bir düşünün, benim yerimde bir kimse, siz kendiniz istemeseniz, sizin niyetlendiğiniz şeye yeltenebilir mi? Hala şaşkınlım doğrusu.

301 JULIE: Üstelik onurlu.

302 JEAN: Pek tabii. Hem bu zafer, başımı döndürecek kadar çabuk oldu.

303 JULIE: Devam et beni hırpalamaya.

Göstergeler:

☞ **Çürümüşlük:** Bu anlambirimde çürümüşlük göstergesi V.9.anlambirimde kullanılan anlamdadır. Julie güçsüzlüğünü kabul eder ve Jean'ın yardımını ister. Julie gerçekte yüzleşmiştir ancak hayat tecrübesi yaşadığı sorunla baş edebilmesine yetmeyecek kadar azdır. Bir gecede olgunlaşan Julie henüz ayaklarının üzerinde duramamaktadır. Julie, Jean'a ne yapması gerektiğini sorarak, onun gücünü kabul eder ve onu efendi konumuna yükseltir. Bilgisizlik acı verir. Bilgisizlik köleleştirir. Çevresinin kuşattığı insan içinde bulunduğu ortamın bilgisine sahip değilse güçsüzleşir.

Toplumsal Bilgi → Güç

Jean, Julie'nin köleliğini elde etmesiyle, hep olmak istediği efendilik statüsünü

kazanmıştır. Bu noktadan sonra kaba ve alt sınıfa ait dili kullanmayı bırakıp tekrar soylu sınıfın incelikli diliyle konuşmaya başlayarak soylu maskesi takar.

Toplumsal Statü =Rol

Önermeler:

Toplumsal Bilgi→ Güç

Toplumsal Statü =Rol

VIII.11 “ben sizi bir kontes yapabilirim, ama siz beni bir kont asla!”

304 JEAN:(*Ayağa kalkar*) Yo hayır. Tam tersine, söylediklerim için özür dilerim. Ben yere düşene el kaldırmam; hele bir kadınsa, kesinlikle hayır. Yalnız şunu yadsımayacağım, aşağıdan göz kamaştırıcı şeyin aslında ay ışığı olduğunu fark etmesi ve şahinin arkasının boz rengi olduğunu, o güzel yanakların aslında pudralı, cilalı tırnakların içinin pis" güzel kokulu mendillerin ise kirli olduğunu anlaması, sonunda insanı azıcık tatmin ediyor. Ama öte yandan, insanın ulaşmaya çabaladığı o yerin, öyle sandığı kadar ne yüksek, ne de gerçek olduğunu fark edişi, aslında insanı üzüyor. Yanınızda çalışan aşçı kadından daha da aşağılara düştüğünüzü görmek çok acı bir şey... Yaz sonunda çiçeklerin yağmurdan yerlere düşüp çamura bulandığını görmek kadar acı.

305 JULIE: Sanki benim üstümmüş gibi konuşuyorsun.

306 JEAN:Sanki değil, öyle.. Unutmayın, ben sizi bir kontes yapabilirim, ama siz beni bir kont asla!

307 JULIE: Ben bir kont çocuğuyum zaten, sense hiçbir zaman olamazsın.

308 JEAN:Doğru, ama bir kont babası olabilirim belki de...

Göstergeler:

☛ **Şahinin arkası:** Düşlerden bahsedilen anlambirimde, Jean, kurduğu düşte karanlık ormanda güneşe ulaşabilmek için tırmanmaya çalıştığını ama henüz tırmanmadığını söylemiştir. Julie'nin teslimiyetiyle, dahil olmak istediği sınıfın güneş değil ışığını güneşten alan sahte bir ışık kaynağı olan ay

olduğunu fark eder: Ay, güneş gibi ışık ve ısı kaynağı değildir. Küçüktür ve ışık kaynağı olması bir yanılsamadır. Jean bir yanılsama yaşadığını fark eder. Bu anlambilimde de şahin soylu sınıfın simgesidir ve Jean artık onun arkasını tamamen görmüştür. Üst sınıf Jean'ın gözünde ete, kemiğe bürünmüştür. Jean çocukluğundan beri ulaşmak istediği en büyük amacının değersizliğiyle yüzleşir.

Görünen= Rol x Gerçek

☛ **Kadın x Erkek:** Ataerkil bir sistem olan feodalizmin, hiyerarşik yapısı içinde sıralanmış olan unvanlar bir erkekler tarafından belirlenip soy geçişi ile erkek üzerinden aktarılmaktadır. Jean, Julie'yi cinsiyeti ile de ezer. Julie bir Kontes olabilir ancak bir erkeği Kont yapamaz. Cinsiyet olarak kadınlar erkeklerden daha alt bir noktadadır. Ataerkil sistemde erkek kadının toplumsal konumunu belirler.

Toplum > İnsan Cinsiyet☛ İnsan

Önermeler:

Görünen ≡ Rol x Gerçek

Toplum > İnsan

Cinsiyet☛ İnsan

VIII.12 “Hırsızlıktan daha kötü daha aşağılık şeyler de vardır.”

309 JULIE Hırsızsin sen, ben hırsız değilim.

310 JEAN Hırsızlıktan daha kötü daha aşağılık şeyler de vardır. Hem, ben bir evde çalışırken kendimi o evin bir üyesi gibi görürüm, ailenin çocuklarından biri olarak. Çocukların öbek öbek böğürtlenlerden bir tane koparması hırsızlık sayılmaz.

Göstergeler:

● **Hırsızlık:** Bu anlambirimde Julie, Jean'ın üzerinde tekrar güç kazanmaya çalışır. Jean'ın çaldığı şarabı ona hatırlatarak onun hırsızlığını yüzüne vurur. Kendisinin hırsızlık yapacak kadar düşmediğini belirterek, sınıfsal statüsüyle birlikte kaybettiği saygınlığının gücünü toplumsal normlara dayanarak tekrar Jean karşısında kazanmaya çalışır. Ancak Jean buna izin vermez ve onunla yaşadığı cinsel ilişkiyi ima edip ahlaki normları kullanarak Julie'yi ezerek gücü elinde tutmaya devam eder.

Toplumsal normlar V Ahlaki normlar > İnsan

● **Böğürtlen:** Jean Kont'a ait şarabı içmiştir. Böğürtlen şarabın göstergesidir. Jean, kendini haklı çıkarmak için dini kullanır. Böğürtlen dünyadaki her şeyi yaratan Tanrı'nın insanlara sunduğu bir meyvedir. Hepimiz aynı babanın oğullarıyız ve bu dünyadaki her şey ona aittir ve Jean tanrının çocuğu olarak böğürtleni yiyerek suç işlememiştir. Jean durduğu noktada tanrısai yasaları, toplumsal yasalarının üstüne çıkararak kendini aklar.

Tanrı $\equiv$ Doğa > Toplum

Önermeler:

Toplumsal Normlar $\vee$ Ahlaki Normlar $\rightarrow$ İnsan

Tanrı $\equiv$ Doğa > Toplum

VIII.13 “Yoksa beni sevmeniz için bir umut var mı sizce?”

311 JEAN: (*Tutkusu kabarrır*) Matmazel Julie, siz parlak bir kadınsınız, yakışmazsınız benim gibi birine. Bir deliliktir yaptınız, şimdi kendinize bana aşık olduğunuzu inandırmaya çalışarak yaptığınız hatayı kapatmaya çalışıyorsunuz. Beni çekici bulabilirsiniz belki, ama bana aşık değilsiniz; bu, sizin aşkınızın da benimkinden daha yüce olmadığını gösterir. Ama bana bir hayvan gözüyle bakmanız, kendimi size hiç sevdirememiş olmam, asıl bu hoş değil.

312 JULIE: Sen öyle mi sanıyorsun?

313 JEAN: Yoksa beni sevmeniz için bir umut var mı sizce? Benim sizi sevmem için var tabii. Bir kez, güzelsiniz, davranışlarınız ince, (*Julie'nin elini tutar*) iyi yetişmiş birisiniz; isteyince yumuşak başlı da olabiliyorsunuz. Bir erkeğin yüreğinde açtığınız yangın kolay sönecek cinsten değil. (*Kolunu dolar*) Tatlı bir şarap gibisiniz; çeşni dolu... hele o öpücükleriniz. (*Julie'yi kendine doğru çekmek ister*)

Göstergeler:

☞ **Tatlı şarap:** Bu anlambirimde Jean Julie'yi çaldığı şaraplara benzetir. Tutkusu kabarmıştır. Julie'yi bir önceki anlambirimde böğürtlenleri yemesinde kendini haklı gösterdiği gibi ki böğürtlenler de şarap göstergesiyle çakışmaktadır; Julie'yi tadılacak ve kendini eğleyecek, arzularını tatmin edebileceği bir nesne yerine koyar. Efendiliği son noktasına ulaşmıştır. Julie ile yatıp tutkusunu tatmin edecektir. Julie Kont'tan çaldığı diğer şaraplardan farksızdır. Güçsüzlüğü Julie'yi bir tatmin nesnesine dönüştürür.

Güçsüzlük→edilgenlik

• **Aşk:** Jean ,Julie'yi hala kandırabileceği bir çocuk gibi görmektedir. Oyunun başında Julie'nin oynamak istediği aşk oyununu tekrar oynamaya çalışır. Julie'yi kışkırtarak oyuna dahil etmeye çabalar. Başta oynadıkları oyunda Julie, ne söylense tersini yaptığı için yine Julie'ye aslında aşık değilsiniz diyerek aynı oyunu başlatmak için uğraşır. Ardından Julie'ye karşı duygu beslediğini ve onu çok arzuladığını söyleyip kollarını onun beline dolar. Bu tavır; cinsel bir ilişki yaşamak istediğine dair bir göstergedir. Jean Julie'yi bir arzu nesnesi olarak görmektedir. Güçsüz olan Julie, bir aşk nesnesine dönüştürülmüştür. Güçsüzlük insanı acizleştirir.

Önermeler:

Güçsüzlük→Edilgenlik

VIII.14 “ama yine de kaçıp uzaklaşamıyorum senden”

(Julie kurtulur)

314 JULİE Bırak beni! Bu yolla beni elde edemezsin.

315 JEAN Hangi yolla ederim peki? Öpücüklerle, güzel sözlerle, sizi utançtan kurtaracak bir geleceği düşünmekle elde edemedikten sonra nasıl elde edebilirim?

316 JULIE Nasıl mı? Nasıl olur bilmiyorum. Başka bir yol yok. Senden tiksiniyorum, farelerden tiksindiğim kadar tiksiniyorum, ama yine de kaçıp uzaklaşamıyorum senden.

Göstergeler:

☞ **Tiksinti:** Aşkın ve arzularının peşinden koşan Julie artık yoktur. Jean'ın şövalye giysisini yeniden giymesine rağmen artık Julie onun yaptığı rollere kanmamaktadır. Bu anlambilim oyunun başındaki aşk sahnelerine karşıtlık içererek Julie'nin ulaştığı noktayı keskinleştirmektedir. Julie artık aklını kullanan toplumsal bir varlık haline gelmiştir. Jean'dan tiksilmesi onun tüm iç yüzünü görmesi ve gerçeklerle yüzleşmesi nedeniyledir.

Bilinç → Farkındalık → Seçim

☞ **Uzaklaşamamak:** Uzaklaşamamak bu anlambilimde bir bağımlılık göstergesidir. Julie'nin, Jean'dan tiksiniyor olmasına rağmen uzaklaşamaması onun çaresiz ve güçsüz olduğunun bir göstergesidir. Jean'dan uzaklaşamaz çünkü içinde bulunduğu durumu çözebilecek yeterliliğe sahip değildir ve Jean bu yeterliliğe sahip olması nedeniyle ipleri

elinde tutmaktadır. Bilgi insani güçlü kılar.

Bilgi→Güç Güçlü☛ Güçsüz

Önermeler:

Bilinç→ Farkındalık → Seçim

Bilgi→Güç V Güçlü☛ Güçsüz ⇒ Bilgisizlik→ Edilgenlik

VIII.15 “ama önce konuşmalıyız”

317 JEAN Birlikte kaçalım o halde.

318 JULİE (*Kendini taparlar*) Kaçmak? Evet, kaçalım. Çok yorgunum ama...

Bana bir kadeh şarap ver. (*Jean şarap koyar.Julie saatine bakar*) Önce konuşmamız gerek. Zamanımız az.

(*Kadehtekini bitirir; yeniden doldurması için uzatır*)

319 JEAN O kadar çok içmeyin, başınız döner.

320 JULIE Ne çıkar?

321 JEAN Ne mi çıkar? Sarhoşluk ayıptır. Neyse, söyleyeceğiniz şey ne?

322 JULİE Buradan kaçıp uzaklaşmamız gerek, ama önce konuşmalıyız, ya da daha doğrusu ben konuşacağım, çünkü hep sen konuştun şimdiye kadar. Bana kendi yaşamını anlattın, şimdi de ben anlatacağım sana, şu geziye çıkmadan önce birbirimizi iyice tanıyalım.

323 JEAN Durun. Özür dilerim ama sırlarınızı bana açmakla pişman olmayasınız?

324 JULIE Hani dostumdu?

325 JEAN Orası öyle, ama pek güvenmeyin bana.

326 JULİE Bunu söyleyemezsin. Neyse, herkes sırlarımı biliyor zaten.

Göstergeler:

☛ **Kaçmak:** Julie artık içinde doğup büyüdüğü bu konağa ait değildir. Konumuna uygun davranmayan her iki karakter için tek çözüm artık ait olmadıkları bu mekanı terk etmektir. İçinde buldukları konakta artık eski konumlarına sahip olamayacaklardır. Jean uşak değildir ve Julie efendi

değildir. Konak yasasını çiğnemişlerdir ve birer suçlu gibi kaçmaları gerekmektedir. Kuralları çiğnemek suçtur. İçine dahil olmadığınız toplumda barınmanıza izin yoktur. Sistem kurallarına uymayanları dışlar.

Toplum • İnsan

• **Tanımak:** Julie karşısındaki adamı tanımadığı gibi kendini de tanımamaktadır. Julie geçmişini anlatırken, olup biteni analiz ederek durumunu belirleyen koşulları anlamayarak kendini tanımaya başlamıştır. İnsanı geçmişi belirler ve insan geçmişiyle yüzleşmeden birey olamaz.

Geçmiş • İnsanı (=>belirler)

Yüzleşmek → Bilinç → Birey

• **Sarhoşluk:** Julie bu bölümden sonra sürekli şarap içer. Şarap içmek, Julie'yi cesaretlendirmektedir. Hristiyan inancına göre şarap İsa'nın kanıdır. İsa ölüme gitmeden önce fısıh yemeğinde şarap içer ve sonra çarmıhta ölene kadar bir daha şarap içmez. Julie İsa gibi ölüme gitmeden önce şarap içmektedir. Julie'nin ölüme doğru yol alacağına bir önsemesidir:

Yemek sırasında İsa eline ekmeğe aldı, şükredip ekmeği böldü ve öğrencilerine verdi, "Alın, yiyin" dedi, "Bu benim bedenimdir." Sonra bir kase alıp şükretti ve bunu öğrencilerine vererek, "Hepiniz bundan için" dedi. "Çünkü bu benim kanımdır, günahların bağışlanması için birçokları uğruna akıtılan antlaşma kanıdır. Size şunu söyleyeyim, Babam'ın Egemenliğinde sizinle birlikte tazesini içeceğim o güne dek, asmanın bu

ürününden bir daha içmeyeceğim." ¹⁰³

☛ **Güven:** 325.replikte Jean bana güvenmeyin derken, Julie ile aralarında yaşananlar adına sorumluluk almayacağına haberini vermektedir. Julie daha sonra sorumluluklarını hatırlattığında Jean kabul etmez. Bu gösterge, Jean'ın daha sonraki tavırlarıyla ve daha önceki yalanlarıyla örtüşmektedir. Jean güvenilirlik kriterlerinin hiç birini taşımayan Jean, Julie'yi odaya sürüklerken sergilediği kahraman şövalye tavrının tam tersini sergilemekten çekinmez.

Eylem ☛ İnsan

Önermeler:

Toplum ☛ İnsan

Geçmiş ☛ İnsanı

Yüzleşmek → Bilinç → Birey V Eylem ☛ İnsan ⇒ Eylem → Birey

---

¹⁰³ İncil. Matta.26: 26-30.

VIII.16 “gerçekleri bilmiyordum”

327 JULİE: Dinle şimdi. Annem varlıklı bir ailede doğmamış, orta halli insanlar arasında büyümüş; cinsel eşitlik, kadın hakları gibi yeni fikirlerle yetişmiş. Evliliği oldukça yanlış bir şey olarak görüyormuş. Nitekim babam ona evlilik önerdiği zaman, hiçbir zaman karısı olmayacağını söylemiş kendisine... sonunda oldu ama, o başka... Annemin isteği dışında dünyaya gelmişim, ben öyle sanıyorum; bu yüzden kendi başıma buyruk kaldım, oğlan çocukları ne yapıyorsa benim de onları yapmam gerekiyordu, sırf kadınların erkeklerden daha aşağı kalmadığını kanıtlamak için. Oğlan çocukları gibi giyiniyordum; ata binmeyi öğrendim, buna karşılık süthaneye girmem yasaktı. Giydirip kuşatıp ava yolluyordu annem beni; tarla bile sürdürdüler bana. Malikanede çalışan bütün erkeklere kadınların işleri verilmişti, kadınlara da erkeklerin işleri; ortada ne varsa her şey birbirine girdi, konu komşunun eğlencesi olduk. En sonunda babam kendine gelip karşı çıktı anlaşılan. Ne varsa alt üst edip değiştirdi ve işleri kendi bildiği gibi yürütmeye başladı. Annem de hastalandı, nesi vardı bilmiyorum, ama tuhaf nöbetler geçirip sandık odasına veya bahçeye saklanıyordu. Bütün gece dışarıda kaldığı olurdu. Derken, duymuşsundur mutlaka, o büyük yangın çıktı. Konak, ahırlar, ambarlar, her yer yanıp kül oldu. Hem de çok kuşku uyandıran bir biçimde. Çünkü tam sigortanın yenilenmesi gerektiği gün çıktı olay; babam yeni taksidi göndermiş, ama postacının bir dalgınlığı yüzünden gideceği yere geç ulaşmış.

(Kadehine şarap doldurup içer)

- 328 JEAN: İçmeyin artık.
- 329 JULIE: Ne fark eder? Yoksul düşmüştük. Araba içlerinde yatıyorduk. Burayı kurmak için babam parayı nerden bulacağını bilemiyordu, derken annem kendisine eski bir dostunu önerdi ödünç para alması için, buralı bir tuğla imalatçısı. Babam o borç parayı aldı, üstelik faizsiz olduğunu öğrenince şaşırıp kaldı. Böylelikle burası yeniden yapıldı. (İçer) Biliyor musun yangını kim çıkartmış?
- 330 JEAN: Anneniz hanımefendi.
- 331 JULIE: Peki biliyor musun kimdi o tuğla imalatçısı?
- 332 JEAN: Annenizin aşığı.
- 333 JULIE: Biliyor musun peki para kiminmiş?
- 334 JEAN: Durun... yo, onu bilmiyorum işte.
- 335 JULIE: Annemin kendi parasıymış.
- 336 JEAN: Yani Kont'un; ortada başka bir anlaşma yoksa tabii.
- 337 JULIE: Ortada anlaşma filan yok. Annemin kendi adına biraz parası vardı, o paraya babam karışsın istemiyordu; bu yüzden parayı gidip dostuna yatırdı.
- 338 JEAN: O da yürüttü tabii.
- 339 JULIE: Olay bu. Adam paraya el koydu. Babam öğreniyor her şeyi sonradan. Eli kolu bağlanıyor; ne karısının sevgilisine para ödeyebilir, ne de o paranın kendi karısının parası olduğunu kanıtlayabilir. Sırf evin efendisi kesildiği için, annemin kendisinden aldığı bir öç bu. Babam bu yüzden az kalsın öldürüyordu kendini; hiç değilse şöyle bir söylenti oldu: Kendini vurmaya kalkmış da bu girişi mi yarıda kalmış. Daha sonra

babam devam etti yaşadığı hayata; annemse bütün o yaptıklarını çok pahalıya ödedi. Düşün, o beş yıl ne oldu benim için. Doğallıkla babama yakınlık duysam bile, annemin tarafını tutuyordum, gerçekleri bilmiyordum çünkü. Erkeklerle güvenmemeyi, erkeklerden tiksinimeyi annemden öğrendim; bilirsin, annem bütün erkek milletinden nasıl öğrenirdi. Ben de ona söz vermiştim, hiçbir erkeğin kölesi olmayacağım diye.

Göstergeler:

☞ **Anne:** Julie'nin annesi olan Kontes, birkaç değer birden taşıyıcısıdır. Kadın erkek çatışmasında sert bir kadın savunucusudur ve bu yüzden kabul gören şefkatli ve doğurgan anne motifine uymaz. İçinde bulunduğu ortamda kadının güçlü olabilmesi için erkek gibi davranması ve erkeklerin işlerini yapabilmesi gibi aslında kadının doğasını reddeden bir anlayış ile hareket eder. Aynı zamanda dahil olduğu sınıf nedeniyle orta sınıfın temsilcisi olarak belirir. Kontes'in savunduğu eşitlik ve özgürlük kavramları liberalizmin gösterenleridir.

Yaşadığı yasak ilişkiyle Hıristiyan inancında yer alan zina yüzünden bir günahkar ve konağı yakması nedeniyle de bir suçludur. Julie bu noktada annesi gibi konumuna uygun davranmayıp Jean ile bir cinsel ilişki yaşamıştır ve daha sonra da Kont'un çekmecesinden para çalarak suç işleyecektir. Erkek düşmanı, günahkar ve bir suçlu olan Julie annesi gibidir. Gerçekçi-doğalcı tiyatro anlayışının benimsediği düşünce sisteminin bir ögesiyle

karşılaşırız. Darwin'in "soya çekim" kuramına göre kişiyi belirleyen koşullardan biri soyundan kalıtım yoluyla geçen özelliklerdir.

Soy → İnsan

Ancak Julie annesi gibi günahkar ve suçlu konumuna gelse de amacı güç savaşında yer edinmek değildir. Oyunun sonunda eylemlerinin sorumluluğunu üstlenip , kendi onurunu korumuş, intihar ederek bir bireye dönüşmüş ve içinde yaşadığı çevreyi kabul etmeyip terk etmiştir.

Onur → Eylem Sorumluluğu V Eylem → Birey ⇒ Onur → Birey

Julie'nin ölümü kendi tercihidir. Güçsüz olan yok olur ancak Julie güçlenip, kendisini saran koşulları terk ederek bu güç savaşının içinden çıkmıştır. Eğer annesi gibi bütün güç edinme çabalarından sonra güçsüz kalıp konakta yaşamaya çabalasaydı, onursuzca sonunu hazırlardı. İntihar, Hıristiyan inanişında en büyük günahdır ve Tanrının verdiği canı ancak tanrı alabilir. Julie intihar etmeyi seçerek yazgıyı reddetmiştir.

Seçim → İnsan

Kontes bir kadın olarak Kont'a kendisi doğrudan zarar veremez ancak Kont'un bir başka erkekten aldığı paraya muhtaç olmasını sağlayarak zarar verir. Kont ile güç savaşına giren Kontes ataerki toplum düzeni içinde bir kadın olarak Kont'a doğrudan zarar veremeyen Kont'un bir başka erkekten aldığı paraya muhtaç ederek güç savaşında iki erkeği birbirinin karşısına

ıkarıp bir erkek karşısında güçsüz duruma düşmesini sağlayarak zarar vermeyi başarır.

Akıl →Güç

☛**Yoksulluk:** Julie, Jean'a daha önce yoksulluğun nasıl olduğunu sormasına rağmen aslında kendisi de yoksulluk yaşamıştır. Yaşadığı şeylerin Julie'nin hayatında tecrübe olmaması göstermektedir ki önceden farkındalığı yoktur.

Farkındalık → İnsan

☛**Güç savaşı:** Konak içinde anne ile baba arasında yaşanan güç savaşı göstermektedir ki içinde yaşanılan dünya da bir güç savaşı vardır. Güçlü olma savaşında yalan, ihanet ve ahlaki değerlerin hiçe sayılması söz konusudur. Güçlü olanın güçsüz olanı yok ettiği bu savaşta moral değerler yok sayılmaktadır. Toplumsal hayat da tıpkı doğadaki gibi vahşidir.

Güç Savaşı $\subset$ Hayat

☛**Yangın:** Kontes'in, kurallarını kendinin belirleyemediği konağı yakması bir yok etme eğilimidir. Kontes güçlü olamadığı dünyayı yok etmek istemektedir. Para ile oranın tekrar kurulması, sigortasının yatırılmasına engel olmak gibi stratejilerin hepsi hayattaki güç savaşında her yolun mubah olduğunu gösteren kanıtlardır.

Güç Savaşı $\subset$ Hayat

Güç Savaşı X Ahlak

☛ **Tuğla imalatçısı:** Üretim şekli nedeniyle sanayileşmeye başlayan toplumda, kapitalizmin, feodalizmin yerini aldığını söyleyen bir göstergedir. Feodalizmin bir parçası olan Kont, kapitalizmin parçası olan Aşık'tan aldığı para ile konağı tekrar kurabilmiştir. Yükselen burjuva, soylu sınıftan daha güçlü konuma geçmiştir. Jean'ın sahip olduğu akıl ve bilgi ile dönemin yükselen değerlerinin farkında olarak otel açıp zengin olmak istemekte ve dolayısıyla gücü ele geçirmeyi planlamaktadır. Ancak akla ve deneyime sahip olan Jean eylem sorumluluğu üstlenip konaktan kaçmayı başaramadığı için uşak olarak kalır.

Eylem Sorumluluğu → İnsan

☛ **Kendini vurmak:** Daha sonraki bölümlerde Kont'un kendini vurmaya denemesi, Jean'ın bu intihar eylemini bir öç alma eylemi olarak yorumlaması ile anlaşılmaktadır.

☛ **Gerçekleri bilmemek:** Julie annesi ile babasının arasındaki savaşta taraftar olmasının nedenini gerçekleri bilmemesi olarak yorumlar. Annesine olan bağlılığı sonucu bilgisizliği ile kendisi de bir erkek düşmanı olmuştur. Kendisini belirleyen koşulların içine bilgisizliği yüzünden sürüklenmesi göstermektedir ki bilgisizlik güçsüzlüğüdür.

Bilgisizlik → Güçsüzlük

Önermeler:

Soy $\rightarrow$ İnsan

Onur $\rightarrow$ Eylem Sorumluluğu V Eylem $\rightarrow$ Birey Onur $\rightarrow$ Birey

Bilgisizlik $\rightarrow$ Güçsüzlük V Farkındalık $\rightarrow$ İnsan $\Rightarrow$ Akıl $\rightarrow$ Güç

Eylem Sorumluluğu $\rightarrow$ İnsan V Seçim $\rightarrow$ İnsan $\Rightarrow$ Yazgı X Birey

Güç Savaşı $\subset$ Hayat V Güç Savaşı X Ahlak $\Rightarrow$ Güç $>$ Moral Değerler

VIII.17 “Benim kölem olsun diye.”

340 JEAN Demek o savcıyla nişanlanmanızın sebebi bu.

341 JULIE Benim kölem olsun diye.

342 JEAN O da olmak istemedi.

343 JULIE Yoo, istemez olur mu, fırsat bulamadı. Canımı sıktı çünkü.

Göstergeler:

☛ **Nişanlı:** I.1 anlambirimde adı geçen nişanlıya dair tavırları yüzünden Jean Julie'yi çılgınlıkla nitelendirmişti. Bu anlambirimde Julie'nin, savcıya karşı olan tavrının annesinin onun üzerinde bıraktığı etki ile ilgili olduğunu anlarız. Julie'nin eylemlerinde annesi belirleyici bir etkendir. Kişiyi annesi belirler. Anneden öğrenilen tavırlar kişinin hayatında belirleyicidir.

Soy ☛ İnsan

Önermeler:

Soy ☛ İnsan

VIII.18 “Ama o güçsüzlük anı üzerime indiği zaman; ah... o utanç!”

344 JEAN: Ahırın avlusunda gördüğümde o şey olmasın?

345 JULIE: Neymiş gördüğün şey?

346 JEAN: Nişanı bozan oydu.

347 JULIE: Yalan! Nişanı bozan benim. Kendisinin bozduğunu mu söyledi?

Alçak adam!

348 JEAN: Adam alçak değil. Siz erkeklerden tiksiniyorsunuz herhalde,
Matmazel Julie?

349 JULIE: Evet Hem de çok. Ama o güçsüzlük anı üzerime indiği zaman;
ah... o utanç!

350 JEAN:O halde benden de tiksiniyorsunuz?

351 JULIE: Tiksinmek de laf mı? Bir hayvan gibi gebertebilirim seni, seve
seve.

352 JEAN: Bir kuduz köpek vurur gibi!

353 JULIE:Evet.

354 JEAN: Ama ne ateş edecek silah var, ne de bir köpek var burda.

Göstergeler:

☞ **Güçsüzlük anı:** Bu anlambirimde güçsüzlük anı diye kastedilen; cinsel arzular ve ihtiyaçlardır. Julie'nin eylemini belirleyen koşullardan biri de biyolojik bir ihtiyaç olan cinselliktir. Güçsüzlük diye nitelendirilerek, önüne geçilemez ve doyurulması gereken bir ihtiyaç olmasının altı çizilmektedir. Arzular, insanı güçsüz kılar. Julie bu güçsüzlük anı nedeniyle Jean ile birlikte

olmuştur ve Julie elinde tuttuğu erki kaybetmiştir.

Fizyoloji → İnsan

Arzular → Güçsüzlük

☛ **Köpek:** Julie I.1. anlambirimde anlatıldığı gibi ayrıldığı nişanlısına bir köpek gibi davranmaktadır. Bu anlambirimde de Jean'ı bir köpek gibi gördüğünü söylemektedir. Ancak Julie artık eski gücüne ve statüsüne sahip değildir ve Jean bunu Julie'ye hatırlatır. Julie'nin artık elinde gücünün simgesi olan ne bir kırbacı vardır ne de ateş edebileceği bir silahı vardır. Silah göstergesi gücün temsilcisidir. Jean Julie'nin silahı olmadığını söyleyerek onun güçsüzlüğünü ona hatırlatmaktadır. Jean'da artık insanların sadık köleleri olan köpekler gibi değildir ve Julie karşısında güç sahibidir.

Güç ≡ Silah

Önermeler:

Fizyoloji → İnsan

Arzular → Güçsüzlük.

Güç ≡ Silah

VIII.19 “Hiç ölmeye niyetim yok.”

355 JEAN: Ne yapacağız şimdi?

356 JULIE: Uzaklara gidelim.

357 JEAN: Geri kalan ömrümüzü daha çekilmez hale getirmek için mi?

358 JULIE: Yo, kendimizi eğlendirmek için, birkaç günlüğüne, bir haftalığına, eğlence sona erene kadar; sonra da ölmek üzere...

359 JEAN: Ölmek mi? Ne saçma! Bence bir otel açıp işletmek çok daha iyi!

360 JULIE:(*Söylenenleri dinlemez*) ...Como Gölü kıyılarında ölmek... hep güneşliktir orası...Noel'de yeşil ağaçlar olur, sarı portakallar...

361 JEAN: Como Gölü sağanağı bol bir yerdir; dükkanlardan başka hiçbir yerde de portakala rastlamadım ben. Ama turistler için güzel bir yer. Kiralık birçok villa var... şey... balayına çıkan çiftler için. Karlı bir iş; niye biliyor musunuz? Çünkü, hepsi altı aylık fiş doldurur, sonra üç haftada giderler.

362 JULIE: (*Saf saf*) Üç haftada mı, niye?

363 JEAN: Niye olacak, kavga etmeye başlarlar. Ama ödenecek kira tutan değişmez. Sonra yeniden kiraya verilir aynı yer. Bu da böyle gider artık; çünkü aşk çoktur ama kısa aşklardır hep.

364 JULIE: Benimle birlikte ölmek istemiyor musun?

365 JEAN: Hiç ölmeye niyetim yok. Nedenine gelince, yaşamayı seviyorum; sonra, insanın canına kıymasını, o canı bize vermiş olan Tanrıya işlenmiş bir suç olarak görüyorum.

366 JULIE: Sen Tanrıya mı inanıyorsun... yani sen?

367 JEAN: Tabii, inanmaz olur muyum? Her pazar kiliseye giderim ben.

Göstergeler:

☛ **Ölmek:** Julie, bu anlambirimde ölümü yüceltir. Büyülü bir doğanın içinde ölmek isteği duyar. Ölümden bir son değil, bir başlangıç gibi bahseder. Rüyasında gördüğü düşüşün, en derinine inmek için planlar yapmaktadır. Ölmek daha sonraki anlambirimlerde Julie'nin eylemiyle daha da olumlu bir anlama dönüşecektir ve onuru korumak için kurtuluşu simgeleyecektir. Jean için ise ölüm asla kabul edilemez. Jean hiç ölmeyecek gibi hep yaşamak istemektedir; ancak insanoğlunun en büyük çıkmazı ölümdür. Jean yazgısını kabul etmeyerek kendi acı hikayesine neden olur.

Ölüm → İnsan

☛ **Aşk:** Jean aşkı kısa ve çok olduğu için değersiz görür. Jean akıl insanıdır ve aşkı ancak kendine kar elde edebileceği bir kazanç kaynağı olarak görmektedir. Julie ile oynadığı aşk oyununa da aynı şekilde yaklaşmıştır. Julie'ye aşık gibi davranmıştır, çünkü Julie'nin parasını istemektedir. Duygular insanı güçsüzleştirir. İşleyen düzende duygular kazanç kaynağı olarak görülmektedir.

Duygular → Güçsüzlük

☛ **İntihar:** Hıristiyan inanışına göre intihar, büyük bir günahdır. İntihar eden kişi cehenneme gönderilir. Bu anlam Julie'nin eylemi ile tekrar tartışılacaktır. Ancak Jean dini kullanarak kendini savunsa da İşlenebilecek en büyük günahı işlediğinin farkında değildir: Jean hiç ölmek istememekte ve

ölümsüzlüğü arzulamaktadır.

Önermeler:

Ölüm → İnsan

Duygular → Güçsüzlük

VIII.20 “Dengi dengine olmayan evlilik”

- 368 JEAN: Bakın bütün bunlardan artık yoruldum. Yatmaya gidiyorum.
- 369 JULIE: Sahi mi? Her şeyi böyle yarı yolda bırakacağımı mı sanıyorsun?
Mahvettiğin kadına ne borçlusun biliyor musun?
- 370 JEAN: *(Para kesesini çıkarır, masanın üstüne bir gümüş teklik atar)*
Buyrun, kimseye borçlu kalmak istemem.
- 371 JULIE: *(Yapılan hakareti anlamazdan gelmeye çalışır)* Yasalar ne diyor
biliyor musun?
- 372 JEAN: Ne yazık ki erkeği iğfal etme suçundan kadını cezalandıran bir
yasa yok.
- 373 JULIE: Uzaklara gitmek, evlenmek, sonra da boşanmak... bunun
dışında bir çare var mı sence?
- 374 JEAN: Ya bu mesalliance'ı (Dengi dengine olmayan evlilik)
reddedersem?
- 375 JULIE: *Mesalliance* mı?
- 376 JEAN: Evet, benim için öyle.

Göstergeler:

☛ **Para:** Para göstergesi bu anlambilimde Julie ile sevişen Jean'ın, ödediği bedel olarak kullanılmaktadır. Jean Julie'ye bir orospu gibi davranarak onu bir kadın olarak aşağılamıştır. Yaşadıkları şeyin ücretini ödemiştir. Jean Julie'nin buyurgan tavrının üzerine, ona artık statüsünü kaybetmesine neden olan cinsel ilişkiyi hatırlatarak, kendi konumunu belirlemiştir. Julie artık efendi değildir ve Jean da artık köle değildir. Jean, Julie'yle yaşadığı ilişkinin

sorumluluğunu bir gümüş teklik vererek savuşturup reddeder.

Eylem Sorumluluğu x Toplumsal Statü

☛ **Yasalar:** Julie, eşitlendiği bu adama karşı kendini sıradan bir insan gibi yasalar yoluyla savunmaya çalışmaktadır. Julie sıradan bir insan konumuna inmiş ve statülerinden soyunmuştur. Bu soyunma; oyunun sonunda kendini feda etmeye kadar gidecektir. Ancak Jean, Julie'nin hayat öğretmeni olarak strateji açısından hep ondan daha öndedir. Julie'nin eyleminde ısrarcı tavrını da anımsatarak , kendinin iğfal edildiğini söyler. Oyunun bu noktasında Julie eylemini başkasının üstüne yıkmaya çalışmaktadır; Ancak bu eylemi kabullenerek oyunun sonunda öğretmeni olan Jean'ı geçecek ve kendi eylemini üstlenecektir. Jean bütün eylemlerini Julie'yi kışkırtarak ona yaptırmış ya da Hıristiyan inanışının bilgilerini kendi çıkarları için kullanarak çıkışlar bulmuştur. Jean kendi eylemlerini başkalarına eyletecek kadar kaçak oynamaktadır. İnsanı var eden eylemleridir ve o eylemlerin sonuçlarıyla yüzleşebilmektir. Julie bu karaktere ancak oyunun sonlarına doğru ulaşır.

Eylem Sorumluluğu →Birey

☛ **Evlenmek:** Julie toplum karşısında onaylanabilmek için Jean ile yaşadığı yasak ilişkiyi evlenerek temizlemeye çalışmaktadır. Ancak Jean dengi dengine olmadığını düşündüğü bu evliliği reddeder. Bu tavrıyla Julie'yi kendinden aşağıda gördüğünü belirtmektedir. Dokunmaya bile cesaret edemediği kadınla evlenmek istemeyerek Julie'yi daha da ezmektedir. Julie farkındalık sahibi olmadığı zamanda yaptığı eylemiyle köşeye sıkıştırılmıştır.

Bilgisizliği ve toyluğu onu çözüm bulamadığı bir duruma düşümmüştür.

Bilgisizlik→ Güçsüzlük

Önermeler:

Eylem Sorumluluğu X Toplumsal Statü

Eylem Sorumluluğu →Birey

Bilgisizlik→ Güçsüzlük

VIII.21 “ben bir başlangıç olabilirim.”

377 JEAN Benim kanım sizinkinden çok daha soylu, anlıyor musunuz!
Kundakçılık yapmış kimse yok benim ailemde.

378 JULİE Nerden biliyorsun?

379 JEAN Aksini kanıtlayamazsınız da ondan... çünkü nüfus memurluğundaki dışında hiçbir aile kaydımıza rastlanmaz. Oysa çalışma odasındaki masanın üzerinde duran kitapta sizin soy kütüğünüzü gördüm. Ailenizin kurucusu kimmiş biliyor musunuz, Danimarka Savaşı sırasında karısının bir gece Kral'la yatmasına göz yuman bir değirmenci. Benim soyumda böyle biri yok. Benim soy kütüğüm yok, ama ben bir başlangıç olabilirim.

Göstergeler:

☛ **Kundakçılık:** Jean bu anlambilimde Kundakçı diyerek Julie'nin annesini kastetmektedir. Kundakçılık toplum karşısında bir suçtur ve Jean, Julie'nin annesini bir suçlu olarak nitelendirir.

Geçmiş 🗨 İnsan

☛ **Soy kütüğü:** Jean'ın, Julie'nin soylu kanının kaynağının ahlaksız bir anlaşma ile ortaya çıktığını söylemesi, Julie'nin ailesine yapılan büyük bir saldırıdır. Aile kurucusu olan değirmenci, karısının Kral'la yatmasına izin vermiş ve böylece soylu olmuşlardır. Jean, Matmazel Julie'ye karşı bütün silahlarını çekmiştir ve onu yargılayarak ezmekten zevk almaktadır. Böyle bir geçmiş yerine sıfırdan başlamak ve ilk olmak daha iyidir Jean'a göre. Jean

Julie'yi soyundaki ahlaksızlıklar ve suçlarla yargılamaktadır. İnsanın geçmişi peşini bırakmayan bir gölgedir. Jean geçmişini görmezden gelip bir başlangıç olmak isteyerek yazgısını reddetmeye çalışsa da oyunun sonunda uşak olarak kalmaya devam edecektir.

Yazgı  İnsan

Önermeler:

Geçmiş  İnsan

Yazgı  İnsan

VIII.22 “..aile onurunu ayaklar altına almanın sonu bu..”

380 JULIE İşte böyle aşâğılık birine güvenmenin, aile onurunu ayaklar altına almanın sonu bu....

381 JEAN Onurunu yitirmek! Eh, ben size söylemişim, içmeyin diye. İnsanın dili çözülür. Oysa insan ağzını sıkı tutmalı.

382 JULIE Ah nasıl utanıyorum, hem de acı biçimde! Hiç değilse sevseydin beni!

Göstergeler:

☛ **Aile onuru:** Julie bu anlambirimde sırlarını vermesinin hatalı bir davranış olduğunu fark etmiştir. Jean sırların paylaşılmaması gerektiğini daha önce söylemiş ve haklı çıkmıştır. Düşünmeden hareket etmek ve deneyimsizlik Julie'yi, Jean'a karşı güçsüz kılmıştır.

Kutsal kitapta da Yürekten gelen şeyler insanı kirlettiği ile ilgili olan meselin anlamı bu anlambirime açıklık getirmektedir:

İsa, halkı yanına çağırıp onlara, "Dinleyin ve şunu belleyin" dedi.

"Ağızdan giren şey insanı kirletmez. İnsanı kirleten ağızdan çıkmıştır."

Bu sırada öğrencileri O'na gelip, "Biliyor musun ?" dediler. "Ferisiler bu sözü duyunca gücendiler."

İsa şu karşılığı verdi: "Göksel Babam'ın dikmediği her fidan kökünden sökülecektir. Bırakın onları; onlar körlerin kör kılavuzlarıdır. Eğer kör köre kılavuzluk ederse, ikisi de çukura düşer."

Petrus, "Bu benzetmeyi bize açıkla" dedi.

"Siz de mi hala anlamıyorsunuz?" diye sordu İsa. "Ağza giren her şeyin mideye indiğini, oradan da helaya atıldığını bilmiyor musunuz" Ne var ki ağızdan çıkan, yürekten kaynaklanır. İnsanı kirleten de budur. Çünkü kötü düşünceler, cinayet, zina, fuhuş, hırsızlık, yalan yere tanıklık ve iftira hep yürekten kaynaklanır. İnsanı kirleten bunlardır. Yıkanmamış ellerle yemek yemek insanı kirletmez"¹⁰⁴

Duygularına kapılan Julie, konuşmuştur ve bu onu güçsüz kılmıştır. Toplum ve din karşısında günahkar olmanın nedeni duygularla hareket etmektir:

Duygular → Güçsüzlük

☞ **Utanmak:** Julie eylemini sorgulamaya devam etmektedir. Farkındalık kazanıyor olması onu utanmak ve vicdan gibi değerlerle yüzleştirmektedir.

Vicdan → Birey

☞ **Sevgi:** Daha önceki anlambirimde yasalar ve ahlak yoluyla kendi eylemini temize çıkarmaya çalışan Julie, bu anlambirimde de sevgi ile yapılmış bir cinsel birliktelik olmasını istemektedir. Sevgi yüce bir duygudur ve yaşanan cinsel ilişki sevgi yüzünden yaşanmış olsaydı temiz bir ilişkiye dönüşecektir.

Önermeler:

Duygular → Güçsüzlük

Vicdan → Birey

---

¹⁰⁴ İncil..Markos.7:14-23

VIII.23 “ama bunun bir çıkış yolu olmalı.”

383 JEAN: Bakın, son kez soruyorum, ne istiyorsunuz siz? Gözlerimden yaşlar mı aksın? Kırbacınızın üstünden mi atlayayım yoksa? Sizi öpüp Como Gölüne mi götürüyüm üç haftalığına, sonra da... Ne yapayım yani? İsteddiğiniz şey ne? Dayanılmaz bir hal aldı, kadınlarla oynaşmanın sonu bu zaten. Matmazel Julie, ne denli çaresiz olduğunuzu görüyorum; biliyorum bir cehennemdesiniz, ama anlamıyorum sizi. Bizde böyle sahneler olmaz, birbirimizden tiksindirmeye vardırılmaz işi. Boş zamanlarda eğlence olsun diye sevişiriz, sizin gibi bütün gece uzatmayız. Siz hastasınız herhalde...mutlaka hastasınız.

384 JULIE: O halde yumuşak davran bana. Bak, az çok insan gibi konuşuyorsun şimdi.

385 JEAN: Siz de insan gibi davranın o halde. Suratıma tükürüyorsunuz, sonra da temizlemiyorsunuz.

386 JULIE: Yardım, yardım et bana! Ne yapayım, nereye gideyim, söyle!

387 JEAN: Tanrım, sanki ben biliyorum da!..

388 JULIE: Oynattım, iyice oynattım, ama bunun bir çıkış yolu olmalı.

389 JEAN: Oturun yerinize, sesinizi de kesin. Kimsenin bir şeyden haberi yok!

390 JULIE: Yapamam, herkes biliyor, Kristin biliyor.

391 JEAN: Kimse bilmiyor; hem böyle bir şeye kimse inanmaz.

392 JULIE: *(Duralar)* Ama yeniden başımıza gelebilir.

393 JEAN: Orası doğru.

Göstergeler:

☞ **Suratına Tükürmek:** Aşağılamayı anlatmak için kullanılmış bir göstergedir. Jean, Julie'nin insan gibi davran bana sözünün üzerine, Julie'nin de insan gibi davranmadığını belirtir. Julie'nin kendi davranışlarını tartmasını isteyen Jean bu anlambilimde, Julie'nin yaşadığı acıları anladığını söyler ancak bu konudaki samimiyetsizliği, yaşanan cinsel ilişkinin hiçbir sorumluluğunu almak istemeyerek, Julie'yi konuyu abartmakla ve hasta ruhlu olmakla itham etmesinden anlaşılır. Önemli bir sorunu önemsiz gibi göstererek kendini kurtarmaya çalışan Jean, karşısındaki kişiyi hasta olmakla itham ederek, eylemlerinin sorumluluğunu üstlenmekten kaçınmaktadır.

Eylem Sorumluluğu→ İnsan

☞ **Yardım et:** Julie karşısındaki güvenmediği adamdan yardım isteyecek kadar köşeye sıkışmıştır. Julie yaptığı eylemin sonuçlarını düzeltmek için ve krizden kurtulmak için bir çıkış yolu istemektedir. Ancak Julie'nin kendisini kurtaracak yaşamsal bilgiye sahip olmaması eylem yapabilmesine engel olmaktadır. Julie bilgisizliği ve geldiği noktadaki güçsüzlüğü onu Jean'a bağımlı hale getirmiştir.

Güçsüzlük→Bağımlılık

☞ **Yeniden başımıza gelebilir:** Bu anlambilimde cinsel ilişki bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. İnsanın kontrolü dışında ve ona acı çektiren bir

gerçekliktir. İstenmese de tekrar olabilecek olması gösteriyor ki; duygular ve arzular, insanın reddedemediği doğasının bir parçasıdır.

Arzular $\rightarrow$ İnsan

Doğa $\rightarrow$ İnsan

Önermeler:

Eylem Sorumluluğu $\rightarrow$ İnsan

Güçsüzlük $\rightarrow$ Bağımlılık

Arzular $\rightarrow$ İnsan $\vee$ Doğa $\rightarrow$ İnsan $\Rightarrow$ Edilgenlik $\subset$ İnsan

VIII.24 “Sonuçları da ortaya çıkabilir.”

394 JULIE: Sonuçları da ortaya çıkabilir.

395 JEAN: (*Ürküntü içinde*) Sonuçları mı! Ne aptalım ben, hiç aklıma gelmemişti bu! Evet, gitmekten başka çare yok. Hemen hem de... Ben sizinle gelemem. Kendimizi ele vermiş oluruz. Siz tek başınıza gitmelisiniz... uzaklara... neresi olursa...

396 JULIE: Tek başına mı? Nereye? Gidemem.

397 JEAN: Gitmeniz gerek. Hem de Kont dönmeden. Kalırsanız, başımıza nelerin geleceğini biliyoruz. Nasıl olsa bir ayıp işlemişsiniz, bir kez oldu diye, bir daha olmasını isteyeceksiniz. Sonra gittikçe daha da sabırsızlanıp yakayı ele vereceksiniz. Yooo, uzaklara gidin siz. Sonra Kont'a mektup yazıp her şeyi anlatın; o kişinin ben olduğumu söylemeyin ama... Aklına bile getirmez zaten, getireceğini hiç sanmam.

398 JULIE: Sen de gelirsen giderim.

399 JEAN: Çıldırдың mı siz? Ertesi gün gazetelerin başlıklarına geçeriz: "Matmazel Julie uşağı ile tüydü," diye. Kont da işin peşini bırakmaz hiç.

400 JULIE: Gidemiyorum işte, kalamıyorum da. Öylesine yorgun, öylesine bitkinim ki. Bana emri sen ver, yönet beni, düşünemiyorum artık, hareket edemiyorum...

401 JEAN: Gördünüz mü, ne kadar güçsüzsünüz. Bir de dağı taşı ben yarattım gibisine kendinize hava verip burun kıvırıyorsunuz! Peki size emir vermeye başlıyorum o halde. Yukarı çıkıp giyinin. Gezi için para alıp yine aşağı, buraya inin!

402 JULIE: (*Uysallıkla*) Benimle gel.

403 JEAN: Sizin odanıza mı? Yine çıldırdınız. *(Bir an duraklar)* Hayır! Haydi hemen!

Göstergeler:

☞ **Sonuçları ortaya çıkabilir:** Yaşanılan ilişkinin sonuçları, Jean için hesaba katmadığı bir şeydir. Cinsel bir ilişkinin sonuçları hamile kalmak olabilir ya da Kont tarafından yakalanmak; her durumda da Jean zarar görecektir ve konumunu kaybedecektir. Julie'nin başına yıktığı bu eylem ilk kez, Jean için de bir sorun haline alır. Kont'un ismi Jean'ı ürkütmüştür ve yasayı çiğneyen olarak, Kont'un şarabını ve kızını çalan hırsız olarak cezasını çekmekten korkar. Julie'yi uzaklaştırmak, sorunu yok etmek anlamına geleceği için Julie'nin gitmesi konusunda ısrarcı davranır. Eylemiyle yüzleşmek yerine, daha önceki eylemlerin sorumluluklarını Julie'nin üzerine atması gibi, Kont'a da bir başkasının isminin verilmesi konusunda ısrarcı davranır. Hıristiyan inanişinde, bütün insanların günahlarının bedelini İsa'nın çarmıha gerilerek ödemesinde olduğu gibi, Jean Kont'un gözünde temiz kalabilmek için günahı Kont'un kızının ve bir başkasının üstüne yıkmak istemektedir.

Eylem Sorumluluğu x Toplumsal Statü

Eylem Sorumluluğu → İnsan

☞ **Gidemiyorum x Kalamıyorum:** Rüyasında olduğu gibi Julie, düşünemiyor ve eyleyemiyordur. Julie, bilemediği ve bundan dolayı da hareket edemediği için güçsüzdür. Güçsüzlük ise hiçbir şey yapamamak anlamına gelmektedir. Ağa takılmış bir yem gibi ya da bir kukla gibidir. Kendisini yönetecek bir güce

bağımlı olmuştur. Jean da Kont'un zil sesi ile bir kukla gibi kımıltısız ve hareketsiz kalmaktadır. Julie; Jean'ın kuklası, Jean ise Kont'un kuklasıdır. Düşünememek ve eyleyememek güçsüzleştirir. Güçsüzlük bir başkasının yönetimine ihtiyaç duyulacak kadar insanı acizleştirir.

Güçsüzlük → Bağımlılık V Güçlü → Güçsüz

☞ **Üst kat:** Üst sınıfa ait olan üst kat Jean için hala tabudur. Oraya gitmek, o mekanda bulunmak onun için korkutucudur. Jean tanımadığı ve bilgisine sahip olmadığı bir ortamda bulunmak istememektedir. Mutfak Julie için tanımadığı ve güçsüz kaldığı bir mekandır; üst kat da Jean için öyledir. Bilmek güç verir. İnsan içinde yaşadığı çevreyi tanımadıkça acizleşir ve av konumuna düşer.

Bilmek → Güç

☞ **Emir:** Bu anlambirimde de emir vermek, gücü simgelemektedir. Jean'ın Julie'ye emir vermeye başladığını söylemesi, daha sonra da vereceği anlamına gelmektedir. Jean efendi olmuştur ama efendilerin oturduğu ve çıkmaması gerektiğini bildiği üst kata çıkamamaktadır. Emir veren rolünü yapmayı kabul etmiştir ancak, emir veren kişi olarak konağın kural koyucusu olamamıştır. Efendilerin yaşadıkları üst kat, Jean için tabudur. Kont karşısında hala uşaktır ve Kiristin karşısında da hala uşak Jean olarak bulunacaktır. Jean sadece Julie karşısında emir veren olabilmektedir. Jean daha önce giydiği kavalye kostümü gibi şimdi de efendi kostümü giymiştir ve rol yapmaktadır. Şimdi Jean'ın arzularının tatmin edildiği bir oyun

oyunmaktadır. Görünen ile gerçekte olan farklıdır. Güçlü görünmekle güçlü olmak aynı şey değildir.

Rol x Gerçek

Önermeler:

Eylem Sorumluluğu X Toplumsal Statü V Eylem Sorumluluğu→İnsan

⇒Toplumsal Kimlik X Birey

Güçsüzlük → Bağımlılık V Güçlü ⇐ Güçsüz

Bilmek → Güç

Rol x Gerçek

VIII.25 “Emirler kulağa sert gelir hep”

(Julie'nin elinden tutup kapıya doğru götürür)

404 JULIE *(Yarı yolda)* Benimle yumuşak konuş Jean.

405 JEAN Emirler kulağa sert gelir hep. İşte şimdi işte anladınız bunu... şimdi anladınız.

Göstergeler:

☛ **Emir:** Emir sözcüğü doğrudan ast-üst ilişkisini göstergesidir. Bir buyruk varsa, bir efendi ve bir köle vardır. Jean, Julie'nin bir uşağın ne hissettiğini anlamasını çok önemser. Bilinç kazanmaya başlayan Julie tecrübe ile hayatı öğrenmeye başlamıştır. Hayat gerçeğinde var olan sınıf farkı ile yüzleşen Julie, bir uşağın ne hissettiğini de anlayacaktır. Hayat Julie'nin oynamak istediği oyunlardaki gibi sevgi dolu bir masal alemi değil; tersine içinde güç savaşının olduğu zalim bir gerçekliktir.

Güç Savaşı= Yaşam

Önermeler:

Güç Savaşı= Yaşam

VIII ANLAMBİRİM DEĞERLENDİRMESİ

Kendi içinde yirmibeş altanlambirimden oluşan bu anlambirim Merak, Hazırlık, Serim ve Düşüm işlevlerini içinde barındırır. Matmazel Julie ve Jean kendi açılarından beklenti kırılması yaşarlar.

Oyunun geneline baktığımızda da Matmazel Julie'nin pişmanlıkları ve Jean'ın oyun boyunca devam edecek olan sonu umursamaz tavrı tüm açıklığıyla ortaya çıkarken seyirci de Matmazel Julie ve Jean'ın sonunun ne olacağını merak etmektedir.

Matmazel Julie'nin istediği düşüşün sonuçları kendisini göstermeye başlamıştır. Düşmek istediği yer ile ilgili bir fikri olmayan M.Julie'nin düştüğü yerde karşılaştıkları, içinde bulunduğu durumu daha da bilinmez kılar. Matmazel Julie'nin, kendisini ait hissetmediği yaşamdan kurtaracağını umduğu bu “düşüş”, kaçınılmaz olarak onu yıkıma götürecek bir “düşüş” olur. Artık düştüğünün ayırındadır ancak bu düşüşün nedenleri ve sonuçları konusunda hala aynı yoksunluktadır. Farkında olmadan da olsa Matmazel Julie bu düşüşü kendisi seçmiştir ve çözüm için Tanrı'ya yönelişi süregelen çaresizliğinin göstergesidir.

Jean, sağlam bir dal bulduğunu düşünerek Matmazel Julie'yi elde etmek için kurduğu oyunda anlattığı küçük öykülerin, taşlarını bu anlambirimde yerinden oynatarak gerçekleri bir bir Matmazel Julie'nin -ve seyircinin- yüzüne vurmaktadır.

Gerçekçi ve Natüralist kuram anlayışına göre kişinin çevresini saran etmenler yazgısa! bir kesinlik içindedir. Bu anlamda da oyunun bütününde Matmazel Julie'nin neden böyle davrandığının ve yaşayacaklarının sağlam gerekçelerini bulmaktayız.

ANLAMBİRİM IX

IX.1 'Gün ağarmak üzeredir.'

(Yalnız başına kalan Jean derin bir soluk alır, masanın başına geçer; bir kalem defter çıkarır, ara sıra yüksek sesle bir toplama işlemi yapar. Gün ağarmak üzeredir.)

Göstergeler:

☪ **Hesap yapmak:** Hesap yapmak bir zihin faaliyetidir. Jean akıyla hareket eden bir adamdır. Aynı zamanda bu edim, Jean'ın oyunun başından beri sergilediği hesapçı ve planıcı kişiliğinin bir göstergesidir. Jean, konaktan kaçmak ve otel açmak için ne gerektiğini hesaplamaktadır diyebiliriz. Julie'nin çaresizliğine rağmen Jean bunu önemsemez ve para ile ilgili hesaplar yaparak, kendi hayalleriyle ve kurtuluşu ile ilgilenmeye devam eder. Oyunun sonunda yapacağı hiçbir planını gerçek dünya da gerçekleştiremeyecektir.

Strateji →Güç

☪ **Aydınlık:** Karanlığın ve gecenin sonu gelmektedir. Gün ağarmaya başlamıştır. Bu Kont'un geri gelmesi için çok az zaman kaldığını göstermektedir. Aynı zamanda geceleri uyku ve düş zamanıdır. Aydınlık ise uyanıklık ve hareket zamanıdır. Arzuların tatmin edildiği düş zamanı daralmaktadır. Jean ise güneş doğduğunda ve kont geldiğinde hareket edemeyecektir. Jean hareket edip, eylem yapamadığı için kaybedecektir. Ancak düşler yoluyla hayalini, gerçek dünyadan geri kalan anlarda tatmin edebilecektir.

Eylem Gücü→ İnsan

Önermeler:

Strateji →Güç

Eylem Gücü→ İnsan

IX ANLAMBİRİM DEĞERLENDİRMESİ

Kendi içinde bir anlambirimden oluşan bu anlambirim Hazırlık ve Merak işlevlerini içinde barındırır. Jean'ın hesap yapması ve Julie ile yaşadıkları olayların sonuçlarının belirsizliği gerilimi tırmandırmaktadır. Bundan sonraki anlambirimlerde Matmazel Julie'nin yaşadığı bilinçlenme ve kimlik kazanma süreci boyut değiştirecektir.

VIII- IX. Anlambirimlerin Önermelerinin Dizimsel Sıralanışı

ANLAMBİRİM VIII

1. Altanlambirim

Toplum $\leftarrow$ İnsanı

Bilinç X İçgüdü

2. Altanlambirim

Akıl X Duygu

Yazgı $\leftarrow$ İnsan

Koşullanmışlık= Kader

Geçmiş $\leftarrow$ İnsan

Koşullanmışlık= Yazgı X Akıl

3. Altanlambirim

Sorgulama $\rightarrow$ Kimlik

Soy $\leftarrow$ İnsan

4. Altanlambirim

Toplum $\leftarrow$ İnsan V Toplumsal Bilinç X Birey $\Rightarrow$ Toplum Dışılık $\rightarrow$ Güçsüzlük

5. Altanlambirim

Aşk= Duygu x Akıl

Çıkar $\rightarrow$ Rol x Gerçek

6. Altanlambirim

Eylem $\rightarrow$ İnsan

7. Altanlambirim

Duygu x Akıl

Sorgulama $\rightarrow$ Öz Kimlik

Statü $\rightarrow$ Güç V Güç $\rightarrow$ Saygınlık $\Rightarrow$ Güç Savaş $\subset$ Hayat

8. Altanlambirim.

Yargı $\subset$ Toplum $\Rightarrow$ Toplum $\rightarrow$ İnsan

Kişisel Çıkar $\rightarrow$ Kimliksizlik

Hayat $\equiv$ Vahşi doğa

9. Altanlambirim

Güçlü $\rightarrow$ Güçsüz V Güçsüz $\rightarrow$ Değersiz $\Rightarrow$ Güçsüz = Mağlup

Eylem $\rightarrow$ Yazgı

10. Altanlambirim

Toplumsal Bilgi $\rightarrow$ Güç

Toplumsal Statü = Rol

11. Altanlambirim

Görünen $\equiv$ Rol X Gerçek

Toplum $>$ İnsan

Cinsiyet → İnsan

12. Altanlambirim

Toplumsal Normlar V Ahlaki Normlar → İnsan

Tanrı ≡ Doğa > Toplum

13. Altanlambirim

Güçsüzlük → Edilgenlik

14. Altanlambirim

Bilinç → Farkındalık → Seçim

Bilgi → Güç V Güçlü → Güçsüz ⇒ Bilgisizlik → Edilgenlik

15. Altanlambirim

Toplum → insan

Geçmiş → insanı

Yüzleşmek → bilinç → Birey V Eylem → İnsan ⇒ Eylem → Birey

16. Altanlambirim

Soy → İnsan

Onur → Eylem sorumluluğu V Eylem → Birey Onur → Birey

Bilgisizlik → Güçsüzlük V Farkındalık → İnsan ⇒ Akıl → Güç

Eylem sorumluluğu → İnsan V Seçim → İnsan ⇒ Yazgı x Birey

Güç savaşı $\subset$ Hayat $\vee$ Güç savaşı $\times$ Ahlak $\Rightarrow$ Güç $>$ Moral değerler

17. Altanlambirim

Soy $\leftarrow$ İnsan

18. Altanlambirim

Fizyoloji $\leftarrow$ İnsan

Arzular $\rightarrow$ Güçsüzlük.

Güç $\equiv$ Silah

19. Altanlambirim

Ölüm $\leftarrow$ İnsan

Duygular $\rightarrow$ Güçsüzlük

20. Altanlambirim

Eylem sorumluluğu $\times$ Toplumsal Statü

Bilgisizlik $\rightarrow$ Güçsüzlük

Eylem sorumluluğu $\rightarrow$ Birey

21. Altanlambirim

Geçmiş $\leftarrow$ İnsan

Yazgı $\leftarrow$ İnsan

22. Altanlambirim

Duygular → Güçsüzlük

Vicdan → Birey

23. Altanlambirim

Eylem Sorumluluğu → İnsan

Güçsüzlük → Bağımlılık

Arzular → İnsan V Doğa → İnsan ⇒ Edilgenlik ⊂ İnsan

24. Altanlambirim

Eylem Sorumluluğu X Toplumsal Statü V Eylem Sorumluluğu → İnsan

⇒ Toplumsal Kimlik X Birey

Güçsüzlük → Bağımlılık V Güçlü → Güçsüz

Bilmek → Güç

Rol x Gerçek

25. Altanlambirim

Güç Savaşı ⊂ Yaşam

ANLAMBİRİM IX

Strateji → Güç

Eylem gücü → insan

VIII- IX. Anlambirimlerin Önermelerinin Dizisel Sıralanışı

Soy • İnsan
Yazgı • İnsan
Toplum • İnsan
Geçmiş • İnsan
Cinsiyet • İnsan
Fizyoloji • İnsan
Ölüm • İnsan
Eylem • Yazgı Koşullanmışlık= Kader
Koşullanmışlık= Yazgı X Akıl

İç ve dış etkenler insanı koşullar ve yazgısaldır.

Güçsüz = Mağlup
Güç Savaş< Hayat
Hayat = Vahşi Doğa
Toplumsal Bilgi → Güç
Akıl → Güç
Güç > Moral
Güçsüzlük → Edilgenlik
Güç > Moral değerler
Duygular → Güçsüzlük
Bilgisizlik → Güçsüzlük
Güç = Silah
Güçsüzlük → Bağımlılık
Güçlü • Güçsüz
Bilmek → Güç
Arzular → güçsüzlük.
Güç Savaşı< Yaşam
Strateji → Güç
Eylem gücü → insan
Toplum Dışılık → Güçsüzlük

Hayatta güç savaşı vardır.

Güçlü olan hayatta kalır.

Sorgulama → Kimlik
Bilinç → Farkındalık → Seçim
Bilgisizlik → Edilgenlik
Onur → Birey
Yazgı x Birey
Edilgenlik < İnsan
Eylem gücü → insan
Sorgulama → Öz Kimlik

Birey olabilmek için
gerekli onurlu
davranış ölüm getirir.

Toplumsal Kimlik X Birey
Eylem Sorumluluğu → İnsan
Vicdan → Birey
Rol x Gerçek
Eylem sorumluluğu → Birey
Eylem sorumluluğu x Toplumsal Statü
Eylem → Birey
Görünen = rol x gerçek
Toplum > insan
Toplumsal statü = Rol
Eylem • insan
Kişisel çıkar → Kimliksizlik
Çıkar → Rol x Gerçek
Bilinç X İçgüdü
Duygu X Akıl

Birey X Toplum

Toplumsal yaşantı birey olmayı zorlaştırır.

ANLAM BİRİM X

X.1 “Kütük gibi uyumuşum.”

(Kristin, elinde Jean'ın boyunbağı ve beyaz önlüğü, üstünde kiliseye giderken giydiği giysiler içeri girer)

406 KRISTIN: Aman Tanrım, şu ortalığın haline bakın! Derdiniz neydi?

(Lambayı söndürür)

407 JEAN: Ah, Matmazel Julie bütün milleti buraya çağırdı. O gürültüde uyuyabildin mi bari? Duymadın mı hiçbir şey?

408 KRISTIN: Kütük gibi uyumuşum.

409 JEAN: Kiliseye gitmek için hazırlanmışsın.

410 KRISTIN: Bugünkü törene birlikte gitmek için sen söz vermiştin ya...

411 JEAN: Vermişsem vermişim. Bakıyorum boyunbağımla fırfırımı da almışsın. Hadi gel öyleyse. *(Oturur. Kristin onu giydirmeye başlar. Bir an. Uykulu uykulu konuşur)* Nedir bugünkü vaaz?

412 KRISTIN: Sanıyorum, Hz Yahya'nın başının kesilmesi.

413 JEAN: Aman, artık uzar da uzar. Hey boğacaksın beni! Yavaş. Of Tanrım nasıl da uykum var, gözümde uyku akıyor!

414 KRISTIN: Belli...

Göstergeler:

☞ **Kilise:** Kilise göstergesi ikonik olarak din ve hıristiyanlık gibi anlamlar barındırmaktadır. Kristin'in kiliseye gitmek isteyişi onun dindar bir kadın olduğunu göstermektedir. Hıristiyan inanişında koşulsuz itaat vardır. Bu

gösterge ile Kristin'in kişiliği bütünlük göstermektedir. Kristin, Kont'a, yaslara, dine koşulsuz itaat etmektedir. Bu itaati sırasında, Jean ile zina yapmaktadır, hırsızlık yapmakta ve rüşvet almaktadır ancak bütün bunların günahını Mesih İsa'ya yıkarak ve günah çıkartarak, rahatlamaktadır. Kristin'in konumlanışı içinde yaşadığı topluma uygundur. Kristin, Julie ile aynı cinsiyettendir ancak onun karşıtı olarak çizilmiştir. Kristin çevresini ve kuralları iyi bilen biri olarak oyunun sonunda dış dünyadaki yaşamı temsil eden bahçeye çıkacak ve normal hayatını devam ettirecektir. Julie ise acı çekecek ve uyumsuzluğu yüzünden ölüme gidecektir. Kristin, nasıl davranacağını bilgisine sahiptir ve zarar görmez. Jean ile Julie'nin arasında yaşananları farketmesine rağmen duygularını bastırır. Topluma uyumlu görüntüsü ile Kristin zarar görmez.

Uyum Yeteneği → Hayatta Kalmayı

☛ **Söz vermek:** Söz vermek ve verilen sözleri tutmak, erdem göstergesidir. Jean oyun boyunca sözler veren ancak yapmayan bir adam olarak konumlanmaktadır. Jean kiliseye gideceği sözünü vermiştir ama Kristin gidince hemen kaçma planları yapacaktır ve sözünü tutmayacaktır. Daha önce de dans etmek için Kristin'e söz vermiş ama tutmamıştır. Bu erdemsizlik anlamına geldiği gibi aynı zaman da Jean'ın sözler veren ancak eyleme geçiremeyen, hareketsiz bir adam olduğunu da göstermektedir. Hiçbir eylemi üstlenmek istemez.

🕊 **Hz Yahya:** Hıristiyan inanışında Vaftizci Yahya olarak bilinen ve İsa kadar kutsal görülen bir peygamberdir. İnsanların günahlarını suyla temizlemekte ve onları kutsayarak, vaftiz etmektedir. Tanrı'nın kutsal yasasını korumak için insanlara vaazlar vermektedir. Ancak, yaşadığı dönemde Kralın kutsal yasaya aykırı bir evlenme yapmasına karşı çıktığı için, tutuklanmış ve boynu kesilmiştir:

Hirodes'in kendisi, kardeşi Filipus'un karısı Hirodiya'nın yüzünden adam gönderip Yahya'yı tutuklatmış, zindana attırıp zincire vurdurmuştu. Çünkü Hirodes bu kadınla evlenince Yahya ona, "Kardeşinin karısıyla evlenmen Kutsal Yasa'ya aykırıdır" demişti. "Hirodiya bu yüzden Yahya'ya kin bağlamıştı; onu öldürtmek istiyor, ama başaramıyordu. "Çünkü Yahya'nın doğru ve kutsal bir adam olduğunu bilen Hirodes ondan korkuyor ve onu koruyordu. Yahya'yı dinlediği zaman büyük bir şaşkınlık içinde kalıyor. yine de onu dinlemekten zevk alıyordu.

"Ne var ki, Hirodes'in kendi doğum gününde saray büyükleri, komutanlar ve Celile'nin ileri gelenleri için verdiği şölende beklenen fırsat doğdu. "Hirodiya'nın kızı içeri girip dans etti, Bu, Hirodes'le konuklarının hoşuna gitti.

Kral genç kıza, "Dile benden, ne dilersen veririm" dedi.

"Ant içerek, "Benden ne dilersen, krallığımın yarısı da olsa, veririm" dedi.

"Kız dışarı çıkıp annesine, "Ne isteyeyim" diye sordu. "Vaftizci Yahya'nın başını iste" dedi annesi.

"Kız derhal koşup kralın yanına girdi, "Vaftizci Yahya'nın başını bir tepsi üzerinde hemen bana vermeni istiyorum" diyerek dileğini açıkladı.

"Kral buna çok üzüldüyse de, konuklarının önünde içtiği anttan ötürü kızı reddetmek istemedi. "Derhal bir cellat gönderip Yahya'nın başını getirmesini buyurdu. Cellat zindana giderek Yahya'nın başını kesti. "Kesik başı bir tepsi üzerinde getirip genç kıza verdi, kız da annesine götürdü. "Yahya 'nın öğrencileri bunu duyunca gelip cesedi aldılar ve mezara koydular.¹⁰⁵

Bu anlambirimde kullanılan Hz. Yahya göstergesi, Kristin'in kütük gibi uyumadığını, gece boyunca olanlardan haberdar olduğunu göstermektedir. Jean'ın Julie ile yaşadığı ilişki konağın yasalarına aykırı bir ilişkidir ve Kristin Jean'a bunu ima etmektedir. Kristin daha önce de sınırları bilmek konusunda Jean'ı üstü kapalı uyarmıştır. Toplum içinde kalabilmek için kurallara uymak gerekir.

Toplumsal yapı → insan

☞ **Boyun bağı:** Bu anlambirimde boyunbağı bir kostüm olarak nitelendirilebilir. Julie daha önceki anlambirimlerde Jean'ın uşak kostümünü çıkarttırıp, onun beyefendilere uygun bir siyah ceket giymesini istemiştir ve Julie ile Jean arasındaki oyunun başlaması bu kostüm değişikliği ile olmuştur. Şimdi de Kristin, Jean'ın kostümünü çıkartıp yerine kiliseye ve dış dünyaya uygun bir kostüm giymesini istemektedir. Kutlama ya da düşler sahnesi kapanmış yeni bir sahne başlamak üzeredir: Gerçek dünya. Toplum içinde takınılan her rol davranışın uygun bir kostümü vardır. Kristin günah

---

¹⁰⁵İncil. .Markos. 6:17-28

işlemekten çekinmemesine rağmen toplumsal konumunu koruyabilmek için kiliseye giderek üzerine düşen rol davranışı üstlenmektedir.

Toplumsal kimlik = Rol

Kristin'in boyun bağı ile Jean'ın boynunu sıkmasını, hem kendisini aldatmakta olan Jean'ı tehditkar bir tavırla uyarmak için, hem de dinin yaptırımlarının ve yasayı çiğnemenin sonuçlarını Jean'a hatırlatmak için diye anlamlandırılabiliriz.

Önermeler:

Uyum Yeteneği → Hayatta Kalmayı

Toplumsal Yapı → İnsan

Toplumsal Kimlik = Rol

X.2“Kötülük sende, kötülüğün büyüğü”

415 KRISTIN: peki ne yaptınız bütün gece, yüzün yemyeşil.

416 JEAN: Hiç... oturup konuştuk Matmazel Julie ile.

417 KRISTIN: O da, kendine nedir yakışan, hiç bilmiyor.

(Bir an)

418 JEAN: Kristin diyorum ki...

419 KRISTIN: Ne var?

420 JEAN: Gerçekten tuhaf değil mi, bir düşününce? Onu yani...

421 KRISTIN: Neymiş tuhaf olan?

422 JEAN: Bütün hepsi.

(Bir an)

423 KRISTIN: *(Masanın üstündeki yarı içilmiş kadehlere bakar)* Karşılıklı içtiniz mi bir de?..

424 JEAN: Evet, içtik.

425 KRISTIN: Utan, utan. Yüzüme doğru bir bak bakayım.

426 JEAN: Bakıyorum.

427 KRISTIN: Doğru mu, doğru mu?

428 JEAN: *(Bir an geçtikten sonra)* Evet, doğru.

429 KRISTIN: Ah! Hayatta inanmazdım buna. Ne kadar bayağı!

430 JEAN: Onu sahiden kıskanmıyorsun ya?

431 KRISTIN:Niye kıskanacakmışım? Clara ya da Sophie olsaydı, gözlerini oyardım onların. Ama onun yüzünden öyle şey yapmam ben. Nedenini bilmiyorum, öyle işte. Yine de iğrenç bir şey.

432 JEAN: O halde kızılıyorsun ona.

433 KRISTIN: Yooo, ona değil sana kızıyorum. Kötülük sende, kötülüğün büyüğü... Zavallı kız.

Göstergeler:

☛ **Tuhaf:** Jean, bütün gece yaşadıklarına tuhaf olarak nitelendirerek elde ettiği gücü ve geldiği noktayı garipsemektedir. Evin hanımıyla bütün gece birlikte oturmuş, içmiş, onunla cinsel bir birliktelik yaşayıp, son geldikleri noktada ona emirler bile vermiştir. Jean, Julie'nin rüyasını anlatmadan önce yaşamı tanımladığı tuhaf sözcüğüyle yaşadıklarını tanımlamaktadır. Tuhaf sözcüğü tanımsızlık içeren durumları ifade etmekte kullanılır ve Jean'ın bütün hayatı boyunca inandığı her şey bu yazdönümü gecesini boyunca alt üst olmuştur. Anlamli olan anlamsızlaşmış, değerli olan değersizleşmiş, güçlü olan güçsüzleşmiştir. Jean sanki gördüğü bir düşünce anlatmaktadır. Bütün bunlar ancak onun düşlerinde olabilecek şeylerdir.

☛ **Bayağı:** Kristin, Jean ile Julie'nin cinsel birliktelik yaşadıklarını anlamıştır ve bunu çok bayağı bulmuştur. Kristin, bayağı sözcüğüyle, uygunsuz ve yapılmaması gereken bir tavır olduğu konusundaki fikirlerini özetlemektedir. Ancak Kristin'in, kendisi de Jean ile cinsel birliktelik yaşamıştır. Bayağı diye nitelendirdiği aynı zamanda da kendi yaptığı bir eylemdir. Ancak Jean kendi sınıfındandır ve bu normaldir. Julie ise kendi sınıfının altında bir adamla birlikte olmuştur. Kendi konumuna ve sınıfına uygun davranmamak bayağılıktır.

☞ **Kıskanmak:** Kıskançlık bir duygu göstergesidir ve Kristin duygularını denetlemek konusunda ustadır. Nişanlısı onu Julie ile aldatmıştır ve Julie, efendi olduğu için Kristin ona duyguları ile cevap verirse kendi konumunu zora sokacaktır. Kristin duygusal bir tavır yerine akılcı bir tavır geliştirir ve kendinin zarar görmeyeceği bir biçimde konumlanır. Kendine dair bir duyguyu, konaktaki konumunu korumak için görmezden gelmektedir.

Duygular x toplumsal konum

Diğer yandan Julie'ye kızmaması ilginçtir. Kristin, daha sonra da ona zavallı kız diyerek bu tavrının nedenini belli edecektir. Kristin, Julie'yi gerçeklerin, iyi ile kötünün farkında olmayan bir çocuk ya da çılgınlıkla nitelendirilen bir "deli" gibi görüp yaptıkları yüzünden ona acıyarak, kızmaya gerek olmadığını düşünmekte gibidir.

☞ **Kötülük:** Julie, Jean'ı kötülük yapmakla suçlamaktadır. Kötülük, şeytana has bir özelliktir. Jean oyunun başından beri, duygularının peşine takılmış ve dünyayı tanımayan Julie'yi, bile isteye yoldan çıkarmıştır. Bu anlambilimde Jean, Goethe'nin *Faust* oyununda Faust'u yoldan çıkaran Mefistofeles'e benzemektedir. Mefistofeles Tanrı'nın insanlar üzerindeki gücünü sarsabilmek için Faust'u yoldan çıkarmaya çalışmaktadır. Jean ise Kont gibi olabilmek için Julie'yi kullanmaktan çekinmez.

Güçlü ➡ Güçsüz

Önermeler:

Duygular x Toplumsal konum

Güçlü • Güçsüz

X.3 “Onlar eğer bizden daha iyi değillerse, o zaman bizim için geriye ne kalır?”

434 KRISTIN: Şimdi söyleyeceğimi dinle, ben burada durmam artık, ev sahibine saygı kalmamış bu evde.

435 JEAN: Ne saygısı göstereceğiz ki onlara?

436 KRISTIN: O kadar akıllı geçindiğine göre senin bilmen gerekir. Saygıya değmeyen kişilerin yanında çalışılır mı hiç, sen ister misin? Ben kendimi küçültmem doğrusu.

437 JEAN: Onların bizden iyi olmadıklarını anlamak insanın içini rahatlatıyor.

438 KRISTIN: Hiç öyle düşünmüyorum ben. Onlar eğer bizden daha iyi değillerse, o zaman bizim için geriye ne kalır? Ah, Kont'u düşün bir de! O adamı düşün. Zaten çok çekmiş; yoo, ben artık duramam burada. Hele senin gibi biriyle! O Savcı olsaydı bu durumda, ya da kendi sınıfından biri...

439 JEAN: Niye, terslik nerde?

440 KRISTIN: Off, sen kendince haklısın, ama ne olursa olsun, ne dense densin, bir sınıfla diğer sınıf arasında her zaman için bir fark vardır. Yoo, böyle şeyi yutmam ben. Bizim o caka satan, erkeklere öyle yukardan bakan, kimsenin yanına bile yaklaşabileceği akla hayale gelmeyen küçük hanım kalksın da senin gibi birine kendini versin! Diana, kapıcının finosunun peşinden gitti diye az daha evin o zavallı köpeğini vurduruyordu. Yo, şunu söyleyeyim... neyse ben burada duramam artık. Ekim'in tam yirmi dördünde ayrılıyorum bu evden.

Göstergeler:

☞ **Saygı duymak** :Saygı duymak ikonik anlamıyla; değeri, üstünlüğü, yararlılığı, kutsallığı dolayısıyla bir kimseye veya bir şeye karşı dikkatli, özenli, ölçülü davranmaktır. Kristin, Jean'ın ve Julie'nin davranışlarını Kont'a karşı saygısızlık olarak nitelemektedir. Eğer bir kişiye saygı duyulmuyorsa, o kişinin bütün saygınlığı ve üstünlüğü yok olmuş anlamına gelir diyen Kristin bu noktadan hareketle onun emrinde çalışan bir uşağın da değersiz ve aşağılanmış olacağını düşünmektedir. Kristin kendini tanımlarken Kont'un niteliğini kullanmaktadır. Eğer üst sınıfa saygı duyulmuyorsa onlara hizmet edenlerin hizmet ederek kendilerini küçülteceklerini söylemek, kendi tanımını yaparken kendi eyleminden değil de bir başka eylemden hareketle kendini tanımlamaktır. Kristin, kiliseye giderek günahlarını İsa üzerinden temize çıkarmaktadır. İncil'e ve Hıristiyan inancına göre İsa bütün insanların günahlarının sorumluluğunu üstlenmiş ve onlar için acı çekmiştir. Kristin İsa'ya bağlılığını göstererek kendini temizlemektedir. Günah işlemekte ve İsa'nın ödediği kefaretle kendini aklamaktadır. Kendisi ahlaksızlık ya da hırsızlık yapsa da evin efendileri saygın olduğu sürece ona bağlılık göstererek, kendisi de iyi ve saygın olmaktadır. Bu noktadan hareketle Kristin, hayatında kendi karar ve eylemlerinin sorumluluğunu üstlenmemektedir. Kendi sorumluluklarını başkalarının üstüne yılmaktadır. Julie ile karşıtlık bu noktada boyut değiştirecektir. Oyunun sonunda Julie, işlediği bütün "günah" ya da "suç"ların hepsini kendisi üstlenmiş ve sonuçlarına kendisi katlanmak için, ölüme gitmeyi göze almıştır.

Eylem sorumluluğu☞ İnsan

☞ **Diana:** Bu anlambirimde Diana adlı köpeğin yaşadıkları ile Julie'nin yaşadıkları arasında kıyaslama yapılmaktadır. Diana arzularının peşinden gitmiş ve kapıcının köpeği ile çiftleşmiştir. Bu davranış yüzünden Julie hayvanları cezalandırmıştır. Ancak Julie kendisi de arzularının peşinden sürüklenip akıl dünyasında kurallarla çevrelenmiş sınırlar içinde kalmamıştır. Oyunun başındaki Julie ile oyunun bu noktasındaki Julie arasında büyük bir fark vardır. Bu gösterge , Julie'nin değişim geçirdiğini göstermektedir. Julie, duyguları yüzünden, kendi kurallarını çiğnemiştir.

Duygu x Akıl

☞ **Ekim'in yirmi dördü:** Oyunun zamanı yazdönümü olması nedeniyle 23 haziran¹⁰⁶ gecesidir. Kristin, konaktan ayrılmak için dört ay sonrası bir tarih belirlemiştir. Konakta daha fazla kalamasa da dört ay daha kalacaktır. Bu noktada kendi kişiliğinin de anlamsızlaşmaması için konaktan ayrılmak istemesine rağmen dört ay daha orada yaşayabilecek olması, aslında çıkarlarına uygun bir tarihi belirlediğini göstermektedir. Eğer, kendi kişiliğini önemseseydi hemen ayrılması gerekirdi çünkü o geceden itibaren orası artık saygı duyulmayan bir mekandır. Ancak Kristin çıkarları için yaşayan ve her şeyde buna dair konumlanan bir insan olduğunu göstermektedir. Söyledikleri ile yaptıkları uyuşmamaktadır. Aklını kullanmakta ve kendini değersiz hissetmesine neden olacak bir duyguyu da dört ay ertelemektedir.

Toplumsal Konum ☞ İnsan

Önermeler:

---

¹⁰⁶ Geride13

Eylem sorumluluğu • İnsan

Duygu x Akıl

Toplumsal konum • İnsan

X.4 “Birtakım yükümlülüklerin olduğunu unutma;”

441 JEAN: Peki sonra?

442 KRISTIN: Hazır ağzından çıkmışken söyleyeyim, eğer evleneceksek, kendine yeni bir işyeri bakınmanın tam sırası.

443 JEAN: Niye ki? Evlendiğimde kendime buradan iyi yer nerden bulurum?

444 KRISTIN: Biliyorum, bulamazsın. Ama bir resmi dairede kapıcı ya da odacı olabilirsin. Devletin verdiği aylık azdır ama sağlamdır; dul ve yetimlere maaş bile bağlarlar.

445 JEAN: Hepsi çok iyi de, ben karım ve çocuklarım için bir an ölmeyi hiç düşünmüyorum. Doğrusu, bundan daha iyi fikirlerim var.

446 KRISTIN: Bıktım senin bu fikirlerinden de senden de! Birtakım yükümlülüklerin olduğunu unutma; kafanı çalıştırmaya başlarsan iyi edersin.

447 JEAN: Sıkma şimdi benim canımı... yükümlülükmüş! Yeter artık! *(Yukardan gelen sese kulak kabartır)* Her neyse, bunları bir yoluna koymak için dünya kadar zamanımız var. Hadi hazırlan da kiliseye gidelim.

Göstergeler:

☞ **Evlenmek:** Bu anlambilimde Jean ile Kristin'in aralarındaki ilişkinin tam anlamıyla boyutu anlaşılır. Kristin, Jean'ı evlenmek üzerine artık planlar yapması konusunda uyarır. Kristin, Jean ile evlenecekse eğer Jean iş değişikliği yapmalıdır. Kristin, Jean'ın dul ve yetimlere bağlanan maaş için devlet işinde çalışmasını istemektedir. Evleneceği adamın ölümü üzerine

plan yapan Kristin bu anlambilimde de duygusuz olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda kendi hayatının sorumluluğunu Jean'ın üstüne yıkmak istemektedir. Kristin, Jean ile evlilik dışında birliktelik yaşamaktadır ve efendileri saygın oldukları sürece kendini saygın kabul etmektedir. Günah işlemektedir ama kiliseye giderek İsa'nın onun yerine günahlarını ödemesine duacı olmaktadır. Bu noktada da evlendiklerinde Jean'ın devlet dairesinde çalışmasını isteyip alacağı dul ve yetim aylığının hesabını yaparak geleceğinin sorumluluğunu Jean'ın üstüne yıkmak istemektedir.

Kristin dahil olduğu toplum kurallarına uymakta ve çıkarları pahasına kendine dair hiçbir onurlu tavır göstermemektedir.

Eylem Sorumluluğu → Onur X Bağımlılık

Jean ise Kristin ile evlenmek ve onun geleceğini düşünmek yerine Julie'yi kandırıp kendi geleceğini güvence altına almaya çalışmaktadır. Kendi istekleri için Julie'yi kullanmaktan çekinmeyen Jean ile kendi geleceğinde Jean'ın ölmesi ile çıkar sağlamayı düşünen Kristin bu nokta da aynı tür insan özelliği taşımaktadırlar.

Toplumsal Konum > Kişilik

☞ **Ölmek:** Jean, ölmek istemediğini bu anlambilimde de tekrarlar. Ölmekten daha iyi planları vardır. Akıl yoluyla ölümü bile yeneceğini düşünen Jean, yazgısına boyun eğmez. Hayatın ve Kristin'in ona belirlediği yükümlülükleri reddeder.

☞ **Yükümlülük:** Bu anlambilimde Kristin, Jean'ı yükümlülükleri konusunda

uyarır. Ancak Jean kimsenin yükümlülüğünü almayacağından emindir. Daha önce de Julie, Jean'ın yaşadıkları ilişkinin yükümlülüklerini alması için evlenmek ve boşanmaktan bahsetmiştir. Jean, Julie ve Kristin'le yaşadığı ilişkilerin yükümlülüğünü almadığı gibi Jean tavır olarak hiçbir eylemin yükümlülüğünü alma taraftarı değildir. Yükümlülükleri reddeden Jean, oyunun sonunda hiçbir planını gerçekleştirilmeden , köle olarak kalmaya devam edecektir. Birey olabilmenin koşulu eylemlerinin sonuçları ve yükümlülüklerini üstlenmekten geçer.

Eylem Sorumluluğu → İnsan

Önermeler:

Eylem Sorumluluğu → Onur X Bağımlılık

Toplumsal Konum > Kişilik

Eylem Sorumluluğu → İnsan

X.5 “Tanrı yardımcımız olsun!”

448 KRISTIN: Kim dolaşıyor yukarda?

449 JEAN: Bilmem, Clara' dır herhalde.

450 KRISTIN: (*Yürür*) Sakın Kont biz farkında olmadan dönmüş olmasın?

451 JEAN: (*Korkar*) Kont mu? Yo, dönmüş olamaz, dönseydi zile basıp beni çağırırdı.

452 KRISTIN: Tanrı yardımcımız olsun! Hiç böyle şeye de rastlamadım.
(*Çıkar*)

Göstergeler:

☞ **Yukarısı:** Julie ve Kont'un yaşadığı üst kat, soylu sınıfın yaşam alanıdır. Üst sınıfın, üst katta oturuyor olması ve alt katta yaşayan alt sınıfa dahil olan uşakların onların hareket ederken çıkarttıkları seslerden bile çekinmeleri var olan sınıf farkının bir göstergesidir.

Sınıfsal Konum ☞ İnsan

Julie'nin üst katta olduğunu bilen Jean, bu bilgiyi Kristin'den saklar. Kristin, Julie'nin Kont'un odasında dolaştığını fark etmesi Jean'ın planlarına engel olmasına neden olabilir. Jean, Kristin'e de yalan söylemekten çekinmez. Ancak Kristin, Jean'ın öne sürdüğü yalana inanmaz. Böyle şeye rastlamadığını söyler ve Tanrı'dan yardım isteyerek, gelişecek olayların bir önsemesini yapar. Kristin farkındalık sahibi olduğunu, bu anlambilimde de göstermektedir. Oyunun sonunda yaşanan hiçbir şey Kristin için sorun teşkil etmeyecektir. Julie ise Jean'ın bütün yalanlarına inanarak, kendini büyük bir

çıkmanın içinde bulmuştur ve artık yaşadığı evden kaçmak zorunluluğu doğmuştur. Yaşam alanı kalmamıştır.

Farkındalık→Güç

☛ **Kont:** Kont, bu anlambirimde de gücün göstergesidir. Kont yaşanan konağın efendisi ve Jean için korku kaynağıdır. Kont'un gelmiş olma ihtimalini duyan Jean, bütün gece Julie ile yaşadıkları nedeniyle korkuya kapılır. Jean, Kont gelmeden yaptığı şeylerin ortaya çıkmasına neden olacak Julie'nin gitmesine çalışarak, ortaya çıkacak sonuçlardan kaçınmaya çalışmaktadır. Kont'un gücü karşısında Jean güçsüzdür ve kendini ona göre belirler.

Güçlü☛ Güçsüz.

Bu anlambirimde, eylemlerinin sonuçlarını örtbas etmeye çalışan Jean'ın da Kristin gibi yaptığı eylemlerle yüzleşmediğini ve bedelini başkalarına ödetmeye çalıştığı anlamı ortaya çıkmaktadır.

Eylem Sorumluluğu☛ İnsan

Önermeler:

Sınıfsal Konum ☛ İnsan

Farkındalık→Güç

Güçlü☛ Güçsüz

Eylem Sorumluluğu☛ İnsan

X.ANLAMBİRİM DEĞERLENDİRMESİ

Kendi içinde beş tane altanlambirim içeren bu anlambirim; Merak, Hazırlık, Önseme işlevlerini barındırır.

Bu anlambirim Kristin ile Jean arasında daha önce netlik kazanmamış ilişkinin gerçek boyutunun anlaşıldığı bir anlambirimdir. Aralarında bir evlilik sözü olduğu, karşılıklı yükümlülükler taşıdıkları ve geleceğe dair planları olduğu anlaşılır. Jean'ın bütün bunları Matmazel Julie'yi gönderdikten sonra konuşmak niyetinde olduğu savsaklayıcı tavırlarından bellidir. Kristin'in olanların üzerine yaptığı yorum ise oyunun sonundaki ölüme dair bir önseme içeriğindedir. Daha sonra Matmazel Julie'nin Kont'un kasasını kırarak aldığı para Jean'ın fikrini değiştirecektir; ancak bu anlambirimde seyircinin tırmanan gerilim ile birlikte neler olacağını bilmeyişi merak ögesini arttırır.

ANLAMBİRİM XI

XI.1 “yüzünüz de kirli...”

(Güneş yükselmiş, ağaçların üstünden ışıkmaktadır. Gün ışığı, pencerelerden içeri yavaş yavaş süzölmeye başlar)

(Jean kapıya doğru gider, el sallar. Julie, gezi giysileriyle içeri girer, elinde üstü örtölü kuş kafesini sandalyenin üzerine bırakır.)

453 JULIE Ben hazırım.

454 JEAN Şışşt! Kristin ayaklandı.

455 JULIE *(Çok sinirlidir)* Kuşkulandı mı bir şeyden?

456 JEAN Hiçbir şeyden kuşkulandı. Aman Tanrım, bu ne hal?

457 JULIE Bu hal de ne? Ne diyorsun?

458 JEAN Ceset gibi sapsarı kesilmişsiniz, hem kusura bakmayın, yüzünüz de kirli....

459 JULIE Yıkayınca geçer. *(Leğene doğru gider; elini yüzünü yıkar)* Oldu işte. Bir havlu ver.

Göstergeler:

☞ **Kir:** Bu anlambirimde, Julie'nin yüzünün kirli olması düz anlamıyla bakıldığında alt sınıftan insanlar gibi görüldüğüne işaret etmektedir. Julie oyunun ortalarında nasıl görüldüğüne dikkat etmektedir ve yüzünü pudralamaktadır ancak geldiği noktada yüzünün kirli olduğunu önemsemeyecek kadar kendi sınıfın alışkanlıklarını terk ettiğinin göstermektedir. Yananlam olarak ise karşımıza günah kavramı çıkmaktadır. Daha sonraki bölümlerde anlayacağımız gibi Julie, babasının çekmecesini

kırmıştır ve içindeki paraları almıştır. Jean'ı şarabı çaldığı için hırsızlıkla suçlayan Julie bu anlamda babasının parasını çalarak kendisi de hırsızlık yapmış ve yasalar göre "suç" ve İncil'e göre de günah işlemiştir. Kirli olmak, günahkar olmak anlamında bir göstergeye dönüşmüştür. Julie, sürekli gördüğü rüyasında sütunun üzerinden aşağı düşmek istemektedir ve bu eylemiyle Julie, üst sınıfın arasındayken, toplumun en alt seviyesinin de altında bulunan suçluların ve günahkarların arasına karışmıştır.

Eylem • İnsan

☪ **Su:** Temizlenmek için Julie yüzünü yıkamaktadır. Bu anlamda su günahtan arınmak için kullanılan bir simgedir. Hıristiyan inancına göre, ilk insan olan Adem'in günahı yüzünden, tüm insanlık doğduğunda günahkar doğmaktadır ve su ile vaftiz edilerek, günahlarından arındırılmaktadır. İncil'de Yahya, su ile insanları günahlarından arındırmaktadır:

Yahya Yahudiye Çölü'nde ortaya çıktı. Şu çağrışı yapıyordu: "Tövbe edin! Göklerin Egemenliği yaklaşmıştır." Nitekim Peygamber Yeşaya aracılığıyla sözü edilen kişi Yahya'dır, Yeşaya şöyle demişti: "Çölde haykıran, 'Rab'bin yolunu hazırlayın, Gececeği patikaları düzleyin' diye sesleniyor, "

Yahya'nın deve tüyünden giysisi, belinde deri kuşağı vardı. Yediği, çer- kirge ve yaban balıydı.

Yeruşalim, bütün Yahudiye ve Şeria yöresinin halkı ona geliyor, günahlarını itiraf ediyor, onun tarafından Şeria Irmağı 'nda vaftiz ediliyordu¹⁰⁷

Hıristiyan inancına göre, yeni doğan bebekler kilise de su ile vaftiz edilmektedirler. Julie ise Kont'a ait olan paraları çalarak, üst kattaki ve soylulara ait yaşam şansını tamamen yitirmiştir. Adem'in yasak ağacın meyvesini çaldığı için cennetten tamamen koparak, dünyaya atılması ile benzerlik içermektedir. Bu anlamda çalınan para, yasak meyve anlamını taşımaktadır. Tanrısal gücü sağlayan meyve, sistem de para şeklini almıştır. Jean'ın soyluluk elde etmek için, para ile Kont unvanı satın alabilmesi bu göstergenin anlamını daha da açık hale getirmektedir. Julie, yeni bir varlık şekliyle doğmuştur. Artık Julie, günahı ile bir insan olmuştur. Yaşama yeni biri olarak doğmuştur.

Önermeler:

Eylem ➤ İnsan

---

¹⁰⁷İncil.matta 3:1-6

XI.2 “Büyü bozuluyor.”

460 JULIE Oo, güneş çıkmış!

461 JEAN Büyü bozuluyor.

462 JULIE Evet, yaz dönümü gecesinin büyüü...

Göstergeler:

☉ **Aydınlık X Karanlık:** Metinde kullanılan aydınlık ve karanlık göstergeleri, düzanlam olarak görmeyi ve görememeyi düşündürmektedir. Yananlam olarak ise bilgi sahibi olma ve olamamayı çağrıştırmaktadır. (Yine burada da söz konusu bilgi yaşamın içinde saklı olan manevi bilgidir.) Ancak gösterilen olarak ölüm ve yaşam yer değiştirmiştir. Metinde karanlık yaşamın, aydınlık ise ölümün gösterileni olmuştur. Çünkü Julie, bütün gece çözüm bulamazken ve kaçmak için yol ararken, Güneş doğduktan sonra, kaçmaktan vazgeçecektir. Kurtuluşu için ölümü tercih edecektir. Aydınlık demek de bilgi ve mutluluk demek olduğuna göre, Kutsal kitapta yaratılış mitinde olan; Havva'nın çaldığı yasak meyve ile tanrısal bilgiye ulaşması gibi Julie üst kattan çaldığı para ile gerçek hayatın bilgisine sahip olmuştur. İşlediği günahla artık insanlığın ve gerçeğin bilgisiyile karşı karşıya kalmıştır.

Aydınlığın bilgi ve mutluluğun işareti olması arketipine Sümer miti Gılgamış'da rastlanmaktadır. Ölümsüzlük bilgisini arayan Gılgamış'ın, yolculuğu sırasında ışığın olduğu yere doğru yönelimi olduğu görülür. Işığı arar ve karanlıkta kalması onun yolculuğunda bilgisiz, çaresiz kalmasına ve tehditlerle çevrili olduğuna işaret etmektedir:

Gilgamiş, her gün güneşin yolculuk ettiği gibi, doğudan batıya gitti. Üç mil yürüdüğünde karanlık o kadar koyu idi ki, ışık olmadığı için önünde ve arkasında hiçbir şey göremiyordu. Dokuz mil yürüdüğünde karanlık o kadar koyu idi ki ışık olmadığı için önünde ve arkasında ne olduğunu göremiyordu. On sekiz mil yürüdüğünde karanlık o kadar koyu idi ki ışık olmadığı için önünde ve arkasında ne olduğunu göremiyordu. Yirmidört mil yürüdüğünde artık yorgun ve sabırsızdı ve dayanamayarak isyan edip bağırdı. Öyle bir karanlık vardı ki önünde ve arkasında ne olduğunu göremiyordu ve hala tek bir ışık yoktu. "Gözlerimin güneşe doya doya bakmasını istiyorum. Güneşin ışıklarının ve sıcaklığının kalbimi neşeyle doldurmasını istiyorum. Işık, karanlığı uzaklara sürer"¹⁰⁸

Gece boyunca Julie karanlığın içinde kendini, konumunu, saflığını yitirmiş ve günahkar olmuştur. Ancak güneşin doğması ile Julie'de değişip bir birey olarak doğacaktır. Julie'nin erginleşip, toplum içinde bir birey olarak doğması güneşin doğması ile paralel bir gösterge olarak kullanılmıştır. Julie soyluluğu, kalıpları, tabuları bırakıp insan olmanın ayırımına varacaktır.

Bilinç → Birey

☪ **Büyü:** Yazdönümü gecesi bitmektedir. Bu anlambirimde büyüün bitmesi önemli bir göstergedir. Büyü yananlam olarak, rüyanın sona ermesi olarak anlamlandırılabilir. Gece boyunca birbirlerine rüyalarını anlatan Jean ve Julie,

¹⁰⁸ Donna ROSENBERG. Dünya Mitolojisi - Büyük Destan ve Söylenceler Antolojisi, Çev: Koray Akten ve diğerleri.(Ankara, İmge, 2000), S. 307.308.

güneşin doğmasıyla içinde yaşadıkları rüyadan uyanmaktadırlar. Gerçek başlamaktadır. Bu büyü Julie'nin hep yaşadığı ve gerçekle alakası olmayan, havada asılı kalınmış bir ömürdür. Julie uzun gecenin ardından ilk kez kendi deneyimiyle sabahı karşılamaktadır. Anne ve babasının etkisinde, soyluluk ya da kayıp bir cinsel kimlikle sürdürdüğü uyur gezer hayatından, kendine ait bir kimlikle uyanmaktadır. Bilinçdışı yaşadığı sürgün bitmiştir. Üstündeki büyü kalkmıştır. Masalarda yer alan uyuma ve düş görme göstergesini Uyuyan prenses masalında bulabiliriz. Bir büyü yüzünden uykuya hapis olmuş bir prensesin öyküsüdür. :

Küçük Çaligülü (Uyuyan Güzel), kıskanç bir cadı (bilinçdışı bir kötü anne imgesi) tarafından uyutulmuştu. Ve yalnız çocuk değil, bütün - dünyası uykuya daldı; fakat sonunda, "uzun, uzun yıllar sonra," bir prens onu uyandırmaya geldi. "Az önce gittikleri yerden dönüp salondan içeri adım atan kralla kraliçe (bilinçli iyi ebeveyn imgeleri) "hemen uyumaya başlamışlar. Saray'da kim varsa uyumuş. Ahırdaki atlar, avludaki köpekler, çatıdaki güvercinler, duvardaki sinekler uyumuşlar. Hatta şöminede çıtır çıtır yanan ateş bile sesini kesip uyumaya başlamış. Tavadaki kızaran et cızırdamayı bırakıp uykuya dalmış. Tam o sırada mutfakta yamaklık eden oğlan kabahat işlemiş de aşçıbaşı saçlarından tutup çekiyormuş, o da oğlanı bırakıp uyumaya koyulmuş.¹⁰⁹

Uyuyan güzel masalında olduğu gibi Julie doğduğu andan, oyun zamanının yaşandığı bu gecenin sabahına kadar geçen sürede derin bir uykudadır.

---

¹⁰⁹ GRİMM.1992,Cilt II, S 283, 284.

Oyunun son anlambirimlerinde Julie kendisinin çok uzun süredir uykuda olduğunu söyleyecektir. Uykuda olmak, çocuk olmak göstergesiyle de örtüşmektedir. Kişinin gerçek hayata uyanması, düşlerden kopup gerçekte yüzleşmesi, ona gerçek bir kişilik kazanma şansı verecektir. Bu anlambirimdeki büyü ve uyku göstergesinin anlamı ilerleyen bölümlerde pekişecektir.

Önermeler:

Bilinç → Birey

XI.3 “Kanatlanmak istiyorum.”

463 JULIE: Dinle ama Jean. Sen de gel benimle. Yanıma para aldım.

464 JEAN: (*Kuşkulu*) Yeter mi? .

465 JULIE: Başlangıç için yeter. Tek başıma yola çıkamam bugün. Boğucu bir trenin içine tıklıp kalacağım sonra, bir yığın insan gözlerini dikip bana bakacak. Ayrıca her istasyonda durur tren; bense kanatlanmak istiyorum. Yoo, yapamayacağım, yapamayacağım işte. Hem bir sürü anılar gelecek aklıma, küçükkken yaşadığım yaz dönümü günleri... Sarmaşıklı kilise, çevresinde huş ağaçları, leylaklar, güzel donatılmış bir akşam sofrası, yakınlarımız, dostlar, gece bahçede dans ve müzik, çiçekler,eğlence... Ah, insan ne denli uzaklara giderse gitsin, anılar hep peşinden izleyecektir onu, acılar, suçlar...

466 JEAN: Geliyorum ben de, elimizi çabuk tatalım ama... çok geç kalmadan. Çabuk haydi.

467 JULIE: Giy üstünü.

Göstergeler:

☞ **Para:** Julie babasının çekmecesinden aldığı paradan bahsetmektedir. Jean bütün bir gece o parayı elde edebilmek için uğraşmıştır. Julie'nin, Jean'ın kendisi ile gelebilmesi için paradan bahsetmesi, Jean'ın harekete geçip, Julie ile kaçmasına yeterli bir nedendir. Para Jean'ın ilk dalıdır ve bu dal sayesinde istediği zirveye ulaşabilir. Para bu anlamda istenilen kapıları açan anahtar olarak karşımıza çıkmaktadır. Kaçış için geçilecek kapının anahtarıdır. Ancak iki karakterde bu para ile kaçamayacaklardır. Kurtuluş için para

yetmeyecektir. İnsanın düşlerindeki mutluluğu yakalaması için para yetmemektedir. Para olmasına rağmen eylemde bulunamamaları, yeni bir insan ve yeni bir yaşam için paradan başka bir güce gereksinim duyduklarını göstermektedir. Gerçek güç paranın gücü değildir.

Para→Güç

☞ **Anılar:** Julie, bu anlambirimde iyi ve kötü bütün anılardan bahsetmektedir. İnsanın bütün eylemlerinin sonuçları insanın yaşamını belirlemektedir. İnsan gerçeklerden çok uzaklara da gitse kaçamayacaktır. İnsanın cenneti ve cehennemi kendi içindedir. Julie ne kadar kaçsa da artık bilinç düzeyinde sorguladığı bütün bir hayatını da yanında, içinde taşıyacaktır. Konaktan kaçışın başarılammaması, anlam olarak gerçeklerden kaçılmayacağını göstermektedir.

Geçmiş☞ İnsan

Geçmiş☞ Geleceği

Jean, Julie'nin tersine hiçbir şeyin sorumluluğunu kendi üzerine almadığı için kaçma konusunda heyecanlıdır ve onun sorguladığı bir geçmişi yoktur. Jean oyun boyunca kendisini kendisi yapan her şeyi silip soyunun ilk adamı olmayı istemektedir. Ancak kendini sorgulamayan ve kendini oluşturan geçmişiyile hesaplaşmayan Jean, konaktan kaçamayacak ve düşlerini gerçekleştiremeyecektir. Düşler bilinçdışı dünyasında var olan insanın duyguları , arzuları ve benliği olarak tanımlandığına göre, Jean, gerçek dünya da kendi olarak var olamayacaktır. Yüzleşmek ve eylemlerine sahip çıkmak

insan olmanın kaçınılmaz sonucudur.

☛ **Kanatlanmak istemek:** Julie kaçarak özgür olmak istemektedir. Kanatlanıp uçmak göstergesi Julie'nin özgürleşmek isteğinin bir göstergesidir ancak Julie kaçarak özgürleşemeyeceğini fark edecektir. Çünkü onun uçuşuna engel olan ve onu kafesleyen anıları ve suçları da onunla birlikte gelecektir. Özgür olmak için insan kendinden kaçmamalı tersine kendine dönmelidir.

Geçmiş ☛ İnsan

Eylem ☛ İnsan

Önermeler:

Para→Güç

Geçmiş ☛ İnsan

Eylem ☛ İnsan

Geçmiş ☛ Geleceği

XI.4 “..benim yeşil ispinoz kuşum.”

(Kafesi alır)

468 JEAN: Eşya olmaz. Bizi ele verir.

469 JULIE: Yo, arabaya alabiliriz bunu.

470 JEAN: (*Şapkasını alır*) Nereden çıktı şimdi bu, Tanrı adına? Ne bu?

471 JULIE: Hiç... benim yeşil ispinoz kuşum. Burda kalsın istemiyorum.

472 JEAN: Eyvahlar olsun! Yanımızda bir de kafes mi taşıyacağız yani?

Çıldırılmışsınız siz, bırakın o kafesi.

473 JULIE: Evden yanıma aldığım tek şey bu. Diana öyle kaçıp gittikten sonra, benimle ilgilenen tek canlı yaratık bu kaldı. Katı yürekli olma, bırak alayım.

474 JEAN: Bırakın o kafesi diyorum size, yüksek sesle de konuşmayın. Kristin duyacak.

Göstergeler:

☞ **Kafesteki ispinoz kuşu:** Bu anlambilimde Julie yanında yolculuğa çıkarken, kafesin içinde bir kuş getirmek istemektedir. Kafesteki ispinoz kuşu göstergesi oyun için önemli bir göstergedir.

İspinoz; Yeryüzüne dağılmış en geniş kuş familyalarından biridir, sayıları 120'yi aşan türünden biri ya da birkaçı hemen her ülkede görülebilir. Çeşit çeşit renklerle alacalanan, güzel ötüşleriyle doğayı şenlendiren bu kuşlar çok eskiden beri insanların dikkatini çekmiştir. Birbirlerine yakın türler için bile verilen değişik adlar ispinozgilere duyulan ilgiyi ve gösterilen dikkati açıkça ortaya koyar. Avrupa'da çok

bulunan, bazı yerlerde serçeden bile daha sık rastlanan bu kuşun dişilerinin tüyleri erkeklerinki gibi parlak mavi değil, sırtta kahverengimsi "yeşil", altta külgengidir. Aynı familyanın Galapagos Adaları'nda yaşayan 14 türü ünlü bilgin Charles Darwin'e düşüncelerini kanıtlama olanağı vermiştir. Sonradan Darwin ispinozu ya da Galapagos ispinozu adıyla tanınan bu kuşlar üç cins altında toplanan koyu ya da kara renkli akraba türlerdir. Ama evrim süreçleri boyunca çevrelerinin zorlamasıyla farklılaşan beslenme tercihleri, davranış ve yapılarını etkilemiş, beslenme yöntemlerinden gaga yapılarına kadar birbirleriyle ilintisiz türler ortaya çıkmıştır.¹¹⁰

Serena, kafeste yaşamaya koşullanmış bir ispinoz kuşudur. Tıpkı Matmazel Julie'nin çevresine ve koşullara yazgılı olması gibi. Aslında doğal ortamında son derece güçlü bir yapısı olacakken bir kafese kapatılmış ve başkalarının bakımına muhtaç kalmıştır. Serena'nın kafesi, Matmazel Julie'nin koşullanmışlıklarına denktir. Uçmak için yaratılmış bir kuşun kafeste yaşaması esaret göstergesidir. Yananlam olarak karşımıza kuş, Julie'nin kendisi olarak çıkar. Julie'de kafesin içinde, özgürlükten uzak bir kuş gibidir. Bir önceki anlambirimde kanatlanıp uçmak isteyen Julie'nin kendisi ile kuşu bir tutmakta olduğunu desteklemektedir. Ancak bu hayvanın zorla, bir kafesin içinde bulunuyor olması onun kısıtlanmış bir mekanda özgürlüğü olmadan yaşadığını göstermektedir. Kafesteki kuşun

---

¹¹⁰Gürel TÜZÜN. Temel Britannica. Temel Eğitim ve Kültür AnsiklOpedisi (İstanbul: Hürriyet Ana Yayıncılık,1992), Cilt 9, S. 110.

Julie'nin esaret çeken ruhu olduğunu destekleyecek masallara Frazer, *Altın Dal* adlı kitabında çokça yer vermiştir:

...Kraliçenin oğlu onu kurtarmaya gelir, ana oğul Punchkin'i öldürmek için bir plan yaparlar. Kraliçe, büyücüyle konuşur, sonunda kendisiyle evlenmeye karar verdiğini söyler. "Sen de söyle bana," der, "gerçekten ölümsüz müsün? Ölüm senin yanına yanaşmaz mı? İnsanların duyduğu acıları duymayacak kadar büyük bir sihirbaz mısın sen?" "Doğru," der büyücü, "başkaları gibi değilim ben. Uzaklarda, çok uzaklarda - buradan yüz binlerce mil uzakta, balta girmemiş ormanlarla kaplı insansız bir ülke vardır. Ormanın ortasında, çevresi hurma ağaçlarıyla çevrili bir yer, bu yerin ortasında içeri suyla" dolu, birbiri üzerine kurulu altı tane *chattee* var;; altıncı *chattee'nin* altında küçük bir kafes, kafesin içinde küçük, yeşil bir papağan vardır; benim yaşamım o papağanın yaşamına bağlıdır; eğer papağan öldürülürse ben de ölürüm. ¹¹¹

Bir başka Hindu masalında, kızı, insan yiyen bir deve sorar: "Baba, ruhunu nerede saklıyorsun sen?" "Buradan yirmi beş kilometre ötede bir ağaç var" der dev. "Ağacın çevresinde kaplanlar, ayılar, akrepler ve yılanlar var; ağacın tepesinde çok iri, çok büyük bir yılan var; onun kafasının üzerinde küçük bir kafes var; kafeste bir kuş var; işte benim ruhum o kuşun içinde. ¹¹²

---

¹¹¹ Sir James G.FRAZER.*Altın Dal*.Çev: Mehmet H.Doğan.(İstanbul:Y.K.Y,2004), S.287

¹¹²A. g. e. S.288.

Kız inatla sorar ona kalbinin nerede olduğunu. O da şöyle der: "Buradan çok uzakta bilinmeyen, yapayalnız bir toprakta büyük bir kilise var. Kilise demir kapılarla korunmakta, çevresinde geniş, derin bir hendek var. Kilisenin içinde bir kuş uçar, benim kalbim işte o kuşun içindedir."¹¹³

Binbir Gece Masalları kitabındaki Seyfû'l Mülfık masalında cin, Hindistan Kralının esir kızına şunları söyler: "Ben doğduğumda yıldızbilimciler benim ruhumun ölümünün, insan kralların oğullarından birinin elinden olacağını söyledi. Ben de bunun için ruhumu aldım, bir serçenin kursağına koydum, serçeyi de küçük bir kutuya hapsettim, bunu bir başka küçük kutu içine koydum, onu da başka yedi kutu içine koydum, bunları yedi çekmeceye sakladım, çekmeceleriye bu çepeçevre okyanusun sınırları içinde mermerden bir sandığa koydum; çünkü burası insanların ülkesinden uzak bir yerdir, hiçbir insanoğlu ulaşamaz oraya." Ama Seyfû'l Mülfık serçeyi ele geçirir ve boğar, cin ise bir yığın kara kül halinde yere yığılır.¹¹⁴

Masallarda Kafes içinde saklanan kuşların, kişinin ruhu olduğu anlamı bu anlambirimde Julie'nin ruhunun kafesin içinde olduğunu göstermektedir. Julie yolculuğa çıkarken yanına ruhunu da almıştır ama ruhu hala kafesin içindedir. Julie'nin ruhu kaçsa da kafeste kalacaktır. Kaçmak özgürleştirmez. Julie, daha sonraki anlambirimlerde Jean'ın öldürdüğü kuşa bakacak ve kendi ruhuyla yüzleşecektir.

---

¹¹³ A. g. e. S. 295.

¹¹⁴ A. g. e. S. 299.

Kahramanın kendi ruhunu bir kuşla ifade etmesi örneğini Çehov'un Martı adlı eserinde de görmekteyiz. Nina, kendisinin bir martı olduğunu söyler ve oyunda öldürülen bir martıdan bahsederek, kendi ruhunun bir başkası tarafından nasıl acımasızca öldürüldüğünü anlatır:

Nina: ...Bir martıyım ben. Yok, değil. Anımsıyor musunuz, bir martı vurmuştunuz. günün birinde bir adam geliyor, görüyor onu ve yapacak başka bir işi olmadığından kıyıyor ona ... Küçük bir hikaye konusu ...¹¹⁵

Julie de oyunda martı örneğinde olduğu gibi kafesteki kuş tarafından simgelenmiştir. Julie'nin çevresini saran bir sürü parmaklık vardır ve Julie dışarı da ne yapacağını bilemez. Tren yolculuğu sırasında birçok insanın içinde sıkışacağını ve kanatlanmak isteyeceğini ama beceremeyeceğini söylemesi çok anlamlıdır. Julie bir kafesin içindedir. Çevresindeki her şey onu tutsak etmiştir.

Gerçekçi ve Natüralist kuram anlayışına göre kişinin çevresini saran etmenlerin yazgısal bir kesinlik içinde olduğunu söyleyebiliriz. Bu konuda Prof.Dr. Sevdâ Şener'den bir alıntı yapmak yerinde olacaktır:

Modern dramda trajik olanı doğa yasalarının amansız kısılcığında görenlerden biri August Strindberg olmuştur. Strindberg oyunlarında

---

¹¹⁵ Anton ÇEHOV.Bütün Oyunları II,Martı.Çev:Ataol Behramoğlu (İstanbul,İş Bankası Kültür Yay.2002), S167

toplumsal, ruhsal, bedensel etmenlere bir arada yer vermekte fakat özellikle doğa yasalarının belirleyiciliğini vurgulamaktadır. Bu oyunlardaki güçlü güçsüz savaşı Darwin'in kuramını anımsatır. Darwin'in, doğada ortamına en iyi uyabilenin yaşama hakkını elde ettiği görüşü, tiyatrodaki da oyun kişinin içinde yaşadığı ortamın önemini arttırmıştır. Oyun kahramanın yaşamı, içinde yaşadığı koşulları iyi tanınmasına, davranışlarını ona göre düzenlemesine bağlıdır. Çevre koşullarının yazgısal kesinliği, çevresiyle çatışan insanın çabasına dramatik bir anlam katmıştır. Darwin'in kalıtımla gelen özellikler üzerinde de durmuş olması, kalıtım yasalarının saptanması da oyun yazarını da etkilemiştir. Kalıtım bir iç koşul olarak kişiyi kısıvrak bağlıyor ve tıpkı çevre koşulu gibi dramatik bir yazgı niteliği taşıyordu.¹¹⁶

Çevre • İnsan

Bu noktada 19. yüzyıl kadın hareketinin, özellikle boş ve uçan hayatları olan üst sınıfın, lider olabilecek cesarete sahip kadınları üzerinde çalışan önemli kuramcısı, Mary Wollstonecraft'ın aşağıdaki sözleri duruma birebir denk düşmektedir:

"Kendilerine bakmak dışında başka yapacak bir şeyleri olmayanlar gibi, tüylü bir ırk

---

¹¹⁶Sevda ŞENER. Dünden Bugüne Tiyatro Düşüncesi .(Eskişehir:Anadolu Üniversitesi Basımevi,1991), S. 199,202,203.

gibi kafeslere hapsedilmişlerdi..."¹¹⁷

Aynı zamanda Julie'nin kafesteki kuşun kendisiyle ilgilenen tek canlı yaratık olduğunu söylemesi Julie'nin sevgiye muhtaç olduğunu göstermektedir. Kendisinin tek yakını olarak bir kuşu görmek büyük bir yalnızlığın ifadesidir. İnsan dünyada yapayalnızdır.

İnsan Hayatta Yalnızdır.

Önermeler:

Çevre → İnsan

İnsan Hayatta Yalnızdır.

---

¹¹⁷ Joseplıne DONAVAN, Feminist Teori. Çev: Aksu Bora.(İstanbul: İletişim Yayıncılık,1997),S. 28.

XI.5 “Yoo, yabancılara bırakamam onu. Öldür daha iyi.”

475 JULIE Yoo, yabancılara bırakamam onu. Öldür daha iyi.

476 JEAN Verin şu minik canavarı o halde, boynunu koparayım.

477 JULIE Acıtma ama, sakın acıtma... Yoo, yapamam.

478 JEAN Verin şunu. Ben yaparım.

479 JULIE *(Kuşu kafesinden çıkarır, öper)* Minik Serenacık, sen şimdi ölüp beni yalnız mı bırakacaksın?

480 JEAN Lütfen, olay haline getirmeyin. Biz burda sizin yaşamınız, sizin geleceğiniz için kaygılanıp duruyoruz. Hadi çabuk şimdi!

(Jean, Julie'nin elinden kuşu kapar, bir tahtaya yerleştirir, eline satırı alır; Julie başını çevirir)

481 JEAN Ateş etmeyi öğreneceğinize, tavuk kesmesini öğreneseydiniz, bir daha kan görünce baygınlık geçirmezsiniz.

Göstergeler:

• **İspinoz kuşu:** Bu anlambirimde de Julie'nin en yakını olan hayvanı gözünü kırpmadan öldürebilen Jean'ın zalimliği görülmektedir. Jean hiçbir duyguya sahip değildir. Aynı zamanda kuş, üst katta yaşayan bir canlı olarak ondan daha üstündür. 176. replikte Jean, efendilerin hayvanlarının kendilerinden önce geldiğini söylediği bölümden hareketle, kendinden daha değerli kuşu öldürerek rahatlamaktadır. Bu noktada Jean, üst sınıfa dair beslediği nefreti kuşu öldürerek göstermektedir. Yananlam olarak bir önceki anlambirimde değindiğimiz gibi kuş, Julie'nin ruhunu ifade etmektedir ve Jean'ın kuşa minik canavar deyip öldürerek kendi çıkarları için Julie'yi

öldürmesini sembolize etmektedir. Bu sahnede kuşun ölümü Julie'nin oyunun sonundaki ölümünün simgesel bir gösterimidir. Oyunun sonunda gerçekleşecek ölümün provasıdır. Serana'yı kendi çıkarları için öldüren Jean, oyunun sonunda Julie'yi de kendi çıkarı için ölüme göndermekten çekinmeyecektir.

Güçlü ☛ Güçsüz V Güçsüzlük → Ölüm ⇒ Güç Savaşı → Yaşam

Serena doğal ortamında son derece güçlü bir yaratıken çevrenin zorlamasıyla yapısı değişmiş, bir kafese koşullanmıştır. Jean'ın bu anlambilimin sonundaki replikleri, Matmazel Julie'nin yetiştirilme tarzıyla, hayattaki sıkışmışlığı arasındaki ilişkiyi özetleyen ağır bir eleştiridir, Matmazel Julie, annesinin isteğiyle "erkelerden aşağı kalmamak" adına, ateş etmek, ava gitmek, tarla sürmek gibi işleri öğrenmiştir. Ancak yetiştirilişi, çevresi, onu çevreleyen koşullar kendi kimliğini oluşturmasına izin vermemiştir. Buradan hareketle soyu, Matmazel Julie'yi çevreleyen, yazgısal bir kesinlik içinde varolan bir faktördür.

Soy ☛ İnsan

Önermeler:

Güçlü ☛ Güçsüz V Güçsüzlük → Ölüm ⇒ Güç Savaşı → Yaşam

Soy ☛ İnsan

XI.6 “Lanet olsun, seni gördüğüme de, anamın rahmine düştüğüme de!”

482 JULIE: (*Çılgılık çılgılığa*) Beni de öldür! Öldür beni! Kılı bile kırırdamadan masum bir yaratığın kanına giren adam. Ah, nasıl tiksiniyorum senden, iğreniyorum! Aramızda kan var üstelik Lanet olsun, seni gördüğüme de, anamın rahmine düştüğüme de!

483 JEAN:Lanet okumakla bir şey elde edilmez. Gidelim hadi.

484 JULIE: (*Sanki kendi isteği dışarıda, kuşun kesildiği tahtaya doğru yaklaşır*) Hayır, gitmiyorum daha. Gidemem... Bakacağım. Dinle! Bir araba sesi. (*Gözünü tahta ile satırdan ayırmaksızın dışarıyı dinler*) Demek kan görünce dayanamıyorum sence. O kadar güçsüz sanıyorsun beni. Ah, senin kanını, beynini bir satır tahtasının üstünde görmeyi ne kadar isterdim! Ne çok isterdim bütün o cinselliğin bir kan denizinde yüzsün. Tutup kafatasından içerdim, sonra ayaklarımı göğsünün içinde yıkar, yüreğini olduğu gibi kızartıp yerdim. Demek güçsüzmüşüm ben. Demek seni sevdiğimi sanıyorsun, sanki benim rahmim senin tohumların için yanıp tutuşuyor; kalkıp senin dölünü bağrıma basıp onu kendi kanımla besleyeceğim demek Aklınca sana çocuk doğuracağım ve senin adını taşıyacağım. Bu arada sorayım bari, adın ne senin? Soyadını duymadım hiç. Olduğunu da hiç sanmam. Olsaydı, 'Bayan Hovel' ya da 'Bayan Dunghill' filan olurdu şimdi. seni gidi köpek, boynuna taktığın o tasma, ceketinin üstünde ki arma benim, uşak bozuntusu!

Göstergeler:

☉ **Bakmak:** Bu anlambirimde Julie, Jean tarafından öldürülen kuşunun kanlar içerisindeki ölüsüne bakarak bir değişim yaşamaktadır. Bu anlam biriminde ruhunun öldürülmesi gerçeğini görmek ve bu gerçekle yüzleşmek anlamını taşımakta olan bakmak göstergesi aynı zamanda Jean'ın yok edici duyarsızlığını da görmek, fark etmek anlamına gelir. Julie, bu noktadan sonra, kurtuluşunun Jean ile kaçarak gerçekleşemeyeceğinin farkına varır.

Bilinç→ Güç

☉ **Araba sesi:** Bu anlambirimde güneş doğmuş ve sabah olmuştur. Julie'nin duyduğu araba sesi eve gelen Kont'un bir göstergesidir. Julie babasının eve dönüşünü duyduğu için Jean'a karşı bir atakta bulunmuştur. Konağın efendisinin kızı olarak bir efendi olduğunu Jean'a anlatmak istemektedir. Julie, Jean'ın karşısında dururken kendi kazandığı bir güçle değil, Kont'un geldiğine inanarak, babasından aldığı güçle saldırmak istemektedir. Bu noktadan sonra tekrar bir efendi, bir soylu olarak Jean'ı ezmeye çalışacaktır. Toplum yapısının kodlarını öğrenmiştir ve onlara uygun davranmaya çalışmaktadır. Ancak sonradan üstüne giymeye çalıştığı bu rol onun Jean'ı korkutmasını sağlayamayacaktır.

Güçlü ☛ Güçsüzü.

Güçsüzlük→Bağımlılık

☉ **Kan:**Yaşam kaynağı olan kan, kan akıtmak bu anlam birimde birden çok anlamı karşılamaktadır. Julie, Jean'a aramızda kan var derken görünen anlamıyla Serena'nın öldürülmesini kastetmektedir. Yan anlamıyla Julie'nin

ruhunun öldürülmesini simgelemektedir. Aynı zamanda kan akıtmak, bekaretin kaybı sırasında akan kana da işaret etmektedir. Julie'nin saflığını ve bekaretini alması aşk yalanıyla gerçekleştirildiği için kirletilmiş bir cinselliğe dönüşmüştür. Hiçbir zaman ulaşma şansına sahip olamayacağı efendisi Julie'yi, onu seveceği yalanına inandırarak, hayatındaki tek eksik şeyi vermeyi vaat ederek, elde etmiştir. Julie duyguları yüzünden Jean'ın kirli aklının tuzağına düşmüştür.

Duygu → Güçsüzlük

Jean'ın kendisine verdiği zararı tüm açıklığıyla fark eden Julie, ona olan nefretini açıkça dile getirir. Kendi yüreğine, cinselliğine, ruhuna yapılan bütün saldırıları Jean'a yapmak istediğini söylerken, aynı zamanda Jean'ın kirli stratejisinin farkına varmış olduğunu da bildirmektedir. Julie intikam almak istemektedir. İnsanın temel motivasyonu olan hayatta kalma güdüsüne saldırı iki şekilde gerçekleşebilir. Birincisi fiziksel varlığa saldırı, ikincisi ise ruhsal varlığa saldırıdır. Serena'nın öldürülmesiyle simgelenen bu çift yönlü saldırının şiddetiyle tetiklenen hayatta kalma güdüsü Julie'de, vahşi bir oç alma isteği uyandırmıştır. Bütün toplumsal giysilere rağmen insan doğanın bir parçasıdır ve doğada hayatta kalma savaşı vardır. Doğada güçsüz olan yok olacağı için Julie gücünü Jean'a göstermekte ve bu tavrı ile Darwin'in güçlü güçsüz savaşımı kuramını anımsatmaktadır. Julie, Jean'ı bu yolla da ürkütememektedir. Jean içinde yaşadıkları toplumun kodlarını çok iyi bilmektedir ve Julie ona göre toy bir öğrenciden farksızdır. Julie hayata dair bütün bu acımasızlığı, Jean sayesinde öğrenmiştir. Ona karşı

kullanmak ise çocukçadır.

Doğa → Güçsüz → Ölüm

Güç Savaşı $\subset$ Doğa $\vee$ Doğa $\equiv$ Toplum

☞ **Sevmek:** Bu anlambirimde Julie, Jean karşısında, sevgi isteği yüzünden güçsüzleştiğinin farkına varmıştır. Onun karşısında, onu sevmediğini söyleyerek güç kazanmaya çalışmaktadır. İçinde yaşadığı dünyada sevgiye yer olmadığını Julie fark etmiştir ve kendisi de bu yanını reddetmeye çalışmaktadır. Ancak Julie'yi diğerlerinden ayıran en önemli özelliği ve macerasının başlangıç nedeni sevgi isteğidir. Güç savaşının yapıldığı bu dünyada sevgiye yer yoktur ve akıl en büyük silahtır.

Duygu x Akıl

Sevgi = İhtiyaç

☞ **Hovel-Dunghill:** Julie, Jean'ın güç elde etmek için kendisine saldırdığı aynı yöntemle Jean'a saldırmaya çalışır. Jean'ın daha önce hiç duymadığı "soyadı" Matmazel Julie'ye göre olsa olsa "Hovel" ya da "Dunghill" olacaktır. "Hovel" sözcüğünün sözlük anlamı "harap, bakımsız kulübe, mezbele, ahır gibi ev"dir. ¹¹⁸ "Dunghill" sözcüğünün sözlük anlamı ise, "gübre yığını"dır. ¹¹⁹ C. D. Locock'un İngilizce çevirisinde

---

¹¹⁸ Robert AVERY, Serap BEZMEZ. Redhouse Sözlüğü .(İstanbul: Redhouse Yayınevi,1985), S.472.

¹¹⁹ A. g. e. S.295.

soyadı için "kapıcı"¹²⁰ anlamına gelen "Gatekeeper"¹²¹, Michael Meyer'in İngilizce çevirisinde ise "yamak"¹²² anlamına gelen "Kitchen-boy"¹²³ ve "tuvaletçi"¹²⁴, anlamına gelen "Lavator" sözcükleri kullanılmıştır. Julie Jean'ı soysuzlukla suçlamaktadır ve onun soyunu kendi soylu bedeninde besleyip büyütmeceğini söyler. Bu anlambilimde de Julie, Jean'a onun güç tanımından hareketle ve kullandığı yöntemlerle saldırmaktadır.

Toplumsal konum insanı belirler.

🐕 **Köpek -Tasma:** Julie Jean'ı aşağılamak için son noktalardan birini yapmaktadır. Soysuzluğunda daha ileri götürerek onu boynundaki tasmaını elinde tuttuğu bir hayvana benzetecektir. Daha önce Jean, Julie'nin yaşadığı cinselliği bir orospunun ya da bir hayvanın yaşabileceğini söylediği anlambilim ile bir katlanma yaşanmaktadır. Bu anlambilimde de Julie onu bir köpeğe benzetmiştir. Julie, Jean'ın oyun boyunca onun üzerinde güç kurarken kullandığı bütün yöntemleri denemektedir.

---

¹²⁰A. g. e. S.402.

¹²¹ Anthony DENT, International Modern Plays, Çeviren: C. D. Locock..
(Londra: Dent Dutton, 1967)

¹²²A. g. . e. S.544.

¹²³ August STRINDBERG, The Plays of Strindberg – Volume I.Çeviren: Michael Meyer. (New York: Vintage Books,1966)

¹²⁴ A. g. e. S.557.

☛ **Arma:** Julie, bu anlambirimini son cümlesinde artık Jean'ı ceketinin üzerindeki arma ile kendine ait bir nesne olduğunu söyleyerek onun uşaklığını hatırlamasını istemektedir.

Güçsüzlük→Edilgenlik

Julie içinde yer aldığı çevrenin güç savaşını çözümlemeye başlamıştır. Fakat intikam almak ve yok etmek istediği adam içinde bulunduğu toplumun kodlarına ondan daha çok hakimdir. Julie bu noktada karşısındaki akıllı yenemeyeceğinin farkına varamamıştır.

Bilinç☛ İnsan

Önermeler:

Bilinç→GüçVBilinç☛İnsanVSevgi=İhtiyaçVDuygu→Güçsüzlük⇒Duygu X Akıl

Güç Savaşı ⊂ Doğa V Doğa ≡Toplum V Güçsüzlük→Edilgenlik ⇒ Doğa☛

Güçsüzlük → Ölüm

Güçlü ☛ Güçsüzü

XI.7 “Yalnızca sessizlik ve dinginlik..”

485 JULIE:Seni kendi aşçım ile paylaşıp kendi hizmetçimin rakibesi oldum bir de! Of, ooff!.. Aklınca korkağın biriyim, hemen kaçıp gideceğim. Yo, kalıyorum işte, çingâr çıksın bakalım. Babam nasılsa dönecek... Bakacak masanın çekmecesini kırılmış... paralar gitmiş. Çalacak zili, iki kez, uşağını çağırarak, sonra polise başvuracak... Ben de her şeyi anlatacağım... her şeyi. Ah, ne güzel olurdu bütün bunlara bir son vermek... gerçek bir son!.. Babamın kalbi tutar ve ölür; bu da hepimizin sonu olur. Yalnızca sessizlik ve dinginlik... sonsuz dinleniş. Soyumun arması tabutla birlikte göçüp gider. Kont'un soyu da... Uşağın soyu ise yetim evine düşer; köprü altlarında başına defne dalları konur ve sonunda hapishaneyi boylar.

486 JEAN: İşte, soylu kan dile geldi! Kutlarım, Matmazel Julie; yalnız eldeki son fırsatı kaçırmayın.

Göstergeler:

Julie bu anlambirimde yaşadığı şeylerin tam olarak ayırımına varacaktır. Kristin'e karşı Jean için verdiği savaş onun ne kadar da aşağı indiğini fak etmesini sağlayacaktır. Ortada bir sevgi olmadığı için bütün her şey çirkin bir cinsellikten başka bir şey değildir artık.

☛ **Kalmak:** Julie, kaçıp gitmek yerine kalmayı tercih ettiğini söyleyerek Jean'ı Kont ile korkutmaya çalışmaktadır. Kalmak kont ve yasalar ile yüzleşmek ve ceza çekmek anlamını taşımaktadır. Julie'nin oyunun sonundaki ölümüne

dair bir önseme söz konusudur.

☛ **Polisler:** Bu anlambirimde geçen polis tehdidi oyunun sonunda Jean için etkili bir tetikleyici olacaktır. Hiç istemediği halde Julie'nin ölmeye gitmesi için emir vermesinde önemli bir korku kaynağı olacaktır.

Toplum Yasaları ➔ İnsan

☛ **Sessizlik ve dinginlik:** Bu anlambirimde Julie, sessizlik ve dinginlik ile ölümü arzulamaktadır. Ölüm bütün bu karmaşayı ve acıyı son bulduracak tek çözüm olarak ortaya çıkar.

Ölüm = Kurtuluş

☛ **Defne dalları:** Oyunun genelinde kullanılan çiçek ve bitki göstergelerine bir yenisi daha eklenmiştir. Defnenin çağrışımsal anlamı zafere işaret etmektedir:

Aynı zamanda bir süs bitkisi olan defnenin sapı ile yaprakları çok eski çağlardan beri kahramanlığın simgesi olagelmiştir ¹²⁵

Julie ve Julie'nin soyunun sonunu hazırlayan Jean, zafer kazanmış olacaktır.

---

¹²⁵ Safa KILIÇOĞLU, Nezihe ARAZ, Hakkı DEVRİM, Meydan Larousse

(İstanbul: Meydan Yayınevi, 1969), Cilt : 3, S. 440.

Ancak bu zafer çok ironiktir. Toplumun dışında yaşayan ve suçlu, kimliksiz, kökensiz insanların barındığı, yetimhane, hapisane ve köprü altlarında kutlanan bir zaferdir.

Defne göstergesinin arketip anlamı oyunda çok önemli bir yananlam oluşturmaktadır. Kahramanların başına takılan defnenin mitolojik öyküsüne bakacak olursak eğer, bu bitkinin arketip anlamının oyunda kullanılan anlamla benzeştiğini görebiliriz. Tanrı Apollon, Thessalia ırmağı Peneus'un kızı Daphne'ye sevdalanmış, Ancak Daphne kendini Tanrıça Gaia'ya adadığı için erkeklerden kaçarmış. Tanrı Apollon onun peşine düştüğünde ise Daphne babasından yardım dilemiş ve babası onu bir ağaca dönüştürmüştür. Şair Ovidius, *Metamorphoses* adlı eserinde bu mite yer vermiştir:

...fakat bakire korkulu yoluna devam etti ve terk edişinde bile adil görünerek, onu bitmemiş sözleriyle bıraktı. Rüzgarlar organlarını yaladı, çarpan esintiler üzerindeki soydu ve hafif bir meltem saçlarını ardında dalgalandırdı. Güzelliği kaçarken daha da artmıştı. Fakat kovalamaca bir sona yaklaştı, çünkü genç tanrı artık laf yetiştirmekle vakit harcamıyor ve aşkın itilimiyle, en yüksek hızla yaklaşıyordu. Bir Galya tazısı nasıl bir tavşan görür ve o avını, tavşansa kurtuluşunu uçar adımlarla kovalarsa; o da, onu neredeyse tutacak kadar yakın, şimdi, evet şimdi bile ona sahip olduğunu düşünüyor ve parmaklarının ucuyla omuzlarına değiyor; fakat kız daha yakalanıp yakalanmadığının farkında

değil ve son anda bu keskin pençelerden kurtuluyor ve hemen ardındaki kapanan dişlerden uzaklaşıyor: böylece tanrı umutla ve kız korkuyla hızlanarak koştular. fakat tanrı, aşkın kanatları üstünde daha uçarcasına koşuyordu, kıza dinlenmesi için zaman bırakmadı, çırpınan omuzlarına uzandı ve soluğunu boynunda gezinen dalgalı saçlar üzerinde gezdirdi. Artık kızın tüm gücü gitmişti ve korkudan bembeyaz ve telaşlı kaçış çabasından bitkin bir halde, babasının az ötedeki nehir sularını görerek bağırdı: “Yardım et baba! eğer sularında bir parça tanrısallık varsa, yeterince tattığım bu güzelliği değiştir yok et artık” Onu aşağıya çeken bir hissizleşme bileklerini yakaladığın da daha yeni konuşmuştu ve yumuşak kalçaları hemen kalın ağaç kabuğuyla kaplanıverdi. Saçları yapraklara dönüştü, kollan dallara. Ayakları, ama artık hızla, kıvrımlı köklere dönüştü ve başı şimdi bir ağaç tepesiydi. Göz kamaştırıcı güzelliği kaldı bir tek.¹²⁶

Julie ile Daphne'nin hikayeleri birbirine benzemektedir. Julie'de Jean karşısında düştüğü bu kötü çıkmazdan kurtulabilmesinin yolunu babasının konağa geri geldiğinde her şeyi öğrenmesi sayesinde olacağını düşünmektedir. Mitte Daphne'nin babasına sığınması gibi Julie de babasının gücünün altında korunmayı istemektedir. Kendi güçsüzlüğü yüzünden babasının gücüne sığınma ihtiyacı duyan Julie, Jean'ı babasının ismi ile korkutmaya çalışmaktadır.

Güçlü >Güçsüz→ Bağımlılık

---

¹²⁶ OVIDIUS Metamorphoses .I. Çev:Frank Justus Miller,(The Loeb Classical Library) S. 504.

Apollon, Daphne ağaca dönüştüğünde, bu ağacı kendi simgesi ilan etmiştir ve zafer kazananlar bu ağacın dallarını başına taksın demiştir. Bu anlambirimde Julie, Jean'ın soyunu kastederek uşağın soyu da başına defne dalından bir taç takar demektedir. Bu nokta da kimin kazanan kimin kaybeden olduğu birbirine girmiştir. Jean hayatta kalan olacaktır ve bu onun zaferi sayılacaktır ancak soyunun yetimhaneye, köprü altlarına ve hapis haneye düşerek başına taç takması ise ironik bir zafer olacaktır. Jean hiçbir zaman hayal ettiği gibi kont olamayacaktır. Soyu da kont olamayacaktır ve Jean'ın bütün soyu Julie'nin ölümüne sebep olduklarını gösteren Defne dalları ile dolaşacaklardır.

Yazgı ♣ İnsan

Campbell *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu* adlı eserinde Daphne miti üzerinden getirdiği saptama Julie'nin bu anlambirimdeki güçsüzlüğüne denk düşmektedir. Ancak Julie oyunun sonunda babasına Daphne gibi sığınmayacaktır. Yine de bu anlambirim içinde henüz kimliksizdir ve Daphne mitindeki gibi babanın varlığına sığınmak konusunda Jean'ı tehdit edecektir.

Psikanaliz yazını bu türden umutsuz saplantı örnekleriyle doludur. Temsil ettikleri şey, çocukluk egosunun, duygusal ilişkiler ve idealler alanıyla birlikte bir kenara kaldırılmasında bir yetersizliktir Kişi çocukluğun duvarları içinde hapis kalmıştır: Baba ve anne eşik muhafızları olarak durur ve birtakım

cezalardan korkan çekingen ruh, kapıdan geçmeyi ve dışarıdaki dünyaya doğmayı başaramaz.¹²⁷

Oyunun sonunda Julie'nin Jean karşında güç kazanmak için onun karşısına babasının varlığı ile çıkmayıp - ki annesi güç kazanmak için Kont'un karşısına Aşğının varlığı ile çıkmıştır- yaşadığı çıkmazdan kendi eyleminin sonucuna katlanıp, kendi hayatına son vererek çıkacaktır. Julie artık bir çocuk gibi babasının gücüne sığınmayıp, kendi sorumluluğunu üstlenecektir. Jean Julie'nin ölümüyle yargılanmaktan toplumsal açıdan kurtulacaktır fakat ilk dalı öldüğü için bütün umutlarını yitirecek ve asla bir kont babası olamayacaktır.

Yüzleşmek → Birey

Eylem Sorumluluğu ← Birey

Önermeler:

Yüzleşmek → Birey V Eylem Sorumluluğu ← Birey ⇒ Birey X Toplum

Güçlü > Gücsüz → Bağımlılık

Ölüm = Kurtuluş

Toplum Yasaları ← İnsan

Yazgı ← İnsan

---

¹²⁷ Joseph CAMRBELL Kahramanın Sonsuz Yolculuğu. Çev: Sabri Gürses.

(İstanbul: Kabcı, 2000), S.77.

XI. ANLAM BİRİM DEĞERLENDİRMESİ

Kendi içinde yedi altanlambirime ayrılmış olan bu anlam birim; Hazırlık ve Merak, Önseme işlevlerini içinde barındırır. Matmazel Julie'nin çevresine ve kalıtıma yazgısı Serena'nın öyküsü ile vurgulanmıştır. Oyunun finaline hazırlık niteliği taşıyan Serena'nın ölümü, çevresine ve kalıtıma yazgılı Matmazel Julie'nin sonuna bir gönderme yapar.

M. Julie'nin babasının "ölümü" için "Yalnız, sessizlik ve dinginlik ... sonsuz dinleniş." benzetmesi daha sonra kendisinin, tıpkı Daphne gibi, yaşayacağı yorgunluk, çığlık ve yalnızlık halini hazırlarken, dinlenmek istediği ve "sonsuz yaşamı" seçeceği sonunu önser.

ANLAMBİRİM XII

XII.1 “Bu ne iğrenç pislik?”

(Kristin kiliseye gitmek için giyinmiş, elinde bir dua kitabı içeri girer.

Julie ona doğru koşar, kendisini koruması için kollarına atılır)

487 JULIE: Bana yardım et, Kristin! Bu adamdan koru beni!

488 KRISTIN: *(Kıpırdamaz, donuk biçimde)* Bu olup bitenler de ne bu bayram günü? *(Satır tahtasını görür)* Bu ne iğrenç pislik? Ne demek oluyor bütün bunlar? Ne bağırıp duruyorsunuz öyle?

489 JULIE: Kristin, sen bir kadınsın, benim de arkadaşım... Şu alçaktan kolla kendini!

490 JEAN: *(Şaşkın)* Siz hanımlar dertleşirken ben de gidip tıraş olayım.

(Odasına gider)

Göstergeler:

● **Pislik:** Kristin, bu anlambirimde satır ile öldürülen kuşu gördüğünde, hiç üzülmemektedir. Üstelik kuşun ölüsünü gördüğünde pislik demesi, önemseydiği şeyin yalnızca mutfağın düzeni olduğunu düşündürmektedir. Mutfak, Kristin'in yaşam ve çalışma alanıdır. Bu noktada mutfakta herkesten çok Kristin zaman geçirmekte ve mutfağın düzeni, onu ilgilendirmektedir. Ancak karşısında, evin hanımı duruyor olmasına rağmen Kristin, üste ve yargılayıcı bir tavır koymaktan hiç çekinmeyecektir. Karşısındakileri bayram sabahına uygun davranmadıkları için azarlamaktan çekinmeyecektir. Kristin oyun boyunca takındığı dindar kimliğini bu nokta da taşımaktadır. Ancak daha sonra da anlaşılacağı gibi Kristin, dindarlıktan bahsettiği halde çok

günaha sahiptir. Hıristiyan inanç sistemi, Kristin'in günahlarını bağışlansın diye sarıldığı bir güvencedir.

☞ **Kadın:** Kadın olmak, duygusal olmak ve annelik gibi anlamları çağrıştırmaktadır. Ancak oyunda Julie ile Kristin bu anlamda ikili karşıtlık içermektedirler. Julie ne kadar duygusal ise Kristin o kadar duygusuzdur. Kristin çıkarlarını korumak adına duygularını asla belli etmeyen bir kişidir. Karşısında yer alan Julie'ye artık bir efendi gibi davranmamaktadır. Kristin, Jean'ın Julie üzerinde kazandığı gücün farkındadır ve Kristin'de bu gücü kendinin saymaktadır.

Akıl → Strateji ⊂ Güç Savaşı

Duygu x Akıl

☞ **Yardım et:** Julie bu anlamda Jean'ı bütün yalanları ve kötülükleri ile fark etmiştir. Ancak yaşadığı ortamın kurallarını ve zalimliğini fark etmesine rağmen kendini bu ortama göre konumlandıramamıştır. Jean'ın onun üzerinde güç kazanmasını sağladığı bütün yöntemleri Jean'a karşı kullansa da başaramamıştır. Bu noktada Julie'nin Kristin'den yardım istemesi Julie'nin bilgisizliği ve ne kadar kısıtlanmış olduğunu göstermektedir. Kristin Jean ile bir ilişki yaşamaktadır ve Jean gibi Kristin de Julie'yi kuşatan dünyanın insanıdır. Kristin duygusal hiçbir tavır göstermemekte ve kendi çıkarları için gereken ne ise onu yapmaktadır. Julie'nin bu anlamda duygusal bir ortaklık kurmaya çalışarak arkadaşlık ve kadınsı duygular gibi şeyleri Kristin gibi temel motivasyonu yalnızca çıkarları olan bir akıl insanından beklemesi

büyük bir yanılgıdır. Julie henüz sadece Jean'ın tehlikeli olduğunu düşünse de daha sonraki bölümlerde fark edecektir ki içinde yaşadığı dünya, karşısındaki insanlardan oluşmaktadır. Farklı olan sadece kendisidir.

Güç Savaşı $\subset$ Hayatta

Önermeler:

Duygu x Akıl

Güç Savaşı $\subset$ Hayatta $\vee$ Akıl $\rightarrow$ Strateji $\subset$ Güç Savaşı $\Rightarrow$ Güç $\rightarrow$ Hayatta

Kalmak

XII.2 “Hiçbir şey bilmek istemiyorum ben.”

491 JULIE: Anla biraz. Dinle beni.

492 KRISTIN: Böyle sakat işlerden hiç anlamam. Üstünüzdeki bu yolculuk giysileriyle nereye gidiyorsunuz peki? O da başına şapkasını geçirmiş, öyle değil mi, ee?

493 JULIE: Dinle Kristin, dinle. Sana her şeyi anlatacağım.

494 KRISTIN: Hiçbir şey bilmek istemiyorum ben.

495 JULIE: Dinlemelisin.

496 KRISTIN: Neyi? Jean'la yaptığınız saçmalığı mı? Umurumda bile değil, o hiç bilgi vermez bana. Ama onunla birlikte kaçmayı aklınıza koyduysanız, hemen bir son verelim bu işe.

497 JULIE: (*Çok sinirli*) Lütfen Kristin, sakın olmaya çalış ve dinle. Ne ben burada kalabilirim, ne de Jean; bu yüzden gitmemiz gerekiyor uzaklara.

498 KRISTIN: Hım, hım!

499 JULIE: (*Coşkuya kapılır*) Bak şimdi, bir fikrim var. Diyelim üçümüz birden, uzaklara, İsviçre'ye gidip bir otel açsak, hep birlikte... Biraz param var, tamam mı... Jean da, ben de bütün işi yürütürüz; sen de istersen mutfağın başına geçersin. Ne hoş olur değil mi? Evet de... desene! Sen de bizimle gelersen her şey yoluna girer. Evet de hadi, evet de!

(*Kristin'in boynuna sarılır*)

500 KRISTIN: (*Donuk; düşünür*) Hım, hım...

501 JULIE: (*Hızlı bir tempo ile*) Sen hiç yolculuk etmedin, Kristin. Dışarıya gidip dünyayı görmelisin. Bilmezsin trenle yolculuk ne hoştur, hep yeni

yüzler... yeni ülkeler... Hamburg'dan geçerken hayvanat bahçesine uğrarız; çok seveceksin, sonra tiyatroya, operaya gideriz. Münih' e varınca müzeler, sevgilim, hem de Rubens'in, Raphael'in tabloları... biliyorsun bunlar büyük ressamlar... Münih'i duymuşsundur değil mi? Kral Ludwig'in memleketi, hani deliren kral... Onun yaşadığı şatoları görürüz; bazıları tıpkı peri masallarındaki gibi... İsviçre çok yakın, ondan sonra Alpler... Alpler'i düşün Kristin'ciğim, yaz ortası karla kaplı... portakallar var ayrıca, bütün yıl yeşil kalan ağaçlar...

Göstergeler:

☞ **Bilmek istemiyorum:** Kristin'in birlikte olduğu Jean'ın ne yaşadığını, kiminle birlikte olduğunu bilmek istememesi önemli bir göstergedir. Kristin, Jean ile ilgili bir şey bilmek istememektedir. Bilmek farkındalık, farkındalık ise duruş ve eylem sorumluluğu getirecek, bunlarsa Kristin'in çıkarları ile çatışacaktır. Daha sonraki anlambirimlerde ise birbirlerinin ne türden işler karıştırdıklarının farkında olduklarını anlarız. Bu iki kişinin bu bilgilere sahip olmalarına rağmen birlikte olmaları, ilişkilerinde ve kendi kimliklerinde dürüstlük ve erdemlilik aramadıklarını ortaya çıkarmaktadır. Jean ve Kristin'in yaşadıkları birliktelik , duygusal ve paylaşımcı bir ilişki değil, bir çıkar ortaklığıdır. Dünyalarında çıkarıcı aklın hükmü sürmektedir ve duyguların yeri yoktur. İnsan duyguları yüzünden zayıf düşmektedir.

Duygu→Güçsüzlük

Bilmek → Eylem Zorunluluğu

☞ **Kaçmak:** Kristin, Jean ile evlenmeyi düşünmektedir. Jean'ın ne yaptığıının

hiç önemi yoktur ve Kristin her koşulda onunla evlenecektir. Kristin geleceğini güvence altına almak ve kendi çıkarlarını korumak adına kendi duygularını ve insani yanlarını bastırır. Manevi değerlerin önemi yoktur ve çıkarlara hizmet ettiği sürece her şey meşrudur. Bir çıkar ortaklığına dayanan evlilik planını tehlikeye düşürebilecek bir koşul oluştuğunda Kristin, harekete geçmektedir. Maddi dünya, manevi değerlerin önüne geçmiştir. Kristin bu konumlanışı ile içinde yaşadığı çevrede zarar görmez. Manevi değerler insana sorumluluk ve acı verir. Toplumun en küçük birimi olan evlilik kurumu içinde duygu barındırmamaktadır. Buradan hareketle toplumsal yapının içinde de duyguya yer yoktur.

Akıl > Duygu $\subset$ Toplum

☞ **Otel:** Otel açmak planı Jean'a aittir. Jean otel açarak, para kazanmak ve kontluk unvanı almak istemektedir. Jean bu planını uygulayabilmek için Julie'yi kullanmıştır. Julie içine düştüğü çıkmazda, Jean gibi davranarak Kristin'e otel fikri kendininmiş gibi anlatmaya başlar. Julie, Kristin'i etkilemek için büyümlü bir atmosfer yaratmaya çalışmaktadır ancak Kristin bütün bu hikayeye inanmayacak kadar gerçekçidir. Julie uzaklara kaçıp otel açma planının içine Kristin'i de dahil eder. Amacı, Kristin'in, kaçış planlarının önüne bir engel olarak çıkmamasını sağlamaktır. Kristin için önemli olmayan değerlerden bahsederek içinde bulunduğu yanılgıyı daha net sergileyecektir. Seyahat etmek, tarihi yerleri gezmek, sanat ile ruhlarını tatmin etmek gibi öneriler, maddi dünyanın insanı olan Kristin'i etkilemeyecektir. Tiyatroya, operaya gitmek, resim ve heykelden hoşlanmak gibi üst sınıfa özgü olan

alışkanlıkların, Kristin'in dünyasında yeri yoktur. Bunlar duygu ve düşün dünyasını besleyen, kişinin ruhsal varlığını geliştiren edimlerdir. Gerçek dünyanın ölüm kalım savaşında hayatta kalmaya hizmet eden pratik bir fayda içermemeleri nedeniyle Kristin için anlam taşımaz. Julie'nin Kristin'i bunlarla etkilemeye çalışması, içinde bulunduğu dünyayı ve Kristin'in gerçeğini tanımadığını göstermektedir.

Bilgisizlik → Yanılgı

☞ **Boynuna sarılmak:** Julie bu anlambilimde hiçbir duygusunu belli etmeyen ve çıkarlarından başka bir şey düşünmeyen Kristin'e muhtaçlık duymaktadır ve onun boynuna sarılır. Sarılmak, duygusal bir edimdir. Sevgi ve paylaşım gibi duyguların göstergesi olan bu edim; Julie'nin Kristin'e duygusal bir tavır geliştirdiğini göstermektedir. Ancak Kristin, Julie'nin bu yakınlık isteğinden etkilenmeyecektir. Julie'nin Kristin'i tanımadığını gösteren bu yanlış yaklaşım, Julie'nin hala içinde bulunduğu çevrenin bilgisine hakim olmadığını göstermektedir.

Güçsüzlük → bağımlılık

Önermeler:

Duygu → Güçsüzlük V Güçsüzlük → Bağımlılık ⇒ Duygu → Bağımlılık

Bilmek → Eylem Zorunluluğu

Bilgisizlik → Yanılgı

Akıl > Duygu < Toplum

XII.3. “Hiçbir şeye inanmıyorum artık”

(Jean kendi odasının kapısında görülür; bir ucunu dişiyle, öbür ucunu sol eliyle tuttuğu kayışta usturasını biler. Konuşulanları hoşlanarak dinler, arada bir başıyla onaylar. Julie konuşmasını sürdürür, daha çabuk çabuk...)

502 JULİE: Sonra bir otelimiz olur. Ben masada otururum, Jean konukları ağırlar, çarşıya çıkar, mektupları yazar... işte sana yeni bir yaşam. Tren düdüklere, gidip gelen otobüsler... yukarı, aşağı katlardan çalan ziller... hesap pusulalarını düzenlenmesi benden; tabii hesaplar kabarık olacak...Bilmezsin, iş, hesapları ödemeye gelince yolcular nasıl sinirli olur. Sen de, kraliçeler gibi oturacaksın mutfakta...tabii ocağın başında dikilip duracak değilsin. Hep güzel şeyler giyineceksin, herkes görecekt seni; hele sende o hava varken, yo boş yere söylemiyorum, günün birinde kendine koca bile bulursun. Zengin bir İngiliz, hiç şaşmam; yakayı en çabuk (*Yavaşlar*) onlar ele verir. Sonra zengin olup kendimize Como Gölü üstünde bir villa yaptırırız. Tabii arada sırada azıcık yağmur yağar, ama (*Temposuz*) güneş de arada bir çıkar, sıkıcı değil o kadar; olmadı, eve döneriz yine, geri döneriz. (*Ara*) Buraya, ya da başka bir yere...

503 KRISTIN Bakın Matmazel Julie, bütün bunlara siz kendiniz inanıyor musunuz?

504 JULIE (*Tükenmiş*) İnanıyor muyum?

505 KRISTIN Eee.

506 JULIE (*Bitkin*) Bilmiyorum. Hiçbir şeye inanmıyorum artık. (*Tabureye*

çöker; başı elleri arasında, kollarını masaya dayar) Yok bir şey. Bir şey yok...

Göstergeler:

☛ **Ustura:** Jean'ın tıraş olmak için kullandığı ustura önemli bir nesnedir. Oyunun sonunda Julie bu ustura ile kendini öldürecektir. Oyunun bu noktasından sonra sahnede ölüm nesnesi vardır. Ustura kesici bir alettir. Ustura ile yapılacak bir intihar kan akıtılacak anlamını taşır ve bu bir anlamda kurban eylemiyle denk düşmektedir. Yazdönümü törenlerinde tanrılar için kurban verilmesi geleneği hakimdir. Julie, bu yazdönümü sabahı kurban verilmektedir. Bu göstergenin anlamını daha sonraki anlambirimlerde daha net ortaya konulacaktır.

☛ **Yeni bir yaşam:** Julie yeni bir yaşam diyerek, Jean'ın anlattığı yalanları anlatmaya başlar. Süslenmiş cümlelerden ve zenginlik vaadinden bahsedilen, yeni yaşam hayali, gerçekte Jean'ın zengin olma hayalidir. Julie'nin Jean'ın cümlelerini kullanması onun gerçek içinde hala kendini var edemediğini göstermektedir. Masalsı bir hikayedir. Gerçek dünya koşullarına uygun olmayan bu hikaye, Julie'nin içinde bulunduğu açmazda kendini ve Kristin'i kandırma çabasıdır. Masallara ve yalanlara sığınarak insan gerçeklerden kaçamaz. Kristin masallara inanmayacak kadar gerçek dünyanın bilgisiyle koşullanmıştır ve bu koşullanmışlık sayesinde Kristin oyun boyunca göbeğinde bulunduğu olayların içinden başarıyla çıkmıştır. Toplumsal kodların bilgisine sahip olan Kristin'in zarar görmeden çıkar Julie

ise bu bilgiye sahip değildir ve bu yüzden topluma dahil olmasını sağlayacak bir çıkış bulamaz.

Toplumsal Kodlar☛ İnsan

Julie“Zengin bir İngiliz, hiç şaşmam; yakayı en çabuk (*Yavaşlar*) onlar ele verir.” Repliği söylenirken konuşma temposu yavaşlar. Yavaşlama yönergesi algılamaya başladığının bir göstergesidir. Julie de Jean tarafından tıpkı “zengin bir İngiliz” gibi, zayıf yanları tanınan ve böylelikle kolayca ağa düşürülüp, basamak olarak kullanılan bir araca indirildiğini anlamaya başlamıştır. Bu noktadan sonra temposuz anlatılmaya başlanan hikayedeki düşüş, Julie'deki anlama ve anlamsızlaşma sürecindeki tırmanışa ters orantılıdır.

Güçsüzlük→ Bağımlılık

☛ **Hiçbir şeye inanmamak:** Bu anlamda Julie artık tam bir anlamsızlığın içine düşmüştür. Bu durum umutsuzluğun göstergesidir. Hiç bir şeye inanmamak durumu oyunun sonundaki intihar eyleminin ön aşamasını oluşturmaktadır.

Önermeler:

Toplumsal Kodlar☛ İnsan

Güçsüzlük→ Bağımlılık

XII.4. “Demek, kendi yolunu yapmaya çalıştın öyle mi?”

507 KRISTIN: (*Jean'a doğru döner*) Demek, kendi yolunu yapmaya çalıştın öyle mi?

508 JEAN:(*Bozular; usturayı masaya koyar*) Yolu mu yapmışım? Ne konuşuyorsun sen? Matmazel Julie'nin tasarılarını işittin; bütün gece ayakta kaldığı için yorgun şimdi, ama söyledikleri çok akıllıca tasarılar.

509 KRISTIN:Ya öyle mi? Benim buna yanaşacağını sanıyorsan...

510 JEAN:(*Sözünü keser*) Hanımının önünde doğru dürüst konuş, duyuyor musun?

511 KRISTIN:Hanımım *mi*?

512 JEAN :Evet.

513 KRISTIN:Bak hele neler diyor!

514 JEAN:Neler ya... Sen söylenenleri dinleyip daha az konuşursan iyi edersin. Matmazel Julie senin hanımın, hem ona olan saygını yitiren şey neyse, şimdi o şeyi kendin için düşün.

515 KRISTIN:Benim kendime yeterince saygım var her zaman.

516 JEAN:Başkalarını hor görmek için mi?

517 KRISTIN:Kendi konumundan daha aşağıya düşmemek için. Kont'un aşçısı olan bu kadın, Kont'un at bakıcısıyla ya da domuz çobanıyla oldu mu hiç? Söyle bakayım?

518 JEAN:Yo, şansın varmış, erkek arkadaş olarak yüksek sınıftan birine çattın.

519 KRISTIN: Demek Kont'un ahırından yulafı alıp dışarıya satmak yüksek sınıftan birinin işi.

520 JEAN: Sen de tam bunlardan söz edecek insansın ya... bakkaldan komisyon, kasaptan rüşvet alırken iyiydi.

521 KRISTIN: Hangi şeytanmış o?

522 JEAN: Şimdi de kalkmış işverenin olan kimselere saygı duymuyorsun. Sen yani, sen!

Göstergeler:

☛ **Saygı:** Jean, kendisi Julie'ye saygı duymadığı halde, Kristin'i susturmak için, Julie'nin sınıfsal statüsünü kullanmak ister. Güç ve güçlünün yanında olmak saygı getirir. Ancak Kristin Julie'ye saygı duymamaktadır. Julie güçsüzleştiği için artık yargılanabilir. Eğer güçlü isen toplumsal değerler seni yargılayamaz. Bu durum göstermektedir ki sınıfsal konumunu kaybeden kişi saygınlığını kaybeder. Kristin, evlilik dışı birliktelik yaşar ancak at bakıcısıyla ya da domuz çobanıyla değil sınıfına uygun biriyle. Bu noktada toplumsal değerlerin içinin boşaltıldığı gerçeği çıkmaktadır.

Sınıfsal Statü→Güç

Kristin ile Julie, Jean ile cinsel bir ilişki yaşayan iki kadın olarak eylemleri aynı olduğu için ikili benzerlik oluşturmaktadır. Ancak, Julie, kendi sınıfından olmayan biri ile birlikte olmuş, Kristin ise kendi sınıfından biriyle birlikte olmuştur. Kristin, kendini Julie'den bu nokta da ayırır. Bu ikili benzerlik ikili karşıtlığa dönüşür. Kristin, Bir at bakıcısıyla ya da domuz çobanıyla birlikte olsaydı; kendi konumunun altında birisiyle birlikte olmuş olacak ve saygınlığını yitirecekti. O zaman saygıyı yitirten, bir erkekle evlilik dışı cinsel

ilişkiye girmek değil, sınıfına uygun davranmamaktır. Julie'nin ailesinin kurucusu olan değirmencinin karısı Kral ile yatarak soylu olmuş, uşağı Jean ile yatan Julie ise saygınlığını kaybetmiştir. Kristin, Jean ile yatarak konumunu kaybetmemiş ancak Julie, Jean ile yatarak konumunu kaybetmiştir. Aynı adam ikisi için farklı değer oluşturmaktadır. Eylem biçimi ve adam aynıdır, yargı ise farklıdır.

Sınıfsal Statüsü • İnsan

"Sen neden kardeşinin gözündeki çöpü görürsün de kendi gözündeki merteği fark etmezsin? Kendi gözündeki merteği görmezken, kardeşine nasıl 'Kardeş izin ver gözündeki çöpü çıkarayım' dersin? Seni ikiyüzlü! Önce kendi gözündeki merteği çıkar, o zaman kardeşinin gözündeki çöpü çıkarmak için daha iyi görürsün,"¹²⁸

İncil'de İsa'nın anlattığı meselde olduğu gibi Kristin, kendi durumunu sorgulamazken, Julie'yi suçlamaktan çekinmez.

• **Yulafı alıp dışarıya satmak** : Bu hırsızlık, daha önce de Şarap çalan Jean'ın kişiliğini anlamamıza yarayan bir göstergedir. Ancak bu eylem bir başka eylemin karşısında keskinleşir. Kristin rüşvet almakta, Jean ise çalıp satmaktadır. Jean gizlice suç işlemekteyken Kristin işlediği suçu toplum işleyişine uydurmuştur. Jean sorumlu olmamak için gizlice yaparken Kristin

---

¹²⁸ İncil.Luka.6:39-42

sorumluluk almamak için toplumsal kodları çıkarına uydurur. Oyunda karşımıza çıkan iki uşak tiplmesi de eylemlerinin sorumluluğunu almamak için uğraş vermektedir.

Eylem Sorumluluğu • İnsan V Eylem Sorumluluğu → Birey

• **Komisyon / rüşvet:** Bu iki eylem çeşidinde de doğrudan bir hırsızlık söz konusu değildir. Eylem nitelik olarak, efendilerin gücünden yararlanmaktır. Kendine ait olmayan bir şeyin üzerinden kar sağlamaktır. Kristin, kendi kimliğini tanımlarken efendinin saygınlığını kullandığı gibi para kazanmak için de efendinin mal varlığının gücünü kullanmaktadır. Jean'ın yulafları satması hırsızlık olarak tanımlanırken, Kristin'in rüşvet alması kurallara uydurulmuştur.

Kristin'in kendine ait bir kimliği olmamasına rağmen varmış gibi görünür çünkü gereken toplumsal maskeleri ve kostümleri giyer. Kont'un ve kilisenin yanında görünür ama Kont sayesinde rüşvet alarak ona ihanet ederken, zina yaparak da kilisenin yasalarına karşı gelmektedir.

Görünen ≠ Gerçek

Kristin toplumsal ve ahlaki kuralları çiğniyor olmasına rağmen Toplumsal yapı içinde konumunu koruyan ve zarar görmeyen kişi olarak kalır. Bunu, Kont'un ve kilisenin, yani mevcut yasa koyucuların gücünün yanında yer alarak sağlar ve yargılayan olabilme hakkını kendinde görür. Toplum içinde konumunu ve saygınlığını koruyabilmenin Kristin'in bu ikiyüzlü tavrıyla sağlanabiliyor olması toplumun genel algısının niteliğini ortaya koyar.

Toplumsal Kimlik = Rol

Önermeler

Sınıfsal Statü → Güç

Eylem → İnsan V Eylem Sorumluluğu → Birey X Toplumsal Kimlik = Rol

Görünen ≠ Gerçek

Sınıfsal Statüsü → İnsan

XII.5. “Sen gider, kendi günahlarını çıkarırsın.”

523 KRISTIN: Benimle kiliseye geliyor musun sen? Çevirdiğin bu işlerden sonra sana iyi bir vaaz gerekir.

524 JEAN: Hayır, kiliseye gitmeyeceğim bugün. Sen gider, kendi günahlarını çıkarırsın.

525 KRISTIN: Evet, hem sizinkilerden bağışlanacak olanları da geri getiririm. Kurtarıcımız, bizim bütün günahlarımız için acı çekerek çarmıha gerilerek öldü; eğer O'na inanç ve pişmanlık dolu gidersek bütün günahlarımızı kendi üstüne alır.

526 JEAN: Bakkaldan yapılan hırsızlıkları da mı?

Göstergeler:

☉ **Kilise:** Kristin, bayram sabahı kiliseye gitmektedir. Kilise, Hıristiyan inanişında bir ibadet yeridir ve Tanrı'nın evidir. Kristin kilise'ye günah çıkarmaya gitmektedir. İşlediği günahların cezasını İsa çektiği için içi rahat günah işlemektedir. İnançlı bir Hıristiyan olduğu için kutsal kitapta günah olarak belirtilmiş eylemleri yapsa da bağışlanacağını düşünmektedir. Yaptığı hiçbir şeyin sorumluluğunu almayan Kristin, kendi ile yüzleşmektense, günah çıkartıp af dilemektedir. Eylemelerinin ve kendi kimliğinin sorumluluğunu, yüce kurtarıcı İsa üzerine devretmektedir. Kristin kendine dair bir denge kurmuştur. Yaptığı her eylemin sorumluluğunu devrederek bu dengeyi oluşturmuştur. Kristin, oyunun sonunda zarar görmeyen olarak kaldığı için, oyun içinde bu dengeli duruş onaylanmaktadır. Darwin'in Evrim Teorisinde denildiği gibi “doğada ortamına en iyi uyabilenin yaşama hakkını elde ettiği”

görüşü Kristin karakteri ile ortaya konulmuştur.

Bir önceki anlambirimde olduğu gibi Kont'a karşı geliştirdiği tavrı kiliseye de uygulamaktadır. Kilisenin yanında görünür ama reddettiği günahları işler.

☞ **Vaaz:** Kristin, Jean'a çevirdiğin son şeylerden sonra, 523.replikte, Jean'a "sana iyi bir vaaz lazım" derken , o gün Vaftizci Yahya üzerine yapılacak vaazı kasetmektedir. Daha önceki anlambirimlerde Kristin, Jean'ı sınırları aşmaması ve kendine uygun olmayan bir ilişkiyi yaşamaması konusunda üstü kapalı uyarmıştır. Kutsal yasaları hatırlatan Yahya, günahlardan arınmaya çağırdığı insanları, su ile vaftiz etmektedir. Kristin, Jean'ı konak yasasına aykırı ilişki yaşadığı için uyarır ancak kendi yaptıklarını sorgulamaz.

☞ **İsa:** Kristin, bu noktada kurtarıcımız diyerek İsa'dan bahsetmektedir. Hıristiyan inanişında, İsa, Tanrı'nın oğlu ve kutsal ruhun bedene gelmiş haliyle dünyaya insanların günahlarını üstlenmek için gönderilmiştir. İsa, sürülere gönderilmiş bir çobandır. İsa'nın kurtarıcı olarak geldiğini söyleyen İncil'deki yerlere bakacak olursak Kristin'in bahsettiği ifadeleri görebiliriz:

Bundan sonra Kutsal Yazılar'ı anlayabilmeleri için zihinlerini açtı. Onlara dedi ki, "Şöyle yazılmıştır: Mesih acı çekecek ve üçüncü gün ölümden dirilecek; günahların bağışlanması için tövbe çağrısı da Yeruşalim'den başlayarak bütün uluslara O'nun adıyla duyurulacak. Sizler bu olayların tanıklarısınız. Ben de Babam'ın vaat ettiğini size göndereceğim. Ama

siz, yücelerden gelecek güçle kuşanıncaya dek kentte kalın." ¹²⁹

Kristin İncil'de geçen ibareleri kendi hayatının düzenine uydurmuştur. Kristin yaşadığı ortama uyum sağlarken, kuralları ve yasaları kendi isteği ve çıkarına uygun kullanmaktadır. Biçim olarak aynıdır ancak içerik olarak farklıdır. Biçim olarak kiliseye giden bir dindardır ancak aslında bir günahkardır. Görünen ile gerçek aynı değildir.

Görünen ≠ Gerçek V Toplumsal Kimlik = Rol

Bu anlambilimde, Kristin pişmanlık ve inançtan söz eder. Pişmanlık, eylemlerin sorumluluğundan kurtulmak için bulunmuş bir reçetedir. Önce yap ve çıkarına uygun davran sonra ise pişmanlık duy. Pişmanlık duyulan bir şeyin tekrar etmemesi gerekirken Kristin rüşvet alır ve Jean ile ilişkisini sürdürmeye devam eder. Kutsal yasaları çiğnemeye devam ettiğine göre pişman değildir ama öyle görünür. Eylem sorumluluğu taşımaz. Topluma uygun bir kişidir ama birey olarak sorumluluk taşımaz. Eylemlerinin sonuçlarıyla yüzleşmez. Kristin ile Julie bu noktada ikili karşıtlık içerirler. Julie işlediği suçla her anlamda yüzleşip ve sonuçlarına katlanırken Kristin, bütün sorunluluğu İsa'nın ve başkalarının üzerine devrederek kendisiyle yüzleşmez.

Toplumsal Kimlik X Birey

Önermeler:

Görünen ≠ Gerçek V Toplumsal Kimlik = Rol ⇒ Toplumsal Kimlik X Birey

---

¹²⁹ İncil. Luka. 24: 45-50

XII.6. "...en sonda gelen, en baştaki olur..."

527 JULIE: İnanıyor musun sen o şeylere Kristin?

528 KRISTIN: Bu benim yaşam inancım, burada olmam kadar kesin. İnanç daha çocukken öğrendim ben, bugüne kadar da sapmadım, Matmazel Julie."Günahın çok olduğu yerde, Tanrının merhameti daha çok olur."

529 JULIE: Ah keşke senin gibi inanabilseydim ben de, ah keşke...

530 KRISTIN: Bakın ama, Tanrının o merhameti olmadan inanca erişilmez, herkese tanınmaz bu merhamet.

531 JULIE: Kime tanınır peki?

532 KRISTIN: O, merhametin nasıl olduğuyla ilgili büyük bir sırdır. Tanrı hatır saymaz, ancak O'nun nedeni ki, en sonda gelen, en baştaki olur...

533 JULIE: Demek Tanrı, sonda gelenlerin hatırını sayıyor.

534 KRISTIN: *(Konuşmasını sürdürür)* ...ve bir devenin iğnenin ucundan geçmesi, bir zenginin cennete girmesinden daha kolaydır. İşte böyle Matmazel Julie... Ben gidiyorum şimdi, tek başıma... Seyis yolumun üstünde, söyleyeceğim ona, atları salmasın; Kont dönmeden buradan ayrılmak isteyenler olabilir belki. Hoşça kalın...

(Çıkar)

Göstergeler:

☉ **İnanç:** Kristin, bu anlambirimde yaşam inancını açıklar. Bir önceki anlambirimde sözü geçen İnanç ve pişmanlıktan bahsetmektedir. Kutsal yasalara aykırı davranabilirsin ama sonra pişman ol. Kendi gerçekliğini

reddet. Kristin cümlelerini İncil'den alıntılar ile sürdürür. Alıntı yaptığı bölümlere bakacak olursak, Kristin'in duruşunu açıklamamız mümkün olacaktır. Kristin ilk meselin sadece kendi işine yarayan bölümünü kullanmış ve kendi yaptıklarını yargılayacak bölümünü görmezden gelmiştir. İnanışta, hırsızlığın ve zinanın cennete girememek için yeterli günahlar olması geçeceğini görmezden gelmektedir:

Zenginlik ve Sonsuz Yaşam

İleri gelenlerden biri İsa'ya, "İyi öğretmenim, sonsuz yaşama kavuşmak için ne yapmalıyım?" diye sordu.

İsa, "Bana neden iyi diyorsun" dedi. "İyi olan yalnız biri var, O da Tanrı'dır. O'nun buyruklarını biliyorsun: "Zina etmeyeceksin, adam öldürmeyeceksin, çalmayacaksın, yalan yere tanıklık etmeyeceksin, annene babana saygı göstereceksin. "

"Bunların hepsini gençliğimden beri yerine getiriyorum" dedi adam.

İsa bunu duyunca ona, "Hala bir eksiğin var" dedi. "Neyin varsa hepsini sat, parasını yoksullara dağıt; böylece göklerde hazinen olur. Sonra gel, beni izle."

Adam bu sözleri duyunca çok üzüldü. Çünkü son derece zengindi. Onun üzüntüsünü gören İsa, "Varlıklı kişilerin Tamı Egemenliği'ne girmesi ne kadar güç!" dedi. "Nitekim devenin iğne deliğinden geçmesi, zenginin Tanrı Egemenliği'ne girmesinden daha kolaydır."

Bunu işitenler, "Öyleyse kim kurtulabilir?" dediler.

İsa, "İnsanlar için imkansız olan, Tamı için mümkündür" dedi.

S. Petrus, "Bak, biz her şeyimizi bırakıp senin ardından geldik" dedi.

İsa onlara şöyle dedi: "Size doğrusunu söyleyeyim, Tanrı'nın Egemenliği uğruna evini, karısını, kardeşlerini, annesiyle babasını ya da çocuklarını bırakıp da bu çağda bunların kat kat fazlasına ve gelecek çağda sonsuz yaşama kavuşmayacak hiç kimse yoktur."¹³⁰

Julie terk ettiği bütün sınıfsal statüsüne ve zenginliğine karşılık sonsuz yaşamı elde etmektedir.

Sonsuz Yaşam X Dünyasal Yaşam

“en sonda gelen en baştaki olur” diyerek bahsettiği meselde ise çocukluğundan beri inançlı olduğunu söyleyen ve bir uşak olarak en sonda olduğunu düşünen Kristin, meselin anlatmak istediği adaleti kavrayamamıştır:

“Göklerin Egemenliği, sabah erkenden bağında çalışacak işçi aramaya çıkan toprak sahibine benzer. Adam, işçilerle günlüğü bir dinara anlaşır onları bağına gönderdi,

"Saat dokuza doğru tekrar dışarı çıktı, çarşı meydanında boş duran başka adamlar gördü. Onlara, 'Siz de bağa gidip çalışın, hakkınız neyse, veririm' dedi, onlar da bağa gittiler.

"Öğleyin ve saat üçe doğru yine çıkıp aynı şeyi yaptı. Saat beşe doğru çıkınca, orada duran başka işçiler gördü. Onlara, 'Neden bütün gün burada boş duruyorsunuz?' diye sordu.

'Kimse bize iş vermedi ki' dediler.

---

¹³⁰ İncil.Luka.18:18-30

"Onlara, 'Siz de bağa gidin, çalışın' dedi.

"Akşam olunca, bağın sahibi kahyasına, 'işçileri çağır' dedi, 'Sonuncudan başlayarak ilkinde kadar, hepsine ücretlerini ver.'

"Saat beşe doğru işe başlayanlar gelip kahyadan birer dinar aldılar. İlk başlayanlar gelince daha çok alacaklarını sandılar, ama onlara da birer dinar verildi. Paralarını alınca bağ sahibine söylenmeye başladılar:

'En son çalışanlar yalnız bir saat çalıştı' dediler. 'Ama onları günün yükünü ve sıcakını çeken bizlerle bir tuttun!'

"Bağ sahibi onlardan birine şöyle karşılık verdi: 'Arkadaş, sana haksızlık etmiyorum ki! Seninle bir dinara anlaşmadık mı! Hakkını al, git! Sana verdiğimi sonuncuya da vermek istiyorum, Kendi paramla istediğimi yapmaya hakkım yok mu? Yoksa cömertliğimi kıskanıyor musun?'

"İşte böylece sonuncular birinci, birinciler de sonuncu olacak,"¹³¹

Kristin, son cümlelerini kullandığı ve aslında içerikleri ile ilgilenmediği iki meseli de amacına uygun kullanmaktadır. Sırtını Hıristiyan öğretilerine yaslayan Kristin, kendi çıkarına uygun olan cümleleri kullanarak anlamın özünü değiştirmektedir. Tamamından başka anlamlar çıksa da o kendi işine yarayan kısmını kullanmaktadır. Tavrı olarak, kiliseye giden ve İsa'nın mesellerini ezbere bilen bir dindar gibi görünse de aslında Hıristiyan öğretisinin söylediği şeylerin tersini yapmakta ve işine gelen bölümlerini kullanmaktadır.

Görünen ≠ Gerçek

---

¹³¹ İncil. Matta20:1-16

Dindar tavrı ile Kristin, Julie üzerinde bir yargıda bulunmaktadır. Julie'nin zengin olduğu için cennete giremeyeceğini söyleyen Kristin, toplum içinde ve kilise de yer sahibi olan bir kişi olarak Julie'yi dışlamakta ve yargılamaktadır. Bir önceki anlambirimde kendi yaşadığı ilişkiye bakmadan, Julie'yi alt sınıftan biriyle yattığı için saygınlığını yitirmiş biri ilan ederken bu anlambirimde de kendi hırsızlıklarına bakmadan, Julie'yi zengin olduğu için cennete giremeyecek biri olarak ilan etmekten çekinmez. Alıntı yapmaktan çekinmediği iki meselde de kendi günahları ve duruşu ile ilgili bölümleri görmezden gelmektedir. Söyledikleri değil, söylemedikleri anlam içermektedir. Görmezden geldiği ise; hırsızlığın günah olduğu ve aslında ilk gelenin kendisi olduğudur. Julie ise arkasında bıraktığı bütün üst sınıfa ait yaşantısı ile sondakidir.

Kristin giderken seyisle konuşacağını ve atları salmamasını söyleyeceğini söyler. Kristin, sahneden çıkarken olanların hepsini yolunun üstündekilere anlatacağını kast etmektedir. Julie'nin Kont yokken yaptıklarını yolunun üstündekilere anlatacağını kastettiği bu cümle ile kendisinin arkasından iş çeviren Jean ile Julie'yi tehdit etmektedir. Kont gelmeden gizlice kaçmayı planlayan ikili, Kristin tarafından tehdit edilmektedir. Kaçış planları tehlikeye girmiştir.

Önermeler:

Sonsuz Yaşam X Dünyasal Yaşam

Görünen ≠ Gerçek

XII. ANLAMBİRİM DEĞERLENDİRMESİ

Kendi içinde altı altanlambirime ayrılan bu anlambirim Merak, Hazırlık ve Serim işlevlerini barındırır. Jean ile Matmazel Julie'nin beraber kaçacak olmaları, Kristin'in kendisi için tasarladığı geleceğe ters düşer. Julie'nin gitmesini umursamaz, zaten kendi sınırına ait kalmayı başaramadığı için Julie'ye saygısını büsbütün yitirmiştir ve bunu aşağılayan tavırlarıyla belli eder. Buna karşılık Jean'ın gitmesini istemez, çünkü evlenmeyi tasarladığı ve hatta sözleştiği kişidir. Julie'nin, Kristin'i ikna çabası sırasında bu iki kişi arasındaki kesin farkı daha iyi görürüz. Kristin, her şeyin Julie'nin olamayacağı kadar farkındadır.

Kristin sırtını yasladığı Hıristiyanlık öğretisini kendi, çıkarlarına göre yorumlaması sayesinde hayatında bir denge kurmayı başarmıştır. Oysa Matmazel Julie bu tutunmuşluğun çok uzağında boşluktadır

ANLAMBİRİM XIII

XIII.1. “Kadınla erkek arasındaki o her zamanki fark.”

- 535 JEAN: Kör şeytan! Hep bir ispinoz kuşu yüzünden...
- 536 JULIE: (*Bezgin*) Boş ver ispinozu... Bir çıkış yolu görüyor musun, son bir çare?
- 537 JEAN: (*Düşünceli*) Hayır.
- 538 JULIE: Peki, sen benim yerimde olsaydın, ne yapardın?
- 539 JEAN: Sizin yerinizde olsam mı? Bir dakika... Bir kadın olsaydım eğer, düşmüş bir hanımefendi... bilmiyorum.
- 540 JEAN: Ha, aklıma geldi.
- 541 JULIE: (*Usturayı alıp bir hareket gösterir*) Bu mu?
- 542 JEAN: Evet. Ama ben yapmazdım, biliyorsunuz. Aramızda fark var.
- 543 JULIE: Sen erkek, ben kadın olduğum için mi? Aradaki fark ne?
- 544 JEAN: Kadınla erkek arasındaki o her zamanki fark.

Göstergeler:

☞ **Kör Şeytan:** Jean, oyun boyunca yaptığı her şeyi kılıfına uydurmuş ve sorunluluk almaktan kaçınmıştır. Bir önceki anlambilimde, Kristin'in bütün yaşananları herkese söyleyeceğini üstü kapalı bir şekilde dile getirmesi, Jean için bir yıkımdır. Jean, Julie ile yaşadığı şeyleri kimse görmesin diye kurnazlıklar yapmasına rağmen şimdi konumunu sarsacak bir noktaya gelmiştir. Kont her an dönebilir ve kuş yüzünden zaman kaybettikleri için artık kaçacak zamanları kalmamıştır.

☞ **ispinoz kuşu:** Bu anlambirimde de ispinoz kuşu düz anlamıyla, zaman kaybettirdiği için kaçış planını engellemiştir. Yananlam olarak kuş göstergesi, Julie'i ile örtüştüğü için kaçmayı engelleyen, Julie'nin kaçmayı kendisiyle ve durumla yüzleşen ruhudur.

☞ **Düşmüş hanımefendi:** Jean, bütün bir gece yaşananlardan kendini sıyrarak, Julie'yi eylemi ile baş başa bırakmıştır. İlk dalı olarak gördüğü Matmazel Julie ile yaşadıklarından ve sorumluluklarından kaçmaktadır. Kendisi ile cinsel ilişkiye giren Julie'yi düşmüş bir hanımefendi olarak nitelendirirken artık kaçmak mümkün olmadığı için tekrar eski uşak Jean olarak, eski konuma dönmeye çaba harcamaktadır. Önceki anlambirimlerde Kristin'e, Julie'ye saygı duyması gerektiğini söylerken hala kaçmak için ve ilk dal rüyasını gerçekleştirmek için fırsat vardır. Ancak Julie gelinen durumda kendisi için bir sorun oluşturmaktadır. Eylem sorumluluğunu almayan Jean, uşak olarak kalmaya mecburdur. Kont olma hayalini gerçekleştirebilmesi artık mümkün değildir ve Jean bu arzusunu rüyalarında yaşamaya devam edecektir.

Eylem Sorumluluğu → Yükümlülük

☞ **Ustura:** Bu anlambirimde ustura göstergesi ölüm anlamını taşımaktadır. Tek çözüm yolu olan ölüm kurtuluştur. Yolculuk sırasında sorun çıkaracağı için kafesinden çıkarılıp öldürülen kuş gibi Julie de, Kont'un dönmek üzere olduğu sabahın ilk saatlerinde, Jean için artık bir sorundur ve ölmesi gerekmektedir.

Ölüm=Kurtuluş

Julie, Jean dile dökmeden kendisi ustura ile yaptığı hareketle ölümü kast etmiştir. Julie'nin kendini öldürmesi üzerine geçen bu üstü kapalı konuşmada, Jean yine Julie'ye söylemeyip ima ederek , Julie'nin yapması konusunda onu koşullandırmakta ama sorumluluğu almamaktadır. Söz ağızdan çıktığı zaman sorumluluk alacağı için, sadece ima etmektedir. Jean, hiçbir şeyin sorumluluğunu üstlenmek istemez.

Eylem Sorumluluğu → İnsan

Julie daha önceki anlambilimlerde ölümden bahsetmiştir. Como gölüne gidip ölmek istediğini söyleyen Julie, geldiği son noktada rüyasında gördüğü gibi artık en dibine inmek üzeredir. Özgür olmasına rağmen artık tek başına yaşayamayacak kuş gibi, Julie kazandığı kendine ait ruhu ve kimliği ile içinde bulunduğu toplumun içinde yaşayamayacaktır. Kimlik kazanmıştır ancak, özgür Julie'yi içinde barındırmayacak bir toplum yasası vardır. Çevresi tarafından kuşatılmış olan Julie, kazandığı değerler ile değersiz kabul edilmektedir. Taşındığı eylem sorumluluğu ve bir yazdönümü gecesi boyunca yüzleştiği varlığı ile artık kostümlerden ve bedeninden soyunacaktır. Onuru için yaşamından vazgeçecek kadar birey olmuştur.

Onurluluk → Birey

🔗 **Erkek x kadın:** Bu çatışma Julie'nin babasından aklını, annesinden de duygularını aldığı söylediği cümlelerle bir anlam oluşturmaktadır. Kadınlar

duygularının peşinden giden ve bu yüzden güçsüzleşen canlılar, erkeklerse akıllarını kullanarak gücün sahibi olurlar. Julie duyguları yüzünden Jean ile bir ilişki yaşamış ve içine düştüğü açmaza girmiştir. Oyunda Julie'nin, ikili karşıtlık oluşturduğu Kristin ise bir kadın olmasına rağmen duygularıyla hareket etmez ve zarar görmeden toplumsal yapı içindeki konumunu sürdürmeye devam eder ancak bunu yaparken duygularını hiçe sayar. Jean, Julie ile aralarında fark olduğunu söyleyerek kendisinin aklını kullandığını ve güçlü olduğunu kast etmektedir.

Duygu X Akıl

Duygu → Güçsüzlük

toplumsal yapının genel kabulü olarak kadın olması Julie'nin güçsüzlüğünü doğurmaktadır. Eylemleri yüzünden sınıfsal konumunu yitiren Julie artık insani özellikleri ile vardır ve bunlardan birisi de cinsiyetidir. Cinsiyet kişiyi belirleyen bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Julie duyguları yüzünden güçsüz duruma düşmüştür ve doğada güçsüz olan yok olacaktır.

Cinsiyet • İnsan

Önermeler:

Eylem Sorumluluğu → Etkenlik

Onurluluk → Birey ⇒ Onurluluk → Eylem Sorumluluğu

Eylem • İnsan

Ölüm = Kurtuluş

Duygu X Akıl

Duygu → Güçsüzlük

Cinsiyet → İnsan

XIII.2. “ Önce öç alması gerekiyordu.”

545 JULIE :(*Usturayı doğrultur*) Yapmak isterdim, ama yapamam. Babam da yapmak istemişti ama yapamamıştı.

546 JEAN :Yoo, yapmak istemedi o! Önce öç alması gerekiyordu.

547 JULIE: Şimdi de annem bir kez daha öç almış oluyor, benden dolayı.

548 JEAN: Babanıza karşı hiç sevginiz olmadı mı, Matmazel Julie?

549 JULIE: Derin bir sevgi... ama ondan tiksiniş de olabilirim, bilinçaltından... Beni, kendi cinselliğimi hor göreceğ şekilde yetiştirdi; yarı kadın, yarı erkek... Burada kabahat kimin? Babamın mı,annemin mi, yoksa benim mi? Kendi kabahatim mi? Benim olan hiçbir şeyim olmadı. Her düşünceyi babamdan aldım; her duygu bana annemden geçti; şu son fikir de, yani herkesin eşit olduğu fikri, onu da nişanlımdan aldım, ona alçak demem bu yüzden. Kabahat nasıl benim olabilir? Kristin gibi sorumluluğu İsa'nın üstüne mi atayım? Hayır, yeterinden çok onurluyum, hem babamın öğrettikleri dolayısıyla, yeterince de akıllıyım. Zengin birinin cennete gidemeyeceği laflarına gelince, boş laftan başka bir şey değil, hele bankada parası yatıp duran Kristin hiç giremeyecek cennete. Kimin kabahati? Kabahat kimde, ne fark eder? Ne olursa olsun, suçu ben yüklenip sonuçlarına katlanmalıyım.

550 JEAN: Evet, ama....

Göstergeler:

☞ **Baba:** Julie, bu anlambirimde, kendi durumu ile babasının durumunu kıyaslamaktadır. Babası Kontes'in kendisini aldatması ve konağın elinden

gitmesi üzerine intihar etmeyi denemiş ama başarılı olamamıştır. Julie, ölümü düşündüğü bu anda babası gibi intiharı beceremeyeceğini söylemektedir. Bu anlambilimde *kişiyi soya çekim belirler* tezi ortaya atılmaktadır. Ancak oyunun sonunda Julie'nin kendini öldürmek için ambara gitmesi, babası gibi davranmadığını gösterecektir. Julie, kendi ile yüzleşen ve birey olma durumuna gelen biri olarak, kendisini belirleyen ve yazgısı olan her şeyin dışında davranabilmektedir. İntihar eyleminin karşımıza çıkardığı baba ve kızın durumu ikili benzerlik içermektedir. Onurları için ölüme meyleden bu iki kişi, eylemin sonuçlandırılması aşamasında ikili karşıtlık içermektedir. Julie'nin annesi evliyken yasak bir ilişki yaşamış ve konağı ateşe vererek suç işlemiş olmasına rağmen konakta yaşamaya devam etmiştir. Julie günahları ve suçlarıyla, annesi gibi konakta kalıp eski yaşantısına devam etmeyi seçmemektedir. Babası gibi intihar etmeyi planlamaktadır ama babası kendini öldürmeyi başaramamıştır. Hayatının bu yazdönümü gecesine kadar geçen sürede Julie'yi belirleyen koşulların nedeni olan anne ve babanın dışında davranan Julie, kişinin kendi varlığını, eylemleri ile belirleyeceğini ortaya koymaktadır.

● **Öç almak:** Kont'un kendini öldürmeye çalışması, Jean tarafından bir öç alma eylemi olarak tanımlanır. Kontes'in kendisine karşı yaptığı bütün ihanetlerden sonra, Kont kendi intiharının yükünü onun üzerine yıkarak , Kontes'i bir başkasının hayatının sonlanmasına neden olmak gibi bir yükün altına sokmuştur. Bu tavır oyunda ikinci kez karşımıza Jean ile Julie ilişkisinde ortaya çıkacaktır. Hiçbir sorumluluk almayan Jean, oyunun

sonunda Julie'nin onu mecbur bırakmasıyla Julie'ye kendini öldürmesini söyleyerek , Julie'nin ölümünün yükünü istemese de sırtına alacaktır. Julie, ölümünün emrini Jean'a verdirerek, Jean'dan öç alacaktır. Jean üst sınıftan, Julie'ye yaptıkları ile öç alırken, Julie'de sorumluluktan kaçan Jean'ın üzerine, kendi ölümünün emrini verdirerek, sorumluluk yüklemiştir. Öç alma kavramı mitoloji sahnesinde sıkça karşımıza çıkan bir motiftir. Öç tanrıçaları diye bilinen Eriny'ler öldürme suçunu işleyenleri kovalayan dişi köpekler olarak belirirler ve suçluyu sonsuza dek kovalayarak çıldırmasını sağlarlar:

Eriny's'ler suçu işleyenin ve özellikle adam öldürenin peşine takılan köpekler diye düşünülür; bu köpekler dişidir, kan kokusunu hemen alıp koşarlar ve peşine takıldıkları suçluyu sonsuzca kovalayarak çıldırtırlar.¹³²

Kont'un intihar denemesinden sonra Kontes'in, "bütün yaptıklarını çok pahalıya ödemesi' ve çılgınlar gibi konakta dolaşıp, nöbetler geçirmesi, Kont'un kendini öldürme denemesinin sorumluluğunu taşıdığı anlamına gelmektedir. Jean'ın, Kont'un intihar denemesini, öç alma olarak tanımlamasıyla desteklenen bu eylemi, oyunun bu noktasında Julie, Jean için yapmaktadır. Kendi çıkarları için Julie'nin ölümüne sebep olan ve ölüm emrini veren Jean, Julie'nin ölümü ile artık eski hayatını sürdüremeyecektir ve öç tanrıları denilen Eriyn'ler Jean'ın ruhunu rahat bırakmayacaktır.

Julie, kendini öldürdüğü zaman annesinin intikamını, babasından almış

---

¹³² Azra ERHAT.Mitoloji Sözlüğü.(İstanbul:Remzi Kitabevi,2000),S:104

olacaktır. Bütün duygusal yanını annesinden alan Julie, bir kadın ve duyguların temsilcisi olarak, aklın temsilcisi olan babasından intikam almaktadır. Bir önceki anlambirimde kadın ile erkek ya da anne ile baba arasındaki bilindik fark diye adı geçen duygu ve akıl çatışması tekrar belirir.

Duygu x Akıl

☞ **Yarı kadın, yarı erkek:** Julie yarı kadın, yarı erkek olarak tanımlanırken ruhundaki çatışma ortaya konulmaktadır. Kadın yanı duyguyu, erkek yanı akli temsil eder. Kafesin içine sıkışmış bir kuş olan Julie'nin sıkışmışlığını belirleyen bu iki değer karşı karşıyadır.

Duygu x Akıl

Aynı zamanda Ataerkil sistemde, güçsüzlüğün kabul gören sembolü olan kadın yanı ile gücün tek taşıyıcısı sayılan erkek yanı yani kendi içindeki güçlü ile güçsüzün savaşı söz konusudur. Julie doğadaki en temel savaş olan güçlü ile güçsüzün savaşını kendi içinde yaşamaktadır.

Güç x Güçsüzlük $\subset$ Doğa

☞ **Kabahat:** Kabahat ilk anlamıyla kusur, yanlış davranış ve suç gibi anlamları akla getirmektedir. Julie kendi geçmişini gözden geçirerek düştüğü çıkmazın sorumlusunu aramaktadır. Toplumu temsil eden diğer oyun kişileri tarafından kabahatli olarak tanımlanan Julie, kabahat kavramı ile kendini sorgulamaktadır. Adem ile Havva'nın Tanrı'ya karşı işledikleri ilk günah mitinden bu yana insanın, insan olmasını sağlayan şey kabahat midir? Julie, kendi seçimi olmayan ancak farkına vardığı ana kadar kendini çevreleyen

bütün koşulları -baba, anne, nişanlı, konak, sınıfsal bilinç – eylemine etki eden faktörler olmalarına rağmen, asıl belirleyicisi olarak tanımlamaz. İnsanı çevreleyen koşulların belirleyiciliği mutlak bir gerçektir. “İnsan çevresine yazgılıdır.” Önermesi bu anlambiriminin attığı ilmeklerden biridir. Ancak kişinin eylem sorumluluğu bu yazgının üstündedir.

Çevre → İnsan X Eylem → İnsan

Kristin işlediği günahların sorumluluğunu İsa'nın üzerine yıkmaktayken, Julie eyleminin sorumluluğunu üstlenir. Bu anlambirimde ortaya çıkan bu ikili karşıtlık oyunun anlamı adına önemlidir. Kristin günahlarını İsa'nın üstüne yıkarak toplum içinde kalmaya devam ederken, Julie onurlu bir tavırla eylemini üstlenerek birey olur.

Onur → Birey

Toplum x Birey

☛ **Suç:** Kendisini belirleyen şeyler arasında annesini, babasını ve nişanlısını sayan Julie, kendini tanımlayacak bir fark bulamaz. Annensinden duyguları, babasından sınıfsal konumunu ve aklını almıştır. Nişanlısından ise yeni fikirler alan Julie'nin kendimin diyeceği tek şeyi vardır o da suç. Suç bu noktada eylem olarak belirir. Birey olmanın yolu eylem yapmak ve sorumluluğunu üstlenmektir.

Eylem Sorumluluğu → Birey

☞ **Cennet:** Kristin Julie'yi zengin olduğu için cennete giremeyeceği konusunda yargıladığı bölüme bir gönderme yapılmaktadır. Julie, Kristin'in bankada parası olduğunu ve cennete giremeyeceğini söylemesi, Julie'nin oyunun başından beri Kristin'e dair bütün yanlış yaklaşımlarından sonra yaptığı son saptamayla, geldiği noktadaki farkındalık durumunun bir göstergesidir. Kristin kendi çıkarları adına gerçekleri değiştirmektedir ve Julie, Kristin'in dindarlık adı altında yaptığı şeyleri fark etmiştir.

Görünen ≠ Gerçek

☞ **Bilinçaltı:** 549:replikte “Derin bir sevgi... ama ondan tiksiniş de olabilirim, bilinçaltından...” sözleriyle Julie, kendi belirleyicisi olabilirliğine değinerek bilinçaltının insanın kimliğini etkileyebileceğini öne sürüyor. Bilinçaltı göstergesine A.1 anlambirimde değinilmiştir. Bu gösterge insanın bilinçaltı tarafından koşullanabileceği anlamını taşımaktadır.

Bilinçaltı ➡ İnsan

☞ **Onur:** İnsanın kendine karşı duyduğu saygı, öz saygıdır. Julie'nin toplum tarafından düşmüş bir hanımefendi olarak nitelenmesine karşın kendi özsaygısı için ve ondan hareketle gerçekle ve eyleminin sonuçlarıyla yüzleşir. Eyleminin sorumluluğunu ölümü pahasına üstlenerek, gözlerini oyan Oidipus gibi onuru için verdiği savaşla yücelir.

Onur → Eylem sorumluluğu

Önermeler:

Onur → Eylem Sorumluluğu V Onur → Birey ⇒ Eylem Sorumluluğu → Birey

Duygu x Akıl

Güç x Güçsüzlük $\subset$ Doğa $\equiv$ Toplum Hayatı

Çevre $\leftarrow$ İnsan X Eylem $\rightarrow$ İnsan $\Rightarrow$ Toplum x Birey

Görünen $\neq$ Gerçek

Bilinçaltı $\leftarrow$ İnsan

XIII. ANLAM BİRİM DEĞERLENDİRMESİ

Kendi içinde iki altanlam birim içeren bu anlam birim, Merak, Hazırlık, Doruk işlevlerini içinde barındırır. Matmazel Julie'nin kendi kendisiyle hesaplaştığı bir bölüm olarak karşımıza çıkar. Julie kalıtıma ve çevre koşullarına yazgısını fark eder. Yaşadığı sorgulamadan işlediği "suç" u üstlenerek çıkar. Bütün kısıtlanmışlıklarına rağmen onurlu tavrı onun duruşunu belirler. Yaz dönümü gecesini boyunca bir kimlik kazanan "Matmazel Julie" artık insani yanları ile tanışan ve kendi ile yüzleşmesi sonucunda, yaptığı eylemin sorumluluğunu üstlenerek bir birey niteliğine bürünen "Julie" olmuştur.

ANLAM BİRİM XIV

XIV.1. “Aman Tanrım, ne dedi?”

(Zil iki kez çalar. Julie ayağa sıçrar. Jean uşak giysilerini giyer)

551 JEAN: Kont dönmüş. Ya Kristin...

(Konuşma borusuna doğru gider, basıp dinler)

552 JULİE: Masasına gitmiş midir acaba?

553 JEAN: Jean konuşuyor efendim. *(Dinler)* Evet efendim. *(Dinler)* Evet efendim, peki efendim. *(Dinler)* Hemen mi, efendim? *(Dinler)* Peki efendim. Yarım saate kadar.

554 JULİE: *(Şaşkınlık içinde)* Ne dedi? Aman Tanrım, ne dedi?

555 JEAN:Çizmeleri ile kahvesini istedi, yarım saate kadar.

Göstergeler:

☞ **Zil:** Zil, Kont'un bir gösterenidir. Artık Yazdönümü gecesi bitmiştir. Konağın tanrısı gelmiştir ve çalınan parayı -yasak meyveyi- fark edecektir. Zil sesi oyunun bittiği anlamını taşımaktadır. Gece boyunca bir çok kostüm giyilmiştir. Prens, aşık, şövalye, efendi, uşak, orospu, hırsız, dindar, gezgin, yolcu gibi giyilmiş roller ile bir ömre bedel bir oyun oynanmıştır. Çalan zil sesi ile oynanan oyunların sonuna gelindiğinin işareti gelmiştir. Julie, rüyasında olduğu gibi Kont gittiğinde olduğu sütunun üstünden aşağı düşüp doğmuş , gece boyunca yaşadıkları ile erginlenmiş ve zil çaldığında ölüm ile karşı karşıya gelinmiştir. Oyunun bitmesine son yarım saat kalmıştır.

☞ **Kont:** Konağın efendisi olan Kont'un dönmesi ile Jean, tekrar uşak olmuştur. Kont, gücün göstergesidir. Yasa koyucu ve cezalandırıcı olan Kont gücü elinde bulundurmaktadır. Uşak giysilerini giyen Jean , kendi çıkmazına geri dönmüştür. Kont'un çaldığı zil sesi ile düzen eski haline dönmüştür. Bildikleri ile artık Jean eskisi gibi değildir. Hep olmak istediği üst sınıf insanların gerçek yüzlerini görmüştür. Bilgisi ve eyleyememesi Jean'a acı çektirecektir.

Güçlü ☞ Güçsüz

☞ **Konuşma borusu:** Konuşma borusu sahnede hiç görünmeyen Kont'un gücünün ifadesidir. Kendisi orda olmasa da Jean onunla konuşmadan önce giysilerini giymiştir. Her şeyi gören ve kuşatan olarak belirmiştir.

Sınıfsal Statü → Güç

Kont konağa geri döndüğü için, Jean istese de kaderini değiştirecek kaçıışı başaramaz.

Yazgı ☞ İnsan

Önermeler:

Güçlü ☞ Güçsüz

Sınıfsal Statü → Güç

Yazgı ☞ İnsan

XIV.2 “En sondan biriyim ben. Sonuncu olanım.”

556 JULIE: Yarım saat kaldı demek... Öf, öyle yorgunum ki! Hiçbir şey yapamıyorum. Ne pişmanlık duyabiliyor, ne kaçıp gidebiliyorum; ne kalabiliyor, ne yaşayabiliyor, ne de ölebiliyorum. Yardım et, emir ver, bir köpek gibi boyun eğeceğim Jean. Son bir hizmet yap, onurumu, babamın adını temize çıkar. Ne yapmam gerektiğini biliyorsun, benim gücüm yok. Gücünü kullan, yapmam için bana emir ver.

557 JEAN: Neden bilmiyorum, elimde değil, anlayamıyorum... Sanki bu ceket bu hale koydu beni; size emir falan veremem; Kont daha daha biraz önce konuştu benimle, tam açıklayamıyorum ama... işte o kör olası uşaklık belimi bükmeye başladı yine. Kont şimdi aşağı inse, bana boğazımı kesmemi söylese, o anda yaparım.

558 JULIE: Diyelim babamsın, ben de sen. Az önce diz çökmüş, soylu birini oynarken ne güzel rol yapıyordun. Ya da... bir göz bağcıya rastladın mı hiç tiyatrodaki? (*Jean başını eğerek*) Önündeki adama, "Al şu süpürgeyi," der, o da alır. "süpür," der, süpürür....

559 JEAN: Ama adam uykudadır...

560 JULIE: (*Kendinden geçmiştir*) Ben çoktandır uykudayım zaten... Bütün oda sise büründü, sen ise bir ocak gibisin; uzun şapkalı, karalar giymiş birine benzeyen bir ocak, gözlerin ateşteki közler kadar parlak, yüzün kül gibi soluk. (*Gün ışığı yere vurur, Jean'ı aydınlatır*) Ne kadar hoş, ne kadar sıcak! (*Ellerini ateşte ısıtır gibi öne doğru uzatır*) Ne kadar aydınlık, ne kadar sessiz.

561 JEAN: (*Usturayı Julie'nin eline iliştirir*) Süpürge burada. Ortalık

aydınlıkken gidin ambara doğru; ve... *(Kulağına fısıldar)*

562 JULIE: *(Kendine gelir)* Sağ ol. Gidiyorum şimdi dinlenmeye.

Yalnız şunu söyle bana, en baştaki de Tanrının merhametine erişebilir, değil mi?

563 JEAN: En baştaki mi? Yoo, bunu söyleyemem size. Ama durun...

Matmazel Julie, buldum! Siz en baştaki biri değilsiniz artık. Sondan birisiniz.

564 JULIE Bu doğru işte. En sondan biriyim ben. Sonuncu olanım. Ah!...

Gidemiyorum işte. Yine git de bana.

565 JEAN Yo, ben diyemem artık... diyemem.

566 JULIE Ve en baştaki en sonuncu olacak.

567 JEAN Yormayın aklınızı, yormayın. Ben de gücümde oluyorum, korkak

hale getiriyorsunuz beni. O ne? Zil hareket etti sandım... Zilden

korkacak ne var? Evet, ama sadece bir zil değil o. Biri var arkasında, o

zili de çalan bir el ve o ele kumanda eden bir şey... hele insan tıkayınca

kulaklarını, kulaklarını tıkayınca, evet... daha çok çalar. Cevap verene

kadar çaldıkça çalar, sonra çok zor... sonra polis gelir... ve... *(Zil iki kez*

uzun çalar. Jean irkilir, sonra kendini toparlar) Korkunç bir şey. Ama

buna bir son vermek için başka çare yok... Git hadi!

(Julie dimdik, kapıdan çıkıp gider)

Göstergeler:

☞ **Emir ver:** Julie kendisine bir emir verecek erkek karşısında bulunarak annesine verdiği sözü çiğnemiş olur. Bir erkeğin kölesi durumuna düştüğü bu

noktada annesinin ona biçtiği hayatı reddeder. Babasının soyunu ve sınıfsal konumunu Jean gibi bir uşakla cinsel ilişki yaşayarak lekeleyen Julie, babasının yasalarına karşı gelip babasına ait parayı çalarak, babasının ona biçtiği geçmişi ve geleceği reddeder. Kendisini belirleyen çevresel yazgının kurallarının dışına çıkar. Kendi olduğu bu nokta, çevrenin belirleyicisi olduğu yazgıyı çiğnediği noktadır. Julie çevrenin yazgısal hükümlerine ve kendisini saran kafese karşı koyar. Kafeste yaşayacağına, özgür olarak ölür. Ölerək özgürleşir.

Eylem >Yazgı

☞ **Zil:** Kont'un ve dolayısıyla gücün bir göstergesi olan zil, Jean'ın güçsüzlüğünün anlamını pekiştirmektedir. Kont'u simgeleyen bir ses karşısında duyduğu korku ile hareket alanı daralan Jean, Kont'un onu belirlemesine izin vermektedir.

Güçlü ➔ Güçsüz

☞ **En baştaki en sonuncu olacak:** Julie artık içinde doğduğu üst sınıfa ait değildir ve İşlediği suçlarla kutsal yasayı çiğnemiştir. Bu noktada artık ilk değildir ve sonda yer almaktadır. İsa'nın havarilerine anlattığı meselde olduğu gibi bütün dünyasal varlıklarından kurtulmuş ve onuru için hayatından vaz geçmiştir.

Onur > Yaşam

☞ **Göz bağcılık:** Julie, Jean'ın kendisine bütün gece boyunca oynadığı oyunların bilincinde olduğunu onun gözbağcılık yapabileceğini söyleyerek gösterir. Jean bütün oyun boyunca gözbağcılık yapmıştır ve kendi çıkarları için Julie'yi kullanmıştır. Gözbağcılık tarihte bir dönem büyücülük olarak da anılmaktadır. Gün ışığıyla büyünün bozulmaya başlaması ile göz bağcının tesirinin geçtiği yani Julie'nin Jean'ın etkisinden çıktığı VII.3. anlambirimde bahsetmiştik:

Gözbağcılık; sihirbazlık ya da illüzyonizm olarak da bilinir. Görünüşte doğa üstü hünerler sergileyerek izleyicileri eğlendirme sanatı. Gözbağcı aslında, çoğu kez mekanik aygıtlardan da yararlanarak, el çabukluğuyla izleyicinin psikolojisini denetleme yeteneğini birleştiren bir gösteri sanatçısıdır. Eskiden gözbağcılık bir sanattan çok, büyücülük olarak düşünülürdü. Ortaçağa gelindiğinde gözbağcılık artık bir eğlence biçimini almıştı.18.yy'da ise gözbağcılık bir sahne gösterisi durumuna geldi. Gözbağcılık gösterilerinde üç tür aygıttan yararlanır: 1- İzleyiciye görüldüğünden farklı bir işlevi olmayan aygıtlar. 2- İzleyicinin görebildiği dışında gizli bir işlevi olan aygıtlar. 3-Tümüyle gözden gizlenmiş olan ve izleyici farkına varmadan kullanılan aygıtlar. ¹³³

Julie bu sefer kendisi Jean'dan göz bağcılık yapmasını istemektedir. Julie kendisi uyuyan biri olarak ölümünün sorumluluğunu Jean'ın üstüne yıkmak

---

¹³³ Gürel TÜZÜN. Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi (İstanbul: Hürriyet Ana Yayıncılık,1994) Cilt: 14, s.:24.

istemektedir. Jean hiçbir şeyin sorumluluğunu üstlenmezken bu sefer yükümlülüğün altına girerek aslında güç sahibi olduğunu sanıp sorumluluk yüklenecektir. Jean, bir sözü ile Julie'nin ölümünün sorumluluğunu üstlenir.

Eylem Sorumluluğu → İnsan

☉ **Uyku:** VII.3. anlambirimde bahsedilen büyü ile uyku aynı anlamı taşımaktadır. Julie gerçek dünyanın içinde bir varlık sahibi olmadan, toplumdaki soyutlanmış ve anne ile babanın oluşturdukları dünyasında bir rüyada yaşamakta olduğunu fark edecektir. Bu noktada Julie bilinçdışı dünyasının içinde yitip kaybolmuş ancak serüveninin sonunda kendi olarak uyanmıştır. Jean'a kendinin uzun zamandır uykuda olduğunu söyleyip, bunu fark etmesi artık uyandığını göstermektedir.

Farkındalık → İnsan

☉ **Oyun:** Julie Jean'a güzel rol yapıyorsun diyerek, bütün gece boyunca Jean'ın ona oynadığı bütün oyunların farkında olduğunu göstermektedir. Julie'nin bu bilinç düzeyinde artık oyunlara kanmayacak kadar ayakları yere basmaktadır. Bu nokta da Julie'nin Jean'a son oyununu oynadığını görürüz. Kendisinin yapamayacağını söylediği ölümün yükünü Jean'ın üstüne yıkarak ondan intikamını almıştır. Gece boyunca herkes birbirine oyunlar oynamıştır. Dindar rolü yapan Kristin, efendi, aşık ve kurtarıcı rolü yapan Jean ve bütün ona biçilmiş , erkek düşmanı, üst sınıfa ait bir hanımefendi rollerinden sıyrılıp kendisi olmayı başaran Julie bize göstermektedir ki içinde yaşadığımız

çevrede bize biçilmiş roller vardır. Toplumsal olabilmek adına bu rolleri ve ona uygun kostümleri giymeliyiz.

Toplumsal Kimlik = Rol

☛ **Süpürge:** Bir temizlik aracı olan süpürge var olan pisliği, süpürüp temizlemeye yarayacaktır. Süpürgenin bu anlambirimde tercih edilmesi rastlantı değildir. Julie işlediği günah ile içinde yer aldığı toplumu kirletmektedir ve ustura ile kendini öldürerek, günah temizlenecektir. Süpürge taşıdığı anlam ile usturanın işleviyle aynı işlevi taşımaktadır. Julie toplumsal düzeni bozmuş ve babasının adını kirletmiştir. Babasının adına ve Julie'nin onuruna sürülen kir temizlenmelidir.

☛ **Polis:** Julie'nin Jean'ı daha önceki bir anlambirimde, her şeyin ortaya çıkacağı bir çingar anından bahsettiği bölümde sözü geçen polisler, Kont'un konakta olduğu bu anda Jean'ın konumunu yitirebileceği korkusunun bir göstergesi olarak tekrar Jean'ın aklına gelmiştir. Her şey ortaya çıktığında Jean konumundan olacaktır. Kendi çıkarını gözetip polislerden ürken Jean, Julie'nin ölüm emrini vermiştir. Üstlendiği bu sorumluluk yüzünden toplumsal konumunu korumayı başaracak olan Jean, hiç istemediği halde bir sorumluluk almış olacak ve Julie'nin ölümünün yükünü üstlenmiş olarak Öç Tanrıçaları olan Eriyn'lerin onun peşinde olacağı bir ömür sürdürecektir. Bir uşak olarak en sondayken emir verdiği için efendi olacak ve işlediği bu günah ile ilk olacaktır.

Önermeler:

Eylem > Yazgı

Güçlü ↔ Güçsüz

Onur > Yaşam

Eylem Sorumluluğu ↔ İnsan

Farkındalık → İnsan

Toplumsal kimlik = Rol

XIV. ANLAMBİRİM DEĞERLENDİRMESİ

Kendi içinde iki altanlambirim içeren bu anlambirim; son Merak ve Yıkım işlevlerini barındırmaktadır.

Kont'un gelmesiyle yıkımdan önce son bir umut ışığı belirir gibi olur. Kont gelir gelmez zil ile Jean'ı çağırınca, sanki her şey ortaya çıkacak ve Julie felaketten kurtulacakmış gibi bir etki yaratır. Julie intihar etmek için çıkmasıyla, yanında Jean'ın bütün yükselme hayallerinide götürmektedir.

Julie Kendi yaşamı hakkında ilk kez bir seçim yapar ve ölüme gider. Arzularına karşı koyamamış ve kendisine ait ama toplumun kabullenemeyeceği bir " suç" işlemiştir. Artık kendisine ait bir şey vardır ve ona tuhaf ve bir o kadar da anlamsız gelen dünya anlam kazanmıştır. Yaşamda var olan güç savaşında Julie'nin onuru kazanır.

X-XI-XII-XIII-XIV. Anlambirimlerin Önergelerinin Dizimsel Sıralanışı

ANLAMBİRİM X

1. Altanlambirim

Uyum Yeteneği → Hayatta Kalmayı

Toplumsal Yapı • İnsan

Toplumsal Kimlik = Rol

2. Altanlambirim

Duygular X Toplumsal Konum

Güçlü • Güçsüz

3. Altanlambirim

Eylem Sorumluluğu → İnsan

Duygu X Akıl

Toplumsal Konum • İnsan

4. Altanlambirim

Eylem Sorumluluğu → Onur x Bağımlılık

Toplumsal Konum > Kişilik

Eylem Sorumluluğu • İnsan

5. Altanlambirim

Sınıfsal Konum • İnsan

Farkındalık → Güç

Güçlü ↔ Gücsüz

Eylem Sorumluluğu ↔ İnsan

ANLAMBİRİM XI

1. Altanlambirim

Eylem ↔ İnsan

2. Altanlambirim

Bilinç → Birey

3. Altanlambirim

Para → Güç

Geçmiş ↔ İnsan

Eylem ↔ İnsan

Geçmiş ↔ Geleceği

4. Altanlambirim

Çevre ↔ İnsan

İnsan Hayatta Yalnızdır.

5. Altanlambirim

Güçlü ↔ Gücsüz V Gücsüzlük → Ölüm ⇒ Güç Savaşı → Yaşam

Soy ↔ İnsan

6. Altanlambirim

Bilinç → Güç V Bilinç ↔ İnsan V Sevgi = İhtiyaç V Duygu → Güçsüzlük ⇒ Duygu X

Akıl

Güç Savaşı ⊂ Doğa V Doğa ≡ Toplum V Güçsüzlük → Edilgenlik ⇒ Doğa ↔

Güçsüzlük → Ölüm

Güçlü ↔ Güçsüzü

7. Altanlambirim

Yüzleşmek → Birey V Eylem Sorumluluğu ↔ Birey ⇒ Birey X Toplum

Güçlü > Güçsüz → Bağımlılık

Ölüm = Kurtuluş

Toplum Yasaları ↔ İnsan

Yazgı ↔ İnsan

ANLAMBİRİM XII

1. Altanlambirim

Duygu x Akıl

Güç Savaşı ⊂ Hayatta V Akıl → Strateji ⊂ Güç Savaşı ⇒ Güç → Hayatta Kalmak

2. Altanlambirim

Duygu → Güçsüzlük V Güçsüzlük → Bağımlılık ⇒ Duygu → Bağımlılık

Bilmek → Eylem Zorunluluğu

Bilgisizlik → Yanılgı

Akıl > Duygu ⊂ Toplum

3.Altanlambirim

Toplumsal Kodlar ↔ İnsan

Güçsüzlük → Bağımlılık

4.Altanlambirim

Sınıfsal Statü → Güç

Eylem ↔ İnsan V Eylem Sorumluluğu → Birey X Toplumsal Kimlik = Rol

Görünen ≠ Gerçek

Sınıfsal Statüsü ↔ İnsan

5.Altanlambirim

Görünen ≠ Gerçek V Toplumsal Kimlik = Rol ⇒ Toplumsal Kimlik X Birey

6.Altanlambirim

Sonsuz Yaşam x Dünyasal Yaşam

Görünen ≠ Gerçek

ANLAMBİRİM XIII

1.Altanlambirim

Eylem Sorumluluğu → Etkenlik

Onurluluk → Birey ⇒ Onurluluk → Eylem Sorumluluğu

Eylem ↔ İnsan

Ölüm = Kurtuluş

Duygu X Akıl

Duygu → Güçsüzlük

Cinsiyet ↔ İnsan

2. Altanlambirim

Onur → Eylem sorumluluğu V Onur → Birey ⇒ Eylem Sorumluluğu → Birey

Duygu x Akıl

Güç x Güçsüzlük $\subset$ Doğa $\equiv$ Toplum Hayatı

Çevre ↔ İnsan X Eylem → İnsan ⇒ Toplum x Birey

Görünen $\neq$ Gerçek

Bilinçaltı ↔ İnsan

ANLAMBİRİM XIV

1. Altanlambirim

Güçlü ↔ Güçsüz

Sınıfsal Statü → Güç

Yazgı ↔ İnsan

2. Altanlambirim

Eylem > yazgı

Güçlü ↔ Güçsüz

Onur > Yaşam

Eylem Sorumluluğu ↔ İnsan

Farkındalık → İnsan

Toplumsal kimlik = Rol

X-XI-XII-XIII-XIV. Anlambirimlerin Önergelerinin Dizisel Sıralanışı

Toplumsal Kimlik = Rol
Duygular X Toplumsal Konum
Toplumsal Konum > Kişilik
Eylem Sorumluluğu ◀ İnsan
Eylem ◀ İnsan
Bilinç → Birey
Duygu X Akıl
Görünen ≠ Gerçek
Birey X Toplum
Akıl > Duygu < Toplum

Birey X Toplum
Toplumsal yaşantı birey olmayı zorlaştırır.

Yazgı ◀ İnsan
Bilinçaltı ◀ İnsan
Cinsiyet ◀ İnsan
Sınıfsal Statüsü ◀ İnsan
Soy ◀ İnsan
Çevre ◀ İnsan
Toplum ◀ İnsan
Geçmiş ◀ Geleceği
Geçmiş ◀ İnsan

İç ve dış etkenler insanı koşullar ve yazgısaldır

Doğa ◀ Güçsüzlük → Ölüm
Güçlü ◀ güçsüz
Güçlü > Güçsüz → Bağımlılık
Güç Savaşı → Yaşam
Farkındalık → Güç
Güçlü ◀ Güçsüz
Para → Güç
Uyum Yeteneği → Hayatta Kalmayı
Güçsüzlük < Doğa ≡ Toplum
Duygu → Güçsüzlük
Sınıfsal Statü → Güç
Bilgisizlik → Yanılgı
Duygu → Bağımlılık

Hayatta güç savaşı vardır. Güçlü olan hayatta kalır

Onur X Bağımlılık
Eylem Sorumluluğu ◀ İnsan
İnsan Hayatta Yalnızdır.
Ölüm = Kurtuluş
Sonsuz Yaşam X Dünyasal Yaşam
Onur > Yaşam
Eylem > Yazgı
Bilmek → Eylem Zorunluluğu
Eylem Sorumluluğu → Etkenlik

İnsan seçimi ile birey olur. Birey olabilmek için gereken Onurlu davranış ölüm getirir.

DEĞERLENDİRME

- Hayat güçlü ve uyumlu olanın ayakta kaldığı bir güç savaşına dayanır.
- İç ve dış etkenler kişiyi koşullandırır ve bu koşullanma yüzünde kişi edilgenleşir.
- insan seçim ve eylemi sayesinde etkenleşip birey olur.

Sonuç: Güçlü olanın ve uyum sağlayanın ayakta kaldığı, güç savaşına dayanan toplumsal yapı içinde, iç ve dış koşullara yazgılı olan kişi edilgendir; kendi özbilincini koruyabilmek için eylem yaparak ve eyleminin arkasında durarak kendi hayatı konusunda etken durumuna geçip bir birey olabilir.

SAHNE YORUMU

Göstegebilimsel yöntem ışığında yapılan metin çözümlemesi sonucunda ortaya çıkan, oyunun derin anlam şöyledir:**Güçlü olanın ve uyum sağlayanın ayakta kaldığı, güç savaşına dayanan hayatta, iç ve dış koşullara yazgılı olan kişi edilgendir; kendi özbilincini koruyabilmek için eylem yaparak ve eyleminin arkasında durarak kendi hayatı konusunda etken durumuna geçip bir birey olabilir.** Bu derin anlamın sahnede gerçeklik bulabilmesi için, oyun kişilerini belirleyen atmosferin yaratılması önemlidir. Bu atmosferi oluşturan etmenler; dekor tasarımı, ışık tasarımı ve kostüm tasarımıdır.

Oyunun dekor tasarımı oluşturulurken; ilk yönetmen problemi metnin dayatmalarıdır. Oyun, konağın mutfağında geçmektedir ve bu mutfak bütün ayrıntıları ile gerçekçi-natüralist bir çerçevede tanımlanmıştır. Belirgin şekilde tanımlanan mutfak bir oyun kişisi kadar etken rol oynamaktadır. Ancak; oyunun gerçekçi-natüralist olma özelliği nedeniyle her ayrıntısı ile tanımlanarak yazılmış mutfak eşyaları ve gereçleri, seçilerek ancak derin anlamı destekleyen dekor ve aksesuarları kullanmak sahne dili yaratırken sade bir anlatıma hizmet edecektir. Oyunun tamamı bu mutfakta geçmesine rağmen, oyun kişilerinin repliklerinde sözü geçen mekanlar da vardır. Sözü geçen mekanlarda yaşananlar sadece söz ile anlatılmasına rağmen oyunun zamanı içinde yaşanmakta ve oyunun can alıcı eylemlerini de barındırmaktadır. Bu mekanlar; konağın üst katı, konağın bahçesi, dans

edilen ambar, Jean ile Matmazel Julie'nin sevişmelerinin geçtiği Jean'ın odası ve Kiristin'in odasıdır. Mutfak alanını sahnede yaratmanın yanında aynı zamanda sadece anlatılarak geçilen mekanları da sahnede var etmek; oyunun genelinde yer alan uzun serimlerin ve oyun kişileri arasında geçen uzun konuşmaların sahneleme esnasında yaratacağı statikliği kırabilmeyi sağlayacak ve anlatılarak geçilen eylemleri, yaşarak göstermenin etkisini, sahne yorumuna kazandırmış olacaktır.

Matmazel Julie'nin; yaşadığı ulaşılamaz görünen konağın üst katından, intiharının gerçekleştiği en aşağıdakilerin yaşadığı ambara kadar olan oyun süresince tamamlanan düşüşün ve Jean'ın tırmanmaya çalıştığı, altın yumurtaların olduğu konağın üst katına simgesel çıkışının etkisi için; bu düşüş- çıkış çatışmasına mekanların etkisi ve belirleyiciliği dekor tasarımıyla desteklenmelidir. Tanrısal bir konumdan, kabahatli bir insana dönüşen Julie'nin, yerin altına kadar süren büyük düşüşünün etkisi görsel olarak da desteklenmelidir.

Matmazel Julie-Jean, Matmazel Julie-Kristin, Kont-Jean/Matmazel Julie/Kristin ve Jean - Kristin arasındaki güç savaşı, sahne diline dönüştürülürken gözden kaçırılmaması gereken ana hatlardır. Güçlü olanın hayatta kalmayı başardığı oyun gerçekliği, sahne yorumu için önemli bir göstergedir ve bu güç dengesinin, oyuncular arasında yer alan statü oyunları ile ortaya çıkmasının dışında mekan tarafından da desteklenmelidir.

Yukarıda saydığımız temel göstergeler nedeniyle sahnede mutfak, bahçe, ambar ve üst kata tırmanılan merdiven basamaklarından oluşan bir dekor tasarımı söz konusu olabilir. Bu mekanlar en alt katta dans ve ölüm sahnesinin yaşandığı ambar katı ile başlar. Bir üst yükseltinin üzeri bahçe katını oluşturmaktadır. Bu kat Jean ve Matmazel Julie'nin ambar ve mutfak geçişlerinde bir araf özelliği taşımaktadır. Bir sonraki kat oyunun en çok geçtiği mutfak katıdır ve katların merdiven sistemi ile yükseldiğini düşünürsek bu katın genişliği diğer katlardan daha çoktur. Bu katın üzerinde sadece Kont'un çizmelerinin durduğu bir yükselti ile oyun sırasında kullanılan aksesuarların bir bölümünün durduğu bir başka yükselti daha vardır. Ancak mutfak katında masa sandalye, mutfak dolabı ya da mutfağa ait bir fırın yoktur. Bu katın üstünde üç basamak daha vardır ve bu basamaklar üzerinde oynanabilecek oyunlar için yeterli genişlikte olmalıdır. En üst noktada kayboluyor gibi görünen bu basamak sisteminin üst bölümünde üst kata geçilen bir perde ile Matmazel Julie'nin üst kata çıkışından sonra sahnede gözden yitmesi kolaylaştırılmalıdır. Tüm bu yerden yukarıya doğru tırmanan dik olmayan merdiven yapısının tamamı siyah kumaşlarla kaplanmalı ve bir bütünlük oluşturulmalıdır.

Oluşturulacak bu dekor üzerinde oyuncuların konumlanışları, statü oyunlarındaki konumlarını destekleyecektir. Oyun boyunca Matmazel Julie'nin indiği, Jean'ın çıktığı bu basamaklar; ikisi arasındaki güç kazanma mücadelesinde önemli göstergelere dönüştürülmelidir. Oyun metninde sözcüklerle anlatılan dans sahneleri ve Matmazel Julie'nin intiharı en alt katta, ambarı simgeleyen mekanda olmalıdır. Oyunun başında Jean ve

Matmazel Julie mutfaktan önce bu mekanda karşılaşmakta ve dans etmektedirler. Bu sahneler eylemlerin güçlenebilmesi ve seyirci üzerinde etki yaratması için gösterilmelidir. Bahçe katı; Julie'nin ısrarla çıkmak istediği dürtülerini yaşamaya çalıştığı bir alandır. Jean ise ambarda yaşanan danslardan sonra Matmazel Julie hakkındaki düşüncelerini ve planlarını Kristin'den uzak bir noktada tek başınayken bu bahçe katında yapmalıdır. Mutfak katını oluşturan üçüncü basamak alanındayken oyuncular oturabilmek için üst basamağı ve alt basamağı kullanabilirler. Bu kullanım ise oyun kişilerinin güçlü oldukları zaman üst basamak, güçsüz oldukları zaman ise alt basamak olmalıdır. Kristin ise; oyun boyunca hep kendini bilmek ve olduğu konumu korumak tavrı nedeniyle; oturmak için mutfak katını kullanmalıdır. Üst kata doğru çıkmaya devam eden basamaklardan mutfaktan sonra gelen katlardan ikincisi sevişme sahnesinin yaşanacağı kat olmalıdır. Sevişmenin bu katta olmasının nedeni; Jean bu sevişmeden sonra statü açısından yükselme kazanacak olmasıdır. Matmazel Julie'nin inmeye başladığı üst kattan daha aşağıda olan sevişme katı ise; Matmazel Julie için düşünüşün başladığını gösterecektir. Bu düşünüş ve çıkışın oyun boyunca gittikçe artması ile oyunun sonunda Matmazel Julie en alt katta kendini öldürürken; Jean bu sırada üst kata en yakın basamakta donup kalabilir. Bu yaratılacak fotoğraf; yok olmakta olan aristokrasi ile zirveye tırmanmakta olan burjuvaziyi de temsil edecektir.

Oyunda kullanılmasından vazgeçilemeyen nesnelere dramatik yapıyı destekleyen, önemli göstergeler olmalıdır. Oyun boyunca mutfak katında

yükseltinin üzerinde duran Kont'un çizmeleri, yeşil ispinoz kuşun taşındığı kafes, kuşun kesildiği satır, şarap şişesi, bira şişesi, Matmazel Julie'nin intihar etmek için kullandığı ustura, Kristin'in, Matmazel Julie'ye karşı güç kazandığı sahnede bir silah gibi elinde sıkıca tuttuğu kutsal kitap, Kristin'in Jean'ın boynuna taktığı ve kızdığı için sıkıca bağlayarak, onu tehdit etmekte kullandığı boyun bağı, Matmazel Julie'nin köpeği için hazırlanan zehrin konulduğu şişe, şarap içmek için kullanılan balon bardaklar ve bira bardakları, oyun içinde vageçilemez nesnelere.

Oyunun ışık tasarımı oluşturulurken; oyunun önemli bir göstergesi olan ve oyun kişilerinin eylemlerinin ateşleyici özelliğini taşıyan Yaz Dönümü Gecesi atmosferi; sahne dili oluşturulurken dikkat edilmesi gereken diğer bir oyun gerçekliğidir. Yaz Dönümü Gecesinin yarattığı esrik ortam, Matmazel Julie'nin dürtülerinin peşinden giderek Jean'ın yükselme hırslarına alet olmasına neden olmaktadır. Bu noktada oyun mekanı loş bir ışık kullanılarak ve sahneye yerleştirilen mumlarla tamamlanarak erotizmin ve iki cins arasındaki cinsel çekimin etkisi güçlendirilmelidir. Oyunda yer alan sevişme sahnesi kırmızı ışıkta ve oldukça fulü olmalıdır. Sahne yerleştirmesi açısından göz hizasının üstünde kalan basamakta yaşanacak sevişme, simgesel olarak gerçekleştirilmelidir. Ambarda geçen danslar o ortamın simgelediği sınıfsal konum nedeniyle çığ bir turuncu altında yapılmalıdır. Matmazel Julie'nin kendini öldürdüğü sahne de ise ambar olan bölüme kırmızı ışık verilmelidir.

Oyunun kostüm tasarımının da ise Matmazel Julie'nin üst kattan inip uşakları ile birlikte baloya katıldığını düşündüğü yaz dönümü gecesi olması nedeniyle özel bir eğlence kostümüdür. Tarlatan kullanılacak kabarık etekli bir kostüm giyecek Julie'nin kostümünün rengi; oyunun sonunda sahneye gelen ve Matmazel Julie'nin özdeşlik kurduğu ve Jean'ın boynunu satırla kestiği yeşil ispinoz kuşunun renginden hareketle yeşil tonların hakim olduğu pembelerin ve sarılarında kullanıldığı bir kostüm olmalıdır. Sarı renk onun ağacın üstünde duran ve Jean'ın elde etmek için uğraştığı altın yumurtalara benzetilebilirliği nedeniyle. Pembe renk ise Julie'nin her şeye rağmen bir kız çocuğu kadar korumasız ve ergenleşmemiş olması yüzündendir. Jean ise siyah uşak giysileri giymektedir. Oyunda değiştirdiği ceket ise yine siyah bir ceket olmalıdır. Jean'ın siyah giymesinin nedeni; Julie'nin ölüm meleği rolünü üstlenmesi yüzündendir. Kristin kahverengi tonların hakim olduğu sınıfına ait sıradan ve eski bir elbisesi giymelidir. Hizmetçilerin taktığı önlüklerden kullanılmalıdır.

Bütün bu tasarımlardan hareketle başlayan sahne yorumunu destekleyecek ve oyunu sahnede gerçek kılacak oyuncuların; oyunculukları gerçekçi ve dramatik olmalıdır.

Oyunun metin çözümlemesinden bir adım sonra gerçekleştirilen ve yine kağıt üzerinde kalan bu tasarımlar sahne üstünde olgunlaşacak ve ete kemiğe bürünerek, gelişecektir. Estetik ve sanatsal bir tat yaratabilme serüveni ancak; sahne üzerinde, bütün sahne unsurlarının bir araya gelmesi ve ekibin

tüm ruhunu ortaya koymasıyla başlayacak ve seyirciyle karşılaşma anında tamamlanabilecektir.

SONUÇ

Strindberg'in Matmazel Julie oyununu göstergebilim yöntemini kullanarak çözümlemesini yaptığımız bu çalışmada, sonuç olarak oyunun derin anlamına ulaşmış olduk. Oyunun içerdiği anlam nedeniyle gerçekçi-naturalist tiyatro anlayışının benimsediği felsefi düşünce yapısının kuralları ile karşılaştık.

Gerçekçi- natüralist tiyatro anlayışı, tiyatroda insana egemen olan doğa ve toplum yasalarının bilimsel doğruluk ve kesinlikle sergilenmesinden yanadır. İnsanın fizyolojik özellikleri, kalıtsal kusurları, içgüdüleri ve bilinçaltı konulardaki bulgular kullanılmakta ve insan, doğal ve toplumsal bir nesne olarak çözümlenmektedir. Kökünde hayvanla olan bağlantısı çözümlenmeyi basitleştirir. Darwin'in "doğal eleme" üzerine yaptığı bilimsel çalışmaların yoğun olarak izlerine rastlanır. Hippolyte Taine'nin, "ırk, ortam, zaman" kuramı ile ortaya çıkan dış koşulların insanı belirleyiciliği, gerçekçi- natüralist tiyatronun benimsediği bir felsefi düşünce halini aldı. Toplum yapısını doğa ile koşut çizen yazar, " en güçlü olanların ve en iyi uyum sağlayanların ayakta kalacağı, uyumsuz ve güçsüz olanların ise yok olacağı " bir dünyayı üretmiştir. Toplum yapısına (Doğaya) uyum sağlayabilmek için insan kendi öz bilinç gerçeği ile toplumsal yapının gerçeği arasında kalır. Bu büyük çatışmanın göbeğinden birey yenilgi ile çıkar ancak bireyin kendini varedebilmek için verdiği savaşım ve korumaya çalıştığı onuru dramatik olanı doğurur.

Göstergebilim yöntemini kullanarak çözümlediğimiz oyunun, üst yüzeyinde yer alan olaylar dizisinde; kadın-ekek çatışması, sınıf farkı ve genele yayılmış bir güç savaşı hakimken; duygu değişimleri ve yönelim farklılıklarına göre anlambirimlere ayırdığımız metnin parçalar arasındaki ilişkiler ve ortaya çıkan aynı ve farklı simge anlamlarından sonra derin yapıdaki anlama ulaştık. Dört ana önerme öbeğinin birleşiminden karşımıza çıkan anlam cümlemiz ise: **Güçlü olanın ve uyum sağlayanın ayakta kaldığı, güç savaşına dayanan toplumsal yapı içinde, iç ve dış koşullara yazgılı olan kişi edilgendir; kendi özbilincini koruyabilmek için eylem yaparak ve eyleminin arkasında durarak kendi hayatı konusunda etken durumuna geçip bir birey olabilir.**

Göstergebilim yönteminin metnin anlamlandırılması dışında sahne uygulamasına uygun bir parça- bütün ilişkisi yaratması; duygu , düşünce değişimleri ile ortaya çıkan yönelim farklılıklarının oluşturdukları anlambirimlerin sahne uygulamasına getireceği kolaylıklar ve tutarlı bir dil yakalamayı kolaylaştırmasını göz önünde bulundurduk.

Yaptığımız çalışmalar ancak bir rejisörün ön çalışması niteliğindedir.

Tiyatroda, çeşitli güçlerin birlikte çalışmasıyla yapıt ortaya çıkar. Yönetmenin, oyuncunun, dramaturgların, dekor ve giysi tasarımcısının, müzisyenlerin, dansçıların, ışık tasarımcısı ve uygulayıcısının, uyumlu çalışmasıyla tiyatro yapıtı doğar. Rejisör, sahne dilini oluştururken; bütünü oluşturan unsurları kendi içlerinde ve diğer unsurlarla bağlantılarını doğru kurmalıdır. Ortak bir

üslup yakalamak ve bir üst dil oluşturabilmek için sahne uzamı üzerinde yapacağımız çalışma esas alınacaktır. Bugüne bir şey söyleyebilen ve estetik bütünlük yaratılabilmiş bir oyun, seyirci ile karşı karşıya gelmeden Tiyatro yapıtı olamaz.

KAYNAKLAR

- ALIGHIERI, Dante, **İlahi Komedyâ/ Cehennem**,Çev:Rekin Teksoy,
(İstanbul,Oğlak,1999).
- ALTINAY, Nejdet, **Bilqilik Çağdaş Bilimler Dizisi**,(İstanbul, MEAG TAŞ,
1981).
- AVERY,Robert, BEZMEZ, Serap, **Redhouse Sözlüğü** ,(İstanbul, Redhouse
Yayınevi,1985).
- BAKHTİN, Mikhail, **Karnavaldan Romana**,Çev: Cem Soydemir,
(İstanbul,Ayrıntı Yayınları, 2001).
- BARTHES, Roland, **Göstergebilimsel Serüven**, Çev: Mehmet Rifat, Sema
Rifat, (İstanbul, Kaf, 1999).
- CAMPBELL,Joseph, **Kahramanın Sonsuz Yolculuğu**,Çev:Sabri
Gürses,(İstanbul ,Kabalıcı,2000).
- CAMPBELL, Joseph,**Yaratıcı Mitoloji**,Çev:Kudret Emiroğlu,(İstanbul,İmge
Kitabevi,2003).
- CHEVALIER and GHEEBRANT,**The Penguin Dictionary of Symbols**,Çev:
John Buchanan-Brown,(England,Penguin Books,1996).
- ÇEHOV ,Anton, **Bütün Oyunları II,Martı**, Çev:Ataol Behramoğlu, (İstanbul,İş
Bankası Kültür Yay, 2002).
- DENT,Anthony, **International Modern Plays**, Çeviren: C. D. Locock,
(Londra, Dent Dutton, 1967).
- DONAVAN,Josepline, **Feminist Teori**, Çev: Aksu Bora,(İstanbul, İletişim
Yayıncılık,1997).

- ELIADE, Mircea, **Mitlerin Özellikleri**, Çev:Sema Rifat, (İstanbul, Simavi, 1993).
- EREN, Prof.Dr. Hasan ve Diğerleri, **Türkçe Sözlük** (Ankara, Türk Dil kurumu Yayınları, 1988).
- ERHAT, Azra, **Mitoloji Sözlüğü**, (İstanbul, Remzi Kitabevi, 2000).
- EURİPİDES, **Bakkhalar**, Çev:Sabahattin Eyüpoğlu, (İstanbul,İş Bankası Yayınları,2003).
- FRAZER, Sir James G., **Altın Dal**, Çev: Mehmet H.Doğan, (İstanbul,Y.K.Y,2004).
- FREUD Sigmund, **Rüya Yorumları I**, Çev: Akın Kanat, (İzmir, İlya, 2003).
- FREUD,Sigmund, **Rüya Yorumları II**,Çev: Akın Kanat.(İzmir:İlya, 2003.)
- FROMM,Erich, **Rüyalar,Masallar,Mitoslar**, Çev:Aydın Arıtan, Kaan H. Ökten, (İstanbul, Arıtan,2003).
- HESİODOS, **Theogonia**, Çev:Azra Erhat ,Sabahattin Eyüpoğlu,(Ankara,Türk Tarih Kurumu, 1977).
- İNCİL**,(İstanbul,Kaya , 1996).
- GREEN, Miranda. **Dictionary of Celtik Myth** (New York, Legend,1992).
- GRİMM, **Masallar**, Çev: Tanju Anapa, (İstanbul,Epsilon,1992).
- GOETHE, Johann Wolfgang, **Faust**, Çev:Nihat Ülner, (Ankara, Öteki Kitabevi, 1992).
- KILIÇOĞLU, Safa, ARAZ, Nezihe, DEVRİM, Hakkı, **Meydan Larousse**, (istanbul , Meydan Yayınevi,1969).
- KIRAN, Zeynel, **Dilbilim Akımları**, (Ankara, Onur Yayınları,1996).
- Kutsal Kitap**, (İstanbul, Yeni Yaşam Yay, 2002).

- LARSON, David E., **Mavo Clinic**, (İstanbul, Hürriyet Yayınları,1994).
- MORAN, Berna, **Edebiyat Kuramları ve Eleştiri**, (İstanbul, Cem,1994).
- OVIDIUS, **Metamorphoses I.**, Çev:Frank Justus Miller, (The Loeb Classical Library)
- RİFAT ,Mehmet, **Homo Semioticus** (İstanbul, Yapı Kredi Yay., 1996).
- RİFAT, M., **Gösterge Eleştirisi**, (İstanbul,Kaf,1999).
- ROSENBERG,Dona, **Dünya Mitolojisi - Büyük Destan ve Söylenceler Antoloisi**, Çev: Koray Akten ve Diğerleri, (Ankara,İmge, 2000).
- SAUSSURE, Ferdinand de, **Genel Dilbilim Dersleri**. Çev: Prof. Dr. Berke Vardar, (İstanbul,Birey ve Toplum Yayınları, 1985).
- SCHULTZ, Duane P, SCHULTZ, Sydney Ellen, **Modern Psikoloji Tarihi**, Çev: Yasemin Aslay, (İstanbul, Kaktüs, 2002).
- SHAKESPEARE, W., **Othello**, Çev:Orhan Buryan,(İstanbul,M.E.B.,1996).
- STRİNDBERG, August, **The Plays of Strindberg – Volume I**,Çeviren: Michael Meyer, (New York,Vintage Books,1966).
- STRİNDBERG, August, **Toplu Oyunları- Matmazel Julie, Alacaklılar**, Çev: Aziz Çalışlar,(İstanbul,Mitos,2004).
- ŞENER, Sevda. **Dünden Bugüne Tivatro Düşüncesi**, (Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Basımevi,1991).
- ŞENER, Sevda. **Yaşamın Kırılma Noktasında Dram Sanatı**, (İsatanbul, Y.K.Y.,1997).
- TURA, Saffet Murat, **Freud'dan Lacan'a Psikanaliz**, (İstanbul, Ayrıntı,

1996),

TÜZÜN, Gürel, **Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi**, (İstanbul, Hürriyet Ana Yayıncılık, 1994).

YÜCEL, Tahsin, **Anadolu Masalları**,(İstanbul,Yapı Kredi, 1992).

MARDRUS, Joseph Charles, **Binbir Gece Masalları**, Çev:Alim Şerif Onaran, (İstanbul,Yapı Kredi, 2001).

YÜKSEL, A.,**Yapısalcılık ve Bir Uygulama: M.C. Anday Tiyatrosu**, (Ankara,Gündoğan Yayınları, 1995).

ÖZET

Bu çalışma göstergebilimsel yöntem ışığında; Strindberg'in Matmazel Julie oyununun çözümlemesi ve sahne yorumunun yapılmasını içermektedir. Bu çalışma süresince ilk olarak göstergebilim üzerine detaylı bir çalışma yapılarak, göstergebilimin gelişimi ve göstergebilimin çalışmada kullanılacak kavramları araştırılıp, bir araya getirilmiştir. Daha sona da bu kavramlardan hareketle metin çözümlemesi yapılmıştır.

Göstergebilim, yazınsal metni kendi içerisinde parçalardan oluşan bir dizge olarak kabul eder. Dizge içinde yatay ve düşey düzlemde yer alan parçaların aralarındaki ilişki sistemini çözerek, metnin anlamını bulmaya çalışır. Bu çalışma sırasında aynı işlevi gören parçaları gruplandırır ve arka arkaya sıralanan parçalar arasındaki ilişkileri anlamlandırır.

Matmazel Julie oyununu göstergebilimsel yöntemle çözmek adına ilk önce metni kendi içinde anlamlı parçalara ayırdık. Bu parçalamayı yaparken değişen duygu durumları ve anlam değişimlerini dikkate aldık. Herbir parçayı kendi içinde daha alt parçalara yönelimin değişmesini gözönünde tutarak ayırdık. Bu işlemden sonra, parçaları oluşturan göstergelerin anlamlarını çözümledik. Her bir parçadan hareketle çıkan önermeleri sınıflandırarak, ve ortaya çıkan ana önermeleri bir araya getirerek metnin derin anlamını oluşturduk.

Bu çözümlene aşaması, rejisörün çalışmasının ilk aşamasıdır. Bu yöntem, anlam üretmek yanında; sahne yönelimlerini belirleyerek, sahne üstü çalışmaya da hizmet etmektedir. Ancak bir rejisörün asıl işi bu noktadan sonra başlamaktadır. Bu çözümlene ve anlam yaratma işlemi, rejisörün sahne çalışmalarına geçmeden önceki ön çalışması niteliğindedir.

SUMMARY

This study consists of analysing Miss Julie by Strindberg and interpreting the scene in the light of semiotics. During this period, firstly a comprehensive search was done on semiotics, and the development of semiotics and concept which will be used in study were researched and combined. Then, text was analyzed according to this conception.

According to semiotics, literary text is a system consisting of parts inside. It tries to find the meaning of text by solving the system of relations between parts of vertical and horizontal plane. During the study, semiotics groups parts having the same function and gives meaning to relations among the parts lined back to back.

To analyse Miss Julie by using the method of semiotics, firstly I cut the text into parts. In doing this, I considered varying feeling statements and changes of meaning. I separated every part to the lower parts by considering the tendency changes. Then I analyzed meanings of signs that create parts. I formed deep meaning of the text, as I classified suggestions from every part and combined basic suggestions.

This solution phase is the first step of a director. This method helps working on scene by shaping scene tendencies, besides producing meaning. But, the

main job of a director starts after this point. The operation of analyse and creation of meaning is the preparation of the director before scene study.